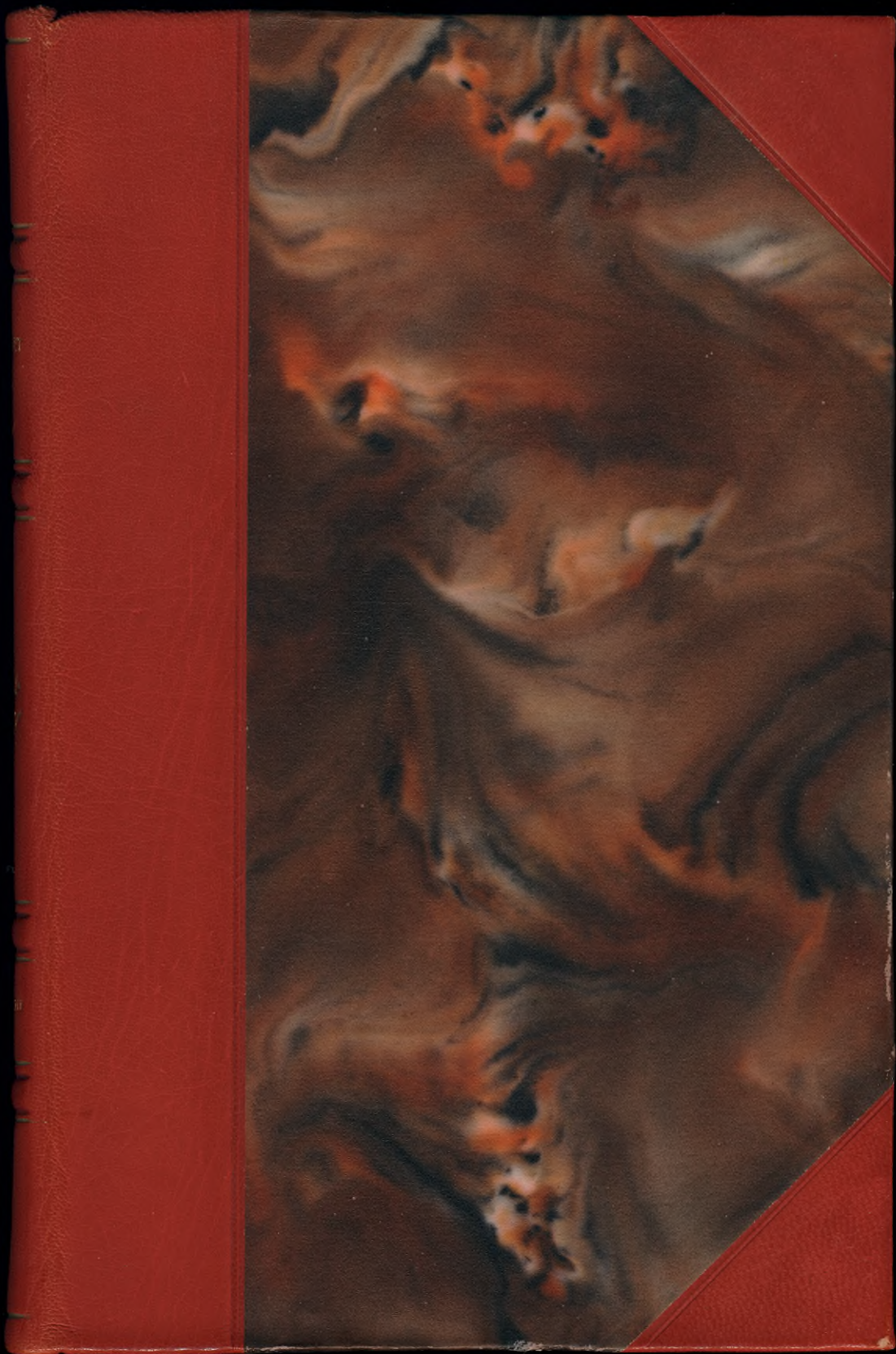

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

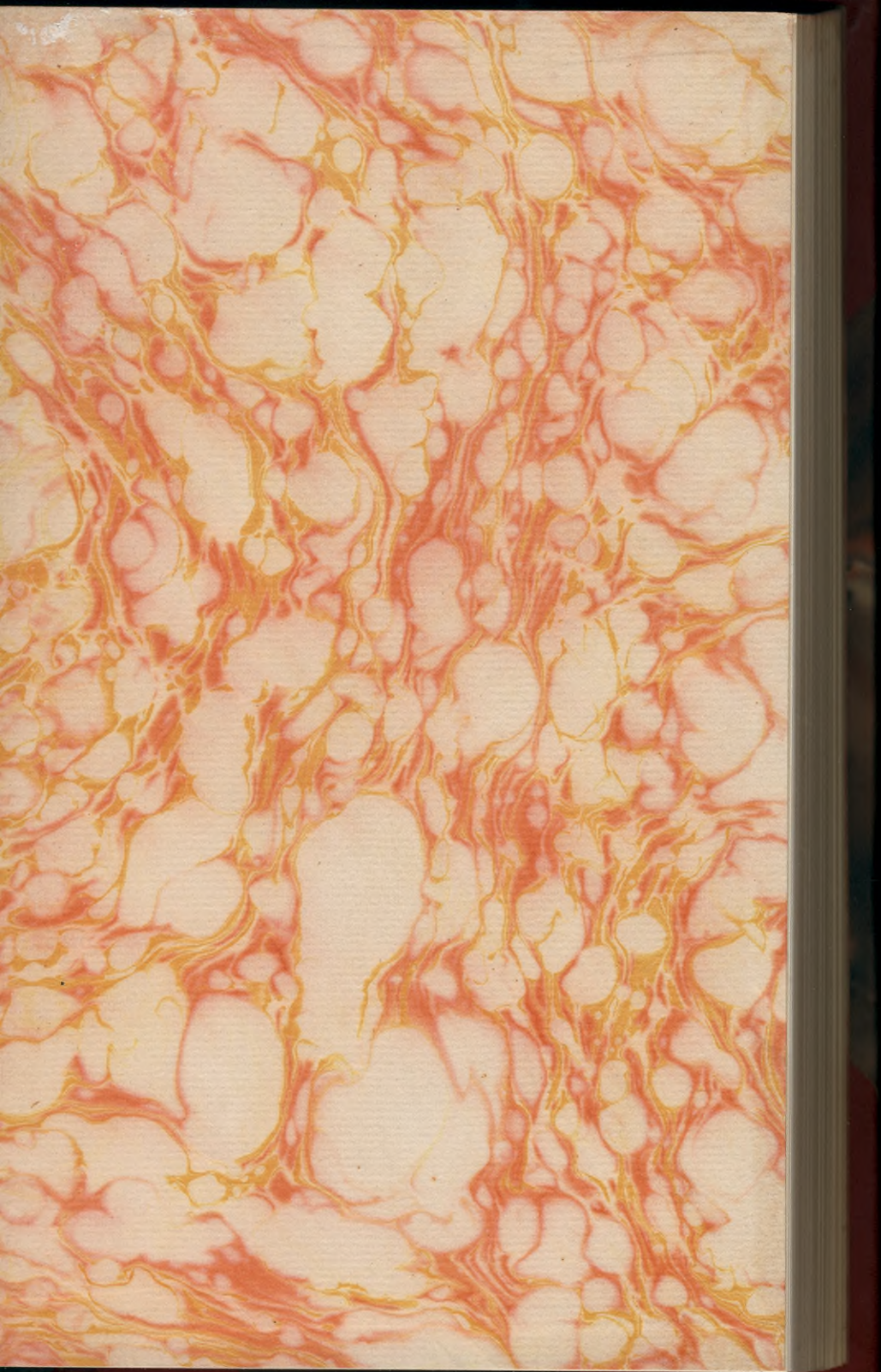
GÖTEBORGS
STADSBIbliOTEK

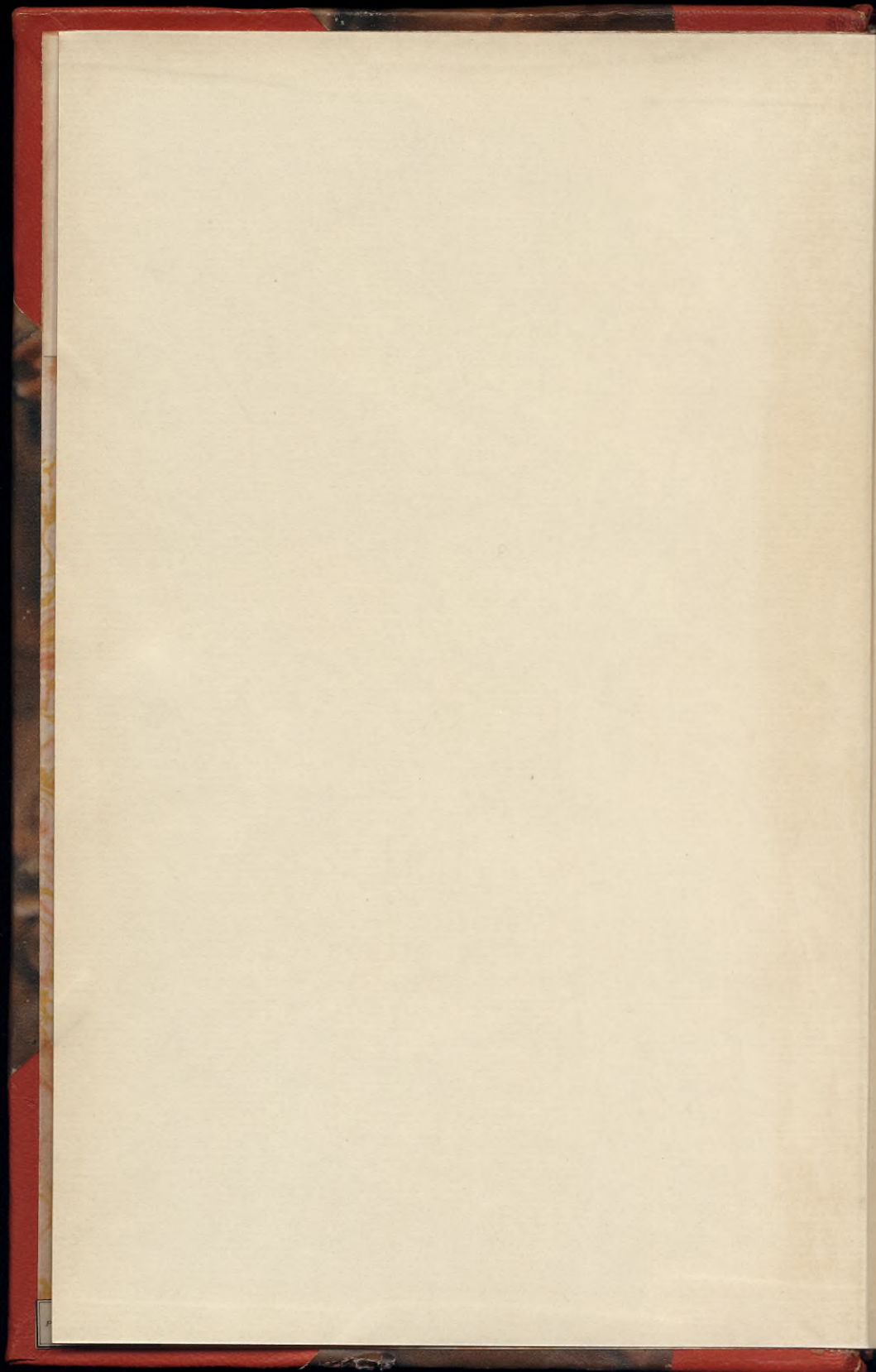
Konst

sv.

Allu.

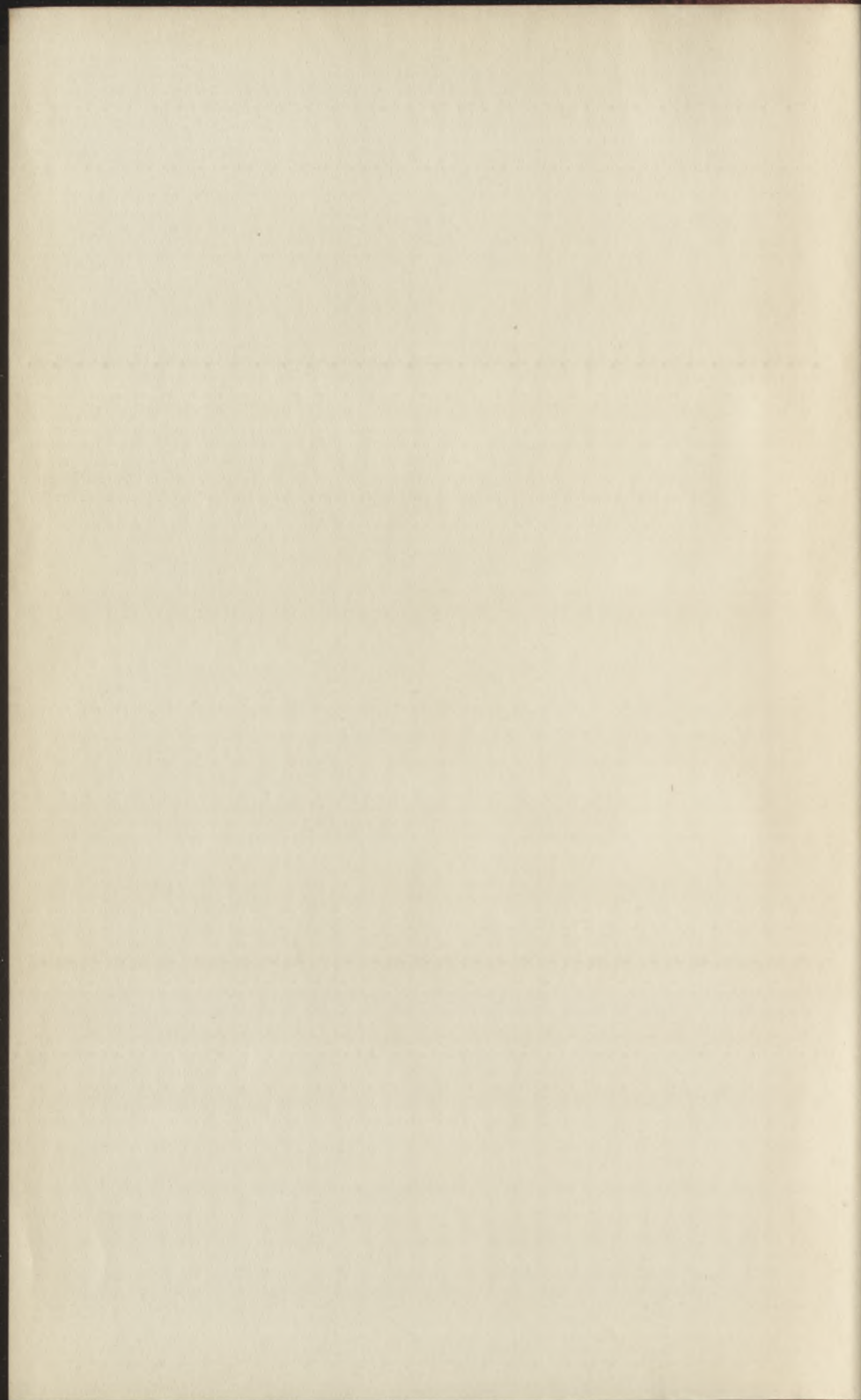
S. A.

1871

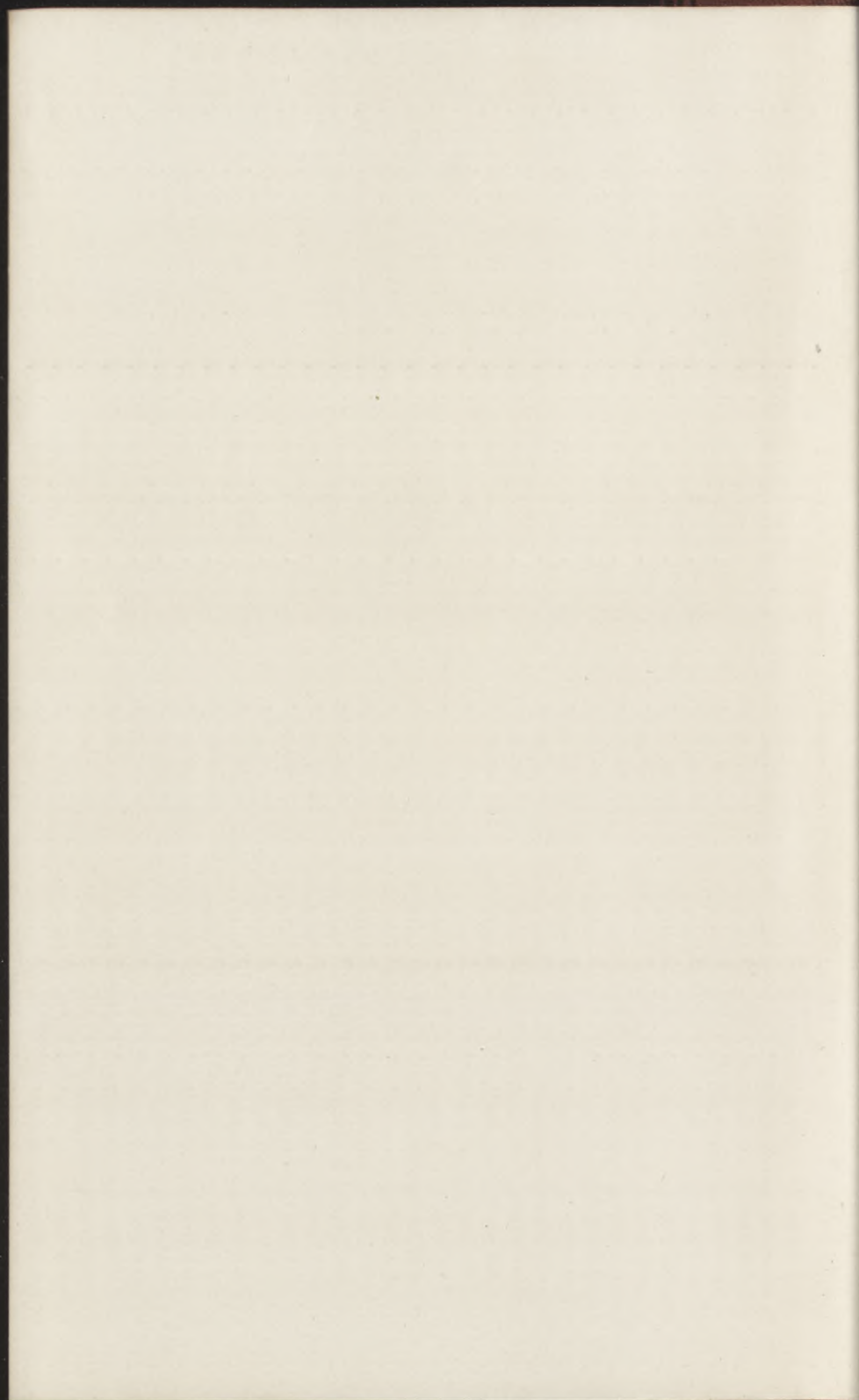
KONST

Carl G. Laurin

NORDISK KONST

NORDISK KONST

*Danmarks och Norges konst
från 1880 till 1925*

av

CARL G. LAURIN

Stockholm. P. A. Norstedt &

Söners Förlag

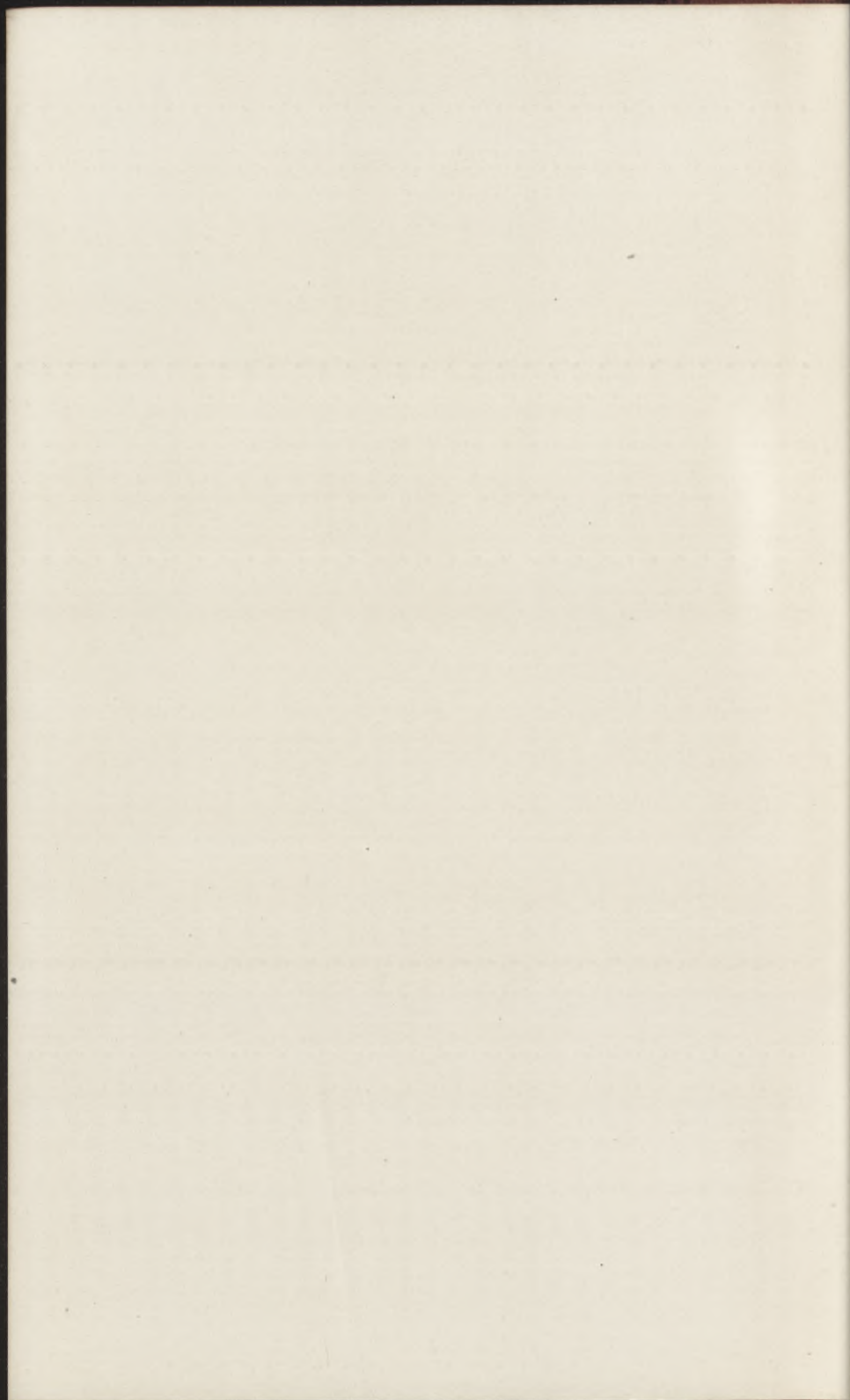

*Ingen av de
i detta arbete förekommande bilderna
finnes i Laurins Konsthistoria
9:e upplagan*

STOCKHOLM 1925
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
240743

*Denna bok tillägnas
med tacksamhet, beundran och saknad
minnet av min vän*

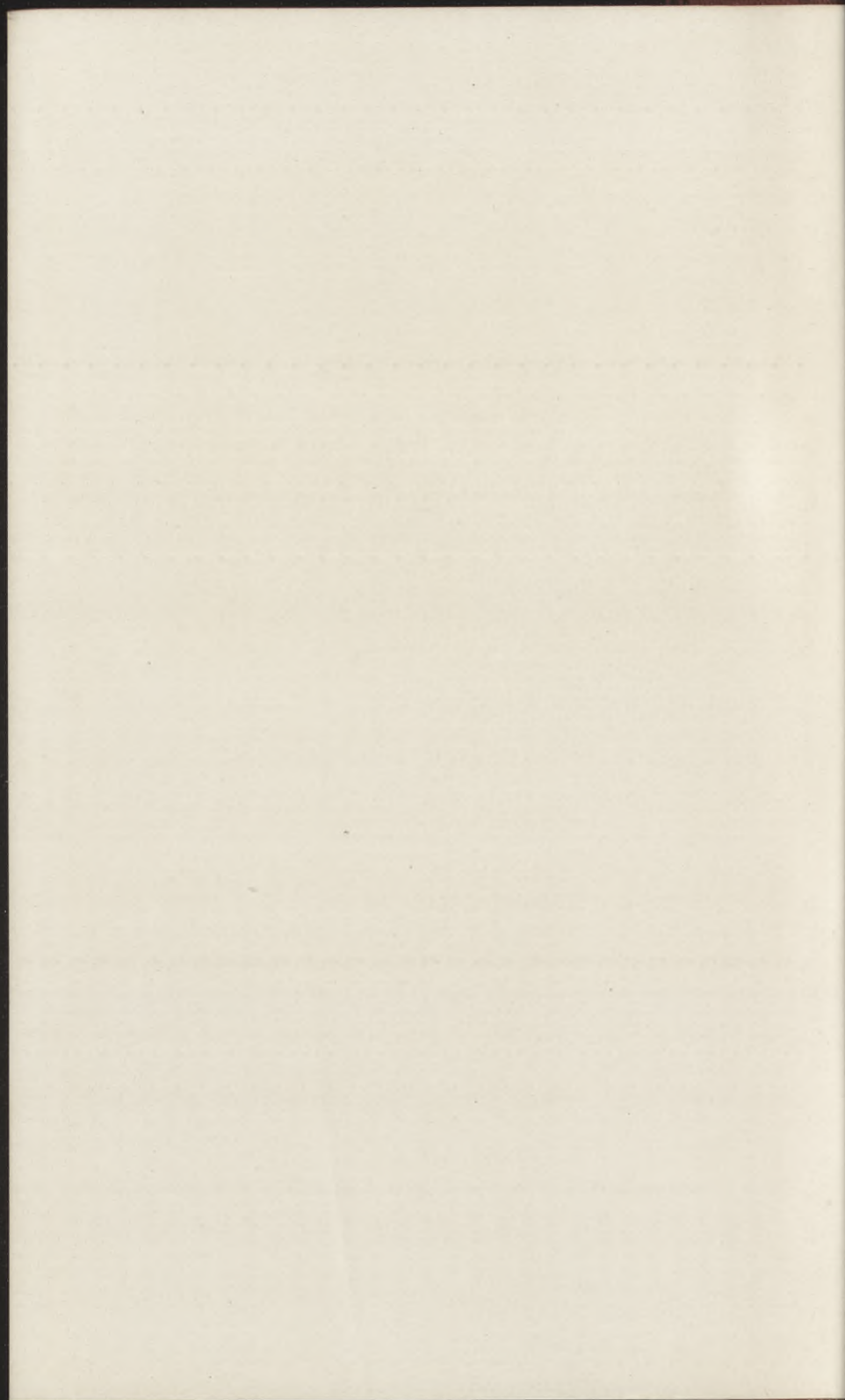
EMIL HANNOVER

I denna del — den tredje — av Nordisk konst har författaren haft den allra största hjälp av Den danske Kunstforenings inspektör Viggo Jastrau, arkitekt Mogens Clemmensen, doktor Peter Hertz i Danmark och av museicheferna Johan Bögh i Bergen och Hans Dedekam i Oslo samt av professor Carl W. Schnitler, vilka alla hjälpt författaren med det svåra bildanskaffandet. Många värdefulla upplysningar har författaren också fått genom fru Ragna Thiis i Oslo.

Jag begagnar tillfället att till dessa och andra onämnda personer, som hjälpt mig i arbetet, här framföra ett hjärtligt och värdsamt tack.

Författaren.

I. HIP HIP HURRA!

Målning av P. S. Krøyer 1888. Göteborgs museum.

Till höger i förgrunden fru Ancher, i bakgrunden till höger Oscar Björck.

INLEDNING.

Norden — Sverige, Norge, Danmark, Island och Finland — har under de sista fyra årtiondena deltagit i det europeiska kulturlivet på ett sätt som aldrig tillförne.

Ej bara dess vetenskap och dess skönlitteratur utan också dess konstnärer, målare, bildhuggare och arkitekter ha kommit med verk, som fullt kunna mäta sig med det bästa, som samtiden skapat i de andra kulturländerna, små som stora.

Liksom i det övriga Europa och i Förenta staterna har konsten i Norden vad målning och skulptur beträffar under den tid, varom här är fråga, erhållit sina egentliga intryck från Frank-

1—240743. Laurin, Nordisk konst. III.

rike. I början av 1880-talet skedde i Nordens fyra länder ett »genombrott» både i litteratur och konst. Verkligheten har alltid varit konstens underlag. Nu såg man på den med ny intensitet, under ny synvinkel, och man ville uttrycka sig både i skrift och bild med en ny teknik.

Det ord, som ger klaven till det nya i konstuppfattningen, är det franska ordet *pleinairisme*, vilket närmast betyder, att målaren skall studera i fria luften och avbilda motivet på stället. Litteraturen gick även den naturen närmare in på livet och tog med särskild förkärlek upp sådant, som man förut ej vågat sig på. Den beskyldes emellertid för att företrädesvis syssla med livets mörkare sidor. Konstnärerna tyckte man däremot hade alltför ljusa färger, om också deras förkärlek för icke använd naturskönhet och deras lust att avvinna de oansenligare motiven intresse framkallade slagordet »gödselhögsmålare». Vad de unga målarna själva önskade sammanfattade Werenskiöld i orden »Lys, Luft, Friskhed og Kraft». Zola skildrade fabriker, krogar, gator och den natur, som det industriella livet bemäktigat sig. Maupassant hade nya grepp i sin sensuella tolkning av kvinnornas inre och yttre. J. P. Jacobsen med sina stämningar och nyanser, sin realistiska romantik — det är ingen tillfällighet, att vår Ernst Josephson målade hans porträtt —, Björnson med sitt friska sätt att beskriva — hur smattra ej de rödblå norska flaggorna i »Det flager i Byn og paa Havnen» — och Strindberg, som ju också själv försökte sig i måleriet, voro även de målare, om också i ord. När Strindberg talar om Dalälvens klara »buteljbruna» vatten, är han kolorist på samma sätt som hans vänner bland målarna.

Det var under 1880-talet egentligen franska målare, sådana som Alfr. Stevens, Cazin och kanske främst Bastien-Lepage, som voro ljusen för de skandinaviska konstnärerna. Först omkring 1900 blev beundran för, om också icke direkt påverkan från, Manet, Renoir och Monet allmän bland nordiska målare, under det att dessas efterföljare, Cézanne, van Gogh och Gauguin, voro den unga nordiska konstens ledare från omkring 1910 och tillika med Matisse under det därpå följande decenniet.

Av de nordiska konstnärerna, som uppträdde under 1880-talet och påverkades av fransk teknik, blevo många alltigenom nationella i ämnen och uppfattning. Så danskarna P. S. Krøyer, Th. Philipsen och Julius Paulsen, svenskarna Carl Larsson, Anders Zorn och Bruno Liljefors, vilka återgävo svensk natur och svenskt folk så, att de trots sina höga konstnärliga kvaliteter i sällsynt grad skattades och förstodos av sina landsmän. En likartad nationell riktning ser man hos de redan i Tyskland av fransk konst påverkade norrmännen Gerhard Munthe, Erik Werenskiöld och Christian Krohg, vilka kanske allra starkast skulle giva sitt folks väsensart i sin konst, och slutligen hos svensk-finnen Albert Edelfelt, vilken, ehuru mera förfranskad än alla de ovannämnda, dock blev den, som först i konsten tolkade Finland för Europa.

Tre ursprungliga, fantasirika nordiska konstnärsgestalter, som intogo en särställning, voro svensken Josephson, dansken Willumsen och norrmannen Munch. Den förstnämnde var till brädden fylld av trots och idealitet, en färgtillbedjare, som kopierade gamla italienare och holländare, men han var dock den förste — det var redan 1881 — som fick Manet-intryck i sin målning. Lidelsefullheten i känslan, kraften och vällusten i själva penseldraget göra, att Josephson måste räknas till de riktigt stora, även om hans verksamhet egentligen blott sträckte sig över ett årtionde. Willumsen är en märklig blandning av sökt, men också ofta av funnen originalitet. Han har i tre decennier varit full av paradoxer och uppslag men också erövrat nya världar åt konsten genom en expressionism före expressionismen. Liksom Willumsen är Edvard Munch alldeles självständig. Han är större än Willumsen som egentlig målare, och hans konst har ett litterärt inslag; liksom Josephson fruktar han icke ett dylikt, såsom deras kamrater i Sverige och Norge gjorde, och i hans målningar finner man ofta ett mystiskt drag, som kunde kallas superrealism. Munch är den ende av de tre, som är känd utanför Norden, om också egentligen blott i Tyskland.

Omkring 1910 började unga nordiska målare mottaga intryck från de i Paris verkande konstnärerna Matisse och Picasso samt göra sig gällande på konstutställningar. Med olika tekniska

uppslag, uppdelande bilden i olika färgfält — Richard Bergh kallade deras färgfaltsanordningar »fältmanövrer» —, i trianglar och kuber, sökte de efter nya färg- och formsensationer, ibland med användande av färg- och formdissonanser. Harald Giersing i Danmark, Henrik Sörensen i Norge, Leander Engström i Sverige samt Sallinen i Finland ha varit mer eller mindre ledare inom denna modernistiska riktning.

Med anslutning till den franska 80-talsskulpturen arbetade Per Hasselberg och Christian Eriksson under 1880- och 90-talen. Bägge visade en känsla för formen och den senare även för materialet, som var ny i Norden. Under 1900-talet framträdde i de tre landen tre stora bildhuggare, alla tre ett uttryck för en besjälad barock. Deras konst står i sammanhang med den resignerade slaven, som Michelangelo utförde till Julius II:s gravvård och som påverkade Rodin redan under 1870-talet. De tre nordiska konstnärerna ha nog mycket påverkats av denne store fransmans sätt att se på formen, ehuru de alla ha stark personlig färg, då de i sina verk uttrycka smärtan och vällusten. De tre äro: Gustav Vigeland i Norge, Carl Milles i Sverige och Kai Nielsen i Danmark.

Arkitekturen har genom Gustaf Clason i Sverige och Martin Nyrop i Danmark letts in på sundare banor. Nyrop har liksom Clason även verkat för en större känsla för materialet.

Sverige har under de sista tiotalen genom Carl Westmans Stockholms rådhus, Ivar Tengboms Enskilda banken och Högalidskyrkan samt Ragnar Östbergs Stockholms stadshus varit ledande i Norden, då det gäller monumentalbyggnader.

En finsk arkitektskola med Saarinen som främste representant har under 1900-talets början sökt ej minst i ornamentikens djur- och växtmotiv komma med en nationell »ny stil».

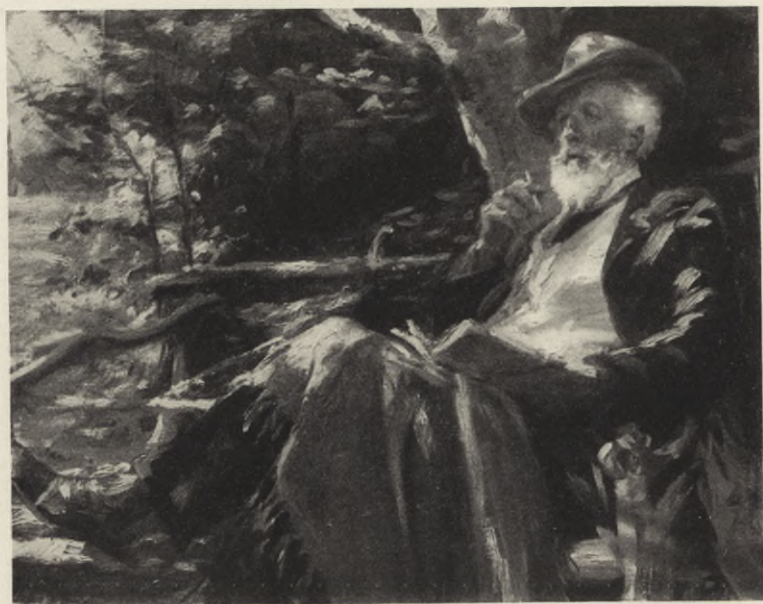
2. SKAGEN 9 JULI 1893.

Målning av P. S. Krøyer 1893. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

DANSK KONST 1880—1925.

Det är en händelse, som ser ut som en tanke, att mitt i Norden på Skagens udde, några timmar från Göteborg och ett par timmar till från Norges sydkust, samlade sig under 1870- och 80-talen nordiska målare och författare. Hit kom den danske målaren, sedermera en av Nordens största konstforskare, Karl Madsen och träffade den norske målaren Christian Skredsvig samt bornholmaren Michael Ancher, den i del II nämnde svenske landskapsmålaren Gegerfelt och skalden Holger Drachmann, vilken på 70-talet ännu var osäker om han skulle bli författare eller målare. Norrmännen Eilif Peterssen, Fritz Thaulow, Christian Krohg, svensken Oscar Björck och danskarna Viggo Johansen samt främst Krøyer voro utom dessa de mest kända.

På somrarna var det flitigt arbete om dagarna och om aftnarna glad samvaro på Brøndums hotell. Ancher gifte sig med värdshusvärdens dotter Anna Brøndum och bosatte sig för både

3. HOLGER DRACHMANN.

Målning av P. S. Krøyer 1902. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

sommar och vinter på Skagen. Krøyer hade här sin sommarbostad.

Den luft, sol och friskhet, den segerstämning och det glada humör, som utmärkte konstnärslivet på Skagen under 1880-talet, har förkroppsligats i Krøyers 1888 där målade tavla »Hip hip hurra!»

Peter Severin Krøyer föddes i Stavanger 1851 och dog på Skagen 1909. Han var naturlig son till en norsk läkare. Gossen blev adoptivson till zoologen professor H. N. Krøyer i Köpenhamn och visade redan mycket tidigt — han kom som trettonåring in i Konstakademiet — vilket »vidunderligt Instrument», såsom hans kamrater sade, han hade i sin hand, när han fattat penseln. Hela sitt liv bevarade han tacksamhet för vad han fått inhämta genom sin lärare Vermehren. De porträtt och de bilder

4. VITTORIA.

Krøyers modell till Messalina. Akvarell, utförd i Rom 1880.
Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

från fiskarlivet i Hornbæk, som Krøyer utförde på 1870-talet, sakna visserligen den brio och det ljus, som hans tavlor fingo vid 80-talets början, men visa dock hur skicklig han ganska tidigt var.

Det var den franske målaren Bonnat, som 1877 i Paris ledde honom och hans vän och landsman Tuxen in på den målnings-teknik, som den tidens moderna konstnärer skattade så högt, valörmåleriet, d. v. s. det måleri, som lägger huvudvikten på ljus, halvtoner och skuggor och särskilt sysslar med de olika färg-planens olika ljusstyrka.

Att Krøyer år 1878 företog en resa till Spanien med det resultat, att han blev förtjust både i det soliga landet och i den realistiske Velazquez, gjorde honom icke mindre »modern». Hans lärare Bonnat var ivrig Velazquez-entusiast, och Zorn, som ett par år efter Krøyer kom till Spanien, blev, hur motspänstig han än var mot att beundra gamla mästare, dock överförtjust åt Velazquez' penselföring. Krøyer återvände till Frankrike 1879 och målade då i Concarneau i Bretagne sitt »Sardineri». Menzel hade redan 1875 målat sitt »Valsverk». Alla dessa bilder från arbetsplatser voro ett uttryck för tidens sociala strävanden, lika mycket som för dess konstnärliga.

Nu reste Krøyer till Italien, där han råkade norrmannen Eilif Peterssen, och bägge målade nu italienska lantarbetare på ett sätt, som väckte förvåning hos sådana, som endast kunna tänka sig italienare som staffagefigurer. År 1881 utförde slutligen Krøyer sin »Italiensk hattmakareverkstad» med den mörk-lagde, utmagrade hattmakaren, vilkens klara nästippsdroppe genom sin naturalism retade så många köpenhamnska konsttalskare. Nere i Italien målade Krøyer samma år en tavla med historiskt ämne, enastående i hans produktion. Han hade sett en kvinna bland folket av egendomlig, hemsk skönhet — hon blev ödesdiger också för honom själv — och använde henne som modell för sin »Messalina». Vittoria hette hon liksom Thorvaldsens idealmodell, men det var en helt annan genre de beauté. Messalina, en imponerande gestalt med ett drag av dyster vällust och hårdhet i det gulbleka ansiktet, omramat av kolsvart hår, stöder energiskt sin välbildade arm mot marmorbordet i logen på cirkus.

Efter 1881 bosatte sig Krøyer på Skagen, och här tillkom nu en serie bilder av helt olika ämneskrets och färgskala mot vad han förut målat. I silverblåa toner skildrar Krøyer luft och vatten, målar fiskare, som draga upp noten, eller, som på den stora tavlan i vårt Nationalmuseum, vila sig på stranden. Man tänker, när man ser dessa tavlor, på sakta musik från fioler. Man tycker sig höra havets långsamma andetag, då man ser någon av hans målningar av havsstranden en afton med eleganta ljusklädda

5. MESSALINA.

Målning av P. S. Krøyer 1881. Göteborgs museum.

6. FISKARE VID STRANDEN.

Pastell av P. S. Krøyer 1884. Nationalmuseum, Stockholm.

damer promenerande i sommarnattsljuset, ädla i åtbörder och hållning men alltid naturliga. Den sköna stundens förgänglighet påminner om Drachmanns

»Snart er de lyse Nætters Tid forbi
og Mørket stiger bag de dybe Vande,
og Bølgen spiller op den Melodi,
som nu kun nynnes svagt ved Sundets Strande.»

Av denne Skagen-diktare har Krøyer gjort många ståtliga bilder, bärande sin hatt som han vill, d. v. s. ej utan en viss pose, och med en hel del odanska choser med den mantelliknande överrocken. Än står han med tillbakakastat huvud, lutande sig mot en på stranden uppdragen båt, än sitter han eller har han rättare sagt placerat sig i en soffa, översållad med de solfläckar, som åttiotalskonstnärerna älskade. Krøyers porträtt vittna om uppfattning av det väsentliga. Självporträttet från 1888, så ljust danskt och omspelat av havsluft och sol, finnes i

7. KOMMITTÉN FÖR DEN FRANSKA UTSTÄLLNINGEN I KÖPENHAMN 1888.
Målning av P. S. Krøyer 1888. Ny Carlsbergs Glyptotek, Köpenhamn.

Uffizierna. Georg Brandes, som under decennier varit den danska litteraturens lysande geniala och oroliga förgrundsfigur, har han tecknat och målat många gånger. Den gamle konstnären Kyhns patriarktyp och arkitekten Meldahls eleganta gestalt böra också nämnas, men kanske står skissen till Japetus Steenstrups porträtt allra främst, den magra gubbtynen med sitt lustiga och levande ansikte, där man väl fattar, att genom glasögonen snillrika blickar tränga djupt in i både forntidens och framtidens problem, påvisande rikedomar för odlaren i jylländska torvmossar, liksom de ana forntidens livsformer i det, som för oss andra blott var Køkkenmøddinger.

Här meddelas en teckning av Schandorph och hans hustru, han som skrattade som en godmodig dansk satyr, ej minst då han läste Holbergs »Barselstuen» för man vet icke vilken gång i ordningen, men då skrattade också hans älskvärda maka nästan lika mycket.

Krøyer har målat sitt vackra hem på tavlan »Frukosten» hos

8. FÖRFATTAREN S. SCHANDORPH OCH HANS HSTRU.
Kolteckning av P. S. Krøyer 1894. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

Otto Benzon. I den färgfriskaste omgivning av blåvitt kakel och gula blommor sitter konstnären, hans maka och författaren Otto Benzon vid en intim frukost. Allt lyser av sol och gott lynne.

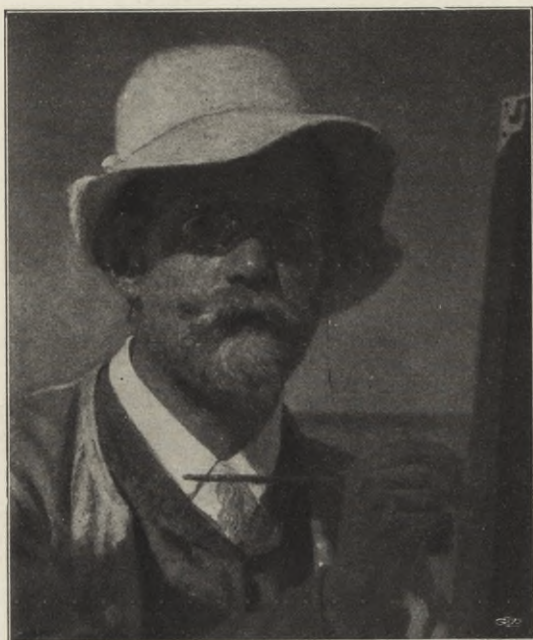
De ljusproblem, som intresserade på 1830-talet Bendz och Marstrand, t. ex. i den senares »Musikskelskab hos Hofagent Waage-Petersen», har Krøyer fortsatt att söka lösa på sitt sätt. Det är ett lyckligt drag i dansk konst med denna sunda tradition. I avseende på dessa ljusproblem äro Krøyers stora moderna doelbilder ytterst intresseväckande. Så »Kommittén för den franska konstutställningen 1888» med en ypperligt komponerad sammanställning av den franska konstskulturens spetsar. På det stora bordet bryter sig dagsljuset utifrån med lampljuset innanför. Förträfflig är också bilden av »Ett sammanträde i

9. GEORG BRANDES.

Teckning av P. S. Krøyer 1900. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

Videnskabernes Selskab 1888», där de intelligenta ögonen i de skrynkliga ansiktena lysa i kapp med stearinljusen. Också till ämnet utgör tavlan »Musik i Ateljéet» (1886), som finnes i Nasjonal-

10. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av P. S. Krøyer 1888. Uffiziergalleriet, Florens.

galleriet i Oslo, en pendant till den i del II nämnda Marstrand-tavlan.

Krøyers sol- och ljusfyllda liv slutade i sjukdom och sorger. Den hyllning han mötte snart sagt från början förbyttes i underkännande av hans konst, särskilt från de yngre riktningarnas sida. Jämför man emellertid en tavla av honom från 1880-talets början med en av hans hand, som är blott fem år äldre, så förefaller oss den förstnämnda så nära oss, att vi knappast kunna fatta, att fyrtio år ha gått sedan dess, under det att den från 70-talet verkar avlägsen. Vi begripa därigenom, i vilken hög grad han måtte ha medverkat till genombrottet och varit ett uttryck för en tid, som trots sin litterära pessimism dock i både litteratur och konst hade en hoppfullhet, en segervisshet och en

II. ETT BARNDOP.

Målning av Michael Ancher 1883. Museet i Ribe.

glädje, som man kan avundas men också glädja sig åt, då man ser Krøyers soliga målningar.

Ett par år äldre till levnadsåren och även på platsen Skagen var *Michael Ancher*, född 1849 på Bornholm. Han är såväl i sin konst som i sin person utpräglat manlig. Fiskarfamiljen Gaihede, av vilken Christian Krohg på 1880-talet skulle göra en i nordisk konst enastående serie mästerverk, upptäcktes av Ancher redan 1874, då denne konstnär var på Skagen, målade med en viss tyngd, som dock är väl på sin plats i denna ämnessfär, men också med en redbarhet, som passade de väderbitna sjömännen. »Vil han klare Pynten» kallade han den 1880 målade tavlan, som kanske ännu är hans mest kända arbete. Vid den tiden sade Karl Madsen angående denna tavla: »Valget af denne drachmannske Titel forekommer mig ikke smagfuld, men Titelen har ju intet at sige, naar Billedet er godt, og Billedet

var godt.» Bilden föreställer en grupp fiskare, som resonera, huruvida en båt skall kunna komma förbi udden utan att stöta på, och de se, som Karl Madsen säger, så allvarliga ut, dessa Skagenfiskare, att de till och med torde vara något allvarligare än modellerna. Den tavlan väckte en del oro hos äldre konst-älskare på grund av sin realism. Att det var allvarlig konst blev man dock snart överens om, och »Københavneri» eller lätt-sinne i någon form är det sista man kan förebrå Michael Ancher. Odansk är blott Anchers förkärlek för ett stort format. Man hade, säger Viggo Jastrau, av hans första produktion väntat en ny Exner, men påverkan av Krøyer, hans kamrat på Skagen, och livet med de äkta präktiga typerna i denna då orörda natur framkallade en rik utveckling hos konstnären.

Det ligger någet av storhet och myndighet och dock av varm känsla i Michael Anchers solida konst. Som ovan meddelades, gifte han sig med målarinnan Anna Brøndum. Det var år 1880. Hon har egendomligt nog något av makens ej bara friska och osentimentala känsla utan även ej så litet av hans kraft och manlighet i sin konst. En av Michael Anchers bästa tavlor är den, där han så enkelt och rörande skildrar, hur fru Anna bär fram barnet till dopet i Skagens kyrka och hur han själv med en viss butter tafatthet står bakom — mannen intar ju en ställning i andra planet vid dylika tillfällen. Moderskapets majestät målade Michael Ancher i det stora porträttet av sin hustru. Hur äkta danskt är det ej med denna hyllning till det naturliga, där andra folk, t. ex. fransmännen, i ett dylikt fall äro så fulla med skämtsamt protesterande. Då denna bild 1885 utställdes i Paris, väckte den glad förargelse. Fru Ancher var dock då avbildad något närmare moderslyckan än vad konstnären slutligen definitivt bestämt sig för. Porträttet i sina gråa och svarta toner hör till de mera monumentala nordiska porträtt, som finnas.

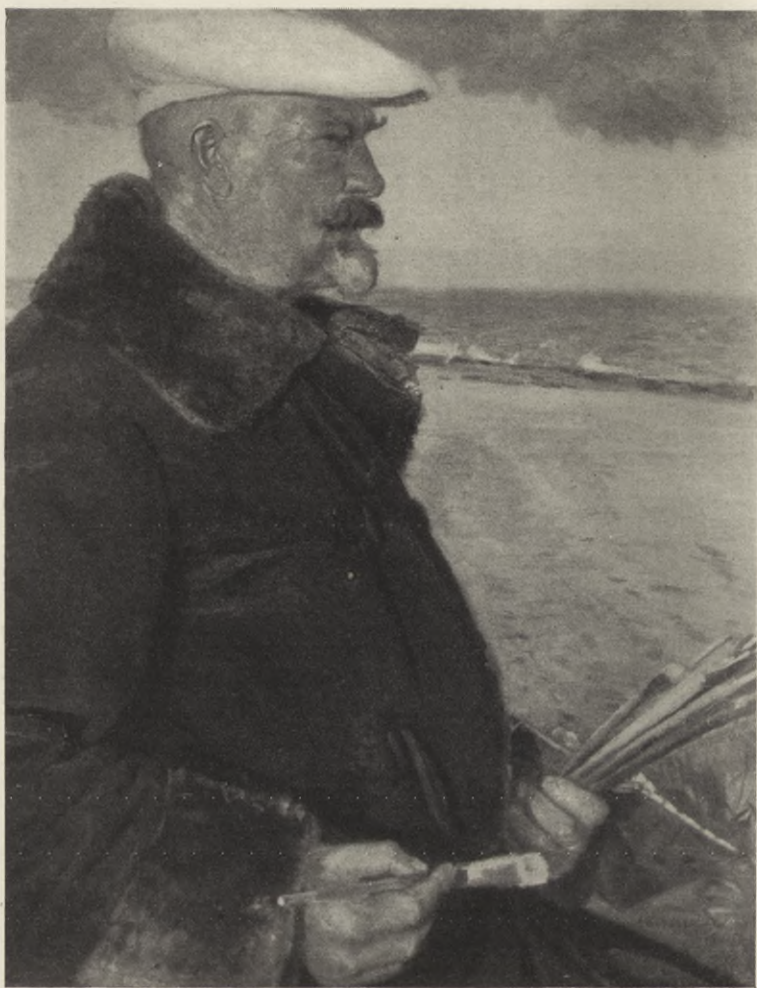
Anna Ancher, född 1859 på Skagen, fyller med allra största heder den svåra platsen att vara utövande konstnär och hustru till en stor målare. Det finns — det är väl ett beröm att säga det? — något manfolksaktigt i hennes konst, ej minst i tavlan »Maage-

12. FRU ANNA ANCHER.

Målning av Michael Ancher 1884. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

2—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

13. MICHAEL ANCHER.
Målning av Anna Ancher 1900.

14. FISKMÅSPLOCKARE.

Målning av Anna Ancher 1883. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

plukkerne», en fiskare och hans hustru, som plocka måsar. Koloristisk är den också med sina fina gråa motsättningar mot det svarta, men humorn är mera diskret än den skulle ha varit tjugu år tidigare. Tavlan, målad 1883, har stått sig på det utmärktaste sätt. Kanske har konstnärinnan dock i färganslaget nått högst i den också 1883 målade Skagens-interiören med den i rött klädda flickan, som står och ordnar vid ett bord, medan solen faller in genom fönstret. För tjugu år sedan hade man frågat, vad hon gjorde, men 1883 nöjde sig åtminstone konstnärerna med att se på ljuset och färgerna och den stillhetens skönhet, som lyst från så många holländska och danska kök.

På en tavla från 1882 har Michael Ancher målat, hur »Dagens Arbejde bedømmes». I det av bordslampan belysta rummet sitta de två, hon i en gungstol, och blicka på den på ett staffli stående målningen. Det ligger något av hemmets avskilda ro, något av stilla allvarlig självkritik i denna bild. De verk, med vilka Michael och Anna Ancher framträtt i dansk

15. BARNEN BADAS.

Målning av Viggo Johansen 1888. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

konst under det därpå följande halvseket, ha haft något i hög grad vederhäftigt.

Den, som kanske varit den mest utpräglade typen för skildrandet av »Hjemmets Lun og Hygge» i de rikedomar, som finnas i samlivet mellan föräldrar och barn, vilka klänga på fadern och smeka modern, denna innerliga samvaro, för vilken redan sanskrit har ett belysande och betecknande ord, är *Viggo Johansen*. Denne, som år 1851 föddes i Köpenhamn, blev först lärjunge till gamle Roed. Johansen slog igenom med den 1885 målade »Aftenpassiar». Här upptog han den förut påpekade rumsbelysningsfrågan, som han sedan ofta skulle återkomma till. Han har här, som så ofta, avtecknat de sina och sin vänkrets; hustruns, Martha Møllers, allvarliga anlete synes i bakgrunden, Krøyer sitter i soffan och på en stol närmast åskådaren ser man den dekorative konstnären Thorvald Bindesbøll, den berömde arkitektens son. Det är ett

16. FARMORS FÖDELSEDAG.

Målning av Viggo Johansen 1890. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

ögonblick av stilla, allvarlig stämning. Liksom de samtida författarna sökte säga de subtilaste, mest svåruttalade saker, så ville Johansen ge den skönhet, som fanns hos det enklaste, och ville ge det djupa, som kan ligga bakom det oansenliga. Hans »Børnevask» från 1888 visar den gamla jungfruns raka, träaktiga rygg i horisontal linje, och man får en känsla av det vänliga, plikttrogna arbetet. Den lilla bytingen, som på okynne rör i badbaljan, har en grotesk charm över sin oskyldiga bakdel. Ett par år senare se vi samma barn, konstnärens egna, besökande Bedstemor på hennes födelsedag. Klarare och finare kan man ej ge den yngsta generationens barnsliga oförstående för den blick av kärlek, som kommer från den gamla i järnsängen. Man ser på barnen, hur kort

17. FRA DE LYSE NÆTTERS TID.

Målning av Viggo Johansen 1894. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

stund de vilja stanna inne hos farmor och hur de om ett ögonblick skola springa ut i solskenet och livet. När de blivit större, se vi gossarna pluggande med sina läxor och flickorna knåpande med sin sömnad, sittande kring det lampbelysta bordet, eller på målningen »Bordet dukas» i Nationalmuseum, vilket omedvetet behag som hempysslandet kan skänka kvinnan. Carl Larsson älskade den danska hemkonsten och ansåg danskarna vara friskast i i sin konst bland alla samtida folk. »Där finna vi personligheter, varandra vitt skilda och dock alla så danska. Dock är det min stolta, glada tro, att vi skulle kunna vara ännu ett pinnhål högre, om vi bara hade mod att vara oss själva trogna», skriver han. Bredare i tekniken och med användning av färgfläckar, ditsatta med en sådan genialitet, att de kasta skönhetens skimmer över de oansenligaste vardagsföremål på bordet, är den tavla han kallar »Mellem Kunstnere», målad 1903. Man ser här hedersgästen prins Eugen, Bindesbøll, Skovgaard, Julius Paulsen, Karl Madsen, Th. Philipsen m. fl. De sitta kring bordet i skenet av lamp- och stearinljus

18. MELLEM KUNSTNERE.

Målning av Viggo Johansen 1903. Nationalmuseum, Stockholm.

och stämningen torde vara satiriskt intellektuell och stillsamt humoristisk, d. v. s. äkta dansk.

Viggo Johansen har, det kan man komma att tänka på, när man ser det fyllda vinglas och frukterna på den nyssnämnda tavlan, målat stilleben med en gnistrande teknik. Egendomligt nog har stillebenet icke varit så omtyckt i dansk konst, som man skulle förmoda.

Att han är porträttmålare förstår man lätt av gruppbilderna. Av Emil Hannover har han gjort ett elegant porträtt, som dock måhända, trots att själva målningssättets spiritualitet överensstämmer med modellens, i alla fall saknar något av den stilla ro, som var det karakteristiska för den utmärkta människan och konstforskaren. Hans »Aftenmøde i Kunstakademiet» anses av kännare vara hans förnämsta gruppbild. Ett av hans bästa porträtt är bilden av den grubblande, sällsynt konstintresserade Justitarius i Højesteret P. Koch.

Inom landskapet var Johansen en av föregångarna. Han har

målat bilden från Dragør på Amager, där man ser Amagergummorna vandra omkring bland gåsflockarna på slätten, och han har även målat motiv från norra Själland och aftonstämningar från Tyresö i Stockholmstrakten, där han omkring 1910 vistades som Richard Berghs vän.

»Fra de lyse Nætters Tid» kallar han en 1894 daterad landskapsmålning, där nymånen lyser över slätten, som ligger i det ljus, ur vilket man tycker att det klingar fram den lyriska ton, som nordborna förstå bättre än andra. Evighetsvärdena i naturen och hemmet har Viggo Johansen med dansk diskretion velat påpeka.

Är Viggo Johansen till en viss grad påverkad av impressionismens teknik, t. ex. i den nyss omtalade målningen »Bland konstnärer», så var hans vän, den på ovannämnda tavla avbildade Theodor Philipsen, dock den konstnär, som främst representerade impressionismen i Danmark.

Djurmålaren *Theodor Philipsen* föddes i Köpenhamn 1840 och dog 1920. Han var son till en grosshandlare och började själv sin bana som lantbrukare. Sedan han deltagit i kriget 1864 och därefter genomgått Konstakademiet — han började tämligen sent sina konststudier —, kom han 1874 till Paris, där han vistades ett år, och tillägnade sig så småningom den impressionistiska tekniken mer än någon annan av de nordiska målarna vid den tiden.

År 1881, året innan Krøyer bosatte sig på Skagen, slog sig Theodor Philipsen ned på det på Amager liggande Kastrup, där under 1700-talets mitt, såsom omtalades i del II, en fajansfabrik verkade. Philipsen ville vara så nära som möjligt det område han helst målade. Det var Saltholmen, den lilla flacka, med frodigt gräs bevuxna ön, som ligger i Öresund mellan Köpenhamn och Malmö. Han ville här på Saltholmen avbilda korna, som han älskade lika mycket som Lundbye gjorde det på sin tid. Hannover säger, att Lundbye var överlägsen Philipsen som tecknare men att den senare mycket överträffar Lundbye som målare. Men härvid är ingalunda sagt, att Philipsens teckningar äro dåliga. Om de även något sakna den innerlighet, som utmärker Lundbyes, så gnistra de i stället av kvickhet och liv. Egentligen är det ljuset och skuggorna, ibland långa,

19. HOLLÄNDERBRUNNEN I SEN EFTERMIDDAGSBELYSNING.
Målning av Th. Philipsen 1886. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

fantastiska och dock avlockade verkligheten, som intressera oss på Philipsens tavlor. Men han uppfattar också mästerligt nötkreaturen i de mest olika situationer, från kalvens ystra, groteska behag till monumentaliteten och kraften hos tjuren — han har även skulpterat en långhornig bjässe av det slaget. Han är så inträngande och skarp i sin karakteristik, att hans tavlor, trots att han så gott som uteslutande skildrar feta och magra nöt, i alla åldrar och till och med liksom Potter i alla situationer, äro fulla av omväxling.

Philipsen höll sig ännu i åttioårsåldern ung till sinnet men hans syn försvagades, och han kunde under de sista åren ej måla. Det är egendomligt, att den under ett halvsekel i Danmark så högt och på så goda skäl skattade konstnären ej blivit mera känd utanför landets gränser.

En duktig, liksom Philipsen på 1840-talet född konstnär var Jerndorff.

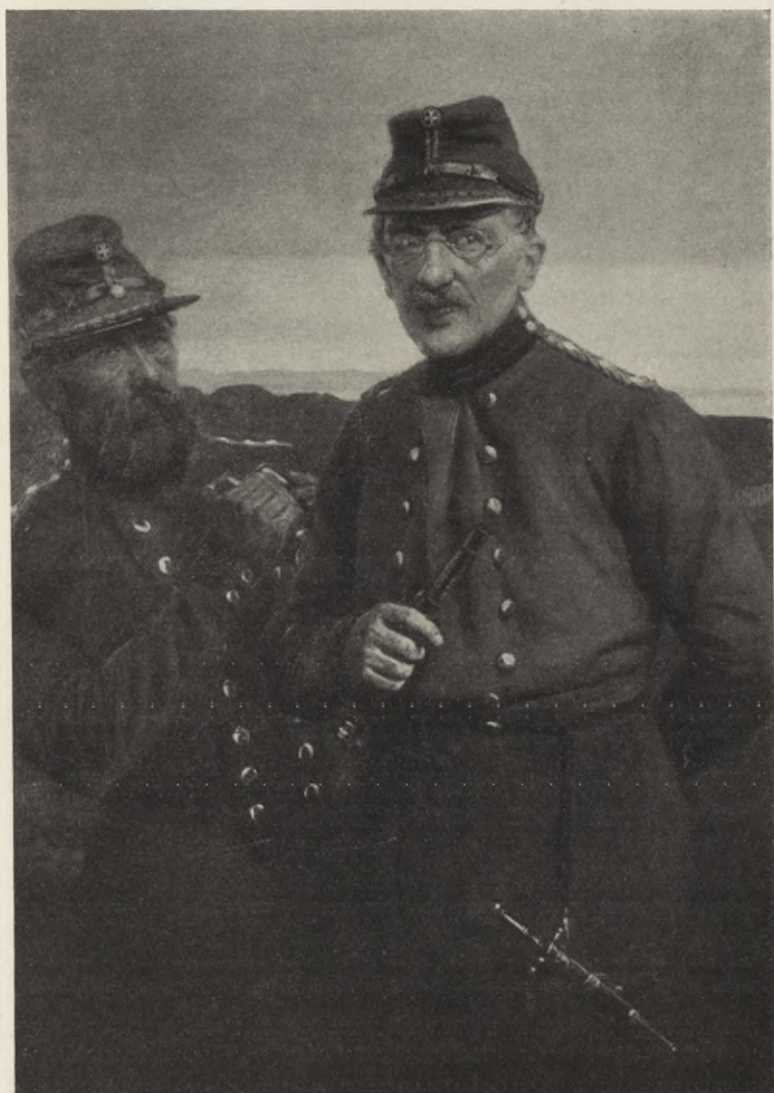
Porträttmålaren *August Jerndorff*, född 1846 i Oldenburg i

20. TVÅ KALVAR SLICKA ETT MJÖLKSPANN.

Teckning av Th. Philipsen till en 1887 utförd grupp i glaserad lera. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

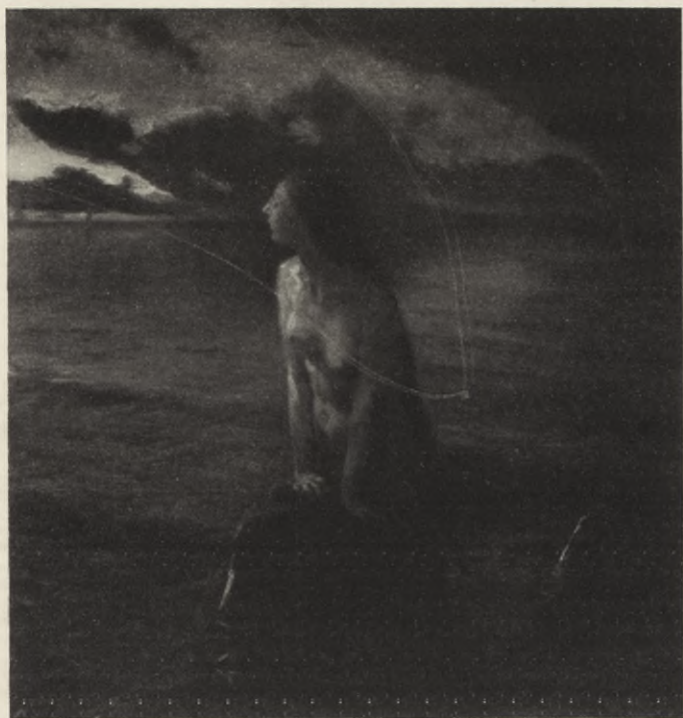
Tyskland och död 1906 i Köpenhamn, har skapat en serie ypperliga och typiska människoframställningar från och med hans äktandska militärtyper från 1840-talets strider om Slesvig till och med sådana, vilka gävo karaktär åt 1890-talets Danmark. Av den förra sorten märkes han skildring av överste Lunding, som under slesvigska uppröret var kommandant i Fredericia. Då man ser detta allvarliga ansikte och den trots uniformen alltigenom civila gestalten, kommer man att tänka på att Jerndorff tillhörde den P. C. Skovgaardska kretsen och var vän med den senares söner. Det är mera den riktningens ande än den »Stramtheit» och »Schneidigkeit», vilka även utom den tyska militärzonen varit ansedda som martialiska, som kommer fram i Lundings porträtt. Det danska folklynnet har haft en särskild dragning åt borgerlig, flärdlös militär. Den nationalliberala andan med dess nationalgarden, som hade sina representanter i Europa under

21. NIELS CHRISTIAN LUNDING (1795—1873), ÖVERSTE, FREDERICIAS KOMMENDANT 1849, OCH FREDERIK GEORG HENRIK HIRSCH (1812—1876), KAPTEN.
Målning av August Jerndorff 1892. Fredriksborg.

22. STATSMINISTER ESTRUP.
Målning av August Jerndorff 1895. Fredriksborgs slott

23. SJÖJUNGFRU.

Teckning av August Jerndorff i Trolldøj, utförd 1890.

1800-talets mitt, kunde väl knappast hava en lämpligare miljö än i Danmark. — Något av inre frid och samling ligger också över det varmt kända och säkert formade porträttet av organisten Mathison-Hansen, som stilla gripen lyssnar till en orgels ljud. — Däremot hur bredbent och orädd, övertygad om att stå på Danmarks bästa, blickar icke den hatade och redbare Estrup mot åskådaren. Byxornas veck å ena sidan och det breda ordensbandet å den andra göra porträttet lika karakteristiskt som officiellt.

Jerndorff var även en ypperlig sagotecknare, och hans lilla »Havfrue» på sin sten i havet, tecknad för boken »Trolldøj», har något av naturväsen. — »Gud vet hvorfor man maler store bille-

der, naar saa megen kunst kan rummes paa et saa litet blad», säger Erik Werenskiold om denna bild. — Jerndorff deltog i de dekorativa strävanden, vilka under 1890-talet gävo en så bestämd prägel åt den danska konstindustrien och visade sig bl. a. i bokbanden. Jerndorff hade här med sig bröderna Skovgaard och Th. Bindesbøll.

Liksom sina vänner Skovgaardarne var han över och målade i Halland, och hans lilla utsikt över Laholmsbukten med sina blågråa och silvertoner har ett musikaliskt anslag, visande mångsidigheten i Jerndorffs kärnfulla konstnärspersonlighet.

Den i Soglio i Graubünden 1848 födda *Bertha Wegmann* kom som femåring till Danmark, studerade sedan i Tyskland men återvände till Danmark på 1870-talet. Hon väckte genom ett porträtt av en ung moder, som skrattande håller upp sitt lilla barn, där hon står bland grönskan i solskenet, uppseende i stockholmska konstnärskretsar 1883, då denna bild införlivades med vårt Nationalmuseum. Finare, konstnärligare kvaliteter har hon i sina visserligen slätt men dock smakfullt målade porträtt i mindre format, särskilt i det här meddelade av den svenska målarrinnan Jeanna Bauck, där målningens svarta och bruna färgtoner och även själva målningssättet ha stora förtjänster. Fröken *Jeanna Bauck*, född i Stockholm 1840, var själv en mycket begåvad konstnärinna.

Realistiska genrebilder, väl berättade om också med en viss torrhet i tekniken, utförde bröderna Henningsen.

Frants Henningsen föddes 1850 i Köpenhamn och dog 1908. Han var en lärjunge till Vermehren och blev dennes måg. Efter studier för Bonnat i Paris utsågs Frants Henningsen till Blochs efterföljare som professor vid Konstakademiet. En kall klarhet, men också något gediget och en fullständig frihet från allt sentimentalt utmärka hans förträffliga »En begravelse» från 1883. Här är det rörande ej som hos düsseldorfarna lagt på tallrik, utan det finnes i ett diskret påpekande av hur livet har sin gång, likgiltigt för människornas öden. Man kan tänka sig, hur den välskrivna realistiska novell skulle vara, i vilken en dansk åttio-talsförfattare beskrev just denna situation med de små faderlösa barnen, som trippa efter kistan på den av ett lätt snötäcke höljda

24. DEN SVENSKA MÅLARINNAN JEANNA BAUCK.
Målning av Bertha Wegmann 1887. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

gatan, åtföljda av sin sorgklädda moder, som griper ännu mera genom sin oplastiska gång.

Den nyssnämndes broder *Erik Henningsen* föddes 1855 i Köpenhamn och målade även han litet torra men säkert ur kulturhistorisk synpunkt alltid intresseväckande bilder av gatulivet i Köpenhamn, »Vaktparaden trækker op», och de promenerande på »Nytorg», den senare målningen i Nationalmuseum i Stockholm.

Ståtligt komponerad är hans stora, 1895 beställda väggmålning i Köpenhamns universitets festsal. Det är det nordiska naturforskaremötet 1840, som framställes. Handlingen är förlagd till Roskilde, i talarstolen står elektromagnetismens ryktbare upptäckare H. C. Ørsted, omgiven av skandinaviska flaggor, och i förgrunden sitter Berzelius; i bakgrunden skymta domkyrkans tegelröda murar och torn.

Valdemar Irminger, född 1850 i Köpenhamn, har blivit olika bedömd och har också målat de mest olikartade saker, ibland bra, ibland mindre bra. Han var till en början djurmålare och har roat sig med att göra en förträfflig målning av den ännu förträffligare mycket kända relief från Assyrien, som visar en lejoninna med bakkroppen förlamad av ett pilskott. På Kunstmuseet i Köpenhamn representeras han bland annat av en interiör från ett sjukhus, där småflickorna skriva brev hem, en tavla gjord med äkta känsla för det barnsliga. Och bland hans andra bilder märkas »Modern, som visar barnen stjärnorna», och kanske allra främst den lustiga, typiskt danska »Paa Bryllupsreise». Det unga paret står i nattdräkt — en mera för en herres än för en dams värdighet synnerligen prövande toalett. Man ser dem från ryggen, och de skåda lyckliga ut över den främmande staden, som drömmer i natten, själva utan en aning om indiskreta blickar.

I Tuxens samling finnes en skiss av Irminger, framställande en sovande kvinnas huvud. Man skall vara mycket vacker för att vara det också då man sover. Men sömnen ger dock ett drag av oskuld också åt sådana, som ej alldeles givet ha detta drag, då de äro vakna.

Nyss nämndes i samband med Krøyer, att han och Tuxen samtidigt voro lärjungar hos Bonnat. De blevo sedan också

25. NORDISKA NATURFORSKAREMÖTET 1840.

Målning, beställd 1895, av Erik Henningsen i Köpenhamns universitets festsal.

kolleger som lärare. Då »fria» målarskolor under oppositionen mot danska Konstakademien uppstodo under början av 1880-talet.

3—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

26. PÅ BRÖLLOPSRESA.
Målning av Valdemar Irminger 1899.

blevo Tuxen och Krøyer lärare, och Tuxen fortsatte med några års mellanrum ända till 1906 med denna för dansk konst viktiga lärarverksamhet. Under senare tider var dock Zahrtmann den be-

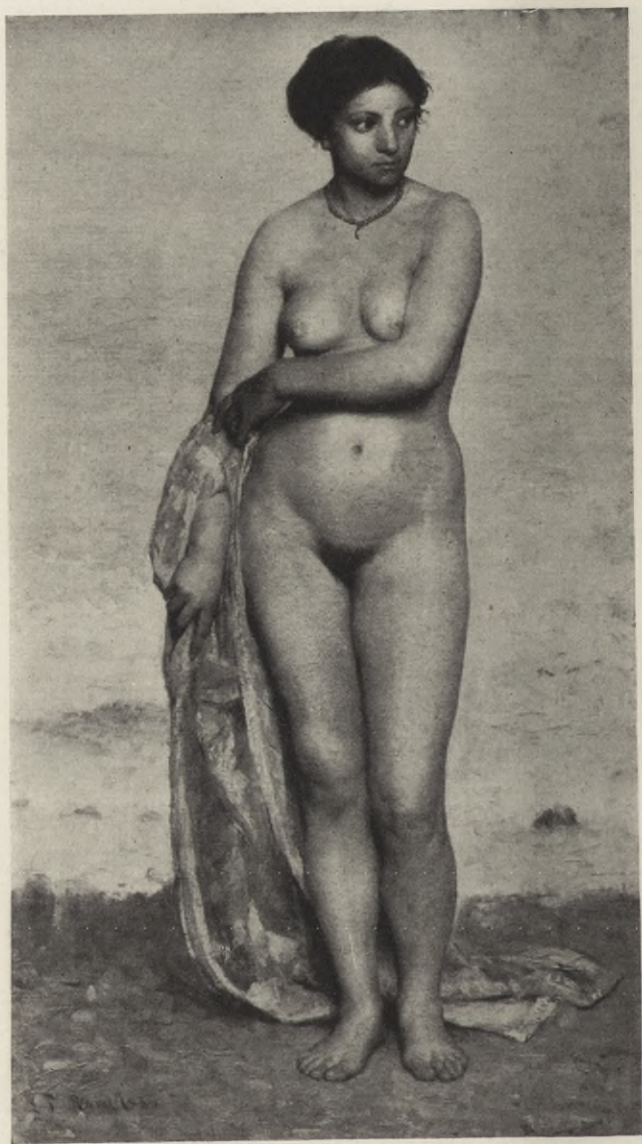

27. HUVUD AV SOVANDE KVINNA.

Målning av Valdemar Irminger. Tuxens samling, Köpenhamn.

stämmande, och dennes verksamhet som inspirerande undervisare prisades högt i hela Norden, och lärjungar kommo från både Sverige, Norge och Finland.

Lauritz Tuxen föddes 1853 i eller, som det heter på danska, »paa» Kristianshavn, den del av Köpenhamn där flottan ligger. Hans fader var nämligen kommandör i danska flottan. Tuxen har behållit ett starkt intresse för havet och har liksom Courbet en gång målat en väldig mot stranden sig brytande våg, som han kallade »Bølgen», vilken också genom sin konstnärliga kraft väckte förvåning. Först hade han Kyhn till lärare och sedan Holger Drachmann, och det är väl något av den senares sinne för det dramatiska, som kommer fram i Tuxens *Bølge*. Tuxen är en solid målare av naket. Både hans »*Susanna*» och kanske ännu mera hans modellfigurer ha stora förtjänster, den här meddelade till och med ädel storhet. Att han också

28. ITALIENSKA.

Målning av Lauritz Tuxen 1880. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

29. SKISS TILL DROTTNING VIKTORIAS PORTRÄTT.

Målad i Windsor 1894 av Lauritz Tuxen. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

30. KEJSAR NIKOLAUS II:S KRÖNING I MOSKVA 25 MAJ 1896.
Målning av Lauritz Tuxen. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

är en god porträttmålare ser man i hans porträtt av fru Otilie Jacobsen, den store mecenaten Carl Jacobsens maka. Några av de Tuxenska porträtten av de högsta högheterna äro kanske väl obetydliga. Han har haft ett otal konungar och kejsare att avmåla under de tider, då drottning Luise av Danmark var »Europas svärmor». Ibland har han lyckets storartat. Det är en alldeles ovanlig styrka i framställningen av »änkan i Windsor, som äger halva världen». Det är en friskhet i penseldragen, det röda och blåa lyser, och ansiktet har en auktoritet i allra högsta grad. Personligheten liksom vilar i självmedveten höghet. Det finns också auktoritet i Tuxens konstnärliga framställning av detta lilla och dock så stora porträtt av drottning Viktoria.

Bland de ej alltför talrika goda kröningstavlur, som finnas i världen — Pilos »Gustav III:s kröning», Davids »Napoleons kröning»

och några till — intager Tuxens »Nikolaus II:s kröning våren 1896» en fantasiväckande plats, ej bara genom den skugga tsarens av isande likgiltighet mottagna nederlag, fall och mördande nu kastar på den sol- och guldglänsande bilden. Tuxen har gjort en färgskimrande tavla av denna kröning — något som ej ofta förekommer nordisk konst — med en glans och en rikedom, då det gäller färgskalan, som allra minst äro danska. Hos *en* dansk målare förekomma dock dessa starka färger och detta starka patos, som danskar eljest alldeles särskilt sky, nämligen hos Zahrtmann.

En ställning för sig intager *Kristian Zahrtmann*, född 1843 på Bornholm, död 1917. Han var både dansk och odansk, både historiemålare och icke historiemålare, modern och dock icke modern. Zahrtmann var en i hög grad ojämn men ibland mycket betydande kolorist, dock ej sällan kvalmig och sötaktig med sina rödvioletta toner och rent ut motbjudande för många både i känslan och färgen.

Det finns två sorters kolorister, den ena älskar papegojans prakt, blomrabatter, lysande dräkter, gulfiskarnas glans, den andra sorten gläder sig åt nyanserna i gäddans grågröna diskreta färger och åt det silvriga ljuset. Till den förstnämnda sorten hör Zahrtmann, till den sistnämnda Hammershøi.

Zahrtmann målade först porträtt och genremålningar i den gamla danska arten och tyckes ha funnit sin personliga stil omkring 1874, då han så vackert målade den fula modellen »Madam Ullebølle», vars bruna, fetlagda gumansikte står ypperligt mot klänningslivets silver och blåa färg. Det är hennes typ, som man igenfinner i hans tavla »Julia och amman», målad 1881, där gummans kvinnliga barock-Silenustyp utgör en effektfull motsats till Julias smärta, eleganta figur.

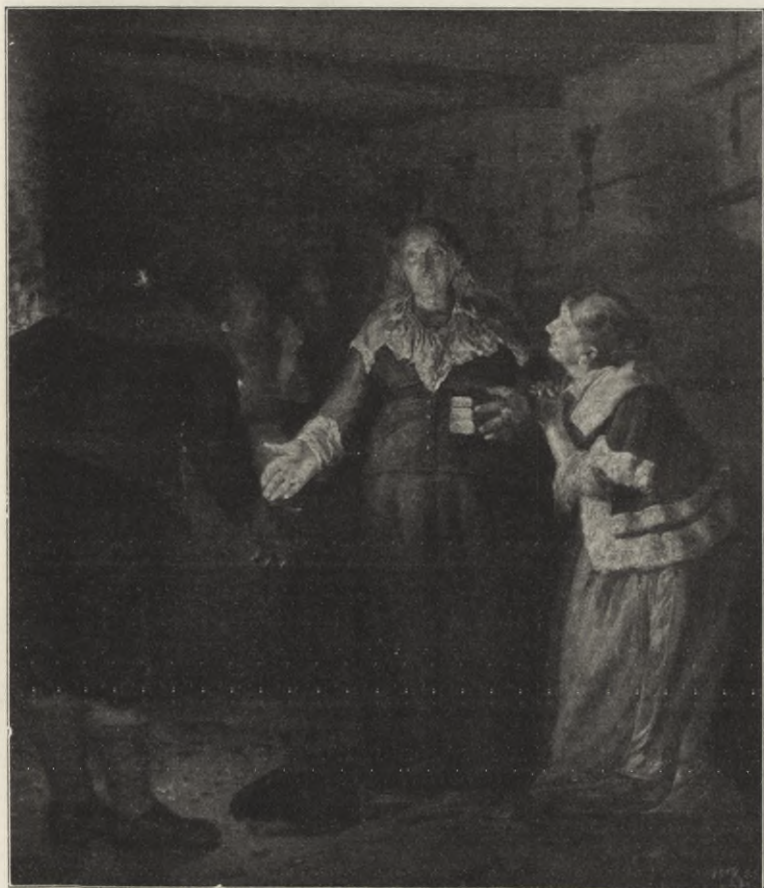
Zahrtmann beundrade Rafael, men i sina bästa saker påminner han mera om Rembrandt, också därigenom att han med innerlig känsla målade ohistoriska historietavlor, där färgen, ljuset, själsinnehållet äro det väsentliga, och där det klassiskt romantiska skönhetsidealet är så långt borta som möjligt. Ibland retsamt affekterad, som då han på en målning från 1880 ger namnet Aspasia — så hette Perikles' älskarinna — åt en gammal vis-

31. JULIA OCH AMMAN.

Målning av Kristian Zahrtmann 1881. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

serligen utmärkt målad korpulent köpenhamnsk torggumma i nattdräkt, det klassiska utgöres endast av en antik byst i bakgrunden, eller då han låter »Susanna i badet», 1907, roa sig och säkerligen också gubbarna, men knappast konstverkets åskådare, genom att gå på händerna, är han dock en av danska konstens märkliga personligheter.

32. LEONORE KRISTINE LÄMNAR FÄNGELSET.
Målning av Kristian Zahrtmann 1885. Glyptoteket, Köpenhamn.

Under tre decennier ha hans fantasi och pensel sysslat med den storsinta olyckliga konungadottern Leonore Kristine Ulfeld. Han gav åt Kristian IV:s dotter, en av sextonhundralets religiösa kraftnaturer, sin egen moders drag och målar henne 1888 i all sin furstlighet, promenerande bland Rosenborgs trädgårds blom-

33. LEONORE KRISTINE AVKLÄDES I FÄNGELSET.
Målning av Kristian Zahrtmann 1888. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

stersängar, så i fängelset i Blaataarn, plågad och hånad, och då hon, en åldrig kvinna, på drottningens befallning avklädes i sin cell eller då hon, rörande, värdig och förlåtande, lämnar platsen för sina lidanden och räcker handen åt fångvaktaren. Till slut visar han henne i stilla höghet i Maribo, läsande sin bibel.

Dessa Leonore Kristine-bilder sluta sig till hennes eget »Jammersminde», som starkt gripit konstnären. Han har till och med på en av sina allra bästa tavlor i de mest glödande färger uttryckt sitt hat mot hennes plågoande, Fredrik III:s gemål. Denna tavla, drottning Sofia Amaljas död, målades 1882 och visar den likbleka, uppsvällda döende kvinnan i präktig dräkt, kippande efter andan bland kuddarna i ett av sina gemak, där hennes son, Kristian V, knäböjer vid hennes sida. Ett mystiskt blåaktigt skimmer ligger över blänkande silverbägare och glänsande siden.

34. JOB OCH HANS VÄNNER.

Kompositionsskiss av Kristian Zahrtmann, utförd 1886. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

En bild av lidandets höjdpunkt, men som genom sin naturalism väckte stor motvilja hos mången, är Zahrtmanns snillrikt komponerade »Job och hans vänner», målad 1886 och visande den med bölder slagne Jobs nakna kropp, där han vrider sig i smärta, under det hans vänner deltagande sitta och grubbla och tala förstånd vid hans sida.

Glans, livfullhet och en färg, ibland alltför bråkig, finnas i hans många tavlor från Italien. Tiggare och kyrkoprocessioner, allt är målat med en festivitas, som är odansk och av vilken man ibland får ont i huvudet. Med allt skäl blev Zahrtmann emellertid hedersborgare i den lilla staden Civita d'Antino i Abruzzerna, där han långa tider var bosatt och som han genom sina målningar gjort så berömd i Norden. I denna stad målade 1896 Johan Rohde det här meddelade porträttet, vilket, som man ser på bilden, utfördes en het sommardag.

Zahrtmann var originell i detta ords alla betydelser. Han höll på de tokigaste paradoxer och kunde t. o. m. påstå, att bortkastat tidningspapper i en skog höjde naturskönheten. Det

KRISTIAN ZAHRTMANN.

35. KRISTIAN ZAHRTMANN.

Målning av Johan Rohde 1896. Nationalmuseum, Stockholm.

ligger något ej fullt normalt i hans sjäsliv, hans sensualism och hans konst. Hans färgfantasier förefalla att höra samman ej bara med avlägsna trakter utan också med avlägsna tider.

Genialt påpekade i sin dödsruna över Zahrtmann hans vän

Johan Rohde, att hans stoft fick sin rätta plats i det egendomligt formade etruskiska lerkärl, som Zahrtmann själv utsett för sin aska. En främmadartad vildhet och lystnad, som tycktes höra ihop med italiensk urhedendom, levde i hjärtat på den goda människan Kristian Zahrtmann.

Det intresse för clair-obscurmålningen, som utmärker både Krøyer och Viggo Johansen, fanns också hos Julius Paulsen och dennes årsbarn Vilhelm Hammershøi.

Julius Paulsen föddes 1860 i Odense. Han är liksom Zahrtmann ojämn. Några av hans verk, ofta de i större format, äro mindre lyckade, andra åter höra till de stora dyrbarheterna i nordisk konst. Hans figurer äro omflutna av hemlighetsfullt ljusdunkel, som darrar av stämning. Det finns hos hans figurer en stark men naiv sensualism. Kanske lyckas han bäst i sina små tavlor. Så i »Datteren betragter Faderens Portræt», där Paulsen redan som tjugufemårig ung man målade sin syster under ett högstämt stilla ögonblick, då hon lyser med lampan på faderns bild.

Även hans sängkamarinteriörer, där kvinnorna i osökta ställningar sitta på sängkanten eller dra på sig strumporna, ha ett på en gång varmt sinnligt och oskyldigt behag. Ibland är rummet fyllt av den känsla som psalmen uttrycker i orden »Min kläder klädas av». Man går till ro under stilla självprovning, ställes inför högre makter eller åtminstone inför sig själv. Kanske har Paulsen vackrast målat den fullkomliga oskulden i bilden av den lilla flickan vid fönstret, hos Georg Pauli. Flickan vid fönstret har en värdig motsvarighet i barnaoskuld i »Dansende Børn», 1909, i etatsrådet Wilhelm Hansens samling.

Paulsen hör till de få, som kunna måla naket, och om också den gröna tonen på fonden i hans »Adam och Eva» icke är oblandat angenäm, så har han i stället i Evas fulländade gestalt gett ansiktet ett mystiskt och dock skälmaktigt drag av utmärkt verkan. Till modell hade han den sedermera i Skandinavien för sitt goda humör högt skattade sångerskan av den lättare arten, Dagmar Hansen. Ännu bättre har han i en tavla, starkt realistisk men också koloristiskt poetisk, kallad »Modellerne holder

36. DOTTERN BETRAKTAR FADERNS PORTRÄTT.
Målning av Julius Paulsen 1885. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

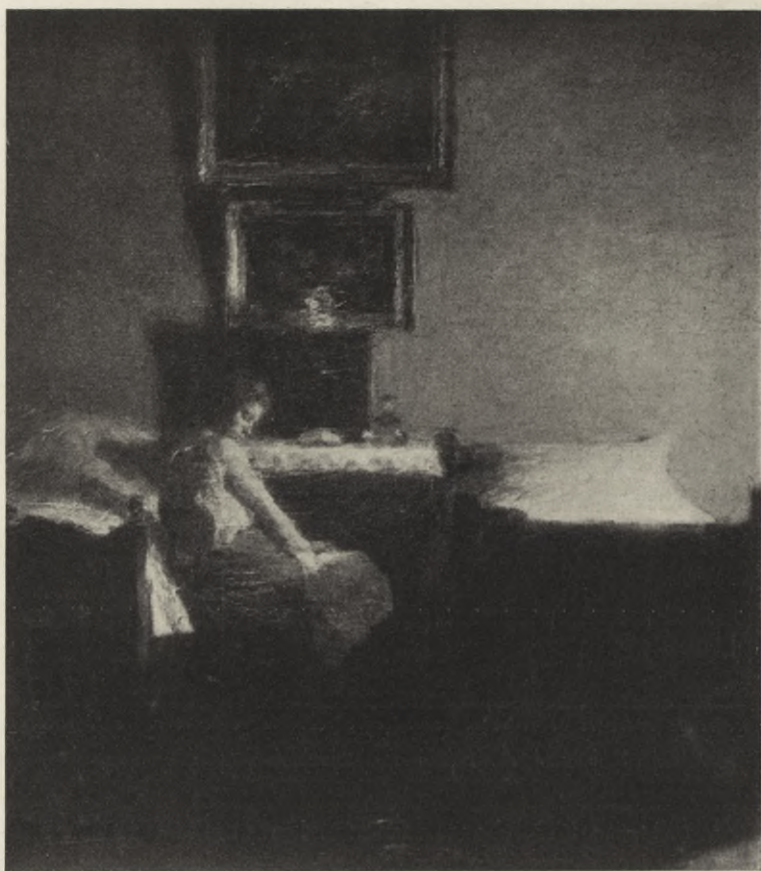
37. ADAM OCH EVA.

Målning av Julius Paulsen 1887. Kunstmuseet, Köpenhamn.

Hvil, 1887, nu i Göteborgs museum, härligt målat simpla halv-nakna flickor, väntande på seans. Denna målning är kanske den mest lyckade av hans tavlor i stort format.

Paulsen är också porträttmålare. Bland porträtten märkes dubbelbilden av mecenaten Carl Jacobsen och dennes maka. Denna har en enkel monumentalitet. Vänligt men myndigt dämpande den auktoritative mannen, lägger fru Ottilie med en välförståndig matronemin handen på den lätt uppbrusande maken.

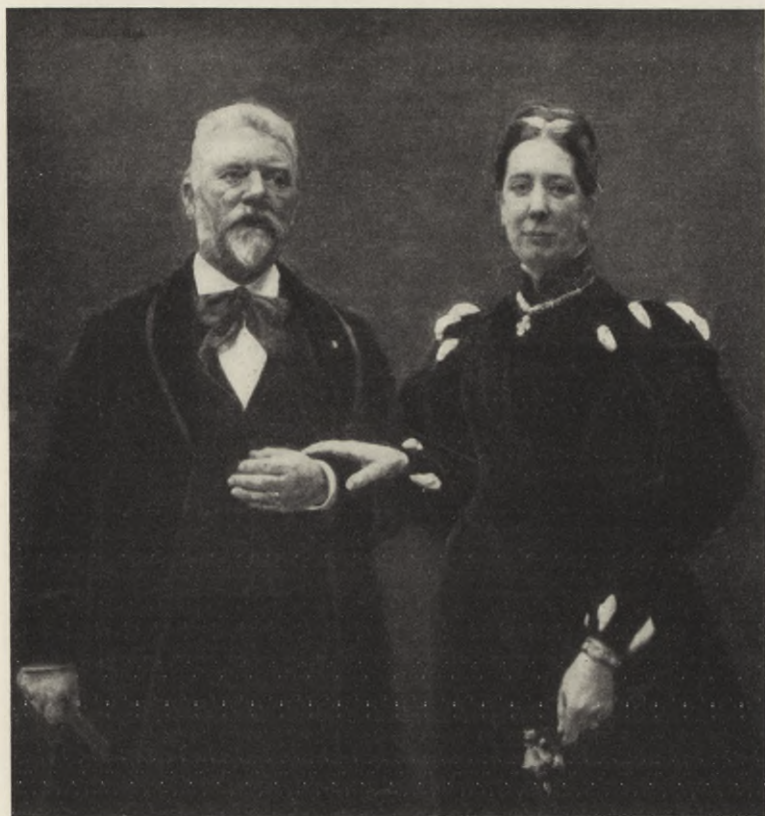
På en gruppbild har han skildrat Carl Jacobsen diskuterande Glyptotekets byggnad med en samling psykologiskt skarpt uppfattade typer, vilkas ansikten visa vördsam undergivenhet och

38. SÅNGKAMMARINTERIÖR.

Målning av Julius Paulsen 1891. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

sarkastisk humor. I mitten under lampskärmen ser man profilen av Justitiarius P. Koch, myndig och klok. Departementschef Weiss håller de arkitektoniska ritningarna, arkitekten Dahlerup, olyckligtvis övertygad om, att bryggjar Jacobsen skall stå på hans sida, står blygsam emellan de två, väl vetande att den kritik, som måhända finns hos de diskreta, skeptiska herrarna vid andra bordsändan,

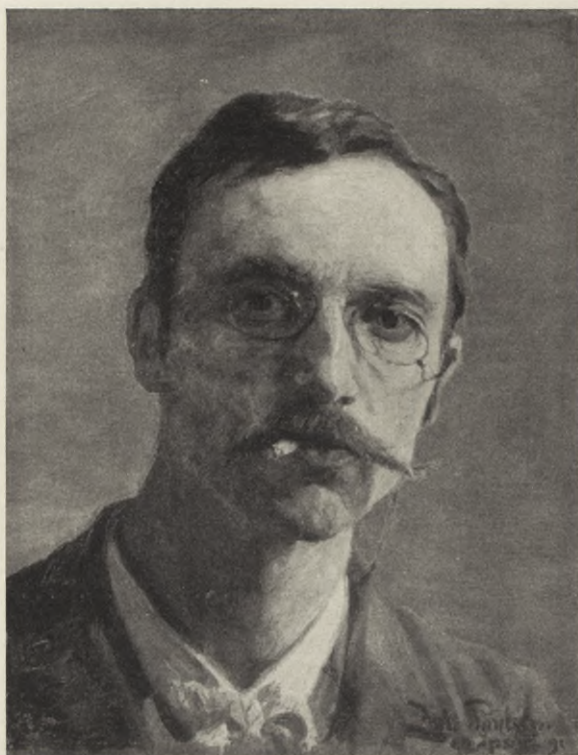
39. BRYGGAREN DR. PHIL. CARL JACOBSEN OCH HANS HUSTRU OTILIE.
Målning av Julius Paulsen 1896. Kunstindustrimuseet, Köpenhamn.

kommer att få utlösning först i de roligheter, som sägas sedan man kommit ut. Med en min av *sic volo sic jubeo* pekar den energiske Köpenhamnsvälgöraren på bordet (bild 121).

Paulsen har målat landskap av drömlik mjukhet. Ett om musik minnande drag finnes både i Krøyers, Hammershøis och Julius Paulsens målning. Måhända har han i landskapsmålningen den musikaliske målarens fallenhet för löshet.

4—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

JULIUS PAULSEN.

40. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Julius Paulsen 1891. Nationalmuseum, Stockholm.

Sina bästa saker förefaller han ha utfört, innan han fyllt trettio år. Det var mellan 1885 och 1890, som han hade sin gyllene tid. Han har emellertid med rastlös iver arbetat vidare. År 1898 skrev Karl Madsen: »Vi har kun faa egentlige Kolorister, og ingen friskere og finere Kolorist end Julius Paulsen.» Alla ha vi sedan den tiden ändrat oss, men de härliga guld- och silvertoner, Paulsen ännu kan ge sina bästa tavlor, och den drömlika atmosfär han skapat om sina figurer ställa honom i förgrunden bland de danska målarna vid det nya århundradets ingång.

41. MOR BERÄTTAR.

Målning av L. A. Ring 1901. Kunstmuseet, Köpenhamn.

På sydöstra Själland nära den lilla staden Præstø ej långt från egendomen Nysø, där Thorvaldsen så gärna vistades, föddes 1854 i byn Ring *Lauritz Andersen Ring*. Hans föräldrar voro torpare. Han var först målaregesäll men besökte sedan Kunstakademiet i Köpenhamn.

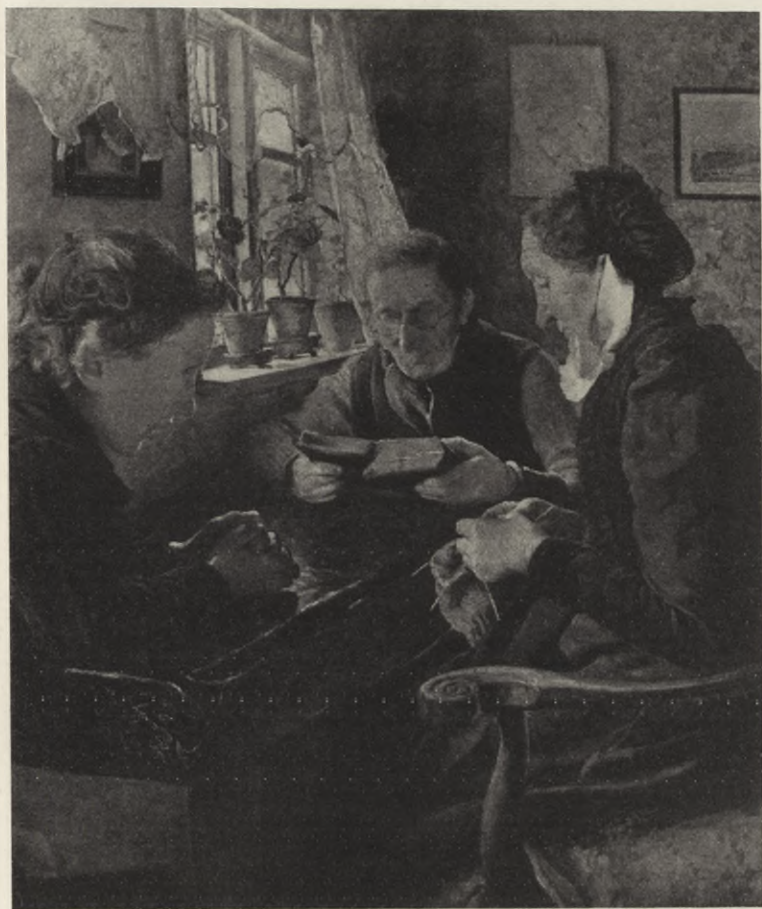
Vad manne Thorvaldsen skulle ha sagt om den unge själländarens tavlor, vilka med kärvhet men också med äkta känsla, om även en synnerligen diskret sådan, skildrade det »Husmandsliv» han fick se i hemmet. Han målar bondgossen, tittande ut genom fönstret från sin läxbok, potatisplockare, förstämnda grå och blyga tiggarbarn utanför en vit bondgård, helgdagsaftonen på landet, då man sitter vid det taklampsbelysta bordet, läsande i psalmböcker och uppbyggelseskrifter. Han visar oss gubben i söndagen till ära framtagen hög svart hatt, som med gumman

42. MÅLAREN I BYN.

Målning av L. A. Ring 1897. I privat ägo.

stapplar fram i den tidiga vårgrönskan från den i solen liggande vitmenade kyrkan med sin trappstengavel. Han målar sommar och vinter i byn, skildrar, hur barnen hurra åt och retas med den fulla karlen eller hur en blåfrusen gosse, stående på den snöiga landsvägen, tittar på målaren, som är ute vid sitt friluftsmotiv, eller de två unga flickorna på den stora tavlan »Foraar», målad 1895. Med vilken rörande tafatthet står ej bland fruktträdsblommen på denna bild den äldre av de unga kvinnorna, fylld av sin stora, av den yngre system anade hemlighet. Året efter gifte sig Ring med den äldre system, keramikern Käblers i Næstved dotter, och han har, liksom så många danska målare, avbildat sin hustru och sitt barn under titeln »Mor fortæller», kanske det mest danska av alla ämnen. En madonna som talar till barnet. Belyst av en lampa från morfadern i Næstved och med en guldgul apel-

43. BESTEFØRÆLDRENERNES SØNDAG.

Målning av L. A. Ring 1898. Kunstmuseet, Köpenhamn.

sin på bordet, som ger något av fest åt rummet, sitta de två så rörande naiva, att man icke vet, vem som är barnafrommast.

Ring har målat vårens löftesrika fågning i sin tavla »Aaløb ved Forsommertid». Tavlan är målad 1900 i Frederiksværktrak-

44. Å PÅ FÖRSOMMAREN.

Målning av L. A. Ring 1900. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

ten på norra Själland. Ån, kantad med gula blommor, flyter stilla genom ljusgröna ängar, och man känner hur jordens safter röra på sig för att omvandlas till sommarens must och rikedom.

Ring hör till de danska målare, som ha ett solitt anseende i sitt lands konstkretsar. I sin konst saknar han humor. Det ligger något av det tyngande allvar i hans målning, som man så ofta finner hos skandinaviskt bondfolk. Men han vore inte riktigt dansk, om ej också då och då en glimt av glädje skulle skina fram. Till och med solguden Apollos marmorkolonner i Pompeji lysa på en av hans tavlor. På det renskurade bordet i stugan ser man också i det lilla spetsglaset en dansk akvavitpärla glänsa, och om blomprakt och färg saknas på de flesta av Rings tavlor, så finnas dock ibland de gula, enkla blommor, som lysa en så gott i ögonen om våren. — Torftighet, allvar, glädje över vår och grodd, detta har L. A. Ring målat, så att vi förstå något av fattigdomens ej bara etiska, utan också några av dess estetiska värden.

45. FRU GEORGIA SKOVGAARD MED SINA SÖNER JOAKIM OCH NIELS.
Målning av Constantin Hansen 1859. Hos Niels Skovgaard.

Den sida av den danska andan, som en Grundtvig under 1800-talets förra hälft företräder, den riktning mot innerlighet, naivitet, folklig danskhet, allt helgat av ett stilla men varmt fromhetsliv, den sidan visar sig i målarkonsten i Constantin Hansens porträtt, i Lundbyes och hans vän P. C. Skovgaards andliga läggning men mest hos dennes söner Joakim och Niels och alldeles särskilt hos den äldste av dessa, Joakim, vilken i ett halvt sekel verkat som konstnär och blivit det religiösa måleriets förnyare.

Efter Rembrandt har ingen så som han förmått visa, hur Gud är närvarande i konstverket, och det både i sina tavlor och i sina monumentalare fresker ur den heliga historien, där heligheten enkelt och stort som hos 1300-talets och 1400-talets italienska målare, men dock med en prägel av dansk fromhetsart, träder

46. HJORTEN UNDER EKEN.

Teckning av Joakim Skovgaard 1869 i tidningen Brevduen.

hela folket till mötes och är till glädje och uppbyggelse för både lekt och lärd.

När man ser den något kärva, men av äkta känsla fyllda bild, som Constantin Hansen gjort av fru Georgia Skovgaard, P. C. Skovgaards maka, och den kvinna, till vilken Lundbye en gång, då han gick ut i kriget, hyste en vördnadsfull obesvarad kärlek, sittande med sina två gossar med något av helig auktoritet över sin magra gestalt, förstår man den anda, ur vilken Joakim Skovgaards själ hämtade sin första näring.

»Vor Malerkunsts Grundtvig» säger Julius Lange om honom.

Joakim Skovgaard föddes 1856 i Köpenhamn. Han fick intryck från sin fader, den utmärkte landskapsmålaren, och just det dekorativa blev som fadern önskade ett livsintresse för sonen, vilken säkert även av husets vän Constantin Hansen hörde mycket om »de skjønne Kunsters Enhed».

Redan som trettonårig utförde Joakim illustrationer till vecko-tidningen *Brevduen*, och Madsen, den utmärkte kännaren av hans konst, kallar dessa teckningar rentut »meget merkelige».

Under akademitiden hjälpte han, ännu ej tjugu år fyllda, till med den tidens utsmyckning av Viborgdomen. En vistelse i

47. TORG DAG I SORA.

Målning av Joakim Skovgaard 1884. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

Paris, där han studerade hos Bonnat 1881, fick ej vidare betydelse för hans utveckling, men däremot blev den resa han året därpå företog till Italien av grundläggande inflytande. Han fick, säger Skovgaards vän Madsen, starka intryck från Zahrtmann, Viggo Pedersen samt Th. Philipsen. Det är en märklig friskhet, en äkta italiensk folkslig naivitet över den bild av italienskt bondfolk han 1884 målade under titeln »Torgdag i Sora». Detta år reste Skovgaard till Grekland, där han i sina avbildningar från Akropolis' byggnader gjorde sin insats i samma väg som Eckersberg och hans skola, vilka med lika stor noggrannhet som intim känsla för skönhetsvärdena avbildade ruinerna från antiken. Sommaren 1885 bor han i Halland, där han både förut och senare varit bosatt, och målade landskap och bondfolk. Från danskt

48. EN STILLA TIMME.

Målning av Joakim Skovgaard 1902. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

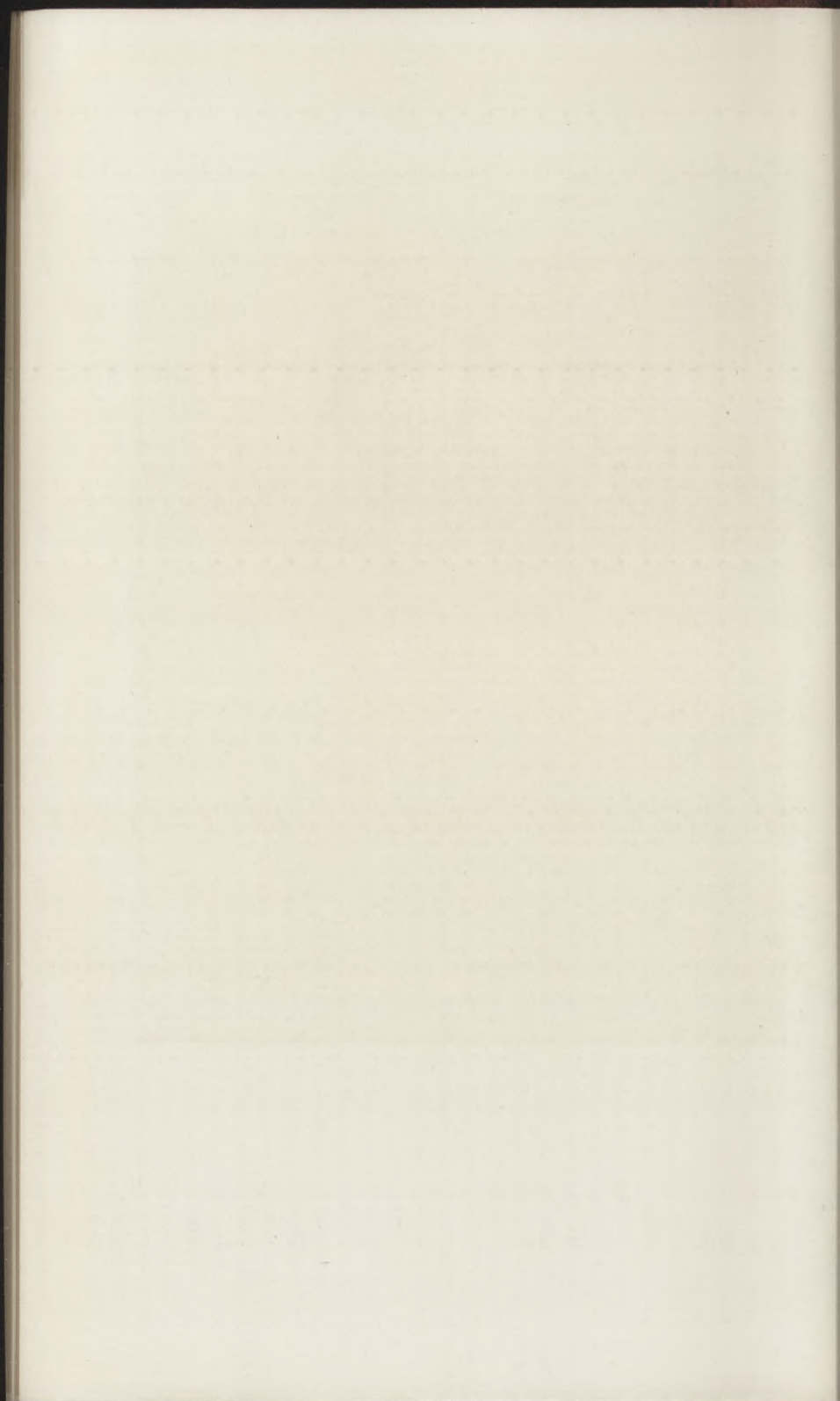
håll har man till och med tyckt det vara litet skada, att hans landskapsmålning blev svensk i stället för dansk. Men den för detta danska provinsen har väl kvar litet smak av det gamla moderlandet.

År 1886 gifte sig Skovgaard med Agnete Lange. Vid denna tid sysslade han mycket med illustrationer till Grundtvigs dikter och även med keramiska och dekorativa uppgifter. Tillsammans med den ledande danske dekorative konstnären Th. Bindesbøll utförde han den 1901 på Rådhusgården uppsatta ståtliga »Bjørnebrønden» samt slutligen den först 1923 fullt färdiga drakfontänen på Raadhuspladsen.

År 1888 på den stora utställningen i Köpenhamn hade Skov-

DETALJ UR ORMEN TALAR. Målning av Joachim Skovgaard. 1911.
Nationalmuseum, Stockholm.

49. EVA OCH ORMEN.

Målning av Joakim Skovgaard 1911. Nationalmuseum, Stockholm.

gaard glaserade lerfat, bland annat ett visande »Eva med ormen», en fördanskning av Bernhard Palissy-keramiken, och man har från en viss sida betraktat denna Eva som stammomödr för hans religiösa konst. Just samma år visar han sig vara en stor målare av religiösa ämnen genom sin bild »Engelen rör Vandet i Betesda Dam». Likt Marstrand i några av dennes bibliska bilder, förlägger Skovgaard handlingen till Italien. Arkitekturen utgöres av en italiensk klostergård, som omger dammen. En väldig dramatisk kraft driver de sjuka, judar, målade på ett om Rembrandt minnande sätt, då de skynda fram, trängande undan varandra för att hinna först till det helgade vattnet. En gloria-artad ring omger ängelns ljusgestalt, då han rör om i vattnet. Den ande, som fyller denna i början starkt angripna tavla, har en fläkt av en sådan mäktighet, att många förstodo, att något verkligt stort kommit fram i denna bild.

Ett par år därefter, 1890, utförde han med intryck från Fra Angelico tavlan »Kristus inför den omvända rövaren i para-

50. SJÄLVPORTRÄTT.
Teckning av Joakim Skovgaard.

diset». Fyra år senare tillkom den både i format och känsla väldiga målningen »Kristus i de Dödes Rige». Den är målad påverkad av den grundtvigska sången »I Kvæld blev der banket paa Helvedes Port». Man tycker sig höra en väldig kör, ropande sin förlossningsträngtan till den allt behärskande, allt överväldigande gudomlige hjälten, mot vilken Evas härliga gestalt, först i synden och nu först i nåden, sträcker sina armar. Koloristiskt mindre

51. DRAGSPRINGVANDET.

Av Joakim Skovgaard och Th. Bindeshöll. Rest på Raadhuspladsen, fullt färdigt 1923. I bakgrunden A. Rosens tornprydda Paladshotell.

tillfredsställande, med obehagliga gula toner och med Adams ansvällda figur störande intrycket, har denna tavla dock något av oförgätlig storhet och makt.

En serie hembilder tillkommo under 1890-talet. De göra Skovgaard till den förste även på detta område, där den danska konsten varit så rik. Från 1890 är bilden i Kunstmuseet av hans

maka med barnet vid bröstet. Det är en av de på en gång största och enklaste framställningar som finnas med detta det ursprungligaste av alla »ämnen». Bland de många älskliga och dyrbara hembilderna av danska målare finns det knappt några, som gå upp mot Skovgaards »Eline lærer at læse» från 1898 och »Eline skal ud» från 1901. Hans lilla bild av en gosse, förvarad i Kunstmuseet, utförd 1894, visar i vilken grad han trängt till själva roten av det barnsliga, hur han förstått bibelns ord: »Utan att I omvänden eder och varden såsom barn, skolen I icke komma in i himmelriket», och det torde vara kärnpunkten i den Grundtvigska kristendomen. »En rolig Time» kallar han den 1902 målade tavlan av hustrun, som sitter och syr för sig själv, avtecknande sig mot en vägg, där en skiss till »Kristus i dödsriket» intager den förnämsta platsen. Den bilden ger hemmets frid!

Nationalmuseum i Stockholm äger en bild i olja av ett ämne, som mångfaldiga gånger behandlats av Skovgaard, »Eva med ormen». Han har även gjort det i fresk och i mosaik. Minnen från konstnärens resa till Java 1908 finnas i denna tavla. Det ligger en vällustig färgprakt och en tropisk frodighet över det av regn och åska nyss uppriskade landskapet. Stora blå fåglar vandra i grönskan. Eva sitter i förgrunden och vänder sitt huvud mot den jättestora ormen. Bakom vid skogsranden ser man Adam sysselsatt med sina hästar. I Evas ansikte läser man hennes tanke: jag kan få min beskedlige, starke man vart jag vill.

En äldre broder till den J. H. Nebelong, som byggde Oscarshal vid Oslo, del II, s. 148, nämligen *Niels Sigfred Nebelong* (1806—1871), ombyggde tillsammans med Storck 1864 den gamla Viborgs domkyrka i romansk stil. Det är en stor risk att förse gamla kyrkor med ny bilddekoration. Här fanns nu en nybyggd gammal kyrka — kryptan är fortfarande äkta — och det gjorde risken mindre. Det förefaller emellertid, som om sedan högrenäsansens dagar ingen konstnärlig dekorerings av ett kyrkrum fått ett så högt konst- och religiöst värde som Joakim Skovgaards fresker i Viborgs domkyrka, belägen mitt på halvön Jylland.

52. VIBORGS DOMKYRKA I RESTAURERAD FORM.
Ombyggd 1864 av N. S. Nebelong och H. B. Storck.

53. KORET OCH KORSMITTEN I VIBORGS DOMKYRKA.
Målade av Joakim Skovgaard.

54. DEN NYGIFTE MANNEN BJUDES TILL DEN STORA NATTVARDEN.
Detalj ur fresk i Viborgs domkyrka, utförd av Joakim Skovgaard 1901.

5—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

55. JESU TILLBAKAKOMST FRÅN DE DÖDAS RIKE. JESU UPPSTÅNDELSE.
Målning av Joakim Skovgaard omkr. 1905. Viborgs domkyrka.

Efter långa förberedelser började han 1901 med arbetet att överföra kartongerna på väggen i fresk och hade härvid hjälp av danskarna *Niels Larsen Stevns*, född 1864, *Poul Christiansen* och *Viggo Madsen*, född 1885, samt bergensaren *Arne Lofthus*. Väggdekoreringsen blev färdig 1906. »Lyckelig jeg», säger Skovgaard, »der havde de gode Medhjælpere.» Med lika stor flit som sparsamhet

56. TVÅ ÄNGLAR ÖPPNA PARADISETS PORTAR.
Målning av Joakim Skovgaard omkr. 1905. Viborgs domkyrka.

arbetade man. Anslaget var endast 120,000 kr. för de ofantliga ytorna och de nästan till ett halvt tusental uppgående figurerna, men Skovgaard erbjöd sig dock att återbetala till staten 19,580 kr. 99 öre.

Freskerna utgöra en väldig bildbibel, och den stil, i vilken Skovgaard gjorde dem, betecknar han själv med följande ord: »Saaledes er jeg da gaaet ud fra den gamle Folke- og Tidsstil og har derudfra søgt mig frem til min egen, hvori østerlandske Optrin skulde iklædes et halvt middelalderligt nordisk Klædebon, halvt holde sig til Traditionen i den store kirkelige

57. GRUNDTVIG KNÄBÖJANDE.
Träskulptur av Niels Skovgaard 1912. Kunstmuseet, Köpenhamn.

Kunst.» I en sval, kysk färgton, ibland med ljusgråblå och ljusgröna toner, äro dessa fresker utförda. De äro målade i sidoskeppen, omgivande de små fönstren, i huvudskeppets lunettformade triforiefält, i tvärskeppet och i koret. Kanske ej fullt lika lyckad var Skovgaards dekorerings av kyrkans nya trätak, ett verk, som han först några år efteråt utförde.

Ämnet är som sagt hela Gamla och Nya testamentets bildvärld, tusen gånger målade, ofta dåligt, ibland tolkad av konstens största. Skovgaard har gjort det på sitt sätt. Hans egen ödmjuka fromhet lyser mot åskådaren. På ett ypperligt sätt har han inkomponerat sina figurer i lunetterna. Bland de stora väggfält, som särskilt berömmas, är hans skildring av »Den store Nadver», ett ämne vilket så ofta lockat andra danska konstnärer. Det är ett myller av betydelsefulla detaljer. Särskilt vacker är gruppen av mannen, som tagit sig hustru och som därför icke kan komma till nattvarden. Ej minst hustrun har en ädel frisk skönhet, vilken världsligt sett kan ursäktas avböjandet. Den himmelske budbäraren, som förekommer så många gånger på den väldiga bilden — hans röda rock ger en viss enhetlighet åt freskens färgställning —, är avbildad i form av en något tafatt gosse men ägande det ungdomens behag, för vilket Skovgaard har särskilt öga. Kanske är den omformning konstnären gjorde av sin »Kristus i de dödas rike», som sitter på korets norra vägg, allra mest gripande. Ur dödens håla stiga de dödas härskara, en oräknelig massa med Kristus i spetsen, nu alla fyllda av bergsäkert hopp och segertro; taktfast lämna de dödsriket och gå mot paradiset portar, som äro tecknade av Th. Bingesbøll och hållas öppna av tvenne änglar, av en imponerande auktoritet, vilken Emil Hannover särskilt brukade prisa. — År 1925 arbetar Joakim Skovgaard på en mosaik, som skall pryda absiden i Lunds domkyrka, en hyllning från Sverige åt den store danske konstnären.

Vissa sidor av danskheten, den grundtvigska känslolinnerligheten, det danska verklighetssinnet, sammansmält med Italiens stilkänsla, allt detta fotat i gammal dansk målartradition och besjälade av vördnad för de högsta livsvärdena, har fått sitt mest fullödiga uttryck i Joakim Skovgaards konst.

Niels Skovgaard, Joakims broder, föddes 1858 i Köpenhamn. Hans utveckling har gått jämsides med den mera berömda broderns, och måhända har också dennes storhet gjort, att man icke tillräckligt uppskattade den ävenledes högt begåvade Niels. Liksom Joakim är Niels tecknare, keramiker — mycket fränstående sådan —, religiös målare, landskapsmålare samt även skulptör och det en av Nordens främsta. Niels Skovgaard har, och det är det viktigaste, den känsla för äktheten, som är ett familjedrag hos Skovgaarderna. På det 1891 målade landskapet i vårt Nationalmuseum ha bägge Skovgaarderna broderligt samarbetat. Det är en vacker sommardag i Halland, man anar ett »oprækkende Uvej», åtminstone gör kon det. Hon har börjat få hemlängtan efter båset. Redan Juel har kommit med det anslaget i landskapsmålningen, del I, bild 358.

Inom den religiösa konsten har Niels Skovgaard till Immanuelskyrkan i Köpenhamn utfört en stor målning, »Apostlarna döpa på pingstmorgonen».

Bland Niels Skovgaards skulpturverk märkes »Havhesten», en egendomlig men dekorativ skulptur, uppsatt i Kunstindustrimuseet i Köpenhamn, och främst minnesstenen över Magnus den gode. Detta om Jællingestenen, del I, sid. 10, minnande monument är således också i sin form ett uttryck för dansk tradition. Det avser att hugfästa faran söderifrån, om det också egendomligt nog här ej är fråga om tyskar utan om vender. En höstdag 1043 slog den norske, även i Danmark regerande unge konung Magnus den gode, en ättling av Olav den helige — helgonets son med en frilla —, på Lyrskovheden vid Kongeån i Slesvig de vender, som försökte tränga in i Jylland. Denna sten, som restes år 1898 vid Skibelund Krat nära slagfältet, har en monumentalitet och en kraft, som högt prisas av de danska konstännarna. Hannover framhåller det egendomliga i, att det var en *målare*, som kom med en förnyelse också i bildhuggarkonsten och här fann den storhet i formen, som skulptörerna strävade efter. Relieferna av de nordiska krigarna sluta sig utmärkt till stenens grundform.

En nära vän till Skovgaarderna är *Viggo Pedersen*, född 1854 i Köpenhamn. Han var son till den i del II nämnda teck-

58. MINNESMÄRKET ÖVER MAGNUS DEN GODE PÅ LYRSKOVHEDEN I SLESVIG.
Utfört 1898 av Niels Skovgaard.

59. FÖRE OVÄDRET. LANDSKAP FRÅN HALLAND.
Målning av Joakim och Niels Skovgaard 1891. Nationalmuseum, Stockholm.

naren till H. C. Andersens sagor Vilhelm Pedersen, som var en sagotecknare utan motstycke, åtminstone vad naiviteten och ursprungligheten beträffar. Viggo Pedersen är en lärjunge till »gamle Skovgaard», och hans motivkrets är danska landskap och även bilder från Kullen i Skåne, där han varit bosatt om somrarna, hemskildringar samt även bilder från den heliga historien. Naturligtvis har på grund av tidsandan hans målningsteknik blivit bredare än hans lärares, och han strävar ofta efter starka koloristiska effekter. Han har påverkat, som ovan påpekades, Joakim Skovgaard.

En ovanlig mångsidighet utmärker den bereste och beläste *Johan Rohde*, född 1856 i Randers på Jylland. Han tecknar möbler och silversaker, litograferar och målar med samma diskreta och äkta smak. I Sveriges Nationalmuseum finnes hans stäm-

60. LANDSKAP FRÅN NORRA SJÄLLAND.

Teckning av Viggo Pedersen 1891.

ningsmättade »Sommarafton i Tönning» och på samma ställe också det karaktärsfulla porträttet av Zahrtmann. I sina stads- och landskapsbilder söker han få fram själen i de allra enklaste mo-

61. SOMMARAFTON I TÖNNING.

Målning av Johan Rohde 1893. Nationalmuseum, Stockholm.

tiv. Entoniga tavlor, säga de, som ej ha samma sorts öga, känsliga, ja överkänsliga, säga de, som begripa eller rättare kunna känna i samma riktning. Rohde vill stilla och försynt avslöja småstädernas intima skönhet. Danmark är rikt på vackra småstäder. Från Randers har Rohde sina barndomsminnen, men pärlan bland danska småstäder är det av Rohde ofta avbildade Ribe, särskilt kärt för danska hjärtan efter det så länge varit danskhetens sydligaste utpost. Från denna stad har Rohde målat mycket, gamla korsvirkeshus, inbäddade i lummiga trädgårdar. I Ribe kan man ännu få se rödnäbbade vita storkar, sittande på hustaken mitt i staden och klapprande i sina väldiga bon i skuggan av den gamla domkyrkan med sina lustigt kontrasterande olika höga torn, som ge helgd och höghet åt den lilla staden vid den sakta flytande än. Allt är som en saga av H. C. Andersen. Från Ribe är den kända bilden, på vilken Rohde

62. PONT S:T-MICHEL OCH NOTRE-DAME I PARIS.
Målning av J. F. Willumsen 1891.

skildrat den lilla gatan, där det gamla paret mödosamt knogar fram på den knaggliga stenläggningen. Rohde är en kulturpersonlighet av mycket hög rang. Han har alltifrån sin första ungdom haft stark sympati för allt det livskraftiga nya både i konst och litteratur. Svenska målare ha påstått sig haft stor båtnad av honom som lärare, då han undervisade i målning i en av dessa köpenhamnska fria målarskolor, där unga svenskar upptogs med den vänligaste kamratkänsla och där utlägggen för undervisningen gick till lika mycket som avgiften åt perukmakaren, av vilken

63. GATA I SYDSPANSK STAD, MALAGA.
Målning av J. F. Willumsen 1889. Tillhör Magister Ove Jörgensen.

senare dock endast ett fåtal av konstnärerna betjänade sig. Rohde älskar fransk konst, och som så många danskar nu i mer än ett sekel står Rohde trots sin starka danskhet i alla fall i den innerligaste förbindelse med antik klassisk konst. Han har rest i

64. JOTUNHEIMEN.

Målning av J. F. Willumsen 1893—96. Glyptoteket, Köpenhamn.

Grekland och varit bosatt i Italien. Då det gäller att förmedla nya åsikter i konst, har Rohde varit en av de mest formfulländade och förstående i Norden, och detta såväl när det varit fråga om grekisk-arkaisk konst som om fransk impressionism. I dekorativ dansk konst — särskilt silver — har Rohde gjort en stor insats.

Jens Ferdinand Willumsen föddes 1863 i Köpenhamn. Han är målare, arkitekt, skulptör och keramiker. Alltid sökande, ofta sökt, har Willumsen blivit kallad »Vandrerens i den danske Kunst». Han är odansk i mycket, ej bara därigenom att han hellre målar högfjället än Själlands slätter, men också i sin fullkomliga frihet från humor och självkritik. Emellertid har han under hela sin verksamhet som konstnär både positivt och negativt intresserat kritik och publik och verkat i hög grad stimulerande. Som debattobjekt för de många intellektuellt anlagda danskarna har han varit ovärderlig. Imponerande är emellertid hans energiladdade, låt vara ofta paradoxala verksamhet och hans uppslagsrikedom.

Lärjunge av Krøyer och med inflytande från Raffaelli, var Willumsen först naturalist och har gjort ett både koloristiskt

65. »FREMSKRIDTET.»

Lergods av J. F. Willumsen 1891. Tillhör Grosshandlare J. Levinsen.

och karakteristiskt mästerverk av den samling markattfula kvinnor han kallar »Vaskeri i Paris». Starkt inflytande fick han också från Gauguin, som han råkade i Pont-Aven i Bretagne. Gauguin, som var gift med en danska, har ej litet påverkat dansk radikal konst.

Expressionist var Willumsen redan 1891, som man ser av den i sin art betydande målningen »Pont S:t-Michel». År 1891

66. MANLIGT STUDIEHUVUD I ÖVERNATURLIG STORLEK I LERGODS, UTFÖRT 1897.
Skulptur av J. F. Willumsen. Thielska galleriet, Stockholm.

grundade han i Köpenhamn »Den fri Udstilling», och samma år tillkom den expressionistiska bilden »De trældende Mennesker og den fri Dyreverden». En förgylld gems representerar denna fria djurvärld, sådan den förekommer bland de i grell grönska i stenbrottet arbetande svartmuskiga männen. »Pointen», säger han själv, »skulde ligge i Modsætningen mellem de materielle Farver, om saadant kan siges, og Guldglansen, der symboliserer et Slags Glæde.»

Gemsen är bevingad och har simhud mellan tårna. Även ramen på den dekorativt mycket vackra målningen »Jotunheimen» har fått bli skådeplats för den Willumsenska symboliken, vilken kanske, även förklarad av honom själv, ej är så lättfattlig. »Figurerne paa Relieffet til venstre repræsenterer dem, som med fast Villie søge med Lærdom og Forstand at finde Forbindelsen mellem det uendeligt Store og det uendeligt Smaa. Det uendeligt Store er fremstillet ved en Stjernetaage, det uendeligt Smaa ved nogle Mikrober.»

Att Willumsen kunde lyckas som arkitekt ses både av »Den fri Udstillings» byggnad i Köpenhamn, uppförd av trä 1897 i någon egyptisk klassisk stil, vilken ej bort förvåna alltför mycket i en stad, som hade Bindesbølls Thorvaldsens museum, och av Willumsens eget hus i Hellerup med dess ärggröna tak och dess röda tegelmurar.

Willumsen, som alltid varit intresserad för keramik, det konsthantverk, som särskilt tilldrar sig lidelsefullt experimenterande konstnärers uppmärksamhet, ledde under 1890-talets slut den stora danska porslinsfirman Bing & Grøndahls verksamhet och gjorde där själv både konstiga och konstnärliga krukor.

På det skulpturala området har han väl aldrig nått högre än i sitt eget stilerade huvud i bränd lera. Under titeln av »Reflexion» har han här med användande av grekisk-arkaiska tekniska uttryckssätt gjort ett konstverk av imponerande monumentalitet. Kanske har han åter — och det vill icke säga så litet — aldrig misslyckats så grundligt som i det lerkärl i form av en ihålig jättelik fot, på vilken han fastsatt ett mans- och ett kvinnohuvud samt dessutom ett helt lindebarn. Det är måhända det mest barbariska konstverk, som utförts i världen före 1891, då det tillkom. Detta egendomliga keramiska föremål påstås syfta på Willumsens första, upplösta äktenskap.

Sällan har en konstnär så pendlat mellan naturalism och symbolism. Hörup på talarstolen, figuren i brons, det övriga i sten, restes i Rosenborgs Have. Den store radikale publicisten och talaren är lidelsefull ända ut i kavajen. — På väldiga dukar med färger liksom hämtade från andra planeter skildrar Willumsen havet.

67. TVÄTTINKRÄTTNING I PARIS.

Målning av J. F. Willumsen 1889. Göteborgs museum.

Att han även i sin målning nått och kan nå monumentalitet, ses av den storslagna bild han kallar »Bergsbestigerskan», där han nått en egendomlig storhet i den ensamma unga turistdamen med sin alpkäpp.

Ibland, såsom i hans bilder från Spanien, förefaller han att på ett hemlighetsfullt sätt ha trängt in i folksjälens djup. Man anar, att i de spanska prästerna i sina svarta rockar och storbrättade, svarta hattar, som avteckna sig mot de gula sandstenskyrkorna och palatsen, han fått fram en exotism, en urspanskhed, som han avnjuter med vällust.

Fysikern i sitt laboratorium, belyst av grönblåa röntgenljus, motsvarar på vetenskapens område vad Willumsen ville och delvis nådde i sin konst, d. v. s. att vara den, som först anar och
6—240743. Laurin, Nordisk konst. III.

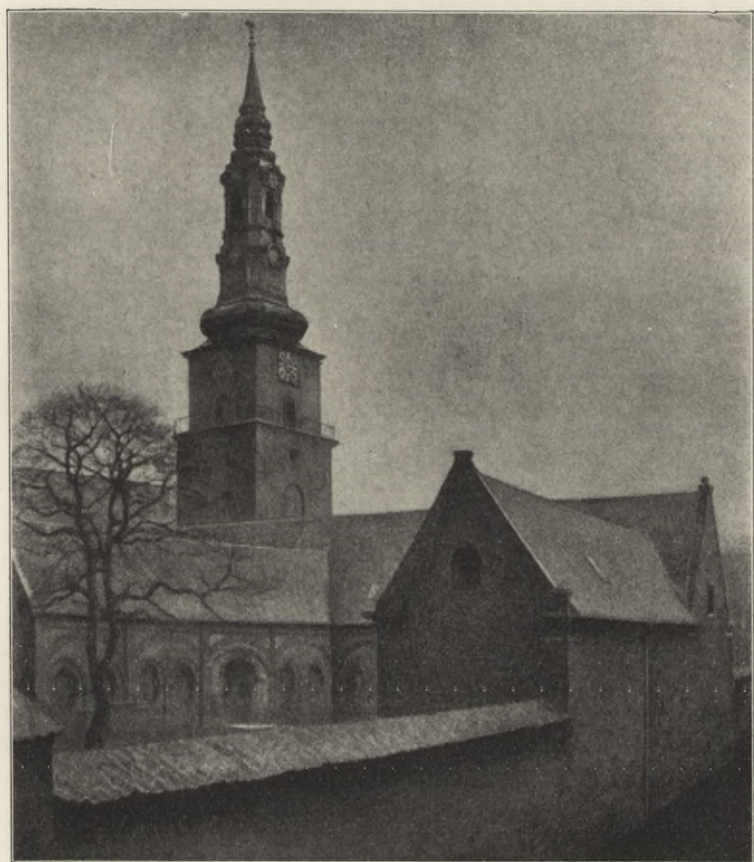

68. FYSIKERN.

Målning av J. F. Willumsen, juni 1913.

slutligen påvisar nya mystiska värden, X-strålar med vilka vi kunna »lyse op fra Grunden».

Själv har han indelat konsten i följande fyra lådor: 1) den, som innehåller intressant god konst, 2) ointressant god konst,

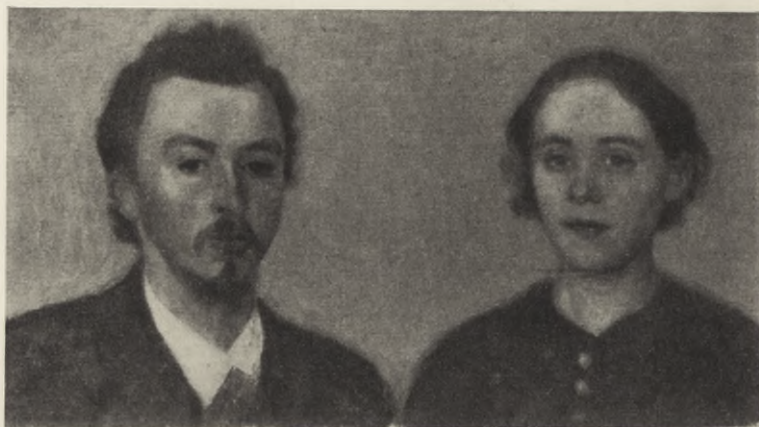

69. PETRI KYRKA I LARSLEJSTRÆDE I KÖPENHAMN.

Målning av V. Hammershøi 1906. Deponerad av Dr A. Bransen i Kunstmuseet, Köpenhamn.

3) intressant dålig konst och 4) ointressant dålig konst. Han har mycket av sin egen konst i den tredje och fjärde lådan, intet i den andra, men — och det är det allra viktigaste — ett och annat i den första.

Koloristen Zahrtmanns koloristiska antipod är *Vilhelm Hammershøi*, född i Köpenhamn 1864 och död 1916. Om någon

70. KONSTNÄREN OCH HANS HUSTRU.

Målning av V. Hammershøi 1891. Deponerad av D:r A. Bramsen i Kunstmuseet, Köpenhamn.

konstnär kan sägas ha skapat sin egen stil, så gäller det Hammershøi. Han, som hade studerat vid Konstakademien i flera år och sedan någon tid varit lärjunge till Krøyer, kom 1885 med ett själfullt porträtt av en ung flicka, placerad med den naturlighet, som sedan alltid skulle utmärka konstnären, och omgiven av den stilla ro, som var hans målnings andliga särmärke. Han hade försökt att genom denna tavla erhålla ett stipendium från Akademien, och då detta icke lyckades, protesterade hans målarkamrater och han själv blev några år efteråt, kanske i anledning av denna händelse, en av stiftarna till »Den fri Udstilling». Man kan ofta förstå, att revolutionära tavlor väckt »allmän förargelse», men i detta fall har man svårt att begripa hur »det stilla väder», som susar omkring denna oskyldiga svartklädda kvinnofigur, kunde väcka en sådan storm. Hammershøi var knappt myndig till åren, då detta porträtt målades, men på hans konstnärliga auktoritet var det redan då intet att anmärka.

År 1888, två år efter det Zahrtmann hade målat sin Job, gjorde Hammershøi också en bild av olyckans fullhet. Danska konstnärer bruka ej bli ledsna över att deras kamrater måla

71. IDA ILSTED, KONSTNÄRENS FÄSTMÖ.

Målning av V. Hammershøi 1890. Deponerad av D:r A. Bramsen i Kunstmuseet, Köpenhamn.

samma motiv. Det låg mycket av lidandets helgd över Hammershøis Job, där han sitter utmagrad, nästan förstelnad av sin smärta. Ett mästerverk utan vank och lyte blev den bild av Hammers-

72. »MUSIKSTUE.» INTERIÖR MED KONSTNÄRENS HUSTRU FRÅN DENNES BOSTAD I KRISTIANSHAVN.

Målning av Vilhelm Hammershøi 1901. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

høis gamla möter, som svartklädd, i mössa och vitt förkläde, sitter i den gammaldags soffan och sticker. Huvudet avtecknar sig mot en guldram på den gråa väggen, det enda av färg, som finnes på målnigen. Hammershøis målningar äro så jämna, att

73. RUM I ASIATISK KOMPAGNIS BYGGNING, DÄR HAMMERSHØI BODDE UNDER
SINA SISTA ÅR.

Målning av V. Hammershøi 1913. Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

det är svårt att sätta den ena över den andra. Kanske är dock denna bild från 1889, vilken ett kvartssekel efteråt inköptes av vårt Nationalmuseum för de lotterimedel, som staten lämnat Baltiska

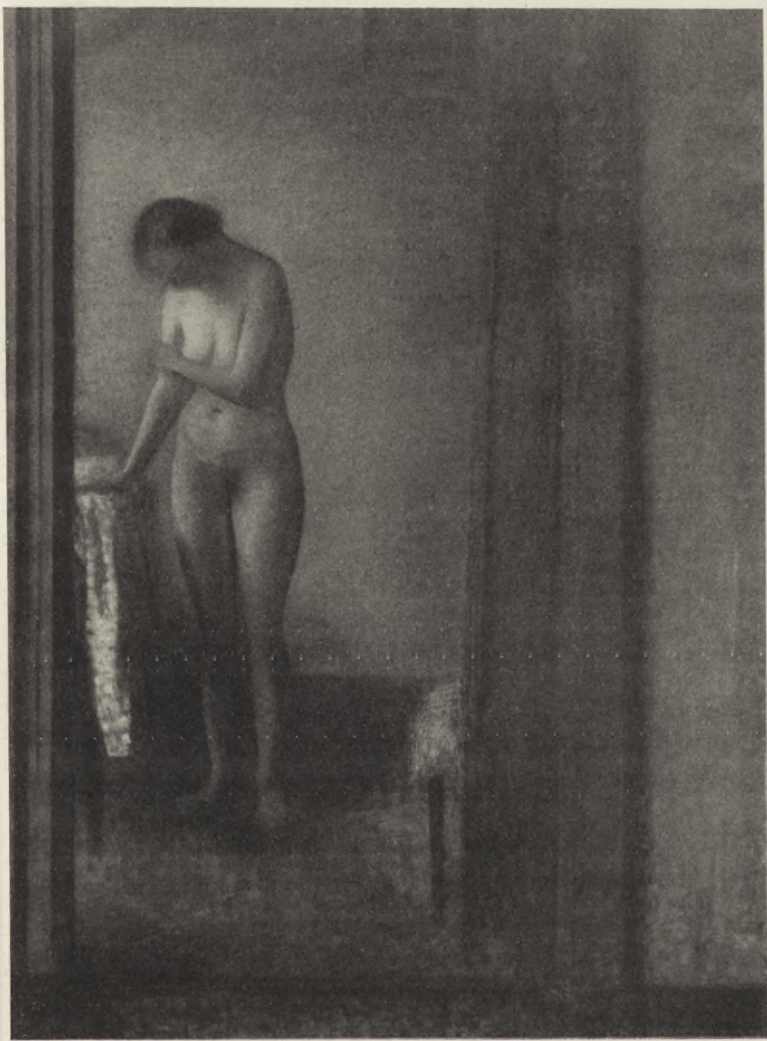
utställningen till inköp av värdefull utländsk konst, något av det mest betydande, som målats här i Norden.

År 1891 gifte sig Hammershøi med Ida Ilsted, konstnären Peter Ilsteds syster. Henne har han ofta målat, bäst kanske på porträttet från fästmotiden, där hon avbildas i sin grå kofta och hållande händerna alldeles utan någon Van Dycksk pose. Hammershøi har målat landskap och gamla slott, porträtt och naket. Nästan alla hans tavlor äro rätt små till formatet. Mycket stor är däremot den 1902 målade grupp bilden, eller, om man hellre vill, porträtten av fem ensamma män, som sitta tillsammans och tänka var och en på sitt, den dekorative konstnären Theodor Bindesbøll och den även av keramiken intresserade Svend Hammershøi, konstforskaren Karl Madsen, målaren J. F. Willumsen samt interiörmålaren Carl Holsøe. Ljusn på bordet äro spöklikt bleka, glaset tomta. Tavlan finnes i Thielska galleriet i Stockholm. Den egentlige samlaren av Hammershøis målningar har varit doktor Alfred Bramsen i Köpenhamn. Den sista delen av sitt liv tillbragte Hammershøi i ett gammalt palats från 1700-talets mitt, som tillhör Det Asiatiske Kompagni och ligger i Kristianshavn. I detta gamla hus har han målat både de höga rummen och inkörsporten. Gårdsinteriören med kvinnan i fönstret, som väl kan räknas till toppunkten i den Hammershøiska konsten, är från ett gammalt hus vid Strandgade.

— — — — —

Det var en gång ett barn, som en tidig sommarmorgon smög sig in i matsalen, då alla andra sovo. Det kändes egenomligt, att möblerna levde ett liv för sig själva. Det knäppte i skåpet och solfläckarna på väggen sutto på helt andra ställen än på ljusa dagen. Allt levde sitt tysta, hemlighetsfulla liv.

Med något av denna barnsliga undran över tillvarons hemlighet blickade Vilhelm Hammershøi på människor och ting. Tystnaden sade honom mycket, tingen uppenbarade sin själ för honom. Man söker, då man ser hans små så intensiva och intima tavlor, efter liknelser från musiken. Är det ej ofta en ton av barnets livslycka, som finnes här, liksom i Schumanns »Glückes genug», men också med en vemodsaning på bottnen.

74. NAKEN FLICKA.

Målning av V. Hammershøi omkr. 1914. Kunstmuseet, Köpenhamn.

Ibland dallrar en ton i luften, som minner oss om Vermeer van Delfts tavlor. Få och enkla möbler, ofta nakna väggar, frid som i klostercellen, få färger, svart och vitt, en solstrimma på en nött guldrum, en glansdager på en mahognysoffa, det är allt, d. v. s. allt det yttre, en ung kvinna, på vilken man ser den vita nacken och anar ett allvarligt ansikte, ett grått och åldrigt slott med koppartak, vars gröna patina är den enda färgtonen! Men i allt detta lever något outgrundligt stort, evigheten bor i det ögonblick han har målat. Hammershøi är äkta dansk i sin kärlek till det oansenliga, i sin realism, sin diskretion, sin aktning för det solida hantverket i konsten. Man kan också följa hans linje ända tillbaka till Eckersberg, särskilt då man ser en gammal italiensk klostergård, målad av denne och skänkt till vårt Nationalmuseum.

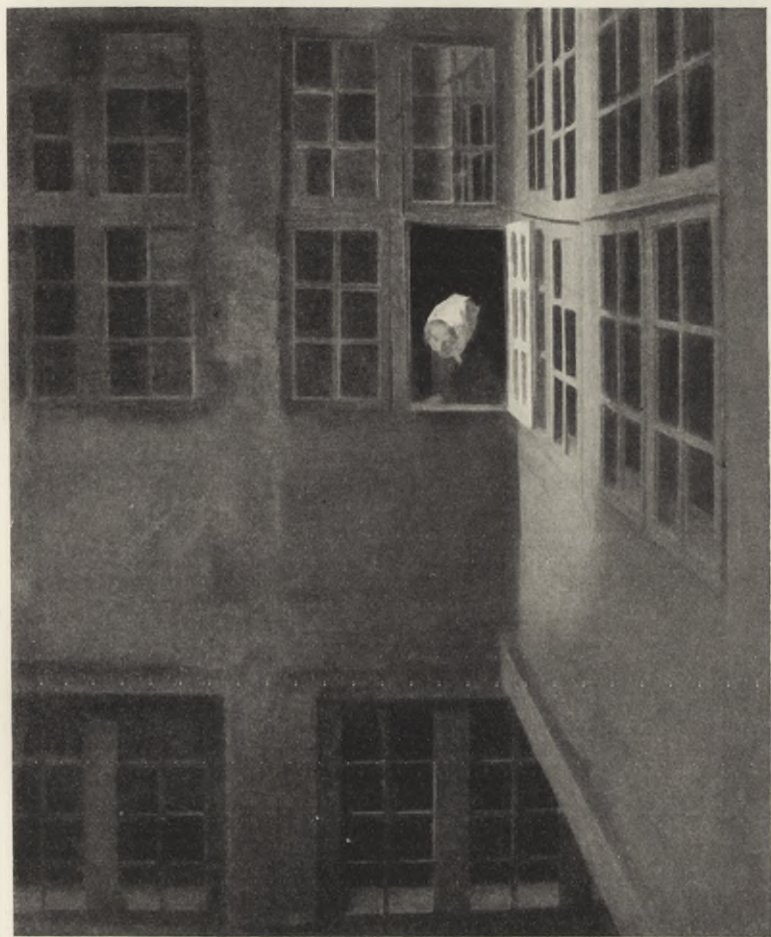
Hammershøis målningar äro religiösa i högsta mening. Hela livet är en helg i andakt och ödmjukhet inför det översinnliga! Det är den känsla, som stiger upp i ens hjärta, då man ser en Hammershøi-målning, om också många säga om dessa tavlor: så fattiga, så enformiga.

För andra åter äro de stilla, rogivande och rena som stjärnor, vilka lysa genom gryningens gråa dimma, väckande känslor av att vi leva och röras ej bara i tidens utan också i evighetens värld.

Svend Hammershøi, den föregående broder, föddes 1873. Hans målningar minna om broderns, men han är ej så rädd för den röda färgen på tak som denne. I sin keramik har Svend Hammershøi ofta visat en välgörande kärv manlighet. Den högt kultiverade konstnären utför sina lergodsarbeten hos Kähler i Næstved (se nedan).

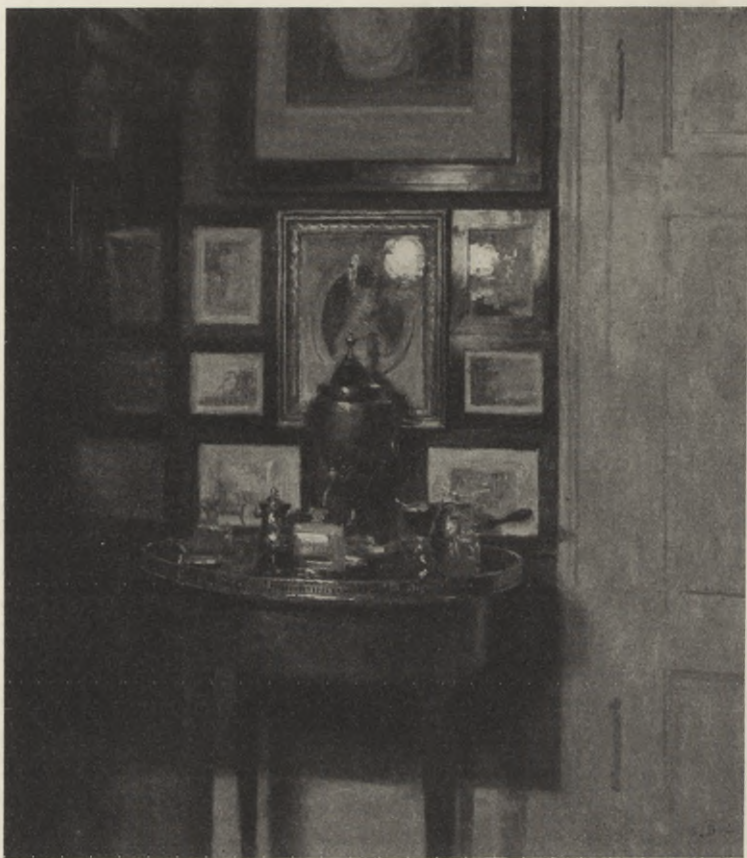
Konstnärligt i släkt med Vilhelm Hammershøi äro både Holsøe och Ilsted, den senare också, som nyss nämndes, sväger till honom.

Carl Holsøe föddes i Århus 1863 och *Peter Ilsted* i Saksjöbing på Låland 1861. De äro båda interiörmålare med fina färg- och stämningskvaliteter, och det är ett danskt »Hjørne» av bästa sort, som Ilsted avbildat från sitt hem Gammel Kongevej n:r 9, där glansdagrarna tyckas trivas lika väl på silvret och glaset över gravyrerna som solfläckarna göra det i de hem, som målats av en Pieter de Hooch.

75. GÅRDSINTERIÖR FRÅN ETT GAMMALT HUS VID STRANDGADE.
Målning av V. Hammershøi 1905. Hos Herr Victor Hoving, Stockholm.

Under ett besök i Thielska galleriet yttrade en gång en svensk socialist av den amprare sorten: »Här tycker jag bäst om 'Döden och krymplingen' av Einar Nielsen!» — Det ligger emellertid som

76. INTERIÖR FRÅN KONSTNÄRENS HEM, GAMMEL KONGEVEJ 9.
Målning av Peter Ilsted 1902. Kunstmuseet, Köpenhamn.

en anklagelse — mot vem? mot »kapitalistsamhället»? mot Gud?
— i de skildringar Einar Nielsen ger av olyckan och smärtan.
Det är ett åttiotalsdrag, som man igenfinner hos Christian Krohg,
t. ex. i hans skildringar av den överansträngda sömmerskan, som
somnat från lampan, och i Heyerdahls »Arbetarens död», men i
dessa konstnärers bilder är det tydligen en rent social anklagelse.

77. DEN BLINDA FLICKAN.

Målning av Einar Nielsen 1898. Hirschsprungs museum, Köpenhamn.

Einar Nielsen föddes 1872 i Köpenhamn. Han väckte uppmärksamhet bland de konstintresserade, då han 1898 utställde en målning, föreställande en ung blind flicka, som står och berör en maskrosboll med fingertopparna. Själva är hon naturalistiskt

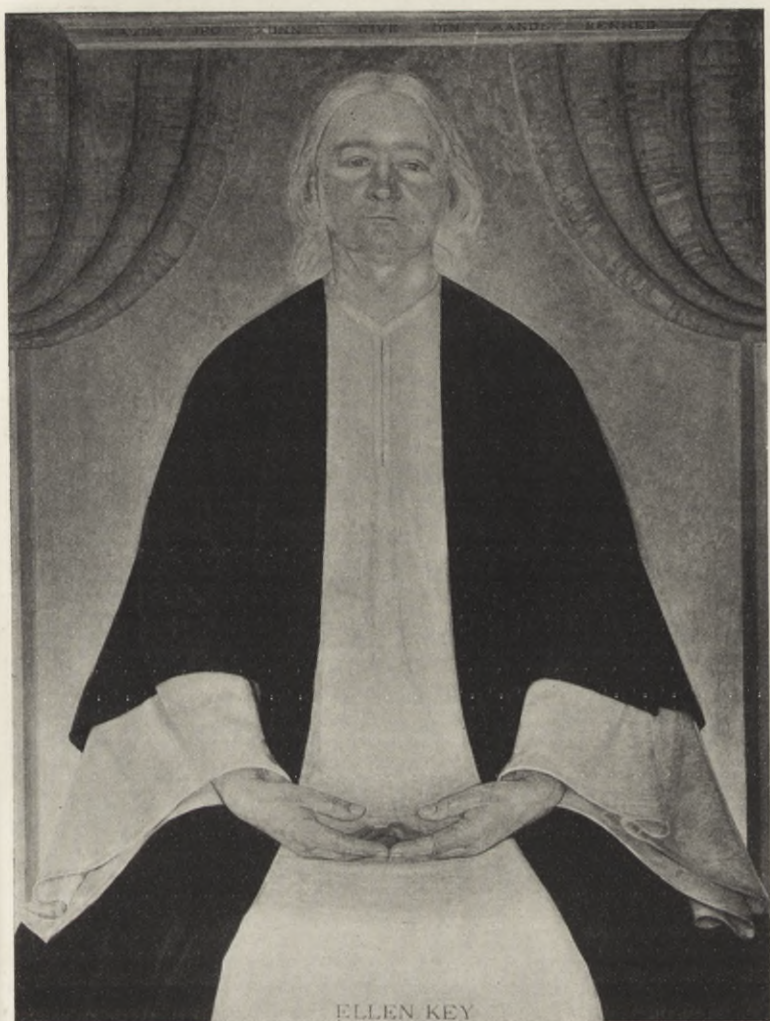
målad, men landskapet med en gyllene flod är stiliserat. Karl Wählin yttrade en gång om denna flicka: »På hennes mjuka sätt att smeka maskrosblomstret i sin hand synes det, hur hon genom detta som ett trollspö står i förbindelse med hela naturen utom henne — hon lever i kärlek.»

Det är stilla på de Niensenska tavlorna. »Menneskene lytte til Klokkerne da Solen er gaaet ned», är en typisk Einar Nielsen-benämning på ett av hans konstverk. Gråa toner förekomma på dem alla. Mystik och verklighet vävas samman på hans bilder. Porträttet av hans gamla moder i den äkta schalen är vackert i sin asketiska färgkänsla i grått, svart, och rött, och gumansiktet ger en känsla av att hon anar underbara ting.

En lång vistelse i Italien har ökat Niensens intresse för det monumentala. I detta land målade han 1907 porträttet av Ellen Key, väl värt epitetet »högtideligt porträtt», som det hette om ansefulla dylika under 1700-talets senare hälft i Sverige. I svart dräkt med vita breda fallar sitter den mot mänskligheten, hur den än bär sig åt, kärleksfulla sierskan och ser ut som en kvinnlig påve, men en god sådan. Det gråa håret lyser omkring den gamla kvinnans allvarliga, smärtfyllda ansikte. Fingertopparna beröra varandra, och händer, armar och axlar bilda evighetens cirkellinje. »Havde jeg kunnet give din Aands Renhed», står det över bilden. Det är onödigt, ty det är just vad han har kunnat. Den rena viljan lyser ur den svenska profetissan, liksom den gör det ur alla riktiga profeter, av vilken religion de än må vara. Alla ha de ofta orätt i en del mänskliga saker.

I Kunstmuseet i Köpenhamn finnes en av Einar Niensens stora tavlor, som föreställer Adam och Eva, naturalistiska typer i 1300-tals-omramning. Har han i bilden »Den Svagre», den stora blonda havande kvinnan i blågrå klänning, som finnes i Göteborgs museum, velat och lyckats få in något av det tidiga florentinska 1400-talets storvulenheter, så har han i framställningen av Adam och Eva med obarmhärtig realism visat på kropparnas deformation, givit något av »Si människan», se hur hon är i all sin skröplighet!

Einar Nielsen är en man, som lever för sig själv. Han är

78. ELLEN KEY.

Målning av Einar Nielsen 1907. Nationalmuseum, Stockholm.

79. ALLVAR.

Målning av P. A. Schou 1915. Kunstmuseet, Köpenhamn.

också en konstnär för sig själv. Med aktningsbjudande ihärdighet har han strävat för att genom nästan alla sina tavlor oss framför lidandets stora skönhet. Smärtans ton i hans bilder har en klangfärg, som är vår egen tids. Om Hammershøi har velat måla den lyckliga tystnaden, så har Einar Nielsen målat den tysta smärtan. Man kan hos båda tala om hörbar tystnad.

L. A. Schou, som omtalades i del II för sin odanska lust att måla stora tavlor med klassiska ämnen och för sina rika fantasifulla ansatser, hade en broder, *Peter Alfred Schou*, född i Köpenhamn 1844, död därstädes 1914. Denne vistades en längre tid i Hamburg men studerade målning för Bonnat i Paris. P. A. Schous tavlor utmärkas för en fin och allvarlig, mustig och originell färgkänsla. Flera versioner, bland annat en i Nationalmuseum i Stockholm, finnes av P. A. Schous mest kända tavla »Alvor»; den bröstsjuke sonen ligger på soffan, modern stöder huvudet mot handen, ingen säger ett ord, men man känner med ovanlig styrka att bägge äro utan hopp. Tavlan försvarar verkligen sitt namn ur alla synpunkter, både ur känslolinnerlighetens och ur den konstnärliga intensitetens. Den är ett av de fullödiga konstverk, som man tror skall stå sig.

So. PORTRÄTT AV KONSTNÅRENS MODER.

Målning av G. N. Achen 1890. Kunstmuseet, Köpenhamn.

En mycket god porträttmålare är *Georg Nicolai Achen*.

Han föddes 1860 i Frederikssund på Själland och dog 1912.

Achen började som yrkesmålare, studerade sedan både hos Kyhn

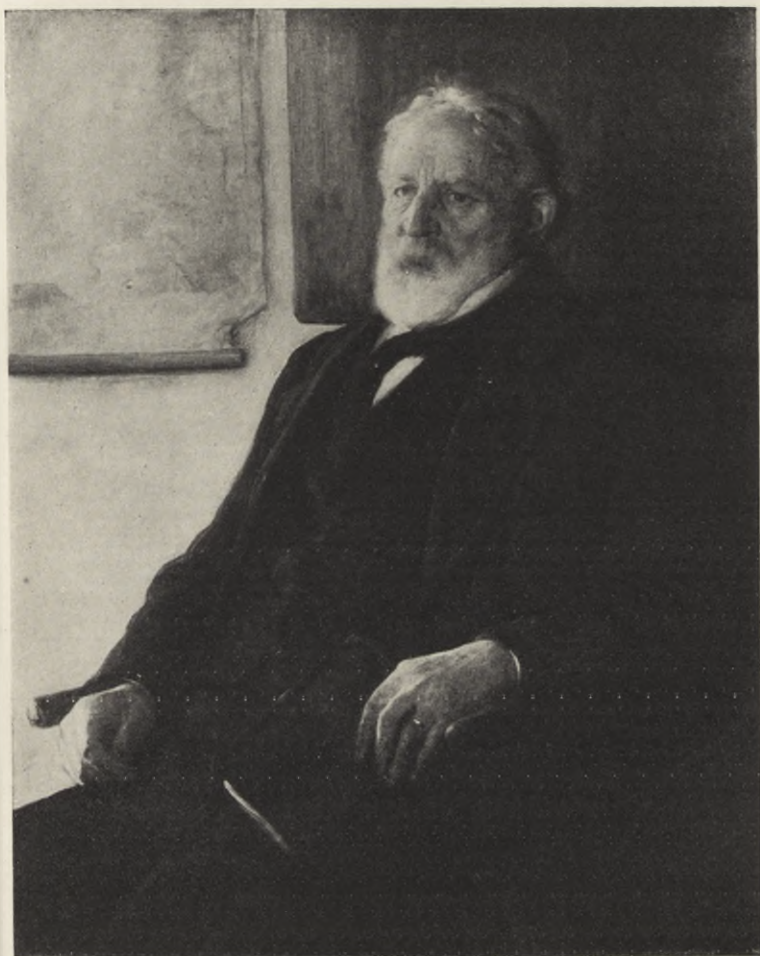
7—240743. *Laurin, Nordisk konst. III.*

och hos Krøyer. Han har en intim humor, som är hans egen, om den också även skulle kunna kallas äkta dansk. Sober i färgen med den gråa rocken mot det rödlätta ansiktet och de blåfrusna händerna, sitter den humoristiske gamle pianoläraren och musikern Rasmussen och tittar vänligt mot åskådaren på bilden i Nationalmuseum i Stockholm. Och man känner både fryntligheten och det inre värdet i den både roliga och rörande bilden av konstnärens moder med sin pudel, av vilken Achen representeras i Kunstnuseet i Köpenhamn.

Gedigna egenskaper som människoskildrare har också *Knud Larsen*, f. 1865 vid Frederiksværk på Själland och död 1922. Han var även genremålare men nådde högst i sina porträtt. Bland dessa märkas bilden av arkitekten Storek och porträttet av konstnärens fader i Nationalmuseum i Stockholm. Det är en av de noblaste och mest sympatiska framställningar av ålderdomen. Knud Larsen har i denna bild av sin fader gjort av det vithåriga gubbhuvudet med dess uttryck av både oro och visdom något av det vackraste i nordisk konst.

Bland dem, som intagit en bemärkt plats i det danska konstlivet vid århundradeskiftet, är konstnärsparet Slott-Møller, *Harald Slott-Møller*, född 1864, och hans maka *Agnes Slott-Møller*, född Rambusch 1862 och liksom maken född i Köpenhamn. Efter resor i Italien voro de båda — 1891 — med om bildandet av »Den fri Udstilling». Bland Harald Slott-Møllers målningar, först realistiska, så dekorativa, märkes inom den förra sorten särskilt det starkt tidsbetonade porträttet av makan från 1887. Understruket nordiskt självständig och frisinnad, med ett ord åttiotalisk, blickar den begåvade målarinnan mot åskådaren. På den 1901 målade tavlan »I Italien» har han framställt ett ungt danskt par. Den manliga parten är den utmärkte konstforskaren Mario Krohn. Förbindelserna mellan Italien och Danmark ha, som flera gånger förut påpekats, varit särdeles livliga bland konstnärfolk, och en rätt anseelig mängd extravinsten vid sidan av det konstnärliga ha kommit konstnärerna till del i form av »oktoberfester» samt mer eller mindre privata tillställningar med det röda chiantivinet, som på målningen räckes av den unga damen

HARALD SLOTT-MØLLER.

81. MIN FARS PORTRÄTT.

Målning av Knud Larsen 1893. Nationalmuseum, Stockholm.

så älskvärt åt hennes lärda sällskap. Till Harald Slott-Møllers dekorativa sort, eller rättare en blandning av realistiskt och dekorativt, hör målningen med de tre kvinnorna, hustrun i täten

82. FRU AGNES SLOTT-MØLLER.
Målning av Harald Slott-Møller 1887. Hos kunstnären.

83. I ITALIEN.

Målning av Harald Slott-Møller 1901.

och jungfrun sist, som i aftonsolens glans tåga med sina bär och burkar.

Fru Agnes Slott-Møller har med historisk stämning skildrat de gamla danska folkvisorna, bäst kanske på den monumentala bilden av Niels Ebbesen till häst. Den unge hjälten är symbolen för motståndet mot tyskarna. Det var han, som 1340 med en handfull jyllänningar överföll och dräpte den av fyratusen väpnade män omgivne greve Gert av Holstein, då denne var i Randers.

Herr och fru Slott-Møller ha även gjort en vacker insats i konstindustrien, särskilt genom lervarufabriken Alumina.

En livskraftig och sund målarskola har uppvuxit på Fyen och har fått sin medelpunkt i det 1912—1914 av *Carl Petersen*, född i Köpenhamn 1874, död 1923, byggda och av etatsrådet och konservfabrikanten Mads Rasmussen, död 1916, bekostade museet i Faaborg.

För att konsten skall vara levande får den ej uteslutande koncentreras i huvudstaden. Den skall först och främst ut i livet, även ut i landet, den skall finnas så, som den gjorde det

84. NIELS EBBESEN.

Målning av Agnes Slott-Møller 1894. Museet i Randers.

under de tider den levde ett starkt och fullt liv i kyrkor och på allmänna platser, i badanstalter, i skolor, i hospital och först och främst i hemmen. Det är ett livstecken, då man kan tala om bajersk, florentinsk, jonisk, skånsk eller fyensk konst. Men man får naturligtvis alltid subtrahera de lokalpatriotiska överdrifterna, om det också i Aten och Florens ej var så värst mycket att dra ifrån. Ej bara för blommor utan också för målningar kan jordmånen vara avgörande, och vissa enkla blommor ge sin största skönhet just då man ser dem växa på de stränder, där de höra hemma.

Fritz Syberg föddes i Faaborg 1862. Han studerade vid Akademien och för Zahrtmann och var redan från början och alltsedan en realist med kärvhet, sundhet och ej minst med en man-

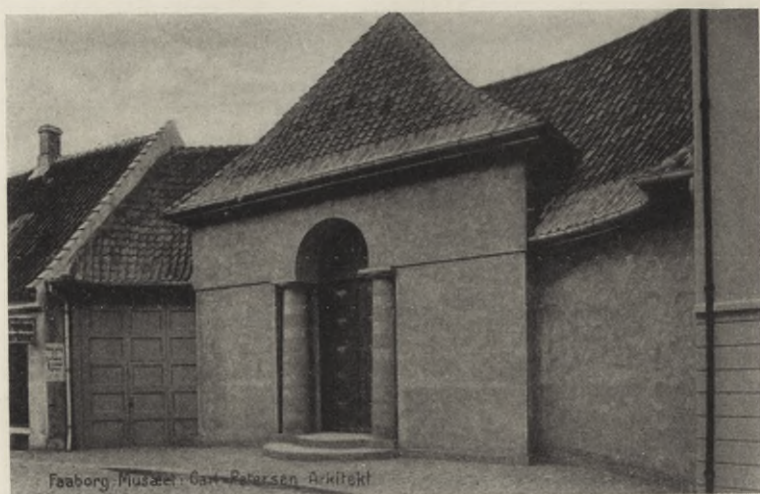

85. VÅR.

Målning av Fritz Syberg 1893. Kunstmuseet, Köpenhamn.

ligt betonad känsla. Att han 1885 målade och prisades för en tavla, som hette »Svingård», utesluter ej, att Syberg helst vill måla den under den torftiga och skrovliga ytan levande, i sin omedvetenhet rörande känslan. I den rent realistiska målningen av »Sömmerskan», 1890, ligger en egenartad storhet över den fattiga flickan, som i vindskupan i gryningen sitter och drar på sig sin strumpa för att börja det eviga släpet. Men verkligheten ses ur evighetens synvinkel, om hon också själv ej har en aning om detta. Tavlan »Dödsfallet» ger ännu mera än det motsvarande Maeterlinckska skådespelet. Båda skildra dödens närvaro i rummet, mystiskt suggererande, med en egendomligt stark förnimmelse av det oåterkalleliga, det ofrånkomliga, som på tavlan avspeglar sig i alla dessa enkla mäns och kvinnors tafatta och dock högtidliga rörelser.

»Sagan om en moder» av H. C. Andersen har blivit känd och illustrerad över hela jorden. Det finnes illustrationer, gjorda till

86. MUSEET I FAABORG. PÅ FYEN.

Byggt 1912—1914 av Carl Petersen.

den i Hindustan, av hinduer. Under 1890-talet tillkom de underbart gripande teckningar, som Syberg utförde till den djupa sagan om död, sorg och moderskärlek. Den framställes av honom som den tar sig ut i ett bondhem på Fyen och i den landskapsmiljön, en verklighetsframställning och dock med drömmens ton, så att man tycker sig vara i dödsskuggans dal. Syberg, som 1894 gifte sig med målaren Peter Hansens syster, har målat henne, berättande för barnen — naturligtvis — och han har avbildat sin hustru stående, sträv men god, med sin lille linblonde gosse framför de risiga pilträden den första vårdagen. Fäderneön Fyen med Svanninge egendomligt vågiga bankar ej långt från Faaborg och med dess vida havsbukter, dess ängar och åkrar har Syberg med en under 1920-talet allt bredare och lösare teknik framställt i sin målning.

Johannes Larsen, född 1867 i Kjerteminde på Fyens nordöstra kust, den lilla stad, där Adam Homos författare Paludan-Müller ett halvt århundrade förut föddes, är Danmarks Liljefors.

87. DET INRE AV MUSEET I FAABORG.

Till vänster »Marmorpiggen» av Kai Nielsen. I bakgrunden skymtar kolossalstatyn av Mads Rasmussen.

Johannes Larsen var liksom sin vän Syberg Zahrtmanns lärjunge men båda ha föga eller intet av den egendomlige koloristen i sin målning. Däremot tillhöra både Syberg och Johannes Larsen den s. k. friluftslinjen i dansk konst, för att tala med konstförfattaren Carl V. Petersen.

»Sommer, Solskin og Blæst» kallar Larsen den bild från sin födelsestad, där man ser en vit stång, bärande en fladdrande Dannebrog, avteckna sig mot himmel och hav och svaja över tegeltäckta hus. Men helst målar han änder och måsar, levande och döda, de senare tecknade med en om Pisanello påminnande noggrannhet. Särskilt äro Johannes Larsens träsnitt av fåglar på en gång verklighetstrogha och stämningväckande och ägande en vederhäftighet, som gör att de, trots att de icke äro stilerade, väcka tankar på gammal konst.

Sybergs svåger *Peter Hansen* är född i Faaborg 1868 och är ävenledes en Zahrtmannslärjunge. Har han icke sin lärares brokighet, så finnes dock hos honom mycket av dennes kraft,

88. SÖMMERSKAN.

Målning av Fritz Syberg 1890. Fürstenbergska samlingen, Göteborgs museum.

och det är bättre. Bland hans tavlor märkes den av danska kännare särdeles omtyckta »Paa Isen bagved Byen» med skridskoåkande gossar på havsviken vid Faaborg.

Med ovanlig bredd och humor har han målat av sin kamrat och vän Kai Nielsen, då denne modellerar sin nu i Faaborgsmuseets kupolsal uppställda kolossalbild av den nyssnämde mecenaten Mads Rasmussen.

Peter Hansen är en ovanligt mångsidig målare, och han har också haft sin Italiaperiod. Han målar lika frodigt »Tröskning i

89. MODERN RÅKAR SORGEN.

Teckning av Fritz Syberg till Andersens saga »En moder» 1898.

Civita d'Antino» som »Høslaatt» i sin bördiga hemtrakt på Syd-fyen. Konstnärens manliga temperament kommer också fram i hans hembild »Søster græder» i Wilhelm Hansens samling. Det är en av de gladast målade danska barnbilder. Stora syster, liten hon också, lugnar skrattande det stortjutande lindebarnet. Naturalighet är ett missbrukat ord, men det kan i djupaste och bästa mening tillämpas på denna tavla och Peter Hansens målningar i allmänhet. Den stora målning, som han gjorde av »Invigningen av museet i Faaborg» och som utfördes 1911—1912, Mads Rasmussens stora dag — han synes till vänster i förgrunden —, verkar dock alltför mycket grupp fotografi i uppställningen och

90. EJDERPAR.
Träsnitt av Johannes Larsen.

är kanske väl kärv även för de mot köpenhamnskt »Ynde» och lättsinne mest misstänksamma danska landsortsbor.

Poul Christensen föddes 1855 i Hunevad på Fyen och var mjölnareson. Först sent började han att måla. Också han fick undervisning av Zahrtmann, och mer än de andra kamraterna lade han på hjärtat sin lärares ord: »Tag fat paa de store Opgaver, de største er ikke for store — — — som Jacob skal man kæmpe med Herren.» En naiv kraft har han liksom de andra Fyenborna, också då han skildrar det, som ligger utanför den för danskarna vanliga ämneskretsen. Ett sådant stort ämne, behandlat med storhet, är Christiansens tavla »Dante och Beatrice i paradiset», vilket senare har en avsiktlig och för mången begriplig likhet med ett danskt landskap och dess bokomkransade sjöar, under det att Dante och Beatrice äro i sin tids och sitt lands dräkter.

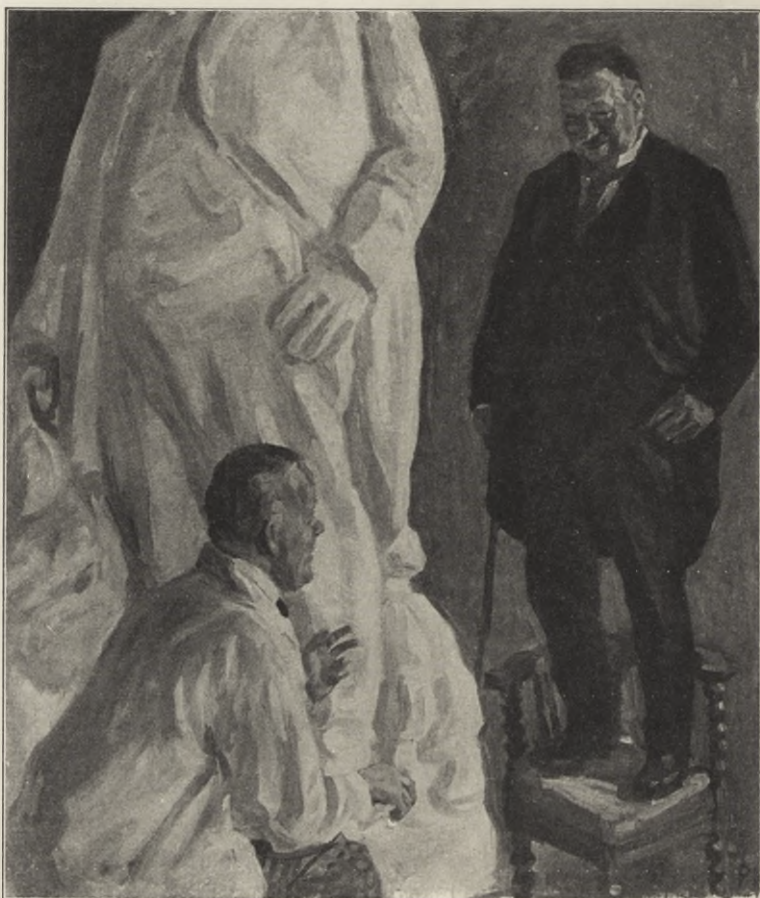

91. PÅ ISEN UTANFÖR FAABORG.

Målning av Peter Hansen 1907. Kunstmuseet, Köpenhamn.

Christiansens färg är ren och kraftig, och en så kräsen kännare som Johan Rohde framhåller dennes förtjänster framför andra landskapsmålare, även om han påpekar den något oviga tekniken. En viss bondaktig tyngd finnes ej sällan i hans tavlor, ej minst i porträtten, i vilka han brukar kunna få in en expressivistisk kraft. Så t. ex. i bilden av Niels Larsen Stevns, en av dem, som dekorerade Viborgs domkyrka. Också det i Faaborgs museum förekommande självporträttet ger originalets flädlöshet och vederhäftighet, så att man icke med den största illvilja skulle kunna hitta koketteri av något slag — och det finnes så många slag av koketteri, ej minst i självporträttmålning. Poul Christiansen står på denna bild med penseln i ena handen och paletten i den andra och blickar tvärsäkert och lugnt som en bonde av rätta sorten på åskådaren. Så ser han ut, då han ser på människorna och på sitt land.

En landskapsmålare och uteslutande sådan var *Albert Gottschalk* (1866—1906). Hans måleri var oftast skissartat men har

92. KAI NIELSEN MODELLERAR MADRS RASMUSSEN.

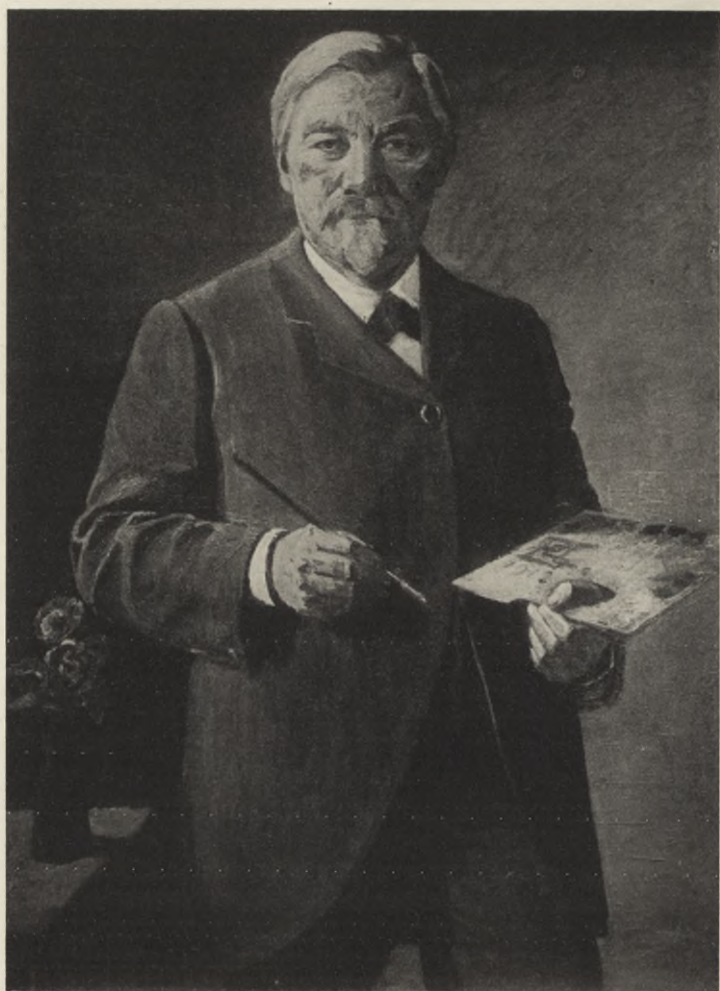
Målning av Peter Hansen 1913. Museet i Faaborg.

de mest delikata valörer, och det står sig. Som fint avtonad landskapskolorist hör han till de allra främsta, och den danska konsten gjorde säkert en stor förlust, då han blott fyrtioårig avled.

93. DANTE OCH BEATRICE I PARADISET.
Målning av Poul Christiansen 1894. Kunstmuseet, Köpenhamn.

I direkt motsats till Einar Nielsen står *Gudmund Hentze*, född i Næstved 1875. Också han är en elev av Zahrtmann. Hentze är en av de få moderna miniatyrmålare, som trots det lilla formatet kan ge sina arbeten bredd och fyllighet. En ovanligt stor miniatyr och med glänsande förtjänster i det tekniska

94. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Poul Christiansen 1908. Museet i Faaborg.

95. VARM SOMMERDAG I TjIRKE BAKKER MED UDSIGT OVER ARRE SØ, NØRDSJÄLLAND.

Målning av Poul Christiansen 1910. Kunstmuseet, Köpenhamn.

är hans bild av den sympatiska världsdamen Fru Kammerherrende Lillian Zahle. Rik skönhet och ovanligt ädel hållning utmärka hans kanske vackraste målning »Sang uden Ord». Hans ofta väl pastichartade miniatyrer till medeltida noveller äro utförda med en förbluffande skicklighet, och särskilt hans minutiöst utförda illustrationer i färg till Boccaccios »Decamerone» äro präglade av en elegans och en sinnlighet, som göra dem till lysande undantag på ett ofta betänkligt område, där det historiska banaliseras och det lystet kanderade i tekniken blir banalt det också. På Hentzes Boccaccio-bilder ser man de florentinska kvinnornas elfen-

8—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

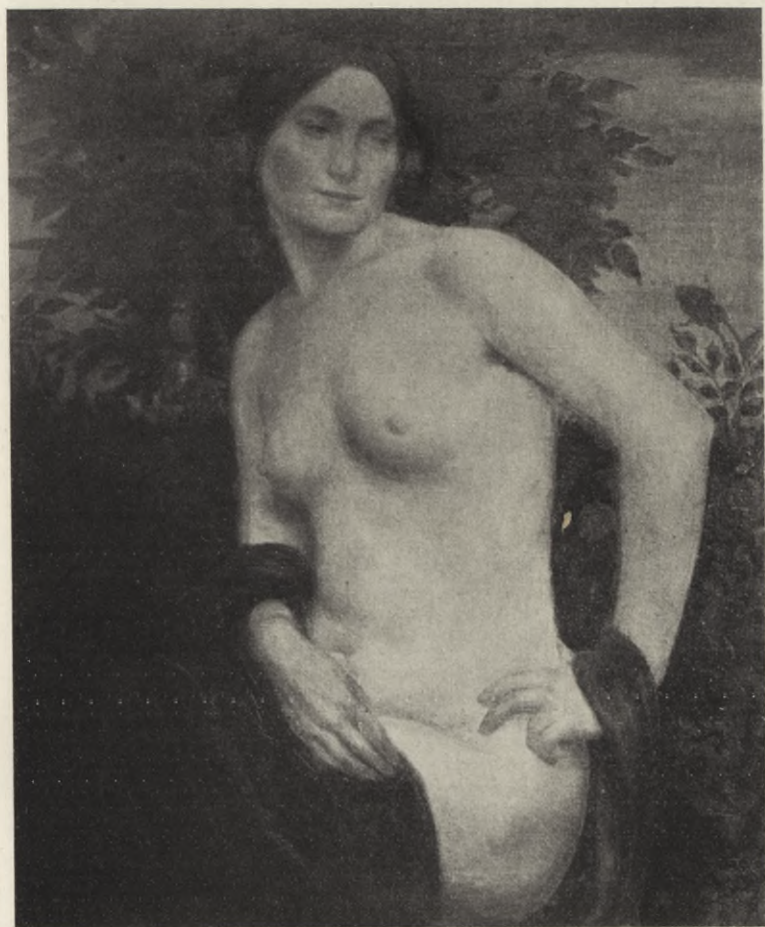

96. VINTERDAG VID UTTERSLEV DEN 16 MARS 1887.
Målning av Albert Gottschalk 1887. Kunstmuseet, Köpenhamn.

bensvita lemmar avteckna sig mot purpurfärgade sänghimlar, och allt är målat med en medeltidsaktig kärlek till detaljen, så att varje brokadernas guldtråd, varje kroppens gyllene hårstrå kommer med.

Konstnärsparet Dorph, *N. V. Dorph*, född 1862 i Haderslev, och *Bertha Dorph*, född 1875 i Köpenhamn, äro kultiverade målare. Den förre är mest känd genom sitt porträtt av modern, den fina gamla svartklädda damen, och en viss monumentalitet i kompositionen och något musikaliskt i känslan har hans »Sensommarafton» med badande kvinnor, utförd 1892. Bland hans porträtt må särskilt framhållas bilden av den intelligenta keramikern fru Karen Hannover, gift med museimannen Emil Hannover. I sin vita klänning avtecknar hon sig mot en mörkblå aftonhimmel, och en mörkröd schal fulländar färgharmonien i denna ypperliga skildring av en person, i vilken gäckeri, spiritualitet och dröm-

N. V. DORPH.

97. »SANG UDEN ORD.» PORTRÄTT AV KONSTNÄRENS HUSTRU.
Målning av Gudmund Hentze 1904.

meri förenas. — Förtjänstfullt har Dorph på nio väldiga realistiska målningar i Nationalbankens i Köpenhamn stora expeditionssal skildrat danskt arbetsliv 1925. Dorph är också konstkritiker.

Fru Bertha Dorphs olika barnporträtt ha både tekniskt och i uppfattningen av det karakteristiska stora förtjänster. Ej minst gäller detta för det alldeles förträffliga porträttet av lilla Karina Hannover, där det mjuka barnansiktet av konstnärinnan är modellerat med ovanlig skärpa och klarhet.

Georg Seligmann föddes i Köpenhamn 1866 och var lärjunge till Krøyer och Tuxen. Han är en genremålare av den solida danska sorten. Hans »Söndag i Thorvaldsens museum» skildrar en interiör, där fadern visar sina barn på konstverket så enkelt och naturligt och posefritt, att man känner sig vara i Norden. Ännu mera rustikt rörande är hans bild »Hos prästen» med den gamle, som vänligt söker utlocka något lifsens ord ur de klumpiga och tafatta, men etiskt vederhäftiga bondflickorna.

En solid porträttmålare är Zahrtmann-lärjungen *Herman Vedel*, född 1875 i Köpenhamn. Bland hans porträtt märkes det äkta kvinnliga och ädla han gjorde av sin syster, vilket finnes i Kunstmuseet. Han har även målat sin sväger den svenske författaren Henning Bergers omfattande och sarkastiska bonvivanttyp. Här meddelas Vedels bild av den gamle kemikern professor S. M. Jørgensen. Tavlan målades 1909. Man erfar ett visst lugn över att det är professorn, som står vid svarta tavlan, och inte han själv som tenterar. Vedels något asketiska färgskala i grått påminner minst av allt om hans färgfrossande lärares.

För sin fina kolorism har *Karl Schou*, född 1870 i Köpenhamn, skattats högt av kännare. Också han var en Zahrtmann-elev, också han har som de andra lärjungarna undgått att röna inflytande av den exotiska färgprakten. Påverkad av fransk impressionism, som klart kommer till synes i hans tavlor, har han en delikat färghållning och hans »Vårfton på Kongens Nytorv» i grönt och rosa hör till det bästa inom denna landskapsriktning.

Ludvig Find är född vid Vamdrup i Slesvig 1869 och son till en präst. Den fine gamle prästen målades flera gånger av sonen. Mest känd är bilden från 1901, där gubben sitter med knäppta händer och grubblar framför kaffekoppen. Bilden har något av det nordtysk-danska, den äkthet och blidhet i allvaret,

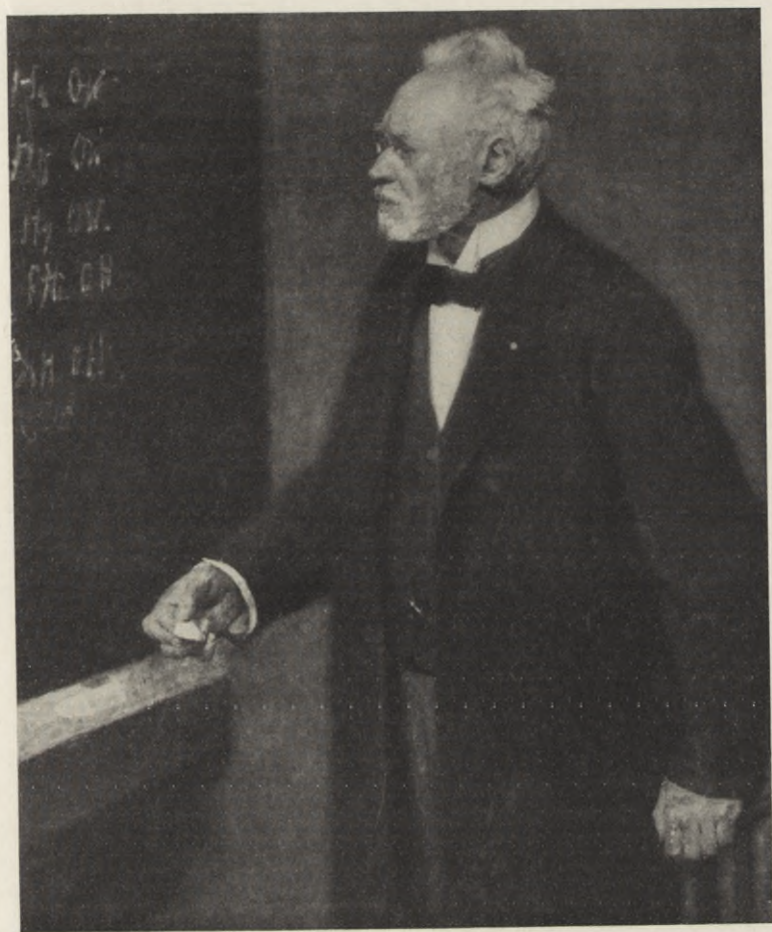
98. FRU KAREN HANNOVER.
Målning av N. V. Dorph 1904. Hos konstnären.

99. KARINA HANNOVER.

Målning av Bertha Dorph 1902. Hos Fru Karen Hannover.

som finnas på tyska sidan hos en Wasmann, en Oldach och på den danska hos en Constantin Hansen, en Joakim Skovgaard. Säkerligen har barndomshemmet betytt mycket för Find. Han fick i början av sin konstnärsbana uppmuntran av Vermehren men studerade i Krøyers skola och erhöll sedan starka intryck i Italien av förrenässansens konst och i Paris av impressionisterna. Som en drömmande yngling med något drag

100. PROFESSOR S. M. JØRGENSEN.

Målning av Herman Vedel 1908. Hos Professorskan Louise Jørgensen.

av romantiken från 1800-talets förra hälft avbildas den norske målaren Thorvald Erichsen, sittande i en väldig mahognysoffa. Finds konst är intim, och han uppfattar barnet kanske bättre än någon annan dansk. Det ser man av hans här meddelade teckning från

101. VÅRAFTON PÅ KONGENS NYTORV.
Målning av Karl Schou 1905. Kunstmuseet, Köpenhamn.

1909 »Hanne børster sine Tænder». Den är utförd med en rörande komik, värdig den distingerade konstnären.

Den i hög grad för dansk ornamentsstil betydande arkitekten Thorvald Bindesbøll har Find målat i hans arbete bland vaser och lerfat. *Thorvald Bindesbøll* föddes 1846 i Köpenhamn och dog 1908. Han var son till den i del II omnämnde arkitekten M. G. Bindesbøll, det Thorvaldsenska museets skapare. Faderns geni — det sker ej ofta — gick i arv på sonen, som var originell både som människa och konstnär. Bland Thorvald Bindesbølls arbeten märkes byggnaden på Hjuleberg, den Treschowska egendomen i Halland. Han samarbetade mycket med J. Skovgaard och utförde glasmålningar i Viborgs domkyrka samt tillsammans med den nyssnämnde de två fontänerna på var sin sida om rådhuset i Köpenhamn, »Dragspringvandet» på Rådhusplatsen och

102. THORVALD BINDESBØLL VID SITT ARBETE.
Målning av L. Find 1891. Kunstmuseet, Köpenhamn.

»Bjørnspringvandet» på rådhusets gård. Det är som tecknare för bokband och särskilt för keramik, som Bindesbøll är mest känd och skattad, och Mario Krohn, Thorvaldsens museums chef, museichefen Pietro Krohns son, som var en av Danmarks finaste konstkännare vid 1900-talets början, kallar Bindesbølls akvarellskisser till keramiska saker »de genialeste kunstindustrielle Tegninger der er gjorte i Danmark».

Det är en dansk nybarock, som Bindesbøll skapat, full av must och frodighet, ibland litet för bullig och med en viss fetma i formen. På konstindustriens olika områden under 1800-talets sista och 1900-talets första årtionden har han i sitt land haft det allra starkaste inflytande, och det kan sättas i fråga, om någonsin under de senaste hundra åren ett lands ornamentik så behärskats av en enda person. Det fanns en blandning av flegma

103. HANNE BØRSTER SINE TÆNDER.
Teckning av L. Find 1909.

och explosiv kraft hos »Bøllen», som han kallades av sina vänner, och han »morede sig nok saa fantastisk», säger hans beundrare Joakim Skovgaard. Hans egendomliga huvud med tjurnacken har rests framför Kunstindustrimuseet i den monumentala form Kai Nielsen gav det.

* * *

104. TECKNING TILL ETT FAT I BRÄND GLASERAD LERA TILLÄGNAT DIREKTÖR
WILHELM HANSEN OCH HANS HUSTRU FRÅN THORVALD BINDESBØLL 1895.
Wilhelm Hansens samling, Ordrupgaard.

Först under detta århundrade avled *Johan Daniel Herholt*, född 1818 i Köpenhamn och död 1902. Han fick starka intryck från M. G. Bindesbøll, då denne byggde Thorvaldsens museum. Herholt verkade vida omkring i Norden. Han har medverkat till Trondhjems uppbyggande efter eldsvådan vid mitten av 1800-talet, han har gjort djupa studier i nordisk kyrkobyggnadskonst och skrev 1852 om Helgeandskyrkan i Visby. I Köpenhamn byggde han åt den stora skådespelerskan Johanne Luise Heiberg hennes villa i Rosenvanget. Arkitekthistorikern Vilhelm Lorenzen har sagt om Herholts 1847—1861 utförda universitetsbibliotek i Köpenhamn: »I denne Bygning viste han derfor ogsaa sin Samtid hvilket udmærket, nationalt prøvet Bygningsæmne vi besad i Murstenen.» Byggnaden är utförd i norditaliensk romansk stil i rött tegel. Den fick många efterföljare i dansk konst. Herholt har haft en hel del av de bästa danska arkitekterna till sina elever

och har lärt dem att förstå förutsättningarna för en äkta dansk arkitektur. De voro: sinne för tradition och för materialets äkthet.

En ledande personlighet, då det gällde de ömtåliga restaureeringsfrågorna under 1800-talets mitt och senare hälft, var den energiske, flitige och myndige *Ferdinand Meldahl*, född 1827 i Köpenhamn och död 1908. Han nämndes i del I i sammanhang med fullbordandet genom honom av Marmorkirken. Hans verksamhet sträckte sig långt över Danmarks gränser. Han har byggt Allstinget i Reykjavik, lantbruksinstitutet Alnarp nära Lund, och i samma landskap utförde han efter sin tids uppfattning ypperliga, efter vår tids mening mindre lyckliga restaureringar av slotten Trolleholm och Trolleås. Meldahl har också lett iståndsättandet av Kronborg och Fredriksborg. Det senare slottets yttre blev färdigt redan 1865, det inre 1893. Meldahl hade, som påpekats i del II, stora likheter med Helgo Zettervall i Sverige.

Hans J. Holm, född i Köpenhamn 1835, död 1916, var också en lärjunge till Herholt och medverkade 1868 som byggnadsledare, då hans lärares byggnad, Universitetsbiblioteket i Köpenhamn, uppfördes. Själv fick Holm, denne duktige arkitekt och kännare på gammal dansk arkitektur, bland annat de bornholmska kyrkorna, jämnt trettio år senare, 1898, uppföra den imponerande, ehuru något avsides och i skymundan, ett stenkast från Kristiansborg liggande tegelbyggnad, som innesluter kungliga biblioteket i Köpenhamn.

J. V. Dahlerup (1836—1907) verkade också under den här behandlade tidsperioden, men denne arkitekt för Det kongelige Theater, Kunstmuseet och Glyptoteket har behandlats i del II.

Herholts elev *Andreas Clemmensen*, född i Læk i Slesvig 1852, har varit den, som i Danmark riktat blicken på 1700-talets byggnadsformer. Man påminner sig med vilket förakt arkitekten Axel Nyström d. ä. under sin resa till Köpenhamn talade om de danska rokokoslotten. De äro nu så mycket högre skattade. Hur sunt Clemmensen tillämpat dessa 1700-talsformer på ett modernt hus ser man kanske bäst i den byggnad han 1896 utförde åt författaren Otto Benzon, till vilken han vid Kristianiagade i Köpenhamn skapat ett danskt modernt hem för en patricisk familj med starka nationella och kulturintressen.

105. UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I KÖPENHAMN.
Byggt av J. D. Herholt 1847—1861.

Utom för en hel del kyrkor, bland vilka man särskilt märker Köpenhamns grundtvigianska Valgmenighedskirke med mörkröda tegelmurar, en trons lilla fästning, har Clemmensen också varit arkitekt för Roskilde domkyrka.

Andreas Clemmensens ritningar till det nya Kristiansborg blevo visserligen ej utförda men ha hälsats med varmt bifall av en stor del av den danska arkitektkåren.

Hans son *Mogens Clemmensen*, född 1885 i Köpenhamn, har efter studier i skulptur hos Bundgaard, i arkitektur hos Nyrop och genom vidsträckta resor i Europa och Asien, genom djupa kunskaper i arkeologi och arkitekturens historia samt ej minst genom en fin smak blivit erkänd som särskilt framstående inom det ömtåliga restaureringsområdet. Han förestår Århus domkyrkas iståndsättande. Mogens Clemmensen har uppgjort planer till den omfattande byggnad, som skall inrymma

106. KUNGL. BIBLIOTEKET I KÖPENHAMN.
Byggt av Hans Holm 1898.

de ur alla synpunkter ovärderliga danska historiska samlin-
garna.

Den samlande personen i dansk arkitektur var vid århundra-
deskiftet *Martin Nyrop*, född nära Ringkjöbing på Jylland 1849,
död 1921. Hans förnämsta verk är det 1892 påbörjade och 1905
invigda Köpenhamns rådhus. Det är den mest monumentala
byggnad, som under 1800-talet byggts i Norden, och tävlar i
originalitet och gedigen konstnärlig utstyrel med det bästa, som
utförts i Europa under detta århundrade.

Köpenhamns rådhus är byggt av tegel och har ornament
av sandsten. Byggnaden är liksom så många andra enligt dansk
arkitekttradition uppförd efter italienska förebilder, dock med
dessa främmande element omsmälta. Tinnar på taket som på
Sienas palats, smäckert fyrkantigt torn av tegel, minnande om
de lombariska klocktornen. Mycket av den skulpturala utsmyck-

107. FÖRFATTAREN OTTO BENZONS HUS, KRISTIANIAGADE 1, KÖPENHAMN.
Byggt av Andreas Clemmensen 1896.

ningen är utfört av Nyrop själv, men han har haft hjälp av de bästa samtida danska konstnärer och hantverkare, och de mest

108. RÅDHUSET I KÖPENHAMN, SETT FRÅN TIVOLI.
Byggt av Martin Nyrop 1892—1905.

kräsna danska konstbedömare ha framhållit, att det inre och dess konstnärliga utsmyckning vad själva hantverket, då det gäller behandlingen av trä, sten och metall, angår, är det som förtjänar största lovord. Två väldiga isbjörnar pryda huvudfasadens tak. Ej blott själva rådhuset utan även anläggningarna framför detsamma, såsom den också om Sienas rådhusplats erinrande urholkningen på platsen framför, äro präglade av gedigen smak. Martin Nyrop har spelat samma roll för Danmark vid 1900-talets ingång som Gustaf Clason gjort för Sverige.

109. STORA HALLEN I RÅDHUSET I KÖPENHAMN.

Byggt 1892—1905 av Martin Nyrop.

110. HIRSCHSPRUNGS MUSEUM, KÖPENHAMN.
Byggt av Herman Storck 1911.

Den danska byggnadskonsten har under det senaste decenniet haft en hel skara dugliga konstnärer, som utbildat den tegelarkitektur, vilken användes under medeltiden i kyrkorna, i 1500- och 1600-talens borgar och slott och som återupptagits av Herholt och Nyrop. Man har strävat efter enkelhet och gedigenhet och ibland på ett lyckligt sätt använt nyklassiska former i Harsdorffs anda och slutligen, underhjälpit av det danska sinnet för hemkulturen — Danmark står liksom Holland och England ovanligt högt på detta område —, uppfört en mängd trevliga hem, anpassade efter omgivningen, det må nu vara köpenhamnska gator, själländska bokskogar eller jylländska hedar och klitter. Under det att de under 1900-talets första decennier tillkomna privathusen omkring de stora europeiska städerna, ej minst de franska, äro avgjort fula, utmärker sig den danska arkitekturen alldeles särskilt genom solida och vackra lanthus.

Främst i det ömtåliga och svåra restaureringsarbetet verkade *Herman Storck*, född 1839 i Skibby och död 1921. Det var

III. KRISTIANSBORGS SLOTT I KÖPENHAMN.

Byggt av Thorvald Jørgensen 1907—1916.

han, som, sedan N. S. Nebelong 1864 utarbetat planen till Viborgs domkyrkas ombyggnad, fullbordade densamma 1871 till 1876. Han har dessutom restaurerat Mariæ kloster i Helsingör, och som hans bästa arbete på restaureringsområdet räknas Ringstedts kyrka på Själland. Bland Storcks tidigaste arbeten i Köpenhamn kan nämnas den enkla och ädla tegelfasaden på det lilla hus för medellösa åldringar, som kallas Abel-Katrinestiftelse. Redan på sjuttioalet restaurerade han Helligaandskirken vid Strøget i Köpenhamn och försåg den med torn.

Med utmärkt smak har den över sjuttioårige mannen 1911

112. DET YTTRE AV AVDELNINGEN FÖR ANTIK KONST I NY CARLSBERGS GLYPTOTEK.

Byggt av Hack Kampmann 1905.

uppfört det Hirschsprungska museet i grekiska former. Den lilla byggnaden, ett danskhetens kultempel, ett Erekteion, ägnat åt något av det dyrbaraste Danmark frambragt, hör till sin inre anordning till det mest lyckade, som finnes i museiväg. Där förvaras åtskilligt av det bästa av dansk konst under de sista hundra åren. Gavelfältet prydes av en relief av Kai Nielsen, där Lundbye med barnen, sådan han framställts i staffagefigurerna på P. C. Skovgaards tavla (del II, sid. 87), använts till förebild.

Bland privatsamlingar är den till omkring ett hundratal uppgående, med utsökt smak valda danska målningssamlingen, som pryder etatsrådet Wilhelm Hansens hem Ordrupgaard vid Köpenhamn, den fullödigaste. Etatsrådet Johan Hansens nummerrika

113. HALL I NY CARLSBERGS GLYPTOTEK.
Av Hack Kampmann 1905.

samling kompletterar på ett för konsthistorikerna intressant sätt Köpenhamns museernas ovanligt fylliga kollektioner.

Med en av fackmännen framhållen ovanligt lycklig lösning av det svåra huvudstationsproblemet, förenande både en genomgångs- och en säckstations företräden, har *Henrik Wenck*, född 1851 i Århus, byggt den ståtliga Hovedbanegaarden i Köpenhamn. Dansk i sina förtjänster och kanske även i sina fel — de alltför sparsamt tilltagna trapporna — gör den i det inre, särskilt i den övre hallen, ett intryck av glädje, ljus och friskhet, som icke är vanligt att möta i en järnvägsstation. Den nya ståtliga Postgaarden i Köpenhamn, en av de vackraste som finnas i Europa, är även den av Wenck, som verkat i hela landet, särskilt då det gäller de med järnvägarna samhöriga byggnaderna.

Som utställningsarkitekt har *Anton Rosen*, född i Horsens 1859, visat en både uppfinningsrik och storslagen fantasi. Pa-

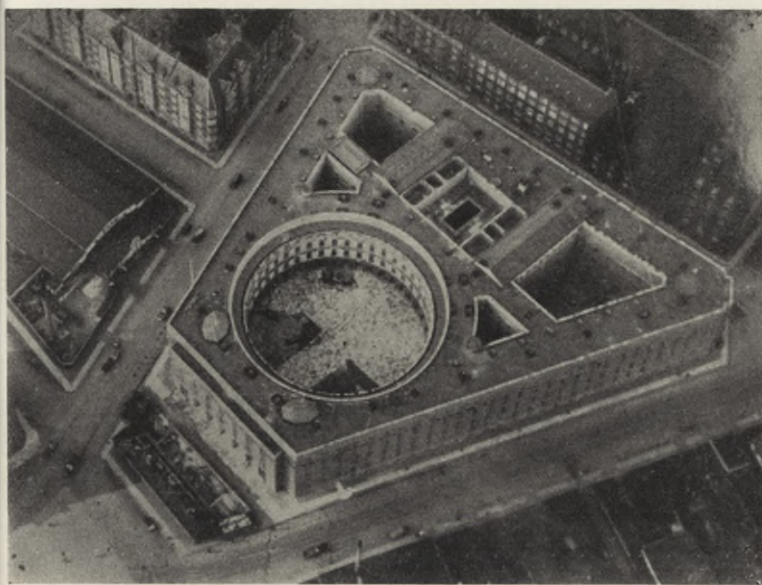

114. TULLHUSET I ÅRHUS.
Byggt av Hack Kampmann 1902.

ladshotellet i Köpenhamn vittnar både utvändigt och invändigt om hans känsla för det monumentala (bild 51). Ornamentiken har något av det tunga och frodiga, som Bindesbøll kommit med. Kolonnerna äro grova, väldiga, men korta, ehuru salarna äro av betydlig höjd. Rosens stil är i Paladshotellet präglad kanske även av nytysk anda.

Med ypperlig anpassning till ortsförhållandena har *Ulrik Plesner*, f. 1861 i Ringkjöbing, byggt i Skagen såväl som i Köpenhamn. I huvudstaden äro Hafnias, Studenterforeningens och Kvindelige Læseforenings hus lyckade prov på hans användning av tegel.

Kristiansborg, d. v. s. det nya, som ersatte det 1884 brunna slottet, vilket C. F. Hansen uppfört på den grund, där Kristian VI:s Kristiansborg sedan 1740-talet reste sina murar och där förut det gamla danska slottet med Blaatorn hade stått, har uppförts av *Thorvald Jørgensen*, född 1867 i Saxild vid Århus. Lyckligtvis har man bevarat de gamla av eldsvådorna på 1790- och

115. POLITIGAARDEN I KÖPENHAMN.

Av Hæck Kampmann. Uppförd 1920—1924. Flygfotografi taget kort före byggnadens fullbordan.

1880-talen skonade vackra flyglarna. Det nybyggda har emellertid angripits med en skärpa och en hårdhänthet knappast möjlig annat än i Köpenhamn. Emil Hannover skrev 1917 och opponerade sig mot denna hatfulla förföljelse. Han säger, att han ville se mänskligare på saken och »for selve den offentlige Retferdigheds og den offentlige Anstændigheds Skyld har min Samvittighed budt mig at gøre mig til Talsmand for et saadant Syn».

Den väldiga fyrkanten är försedd med ett synnerligen pittoreskt torn med en krona på toppen. Byggnaden gör, trots en viss hårdhet och torrhet i detaljerna, ett ståtligt intryck. Fasaderna äro klädda med granit från Bornholm. Byggnaden innehåller lokaler för Højesteret, för Udenrigsministeriet och för riksdagen. Ej bara i storlek, utan också i skönhet överträffar den högst betydligt den norska och den svenska byggnad, där

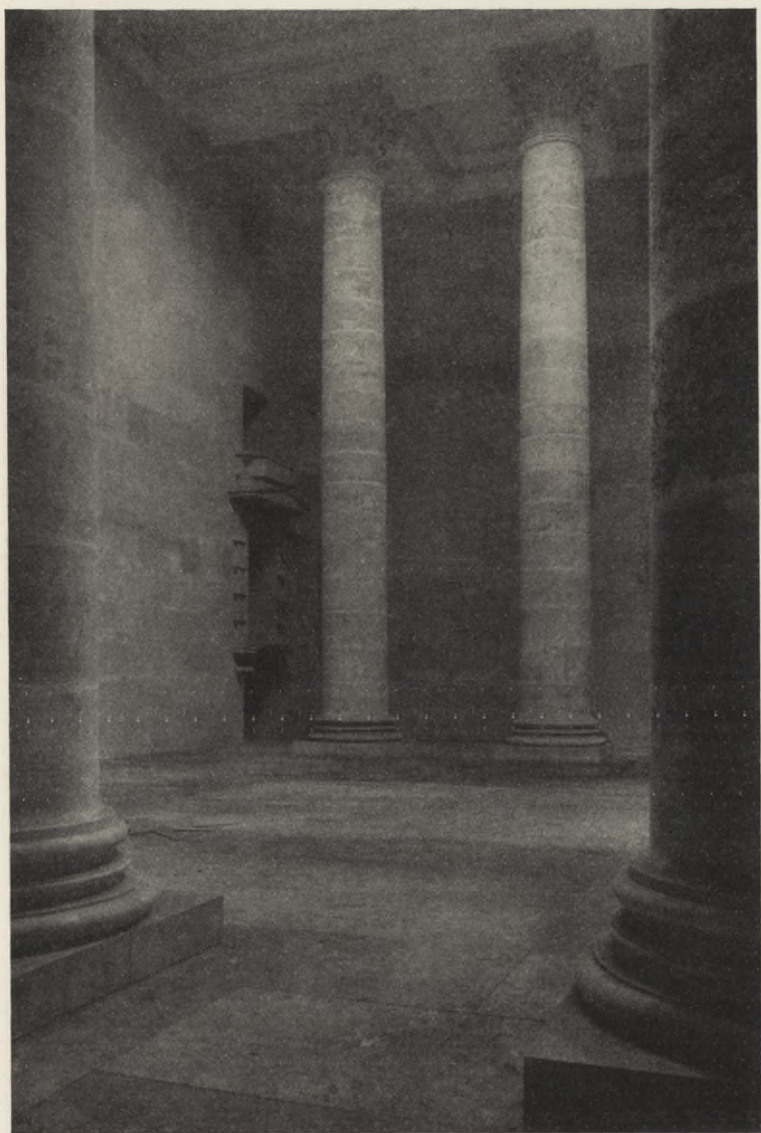
de olika ländernas nationalförsamlingar utöva sin samhällsnyttiga eller samhällsvådliga verksamhet. Det nya Kristiansborg grundlades 1907 och taklagsölet hölls den 28 oktober 1916.

Hack Kampmann föddes i Æbeltoft 1856 och dog 1920. Bland hans arbeten märkas tullhuset i Århus och kanske främst den arkitektoniskt vackra delen av Glyptoteket. Den del av byggnaden, som innehåller de antika samlingarna, är uppförd i en moderniserad antik, och den stora högtidssalen i denna avdelning med sina joniska kolonner och med sin monumentala fond, bärande namnen Carl och Otilie Jacobsen på frisen till den joniska tempelgavel, som avslutar rummet, hör till de mest imponerande salar, som finnas i Europa.

Ett byggnadsverk, där allt förbluffar, de gigantiska måtten, den stora enkelheten, den ofantliga dyrbarheten, den kommunala yverboreheten, ett hänsynslöst offerande för skönhetssynpunkterna, opraktiska anordningar i planen, är Politigaarden, det enorma polishuset nära Kalvebod Strand i Köpenhamns sydvästra del.

Planen har uppgjorts av professor Hack Kampmann. Han dog den 26 juni 1920, och grundläggningen skedde i november samma år. Under överledning av arkitekt *Holger Jacobsen*, född 1876 i Odense, och med hjälp av arkitekterna *H. J. Kampmann*, född 1889 i Köpenhamn, och *Aage Rafn*, född 1890 i Köpenhamn, den egentlige konstnärlige ledaren, började man att bygga. Politigaarden blev färdig 1924.

Flygfotografien visar den kolossala runda kolonngården, som troligen tillkommit genom påverkan av Hammershøis tavla av San Stefano Rotondo i Rom. Även färgintrycket påminner om Hammershøi, ty allt på Politigaarden är grågulvitt. Ytterväggarnas gråa puts visar en nästan affekterad asketism. Men putsen tillkom av praktiska skäl, mot Rafns önskan; han ville ha gult tegel »skalmuret», men man fruktade, att gatutrafiken skulle fördärva »skalmuren». Några inre gårdar — en här avbildad — visa ett starkt inflytande från den store danske arkitekten i början av 1800-talet C. F. Hansens manliga formgivning. Det finnes icke i Norden och knappast någonstades norr om Alpena en sådan mäktighet i formerna som hos vissa av dessa gårdar i Politigaarden. Väl

116. EN AV DE MINDRE GÅRDARNA I POLITIGAARDEN I KÖPENHAMN.
Av Hack Kampmann. Uppförd 1920—1924.

117. FÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGET HAFNIAS BYGGNAD I KÖPENHAMN VID NORRA HÖRNET AV HOLBERGSGADE OCH HOLMENS KANAL.

Byggt av Ulrik Plesner 1912.

vore, om det danska rättssamhällets myndighet och majestät gäve samma vördnadsbjudande intryck som den lilla gården, som här avbildas från det ofantliga polishuset. Kostnaderna för detta bygge ha uppgått till 11,300,000 danska kronor.

Gotfred Tvede föddes 1863 i Köpenhamn och har byggt många monumentala hus, bland vilka Brandassuranskompaniet vid Gammelstrand, i dansk barockstil med tegel och med genom tre våningar gående stenpilastrar, särskilt kan framhävas. Tvede har också utfört ritningar till Östasiatisk Kompagnis byggnad och statsrådet Wilhelm Hansens under de jättelika bokarna utmärkt skickligt i terrängen inpassade, av rikaste växtlighet omgivna och övervuxna hus, innehållande den bästa danska och franska konst, vid Ordrup nära Klampenborg.

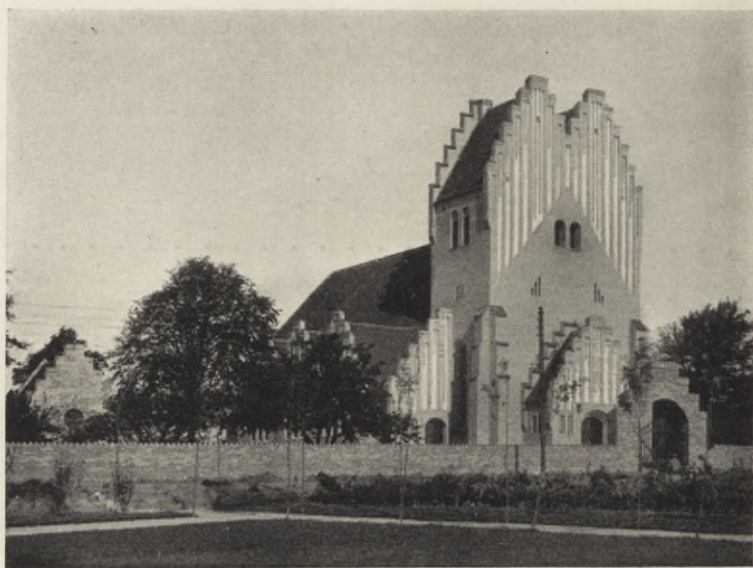
Mer beundrad än efterliknad är *P. V. J. Klint*, född 1853

118. DET ÖSTASIATISKE KOMPAGNI I KÖPENHAMN VID HÖRNET AV HOLBERGSGADE OCH HOLMENS KANAL.
Byggt av Gotfred Tvede 1907.

vid Holsteinborg på Själland. Hans förnämsta arbete är kyrkan S:t Hans Tveje i Odense, som ansluter sig till de gamla danska bondkyrkorna, ehuru i mycket större mått, och liknande skall den 1925 blott till hälften fullbordade Grundtvigs-kyrkan vid Bispebjerg i Köpenhamns nordliga utkant bliva. En jättestor dansk bondkyrka i enorma proportioner, omgiven av bostäder i samma stil, allt i gult tegel; en sådan, också arkitektonisk, förening av kyrka och menighet anstår den danska folkkyrkans och folkhögskolans grundare Grundtvig.

Klints son, *Kaare Klint*, född 1888 i Köpenhamn, har ägnat sig med framgång åt möbelarkitektur, vari vår tid eljest haft så ofantligt svårt att frambringa något verkligt värdefullt. Hans möbler äro i någon absolut rät och slät nyempir och förena modernitet med antik, så att de särdeles väl passa bland annat i Thorvaldsens museums chefsrum. Tillsammans med Ivar Bentson har

119. KYRKAN S:T HANS TVEJE I ODENSE.
Byggt av P. V. J. Klint 1921.

Kaare Klint ombyggt det gamla Frederikshospitalet till konst-industrimuseum, del I, s. 303.

Dansk Dampskibsrederiforening har i det av arkitekt *Emanuel Monberg*, f. 1876, vid Amaliegade 1923 uppförda monumentala huset både till det yttre och till det inre på det värdigaste sätt knutit samman med den C. F. Hansenska senempiren. Vederhäftighet och troligen rätt dyrbar enkelhet känneteckna denna nya danska arkitektur.

En storartad insats i Danmarks kultur- och konstliv har gjorts av den betydande bryggaren och mecenaten Jacob Christian Jacobsen (1811—1887), grundaren av Carlsbergfonden 1877, en fond, som nu äger bryggeriet Gamle Carlsberg och årligen använder utdelningen till vetenskapliga ändamål. J. C. Jacobsen bildade också den donation, som avsåg att låta en dansk vetenskaplig storman få bostad i det hus mecenaten ägt och som han skänkte till fonden.

120. DANSK DAMPSKIBSREDERIFORENINGS BYGGNAD I KÖPENHAMN.
Uppförd av Emanuel Monberg 1920—23.

J. C. Jacobsens son, Carl Jacobsen (1842—1914), grundläggaren av Ny Carlsberg och av Glyptoteket i Köpenhamn, spelar en ännu mer betydande roll i danskt konstliv.

Carl Jacobsen, som själv förtjänat en stor förmögenhet på bryggerinäringen, hade utom sina framstående egenskaper inom facket också en järnenergi och en glödande entusiasm, då det gällde att sprida intresse för och kunskap om konst. Själv berättar han, att »gamle Thomsen», Christian Thomsen, skaparen av Museum for nordiske Oldsager, då han på 1850-talet visade sitt museum för några gossar, utmärkte den vetgirige lille Carl Ja-

cobsen genom att för en stund hänga en kedja från bronsåldern om gossens hals och därigenom i dennes fantasi invigde barnet åt samlarintresset. Låt vara att hans kunskaper om konst voro större än hans smak och att han ej tillräckligt ofta följde sin makas, fru Ottilie Jacobsens, råd: »inga 'andra-fioler'», d. v. s. köp blott riktigt förstklassiga saker, men de lärdaste fackmän på skulpturens område framhålla hans »grundige» kunskaper i antikens konst. Det var denna, men också den moderna franska konsten — Jacobsens eget konstsamlande fick sin impuls från hans vistelse vid världsutställningen i Paris 1878 — ävensom dansk skulptur, som intresserade honom. Hade han sin begränsning, då det gällde att begripa konst — får man ej glömma, att t. o. m. den store Julius Lange på 1890-talet yttrade till *Karl Madsen*, född 1855, Nordens grundligaste tavelkännare under de sista fyrtio åren, om Rembrandts *Claudius Civilis* i Stockholms Nationalmuseum, att det var »et garstigt Billede». Med en viss häftig självkänsla ville Carl Jacobsen bestämma i staden Köpenhamn, han ville driva sin mening igenom, både då det gällde monumenten i parkerna och kyrktornen — särskilt ivrade han för att Frue Kirke skulle få en hög tornspira. Mången förargade sig åt hans envisa tvärsäkerhet, andra åt hans inköp. Träffande säger Frederik Poulsen om honom 1924: »For helt retfærdigt at vurdere Jacobsens Forhold til Kunsten maa man anlægge en historisk Betragtning og se ham i Sammenhæng med Tidens Smag og Kunstretning. At bebrejde Carl Jacobsen Inkøbene af hans egen Samtids franske Skulpturer og Malerier nu, da Dubois, Falguière, Mercié, Gautherin och Bastien-Lepage her hjemme stundom mødes med et Skuldertræk, er ligesaa urimeligt som at angribe den nuværende Generation for Malerikøb av Degas, Cézanne og van Gogh. Af Tresernes og Halvfjersernes Kunstnere har Carpeaux allerede faaet Oprijsning efter længe at have været overset, og vi kan en skønne Dag vente nogen lignende for noble Kunstnere som Dubois og Falguière. Chapu er ju da vedblivende i Yndest.»

Det har av invigda personer påpekats, att den överlastade dekorerings, som påtalats av så många i den moderna avdelningens byggnad i Glyptoteket, mera måste tillskrivas arkitekten

121. GLYPTOTEKETS BYGGNADSNÄMND.
Målning av Julius Paulsen 1905. Glyptoteket, Köpenhamn.

Dahlerup än Carl Jacobsen, som påstås ha önskat mera dämpade färger och enklare dekorer, närmast i överensstämmelse med de italienska renässansvillorna.

Genom de ovärderliga samlingar av skulptur, särskilt av antik porträttskulptur, men också av den danska bildhuggarkonsten, skisser av Bissen, Freund, Jerichau, som han skaffat sin fädernestad, genom sin storslagna frikostighet och sin nästan om antikens personligheter påminnande allmänanda står Carl Jacobsen som en av de mest lysande konstfrämjare i alla tider.

* * *

Gamle Herman Vilhelm Bissens son, *Vilhelm Bissen*, föddes i Köpenhamn 1836 och dog 1913. Hans moder Emilies ädla gestalt har avbildats — del II, sid. 32 — av hans fader, vilken under kvartsseklet efter Thorvaldsens död var Danmarks främste bildhuggare. Den ende, som möjligen skulle kunna göra honom rangen stridig, var Jerichau.

Under faderns sista år var Vilhelm efter studier i Rom hans

122. BISKOP ABSALON.

Ryttarstaty av Vilhelm Bissen 1902. Højbroplads, Köpenhamn.

medhjälpare. Särskilt arbetade Vilhelm Bissen på faderns ryttarstaty av Fredrik VII och utförde där hästen. Han var sysselsatt även med själva gjutarbetet — han ägde själv ett gjuteri — såväl till detta monument som till det i del II, sid. 172, avbildade Bergslenska ryttarmonumentet över Karl XIV Johan i Oslo. Något av Thorvaldsens kyska behag finnes i Bissens bild av den unga grekinnan, som målar en vas. Ännu högre står kanske hans friska framställning av hur Mercurius som liten gosse formar av tvenne ormar och en stav den mystiska kaduceén eller den häroldsstav han sedan fick använda, då han var gudarnas budbärare. Han är full av barnlighet och humor, den lille klipske marmorgossen, och denna bild räknas av många som Bissens bästa arbete.

Av Köpenhamns grundläggare, biskop Absalon, finnas på tre ställen i Köpenhamn bilder utförda av Bissen d. y. Den lika tappre som lärde stormannen, vilken vid 1100-talets mitt under Valdemar den store anlade Köpenhamn, har naturligtvis särskilda anspråk på att ihågkommas i denna stad. En kolossalbild i gips är uppställd i Domhuset, år 1901 uppsattes en högre relief i driven förgylld koppar på rådhusets fasad, och slutligen blev året därpå den tredje Bissenska Absalonbilden färdig och uppställd på Højbroplads. Med stridsyxan i handen galopperar den förnämste medeltidsmannen i Danmark fram mot den borg, till vilken en gång Højbroen ledde och där nu Kristiansborgs väldiga murar resa sig i stället för det gamla slottet, eller rättare slotten, vilka ett efter ett efterträtt den borg, som Absalon byggde för att skydda Hafn.

En annan lärjunge till »gamle Bissen» var *Theobald Stein*, född 1829 i Köpenhamn och död där 1901. Hans minne går tillbaka till de tider, då han som tolv års gosse kom till Charlottenborgs akademilokaler och såg Thorvaldsen. »Naar han med det tykke, lange Haar, der som en hvid Manke laa ud over hans romerske Slængkappes Krave, gik gennem Skolerne for at komme til Forsamlingssalen, saa han sig om gennem de store, runde Sølvbriller, og vi Lærlinge havde heller ikke Øjnene fra ham, saalange han var tilstede. Hans store Navn og imponerende Skikkelse drog alle Blikke til sig. Han lignede en gammel Løve.» Stein beskri-

123. VANDBÆREREN.

Bronsstaty av Theobald Stein 1858. Grønningen, Köpenhamn.

124. MERCURIUS MED KADUCÉEN.

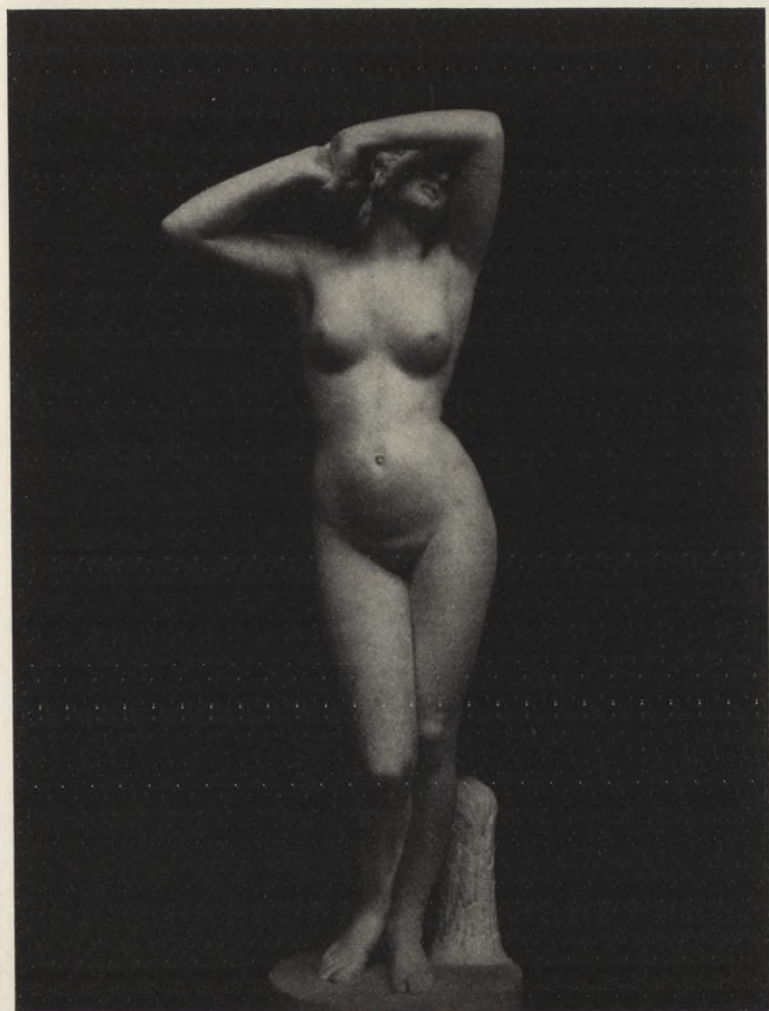
Staty av Vilhelm Bissen 1877. Glyptoteket, Köpenhamn.

ver också livet i Bissens ateljéer i den gamla materialgården vid Frederiksholms kanal, där den »gamle Bissen selv med det opret-

staaende Haar om den mægtige Pande og det store rødblonde Skæg ned over den blaa Bluse og den luende Blik under de buskede Bryn tog mange Gange om Dagen et Løb gennem Værkstederne, standsede et Øjeblik snart ved en, snart ved en anden med en Bemærkning, ofte kort som et Orakelsprog, ofte blandet med en Spøg, og løb saa videre op ad en lang Trappe, 'Jakobsstigen' kaldet, der førte op til hans eget Atelier.» Bland dem, som arbetade där uppe, var också svensken Molin. Høyen brukade ofta komma till ateljén för att diskutera konst med gamle Bissen.

Efter resor i Italien, dit han naturligtvis medförde och där han fick uppfriskade de gamla Thorvaldsenska traditionerna — Stein har blivit kallad den siste representanten för den Thorvaldsenska riktningen — utförde han 1858 sin kanske vackraste staty, »Vandbærerer», en ung italiensk gosse med en lerkruka på axeln. Den har icke så litet av Thorvaldsens naiva »Ynde» och ett plus av något livfullt och varmt, som denne saknade.

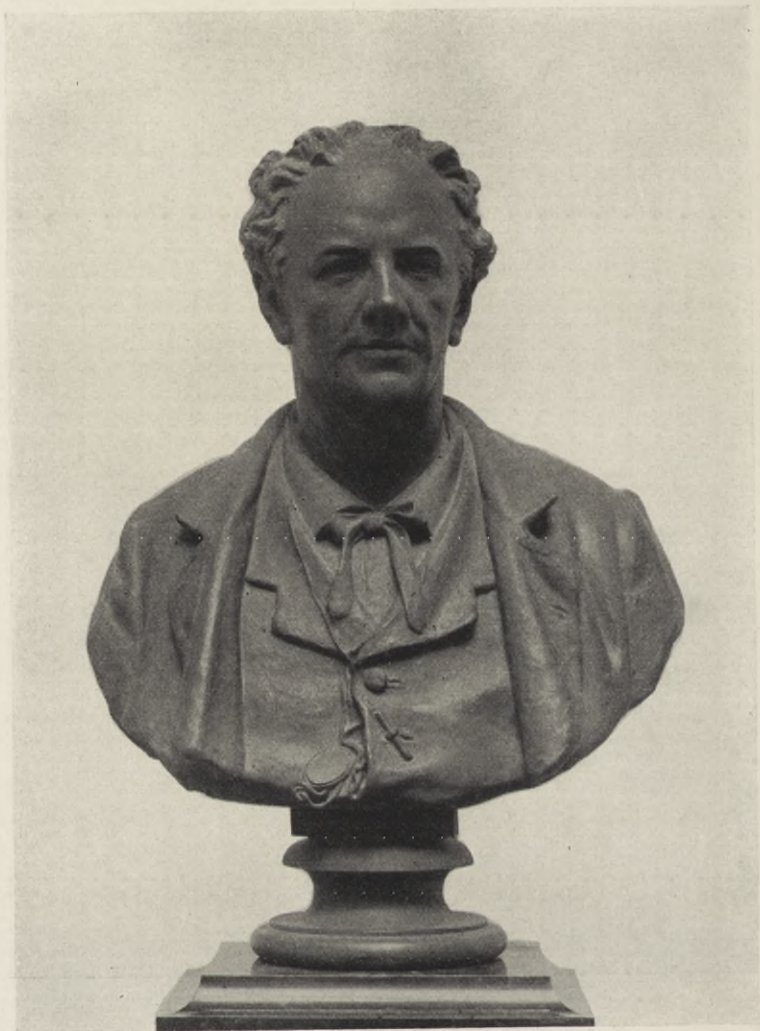
Från sin första ungdom var Stein intresserad av porträttframställning, och redan några och tjugu år gammal utförde han en statyett av den också i Danmark så beundrade Bellman. Under 1870- och 80-talen voro de flesta statyer, som uppsattes i Köpenhamn, av Stein, och denne motsvarade i Danmark vad Börjeson var i Sverige. År 1873 tillkom hans sittande Holbergsstaty framför Det kongelige Theater i Köpenhamn. Den kan ej frånkännas både karaktär och monumentalitet, och några år senare — det var 1878 — avtäcktes en ganska god och flärdfri bild av 1600-talssjöhjälten Niels Juel, uppställd på en särdeles ledsam piedestal. En dansk 1800-talssjöhjälte, amiral Suenson, han som 1864 segrade vid Helgoland, fick en bröstbild utförd av Stein och uppsatt i Nyboder i Köpenhamn, Kristian IV:s trevna matrosstadsdel med de små gula husen. Vid monumentets fot ligger ett sköldhållande lejon, som är kanske något odanskt patetiskt gripet av sin ansvarsfulla ställning. Bryggaren Carl Jacobsen beställde av Stein ett monument över Carstens, nyklassicismens storhet. Somliga ville placera detta framför Thorvaldsens museum, men på grund av Carstens' tyska börd mötte detta svårigheter. Och av nationella hänsyn, av ängslan för att tyskarna möjligen skulle vilja

125. SUSANNA INFÖR RÅDET.

Staty av A. W. Saabye 1884. Kunstmuseet, Köpenhamn.

påpeka Thorvaldsens påverkan från Carstens och till äventyrs
möjligen annektera Thorvaldsen själv, ville man ej ställa monu-

126. SKÅDESPELAREN EMIL POULSEN.
Byst av Louis Hasselriis 1880. Kunstmuseet, Köpenhamn.

127. DÖDEN OCH MODERN.

Skulptur av Niels Hansen Jacobsen 1890. Kunstmuseet, Köpenhamn.

mentet i sammanhang med Thorvaldsens museum. Den tyska konstkritiken under 1900-talet hade emellertid kunnat lugna danska sinnen för tyska annexionsplaner på Thorvaldsen; nu står monumentet nära Glyptoteket. Stein önskade, att Carstensmonumentet skulle utställas på Salongen i Paris, men Carl Jacobsen ville det ej och motsatte sig saken med följande förståndiga ord: »Det er noget misligt ved at udstille paa Salonen. Det franske Publikum er endnu og til alle Tider uhyre ensidig. Bissens lille smukke Figur, 'Merkur med Slangestaven', er ikke saa meget som værdiget Omtale, og det er sagt med fuld Føje, at hvis Thorvaldsens 'Hebe' var bleven gjort i Aar af en anden Thorvaldsen og udstillet paa Salonen, saa vilde den sikkert ikke faa nogen Udmærkelse, næppe nok blive lagt Mærke til.» Det torde vara ganska säkert, att den store franskvännen och skulpturvännen hade alldeles rätt.

Stein sammanknöt skulpturtraditionerna från 1800-talets förra hälft med detta århundrades början.

Några år äldre än Stein var *Carl Peters*, född i Vejle på Jylland 1822 och död 1899. Han beundrade i Italien de gamla bronserna i Pompeji och har gjort mycket till höjandet av det danska metallkonsthantverket.

Då Ingemann 1859 fyllde sjuttio år, överlämnades åt honom en majdag från danska kvinnor ett guldhorn, som pryddes av figurer från hans historiska romaner och som var utfört av Carl Peters. På en tavla av Sonne ser man, hur den vackra Helene Roed, sedermera professorskan C. R. Nyblom, i trädgården i Sorö, där den gamle skalden bodde, överlämnar det gyllene hornet, som var fyllt med bästa Johannisberger ur änkedrottning Caroline Amalies källare.

På 1880-talet modellerade Peters en staty av sjöhjälten Peter Willemoes, som endast sjuttonårig genom sin lysande tapperhet under slaget på Köpenhamns redd 1801 väckte själve Nelsons beundran.

Till den äldre generationen hörde även *August Wilhelm Saabye*, född vid Århus 1823, död 1916. Han var en H. V. Bissen-lärjunge, som utförde både antika och bibliska ämnen och på 1870-talet för Rosenborgs Have fick göra den stora H. C. Andersen-bilden.

Hans »Susanna inför rådet» ansluter sig till fransk 1880-talskonst. Konstnären har tolkat skriftens vers: »Derföre budo desse skalkar taga doken af henne, der hon sig med omhvfivat hade, på det de sig af hennes dægelighet förlusta skulle», så att hon framställdes icke blott obeslöjad till ansiktet utan lika naken som Fryne, då hennes advokat klädde av henne för att hon skulle göra intryck på Areopagen. Susannas gestalt har av Saabye gjorts mera junonisk än vers 31 i historien om Susanna i gamla bibelöversättningen ger anledning till och där det heter: »Men hon var ganska *subtilig* och dægelig.»

Den huvudsakligen som porträttbildhuggare kände, i Rom bosatte *Louis Hasselriis* föddes 1844 i Hilleröd och dog 1912. Redan 1874 slog han igenom med en förträfflig skildring i marmor i tämligen liten skala av Bellman, kanske en nyans för elegant, där han sitter nonchalant tillbakalutad i länstolen och

128. BILDHUGGAREN GUSTAV VIGELAND.

Huvud av Ludvig Brandstrup 1891. Nationalmuseum, Stockholm.

knäpper på sin luta. Sittande har han också ett decennium senare framställt en med Bellman ganska olikartad typ, Sören Kierkegaard. Emil Poulsen, som vid slutet av 1870-talet och under 1880-talet var Det Kongeliges främste konstnär, har av Hasselriis med rätta framställts som en ädel personlighet, lysande av andlig auktoritet. I övernaturlig storlek gjorde han åt kejsarinnan Elisabeth av Österrike till hennes villa Achilleion på Korfu en bild av Heine. Väckte uppställandet av Heine en internationell diskussion, så blev Hasselriis' nationalmonument, vilket beställ-

des 1892 till hugfästandet av Kristian IX:s och drottning Louises guldbrylllop, anledning till en nationell diskussion. Det uppsattes framför Kunstmuseet vid Sölvgade, och diskussionen har varat i nära tre decennier. Ledsna voro konstälskarna åt de tråkiga lejonerna och den ännu banalare Dania, som omgavs av dessa lejon. De konstälskande voro uppretade, och förmodligen allra mest de dansksinnade konstälskarna, men hösten 1919 flyttades konstverket och uppställdes 1920 på Pücklers bastion vid Østre Anlæg.

Oplastisk, åtminstone i många av sina arbeten, är *Niels Hansen Jacobsen*, född nära Kolding på Jylland 1861.

Spökaktiga former passa ej i skulpturen, och det lyckades icke för Hansen Jacobsen att av några flytande och urholkade massor ge form åt »Skuggan». Men det finnes en stark fantasi och även stor förmåga att återge rörelsen i många av hans skulpturer. Dessa egenskaper utmärka hans 1892 utförda, här meddelade bild »Döden och modern», ett av de många konstverk, som påverkats av H. C. Andersens världsberömda saga »En moder». Niels Hansen Jacobsen är dessutom bland de danska skulptörerna den mest dramatiska. Det teatraliska ligger betänkligt nära inom skulpturens konst.

Som porträttbildhuggare i en senare generation är *Ludvig Brandstrup*, född på Langeland 1861, mycket betydande. Bland denne förträfflige människoskildrares byster kan framhållas den av mecenaten Henrik Hirschsprungs maka. Kanske har han dock nått allra högst i det huvud han gjorde av den norske skulptören Gustav Vigeland, vilket på utställningen i Stockholm 1897 inköptes av Nationalmuseum. Både känsla och genialitet kunna avläsas ur det ädelt formade ansiktet med den höga pannan.

Av jylländsk bondestam är *Anders Jensen Bundgaard*, född 1864 i Ålborgstrakten i det s. k. Himmerland. Det påstås, att hans humoristiska karikatyrer sårat trakten till den grad, att han måste ge sig av hemifrån, och efter åtskilliga växlande öden slog han sig på konstnärnsbanan och arbetade sig vid slutet av 1880-talet fram till en erkänd plats inom dansk skulptur. I hemmet — fadern var träskomakare och känd som ypperlig sagoföreljare — hade unge Anders hört, hur Gefion med fyra tjurar på en natt

129. GEFION PLÖJER UT SJÄLLAND.

Huvudgruppen av Gefionmonumentet på Langelinje, Köpenhamn. Av Anders Bundgaard 1908.

plöjde ut Själland ur Sveriges jord. Enligt Snorre fick gudinnan Gefion av den svenske konungen Gylfe till lön för sin »konst» — vad den nu kunde vara — löfte om ett plogland. Vad gjorde hon då? Jo, hon begav sig till Jotunheimen, skaffade sig med en jätte fyra söner, vilka hon förvandlade till oxar — somliga säga artigare tjurar —, samt utplöjde med dessa kraftiga ungdomar den plats, där nu Lögaren-Mälaren ligger, samt drog det utplöjda landstycket genom landet och lade det mellan Fyen och Skåne. En senare, mera rationalistisk tolkning påstår, att Själland av Gefion plöjdes från Skåne. Det är den senare versionen Bundgaard omfattar. Han har 1908 fått sin väldiga springbrunn »Gefion plöjer Själland ud af Sverrig» uppsatt i bron på Langelinje i Köpenhamn. Det är en mäktighet över Gefion, där hon svänger piskan över de vattenfnysande tjurarna, vilka utan att veta det arbeta enligt verkets runinskrift »Danmarkar auki», för Danmarks förstorande.

Anders Bundgaard har med en myllrande mängd djur och andra varelser prytt Nyrops rådhus i Köpenhamn. Mycket av den skulptur, som nu smyckar Kristiansborg, groteska masker och dylikt, stammar från Bundgaard.

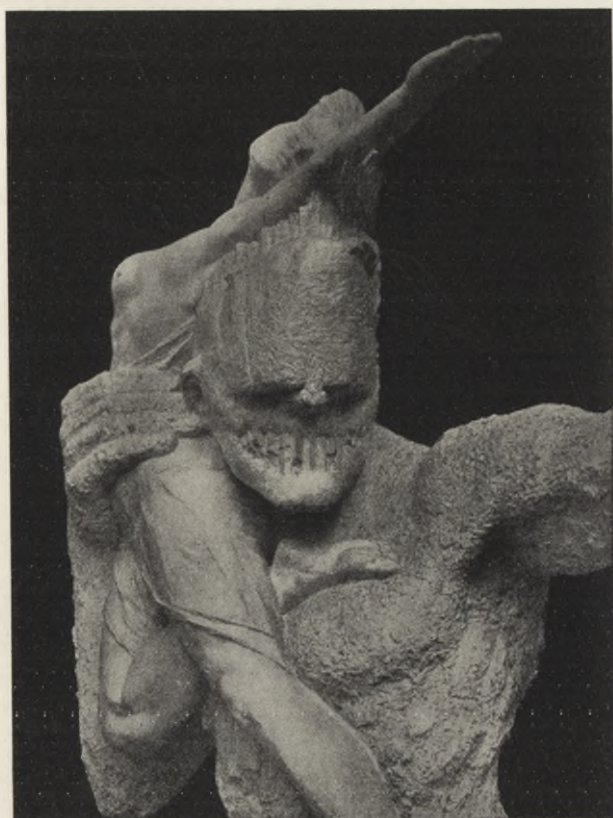
Bland djurskulptörerna märkes *Anne Marie Carl Nielsen*, född nära Kolding på Jylland 1863. Hon var lärjunge till Saa-bye. Det är en manlig kraft och kläm över många av hennes verk, av vilka vissa tillkommit i det historiska hus vid Frederiksholms kanal, där Freund och sedermera H. V. Bissen arbetade och bodde. Det är särskilt hästen hon tagit till sin främsta uppgift att avbilda, och en präktig sådan visar hennes jättestora modell till en rytta bild av Kristian IX.

Hästen är också huvudtemat för *Carl Bonnesen*. Han är född i Ålborg 1868. Gärna väljer Bonnesen exotiska ämnen, hunnerna framrusande i sporrsträck, kosacker och tscherkesser med dragna svärd, en beduin på sin kamel o. s. v. Redan innan han gjorde sin resa till Siam och Japan för att studera Österns folk, låg hans intresse åt det hållt. Det ligger något egendomligt främmande behag i den lilla magra kinesflickan, som bortföres av sin strykfule, för tillfället tafatt välvillige herre och man, som Bonnesen återgivit på den, på utställningen i Stockholm 1897 förekommande »En Hunner bortförer en kinesisk Pige».

En lärjunge till den norskfödde Stefan Sinding var islänningen *Einar Jónsson*, född på Gallfell på Sydisland 1874. Man igenfinner mycket av hans lärare Sindings ibland rätt krystade fantasi i Jónssons skulptur.

Om man frånser den mera oväsentliga detaljen, att Thorvaldsens fader var islänning, har den i andlig produktivitet så framstående sagoön ej haft något inflytande på nordisk bildhug-garkonst under senare tider, hur mästerlig än den isländska trä-snidarkonsten var ännu under 1700-talet.

Einar Jónsson är son till en fattig bonde och vill införa något som påminner om den ö, där han föddes, i sin konst. Han studerade i Danmark och utställde i Köpenhamn 1901 sin grupp »Den Fredløse». I hemsighet liknar den Sígurjónssons dram om en annan fredlös, Berg-Eyvind. På Jónssons bild ser man den

130. DETALJ AV GRYNING.

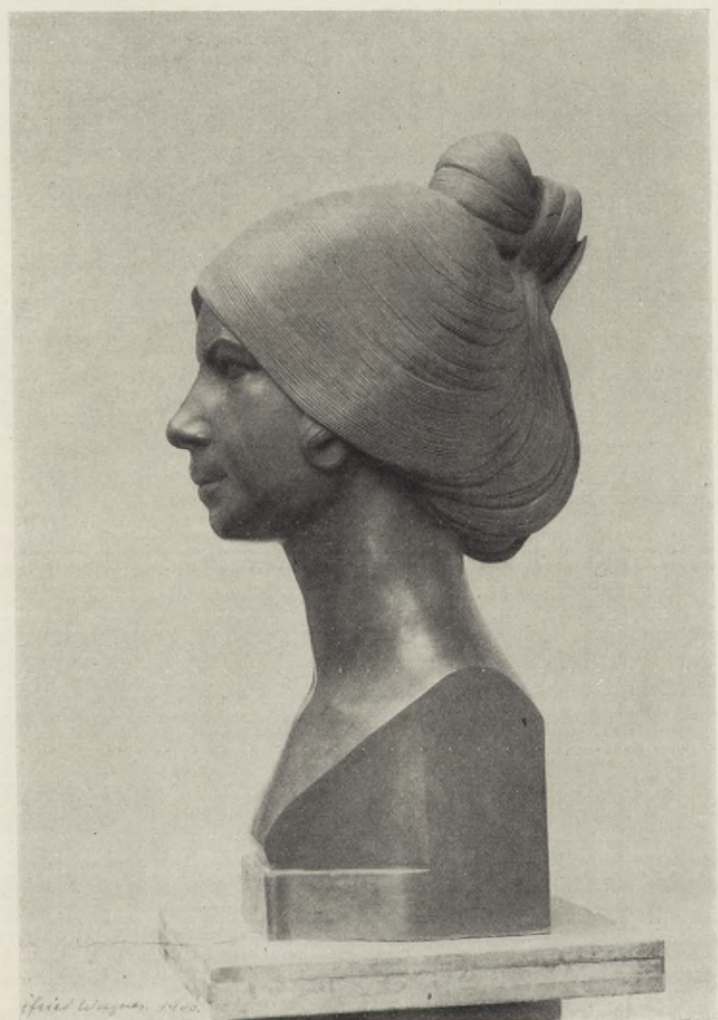
Skulpturgrupp av Einar Jónsson omkr. 1900.

fredlöse bära sin hustrus lik på ryggen, under det han håller sin späde son på armen, då han smyger sig ned i dalen för att begrava henne i vigd jord. Ytterst konstiga och tillgjorda i sin formgivning äro »Natura Mater» i form av en sfinx, bärande på ryggen en mindre bergstopp, »Skydraget», en synnerligen egenomligt formad massa, som enligt en av konstnärens landsmän lär föreställa mänsklighetens sträv an uppåt och påstås vara av ovanligt

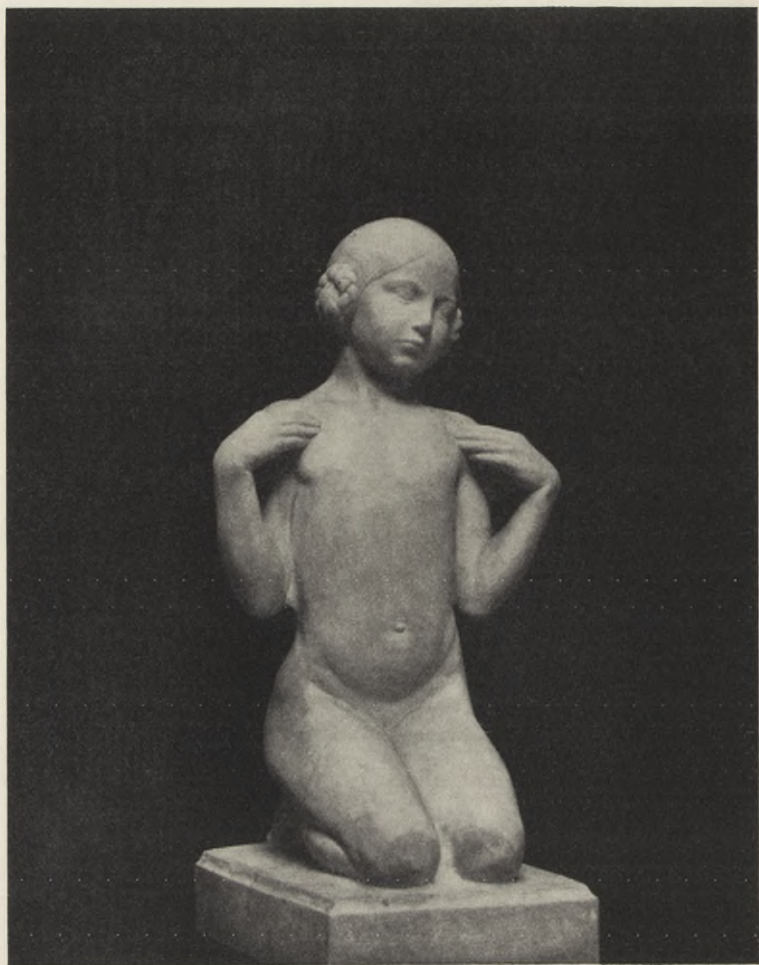

131. EN HUNNER BORTFÖR EN KINESISK FLICKA.
Skulpturgrupp av Carl Bonnesen 1891. Kunstmuseet, Köpenhamn.

plastisk skönhet, »Gryning», ett jättelikt troll, som bär en liten naken kvinna och lyckligtvis för henne överraskas av solen och förvandlas till en klippformation. Einar Jónssons konstigheter voro icke av den sorten som gillades av kubister och andra -ister, det kan man förstå redan då man ser på hans monument över Ingólfr Arnarson, vilkens något poserande gestalt stöder sig mot ett drakhuvud på ett skepp och är avsedd att vara ett monument

132. FRU OLGA WAGNER.
Kolossalbyst av Siegfried Wagner 1904.

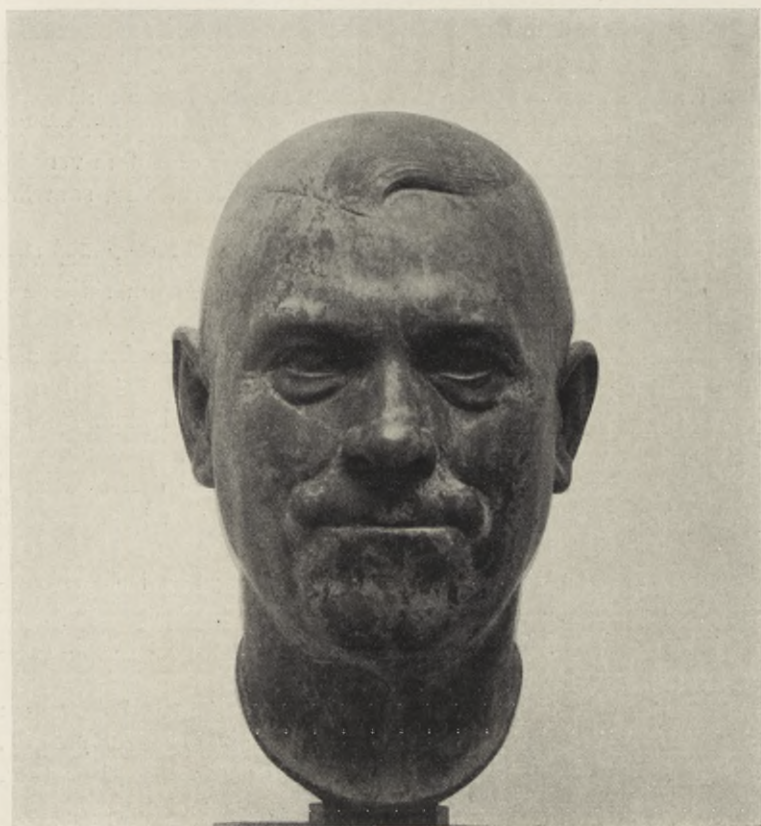

133. UNG FLICKA.

Skulptur av Olga Wagner 1921. Kunstmuseet, Köpenhamn.

över det Island, som jämnt 1000 år före Einar Jónssons födelse först bebyggdes av Ingolfr.

Konstnärsparet Wagner, *Sigfried Wagner*, född 1874 i Ham-

134. REVYSKÅDESPELAREN FREDERIK JENSEN.
Huvud av Svend Jespersen 1927. Kunstmuseet, Köpenhamn.

burg, och *Olga Wagner*, född *Packness*, född 1873 i Köpenhamn, tillhöra samma generation. Något krystat i ämnesval och uppställning ligger ej sällan över Sigfried Wagners figurer, gravvårdar och monument. De senare minna om tysk-österrikisk jugendstil, och även hans »Stötten fra Sodoma», framställande Lots hustru, verkar mindre övertygande. »Underlig usympate-

11—240743. *Laurin, Nordisk konst. III.*

tisk» har den kallats av en dansk konstnär. »Allt är orientaliskt hos Wagners», yttrade en gång en intelligent semitisk danska. Men i några av sina byster visar Wagner mycket stora förtjänster. Särskilt gäller detta kolossalbilden av hans unga hustru, som tillkom 1904 och som har en exotisk charm och dessutom verkligt stor stil. Ganska ståtliga äro Wagners två lurblåsare, som äro uppställda på en kolonn nära rådhusets fasad.

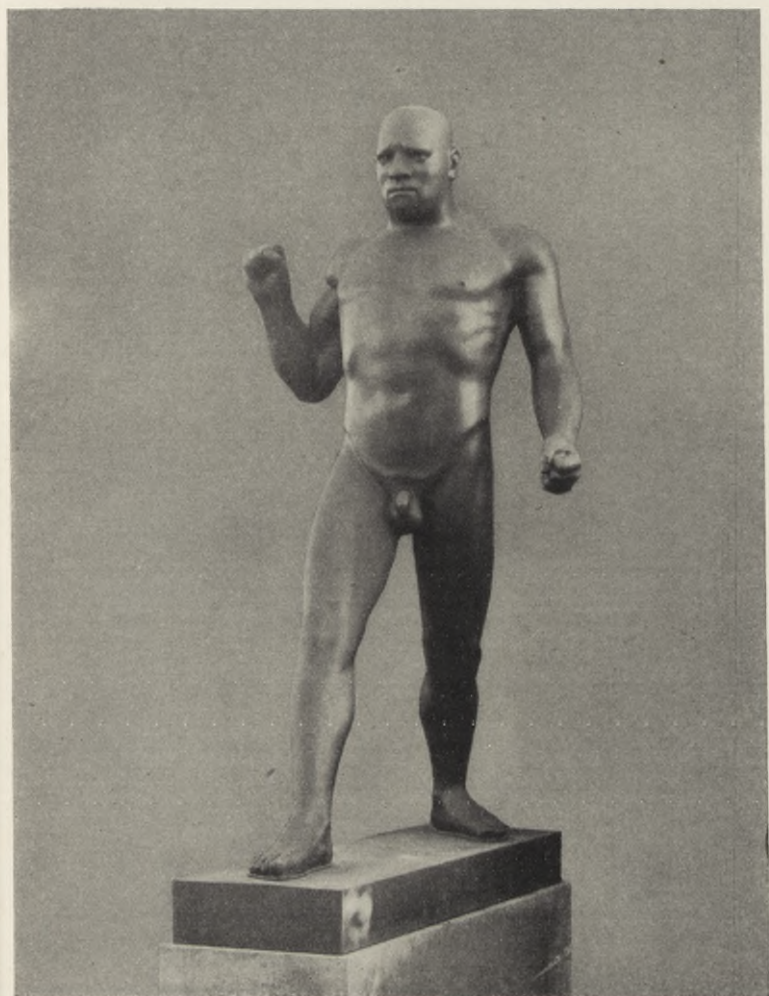
Fru Olga Wagner är själv en utmärkt konstnärinna, vars knäböjande barnfigur har ett naturligt behag, som skiljer sig mycket från det maniererade hos hennes make.

Bland danska skulptörer räknar man den store franske målaren Paul Gauguins, d. 1903, som med hans danskfödda hustru Mette Gad, *Jean Gauguin*, född i Paris 1881. Det är särskilt rörelsen han vill återge i sina små bronsfigurer, dansande män och kvinnor. Kai Nielsen brukade strax före sin död säga med en hos konstnärer icke så vanlig entusiasm för en inom samma fack arbetande: »Jean Gauguin är den bäste danske skulptören nuförtiden.» Med verkningsfull brutalitet har han i sin »Nævefægter» skildrat den fysiska kraften renodlad, en modern tanke så god som någon. Gauguins keramik omtalas i avdelningen om konsthantverk.

Kanske påverkad av den smak för magerhetens behag, som finnes hos Johannes Bjerg, är den mera naturalistiskt utförda, tafatt-graciösa, om ordet tillåtes, grupp från 1916 av *Axel Poulsen*, född 1887, som konstnären kallat »Den første Kjærlighed».

Med sällsynt energi har *Svend Jespersen*, född 1895, återgivit den geniale revyskådespelaren Frederik Jensens klotrunda huvud. Ansiktet är laddat med komisk kraft. Jespersen har i detta huvud givit Jensen något av en kvickhetens och lustighetens prisboxare.

En av de bästa av den yngre generationens bildhuggare är *Johannes Bjerg*, född 1886 i Ødis. Han älskar de långsträckta formerna, som stodo så högt i anseende hos manieristerna vid 1500-talets slut och 1600-talets början, men han gör sina figurer ännu magrare. Så i hans första mera kända konstverk »Abesinier», 1915, en yngling, mager som en plastiskt formad påle. I

135. NÆVEFÆGTER.
Bronzfigur av Jean Gauguin 1921.

sin stora grupp »Elskovskampen» i Köpenhamns Kunstmuseum har han i det älskande paret's egendomligt tafatta sätt att närma

136. DEN FØRSTE KJÆRLIGHED.
Marmorgrupp av Axel Poulsen 1916. Kunstmuseet, København.

137. ELSKOVSKAMPEN.
Skulpturgrupp av Johannes Bjerg 1922. Kunstmuseet, Köpenhamn.

138. YMERSBRUNNEN.
Skulpturgrupp av Kai Nielsen 1913. Faaborg.

sig varandra en blandning av arkaisk grekisk stelhet och det stiliserade behag, som utmärker de nyssnämnda italienska manieristerna, vilka fortsätta med Benvenuto Cellinis långa halsar, långa ben och långa fingrar och gå vida längre än sin mästare.

Något mer än ett sekel senare än Thorvaldsen föddes hans antipod i dansk skulptur, ja, över huvud taget inom hela bildhuggarkonsten, Kai Nielsen. Kai Nielsen sade en gång: »Kvinden skal være venlig, renlig og sanselig», och »Skulptur skal

139. KONSERVFABRIKANTEN OCH MECENATEN MADRS RASMUSSEN.
Staty i övernaturlig storlek i svartpolerad sten av Kai Nielsen 1912. Museet i Faaborg.

140. FISKAREN.

Granitgrupp av Kai Nielsen omkring 1914. Blaagaardsplads, Köpenhamn.

ikke *forestille* Nøgenhed, den skal *være* nøgen», och om Thorvaldsen yttrade Kai Nielsen: »Han er sort i sine Skygger, det er Skulptur *aldrig*, og han fremstiller Nøgenhed men han *er* det aldrig.»

»Aflædte jordisk Dragt og jordisk Attraa» kallar J. L. Heiberg de Thorvaldsenska statyerna. Den skulpturala »klumpen»

påstår Kai Nielsen vara det han söker, och barockens känsla för det frodiga kommer fram ibland med grotesk men dock monumental fetma.

Kai Nielsen föddes 1882 i Svendborg på Fyen och dog 1924. Hans fader var urmakare. Kai kom först i målarskola och studerade sedan vid Konstakademiet under 1900-talets första år. Hans 1907 utförda »Blind flicka» inköptes till Glyptoteket och skiljer sig alldeles från hans senare verk. Den har något av den känsla för olyckan, som finnes i Einar Nielsens målning av samma ämne.

De tre stora nordiska skulptörerna under 1900-talets början, Vigeland, Milles och Nielsen, ha alla ett inre sammanhang med Rodins konst, och denne fransmans skulpturuppfattning härstammar i mycket från den i Louvren förvarade resignerade slaven av Michelangelo. Smärta och vällust, ibland var för sig, ibland som hos den ovannämnde slaven — denne fader till den moderna barocken — förenade, finnas i deras verk. Konstkritikern Vilhelm Wanscher har i den knäböjande flickan i marmor (bild 87), utförd 1909 av Kai Nielsen, både framhållit namnet Michelangelo i sammanhang med honom och påpekat den karakteristiska skönheten i flickans skrevande ställning, trots att den ansågs varken vacker eller passande.

Året efter, 1910, tillkom hermen av det danska konsthantverkets främste man, Thorvald Bindesbøll. Hans egendomliga grubblande tjuransikte avslutar en fyrkantig pelare i polerad granit. Bilden är av en egyptisk monumentalverkan. Av en nästan grotesk monumentalitet åter är den kolossalbild i granit han 1912 utfört av etatsrådet och konservfabrikanten i Faaborg Mads Rasmussen. Hans väldiga lekamen omslutes av en redingotekostym. Vänligt stöder den mäktige mannen sina fingertoppar mot huvudet på en liten flicka, som knäböjer vid hans fot. Kai Nielsens vän Peter Hansen har ej utan humor målat honom, då han var sysselsatt med modellerandet av denna staty (bild 92), som är utan motstycke i naturalistisk pondus. På Langelinje i Köpenhamn vid havsstranden restes 1912 ett väldigt stenblock till minne av polarforskaren Mylius Erichsen, som 1907 omkom

141. VOR HERRE PUSTER LIV I EVA.
Gipsgrupp av Kai Nielsen 1914. Kunstmuseet, Köpenhamn.

142. VANDMODEREN.

Skulpturgrupp i marmor 1918. Glyptoteket, Köpenhamn.

med sina kamrater. En relief av Kai Nielsen visar de tre tappra männen, skjutande en hundsläde.

I staden Faaborg, som 1910 genom den nyssnämnde store mecenaten Mads Rasmussen blev den fyenska skolans huvudstad medelst museet, restes år 1913 på ett torg den verkligen rätt egendomliga »Ymersbrunnen» av Kai Nielsen. Denna lilla stad på omkring 4,000 invånare hade fått ett provinsmuseum i detta ords

143. DET TABTE PARADIS.
Signet i brons av Kai Nielsen 1918.

bästa mening och är genom sina pittoreska hus och hemtrevliga gator lämpad också för monumental utsmyckning i skulptur. Men man får ej undra om brunnen föreföll faaborgarna något konstig. Det är ej utan att man tänker på Geijers ord, att de nordiska gudagestalterna sakna »den bestämdhet som fordras för en för ögat talande klar framställning», då man ser Ymersbrunnen. Med Ymer förhåller det sig på följande vis. Han var bildad av

144. FÖRNEM DAME DER GNIDER SIG PÅA HOFTEN MED KAMFERSPIRITUS.
Bronsstatyett av Kai Nielsen 1909. Nationalmuseum, Stockholm.

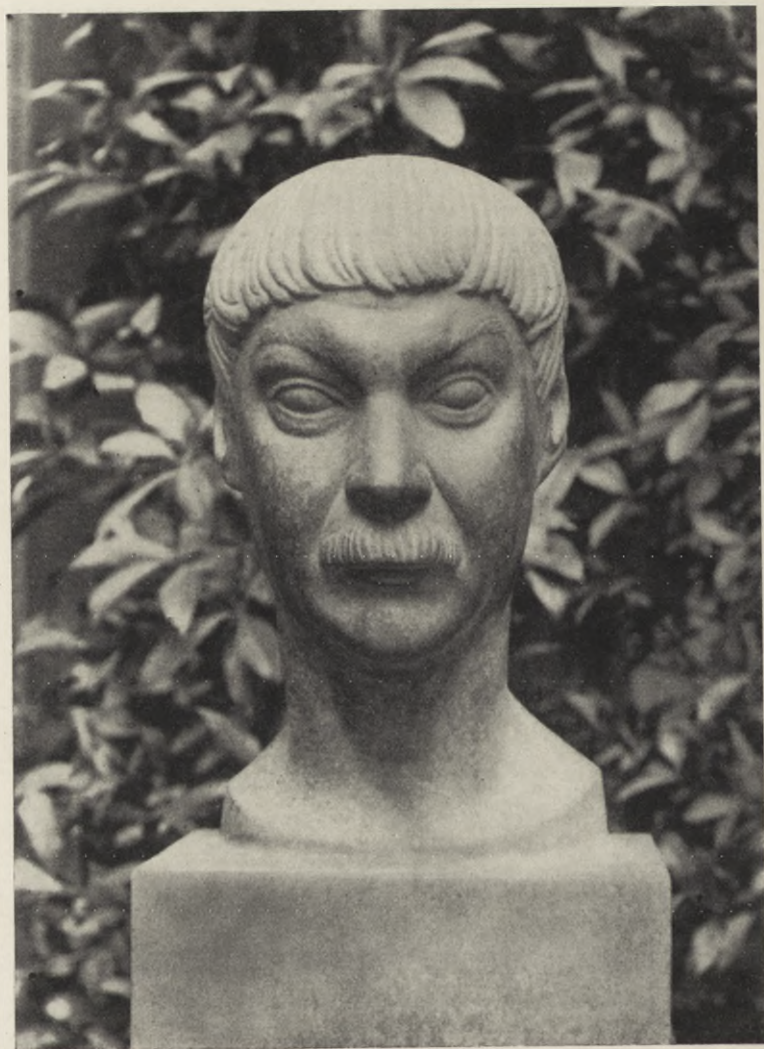
gnistor från Muspelhem och flingor från Nifelhem, hans två fötter fingo en son, och en man och en kvinna växte fram i hans armhåla. Ymer livnärde sig genom att dia kon Audhumbla, vilken i sin tur genom att slicka en saltsten gav liv åt jätten Bure. Dessa invecklade familjeförhållanden äro ej lätta att plastiskt skildra. Målaren Abildgaard hade dock redan vid 1700-talets slut, då den nordiska romantiken började göra sig gällande vid sidan av nyklassicis-

men, målat Ymer och Audhumbla, se del I, sid. 457. Ämnet var sålunda traditionellt i dansk konsthistoria, då Kai Nielsen, till häpnad och delvis till fasa för Faaborgs invånare, gjorde ett brunnskar av detsamma. Men stodo faaborgarna främmande för sina gamla förfäders otympliga världsförklaring, så blevo köpenhamnarna året därpå nästan lika grubblande, då Nielsen plastiskt sökte framställa den judisk-kristna förklaringen till människoslaktets uppkomst, där kvinnan skapades icke ur armhålan utan ur ett något nedanför denna sittande revben. Den väldiga gipsgruppen »Vor Herre puster Liv i Eva» är imponerande i sin komposition, men lider nog av att särskilt Adam förefaller sakna benstomme. En jättstor skägglös och hårlös gestalt, Gud Fader, fattar med handen om den nyskapade Eva, vilken liksom på Jacopo della Quercias och Michelangelos Evas skapelseframställningar ännu icke aldeles lämnat sin födelseort i Adams sida. Den kolossala gruppen är något degigt formad och verkar relieffragment.

En skulptural uppgift av största intresse var den utsmyckning Kai Nielsen år 1914—1916 fick utföra på Blaagaardsplats bakom Peblingesøen i Köpenhamn. Det är ett område i det fria, som har omformats till plats för friluftsmöten och lekplats för barn. Tillsammans med arkitekt *Ivar Bentsen*, född 1876 i Vallekilde, har Kai Nielsen uppbyggt och format det hela i en fördjupad, med fyrkantiga stenplattor belagd gård med ett bröstvärn vid skulderhöjd, avbrutet av strängt, något kubiskt komponerade grupper av arbetare och arbetarkvinnor, trädgårdsmästare, fiskargummor m. m. De äldres kroppar verka nog litet betungade och pustande, men sammanställas alltid med lekfulla och frodiga barn, som liva upp det hårda i arbetslivet. Bullighet och hullighet verka behagligt hos barn men få hos vuxna ofta något groteskt, ehuru Silenustyperna under barocken, särskilt hos Rubens, hade något visst storslaget. Denna fetmans livsglädje har Kai Nielsen ofta fått fram i de små porslinsfigurer, »Druehøst» m. fl., samt i det sigill av den lilla övermulliga kvinnan i sin komiska förtvivlan, vilka han utförde omkring 1920, och särskilt i den bronsstatyett — ett exemplar i Nationalmuseum i Stockholm —

145. LEDA MED SVANEN.
Skulpturgrupp i gips av Kai Nielsen 1919.

146. DEN NORSKE MÅLAREN LUDVIG KARSTEN.
Huvud i kalksten av Kai Nielsen 1920.

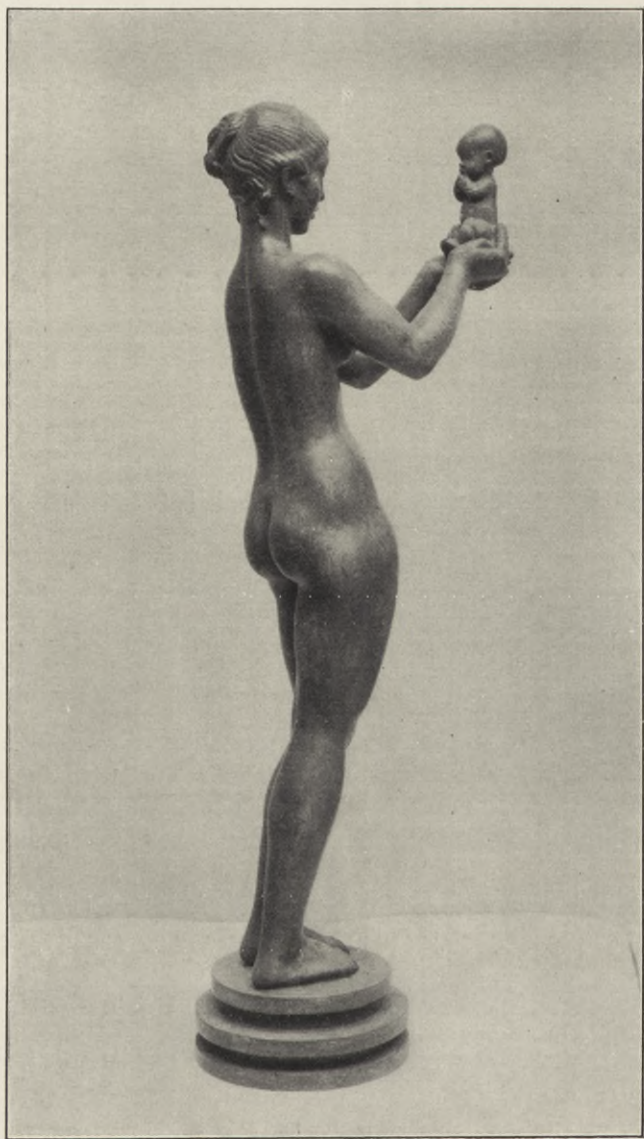
147. KVINNOROV.

Teckning av Kai Nielsen. Hos Fru Ellen Benzon, Köpenhamn.

vilken han med för honom typiskt okynne kallat »Fornem Dame der gnider sig paa Hoften med Kamferspiritus» och som ej kan fränkännas en viss robust skönhet, trots all komik.

Kvinnan och barnet äro hans käraste modeller. Vad det senare angår, medtager han i sin motivkrets också lindebarnet. Den liggande kvinnofiguren »Vandmoderen» är en fruktsamhetens gudinna, påminnande om den antika manliga figuren Nilguden, på vilken de små pygméerna klättra. »Vandmoderen» har både humor och skönhet i förening. Omkring och på den Michel-angelskt placerade kvinnogestalten klänga ett tiotal lindebarn, dessa parvlar, som skulptörerna eljest bruka sky att återgiva, kanske för de stora huvudenas skull.

I sin »Venus med äpplet», 1918, har Kai Nielsen nått högst. Den är så frisk, denna unga Venuskropp, som om den nyss kommit upp ur havet, naivt förvånad och förtjust över vad hon

148. VENUS MED ÄPPLET.

Bronsstaty av Kai Nielsen 1920. Nationalmuseum, Stockholm.

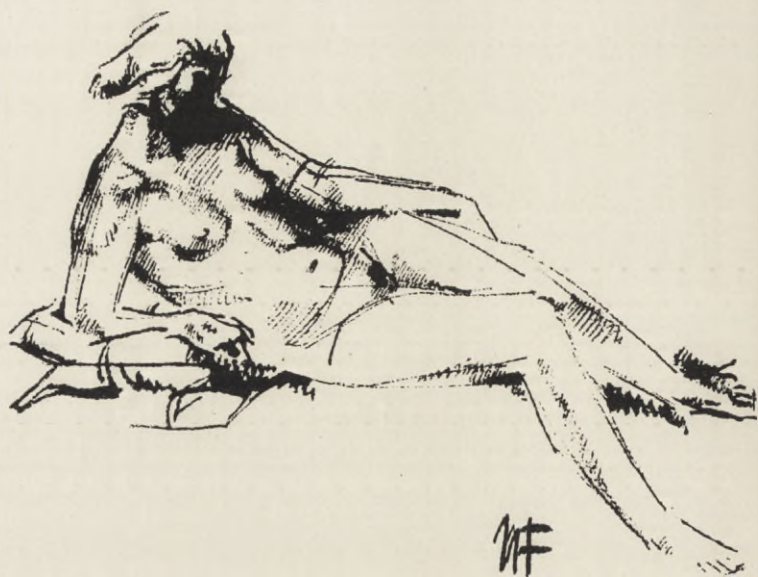
frambragt. Nyklassiska konstnärer, en Sergel t. ex., brukade rekreera sig och vila upp sig genom att rita groteska figurer med fetlagd komik. Här äger det motsatta rum. Det är, som om Kai Nielsen vilade sig från det groteska och fetlagda och därför med alldeles ny friskhet återger det rena och nyskapade hos den unga modern.

Vilka halsbrytande idéer han ibland söker ge form åt, ser man i hans bronsgrupp »Zeus och Io». Överguden har på den Kai Nielsenska versionen av Io-historien i stället för till moln omskapat sig — förståndigt nog — till en kraftig yngling, som hoppar på huvudet från himlen direkt mot Ios mun. Io sitter visserligen men torde väl ha rätt svårt att även statiskt motstå denna gäst från himlen, som vid det ögonblick, då han avbildas i skulpturen, har både kroppen och bägge benen rätt upp i luften.

Av alla de många försök att återge tillblivelsen i den symboliska formen Leda med svanen ha få lyckats så fullständigt som Kai Nielsens. Det är ej mytens konungadotter Leda, det är en robust lantlig ung kvinna, jorden i vårregnet och solskenet, livets fullhet, som man känner i denna underbart helt och runt komponerade grupp. Vänstra armen och benet, uttrycket i Ledas ansikte, svanens energiska rörelse med halsen, allt förenar sig till att göra denna skildring av livets spasm till det mest fulltoniga hos en sida av Kai Nielsens konst.

Vid början av sin verksamhet och innan han fyllt trettio år utförde Kai Nielsen Bindebøllshuvudet. Samma arkaiska rent frontala behandling och om den ålderdomliga grekiska skulpturen minnande formbildningssätt finnas i huvudet av den norske färgfyrverkerimålaren Ludvig Karsten. Han sätter upp ett ansikte av häpen faun och ser nästan lika lustigt förvånad ut som den stora publiken, då den betraktar Karstens egna tavlor. Bland Kai Nielsens många, alldeles förträffliga byster, monumentala och realistiska på samma gång, märkas särskilt det karakteristiska huvudet av norske målaren Revold och det själfulla ynglingansiktet av Herman Kähler (IV), den fjärde i den keramiska dynastien.

Det har redan nämnts, att Kai Nielsen började som målare. Av sig själv gjorde han redan vid 16 års ålder det dråpligaste

149. LIGGANDE KVINNOFIGUR.

Teckning av Einar Utzon Frank. Hos författaren.

självpporträtt, fullt av energi och självmedvetenhet. »I denne unge gosse bo, Fanden gale mig, krafter som skola förvåna världen», säger den lilla, äkta naivistiskt målade tavlan. Av sin moder, en mager, karaktärsfull, utmärkt arbetskvinnor, gjorde han också ett porträtt, som stod högre som konstverk än självporträttet och dessutom är en egendomlig motsats till hans andra modeller. På senare tider sysselsatte han sig gärna med målning, och hans »Kvinnorov», en neger i röd fets gripande efter en vit kvinnokropp, är både i färg och formgivning ett ypperligt konstverk, mustigt och originellt. En studie till denna tavla meddelas här i teckning. Kai Nielsen strödde omkring sig teckningar, fyllda av äkta humor och varm sinnlighet, i vilka hans konstnärliga karaktär på det klaraste sätt avslöjar sig.

Kai Nielsen var personligen full av livskraft och humor, trots att han hade att kämpa mot en svår magsjukdom. Det sprudlande och det »svulmende», som är barockkonstens väsen, finnas i själva

150. BIRGITTE.

Bronsskulptur av Einar Utzon Frank 1926. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

urgrunden av hans personlighet. Han älskar både stoffet och anden och har mod och vilja att sträcka sig efter det största och svåraste.

Skapelseakten att »puste liv» i leran, den upprepas av den rätte konstnären. Oftast är det barnets och kvinnans animala liv, som de erhålla av konstnären, dessa Kai Nielsens små bronsfigurer eller stora granit- och marmorvarelser. Men ibland är det, som Johannes Kragh säger, något av »nyskapthet», en friskhet och originalitet av förvånande verkan, som kommer fram. Särskilt i den kanske mest fulländade av Kai Nielsens unga kvinnor, »Venus med Æblet», hon som med »sødt forundrede» ögon blickar mot livet.

Kai Nielsen var gift med norskan Janna Holm, en släkting till Alexander L. Kielland.

Georg Thylstrup, född i Roskilde 1884, har verkat på Den kongelige Porcelainsfabrik i Köpenhamn och har nått mycket högt i sina arbeten i keramik, men kanske ännu högre i sina

151. SUSANNA.

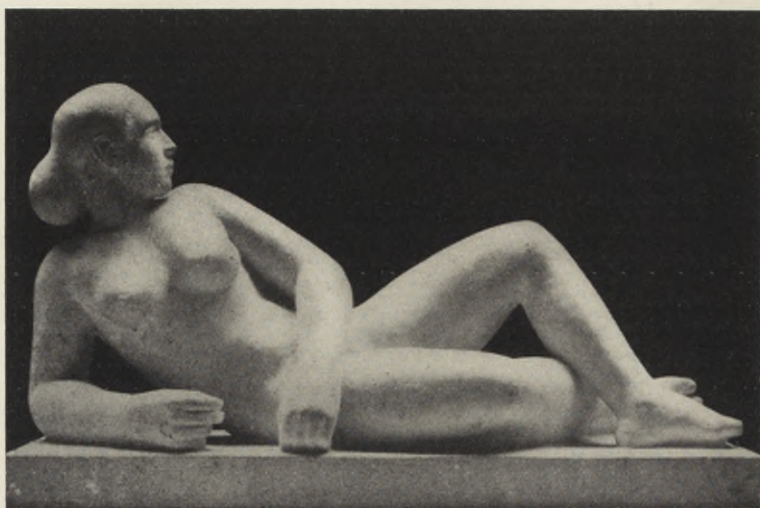
Bronsstatyett av Georg Thylstrup omkr. 1915.
Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

små, ofta från Indien påverkade, stiliserade och delikat patinerade bronsstatyetter. Och *Einar Utzon Frank*, född i Köpenhamn 1888, utmärker sig liksom Thylstrup för den vikt han lägger på sina figurers patinering. Hans arbeten vittna i regeln om den mest utsökta smak. Än är han påverkad av arkaisk grekisk formgivning, än av 1500-talets manierister, mästarna i den eleganta nakenheten. I sina barnhuvuden är han helt realist och har den största säkerhet i formbehandlingen.

På akademien var Utzon Frank som lärjunge tillika med sin kamrat Kai Nielsen i allra första ledet, och det berättas, att den äregirige Kai en gång sade till honom: »Jag vill vara den störste bildhuggaren, du borde hellre bli målare, Utzon.» Bägge äro emellertid framstående också på detta område; Utzon Frank som tecknare och Kai Nielsen som målare stå mycket högt.

152. AFRODITE.
Bronsskulptur av Einar Utzon Frank 1915. I trädgården till Kunstmuseet, Köpenhamn.

153. LIGGANDE FLICKA.

Kalkstensskulptur, 80 cm. lång, av Svend Rathsack 1913. Hos konstnären.

Det har framhållits och med skäl, att Kai Nielsen var den ursprungligaste, »första generationen», som han själv sade. Utzon Frank tillhör en gammal borgarsläkt och hade mera förfining och mera tradition.

Man kan ibland, och det gäller också om vår Carl Milles, säga, att Utzon Frank alltför starkt påverkats av den fornåldriga grekiska skulpturen från femhundralet före Kristus. Bägge älska det monumentala i dessa gamla grekiska statyers tafatta, men intensiva skönhet. Raffinemang och smak finnes det emellertid i högsta grad i Utzon Franks fullödiga produktion.

Svend Rathsack föddes 1885 i Fredericia. Han strävar efter arkaisk monumentalitet i sina verk, och i den liggande kvinnan är det ej bara de oformligt tjocka handlederna utan lyckligtvis också hållningen och ställningen, som antyda detta sökande efter skulptural primitivitet och naivitet.

* * *

154. ORNAMENTAL TECKNING.

Av Th. Bingesbøll 1897.

Dansk konstindustri har under de sista hundra åren, med undantag av de första decennierna av 1800-talets senare hälft, på ett enastående sätt hållit fast vid gamla goda traditioner och samtidigt varit friskt nyskapande och sökande. Föreståndaren för det norska Konstindustrimuseet, den högkultiverade Hans Dede-kam, säger om en utställning av dansk konstindustri 1920: »Overalt raader en Selvbeherskelse, et Maadehold, en Ligevægt, som er i Slægt med de gamle Grækers Sofrosyne — ogsaa et Træk i dansk Nationalkarakter.»

Thorvald Bingesbøll (se sid. 120) har liksom i dansk konstindustri över huvud taget under de sista decennierna varit förgrundsfiguren.

Vid århundradeskiftet och under 1900-talets första decennier har Danmark varit ledande i keramiken.

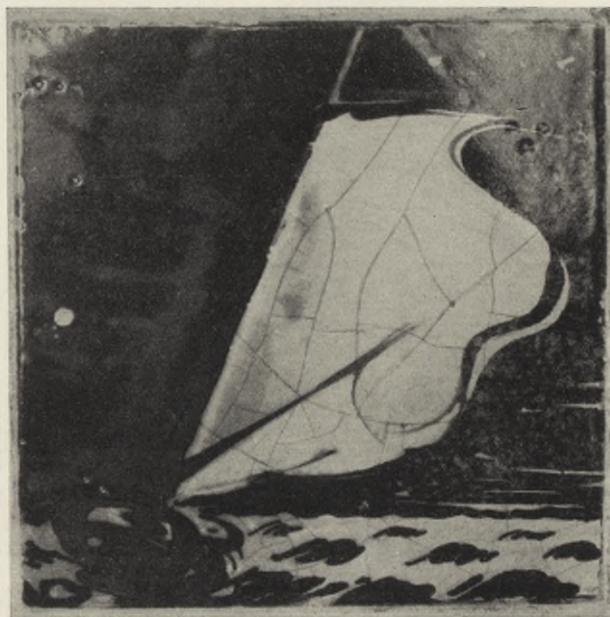
Till det mest dekorativa i modern lergodstillverkning höra de i kopparröd glans hemlighetsfullt skimrande, på en gång

155. FRUKTSKÅL I RÖDGLASERAD FAJANS.

Modellerad av K. Hansen Reistrup, bränd av Herman A. Kähler 1897. Hos författaren.

manligt kraftiga och originellt formade vaser, skålar och fat i glaserad lera, som utgått från fabriken i Næstved på Själland, ledd av *Herman A. Kähler*, född 1846, död 1917, vilken på 1880-talet började med konstnärliga keramiska experiment i sin faders fabrik. Efter hans död fortsattes arbetet, och nya uppslag framkommo, under det att fabriken leddes av sonen *Herman C. Kähler*. Den yngsta dottern *Stella* var medarbeterska och gifte sig med den av gott humör och goda idéer sprudlande *Jens Thirslund*, född 1892 i Kolding. Tidigt blev Thirslund i Kaiser Friedrichsmuseet i Berlin gripen av de persiska fajansernas exotiska skönhet, och en längre vistelse i Holland öppnade hans ögon för »Flisernes» = fajansplattornas konstnärliga möjligheter. I Europa är det Spanien och ännu mera Portugal samt även Holland, som av ålder haft en ännu levande fajansplattkultur. Infattade i kök och förstugor och upptagande den nedre delen av väggen, äro de dels som uti Portugal sammanställda till större bilder, dels är som i Holland och hos Thirslund på var platta för sig ett motiv behandlat. Den lustre, som Thirslund ger sina

156. SEGEL.

Dekorativ fajansplatta, »flise», i gult, svart och vitt av Jens Thirlund 1922. Hos författaren.

plattor, och det egendomliga fantastiska linjespel, varmed han målar hjortar och drakar, segelbåtar eller människofigurer på sina »Fliser», gör honom till en dekorativ konstnär av yppersta slag.

Det är förut nämnt, att Svend Hammershøi ställt sin utmärkta konst och sina grundliga tekniska och historiska kunskaper i Kählerfabrikens tjänst. Till det slag av nya keremiska, konstnärliga experiment, som bäst hållit sig under tiderna, höra de djurreliefer bildande friser, vilka efter teckning av Joakim Skovgaard inlagts med glaserade plattor från Kähler.

Naturligtvis är det en stor skillnad på den konstnärliga kvalitetsproduktionen och Kählerfabrikens vardagsvara, vilken icke *alltid* förtjänar namnet »vackrare».

Den kongelige Porcelainsfabrik i Köpenhamn har med rätta

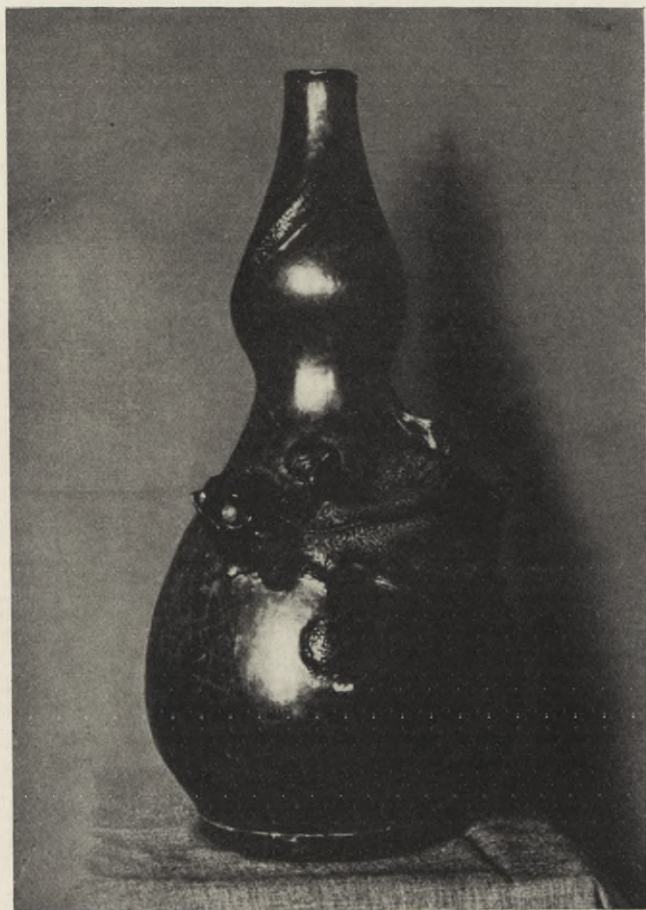

157. VIT FAJANSVAS.

Modellerad av Svend Hammershøi, utförd av H. Kähler 1921.

vunnit europeisk berömmelse för sina konstnärliga arbeten. Det var vid utställningen 1888 de nya modellerna först slog igenom. *Arnold Krog*, född 1856, blev 1885 konstnärlig ledare för denna fabrik, och nu började allmänheten att högt skatta det där tillverkade porslinet med de milda blå, gröna och violetta färgerna, som äro målade *under* glasyren. Dessa arbeten höra till de bästa, som i vår tid tillverkas i porslin, om också många av dessa vaser, särskilt de som äro smyckade med naturalistiska motiv, landskap och figurer, icke sällan äro något banala. Den

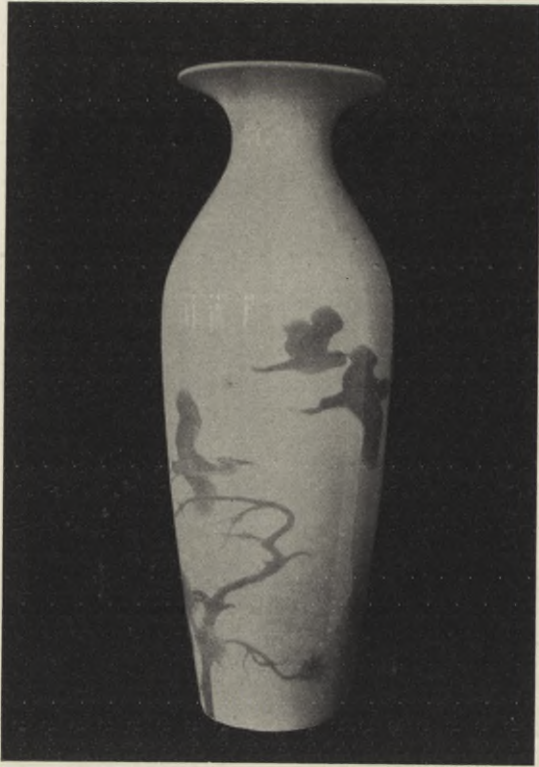
J AIS NIELSEN.

158. KRUKA.

Dekorerad av K. Hansen Reistrup, bränd av Herman A. Kähler 1896.

kongelige Porcelainsfabrik har utfört små arbeten i glaserad lera, infattade i metall av G. Thylstrup, vilka väckt kännarens beundran. Åt Den kongelige Porcelainsfabrik arbetar även *Fais Nielsen*. Denne begåvade modernist, född 1885 i Köpenhamn, har med en fulländad keramisk dekorativ stil, som förenar både fasthet och

159. JÄTTEVAS I BLÅTT OCH VITT.

Underglasymålning av G. Rode. Den kgl. Porcelainsfabrik, Köpenhamn.

lätthet, dekorerat fat, av vilka det här avbildade ger ett utmärkt prov på denna sida av hans konst. Vilken ädel stil finnes ej i samme konstnäs små stengodsstatyetter: hans bild av Paulus, som kommer en att tänka på abessinisk kristendom, på någon okänd medeltida utveckling i Afrika, hans av kärv manlighet präglade lilla, blott trettiofem cm. höga och dock så ofantligt stora stengodsgrupp »Den barmhärtige samariten», och kanske främst den stolta statyetten »Pottemager», 1925, innehållande hela

160. POTTEMAGEREN.

Lergodstallrik av Jais Nielsen 1918. Den kgl. Porcelainsfabrik, Köpenhamn.

hjärtats fröjd över att kunna forma i lera, äro keramiska konstverk, som höra till det bästa i samtiden.

Fredrik Dalgas, född 1866 i Århus, bärare av ett i dansk odling så lysande namn, har sedan 1902 varit direktör för Den kongelige Porcelainsfabrik och kraftigt bidragit till dess utveckling till en av Europas förnämsta.

161. DEN BARMHÄRTIGE SAMARITEN.

Grupp i gråglaserat lergods, 35 cm. hög. Utförd av Jais Nielsen 1924.
Den kgl. Porcelainsfabrik, Köpenhamn. 1 ex. i Nationalmuseum, Stockholm.

Firman Bing & Grøndahl står på samma höjd i porslins-tillverkningen som Den kongelige Porcelainsfabrik. Bland de konstnärliga krafter, som fabriken knutit till sig, kunna särskilt nämnas Willumsen, Kai Nielsen och Jean Gauguin (se sid. 162). Också Bing & Grøndahl har på senare tider utfört glaserat lergods

162. POTTEMAGEREN.

Staty i lera i naturlig storlek av Jais Nielsen 1925.

13—240743. *Laurin, Nordisk konst. III.*

163. JÄTTEVAS I LERGODS.

Av Jean Gauguin. Bing & Grøndahls Porcelainsfabrik, Köpenhamn.

164. LERVAS MED LOCK I VITT OCH GRÖNT.
Av Karen Hannover. Hos författaren.

och här nått stora skönhetsresultat. Liksom de glaserade gråa och bruna, för icke finsmakare litet tarvligt och skrovligt verkande föremålen i Japan och Kina äro samlares förtjusning, så ha också finsmakarna på det keramiska området en alldeles särskild njutning av dessa på en gång raffinerade och för det ovana ögat oansenliga föremål. Främst står Jean Gauguin som keramiker. Han har för firman Bing & Grøndahl i eldfast lermassa utfört vaser och stensulpturer, vilka, brända vid samma höga temperaturer som porslinet, ha samma oemottagliga hårdhet gent-

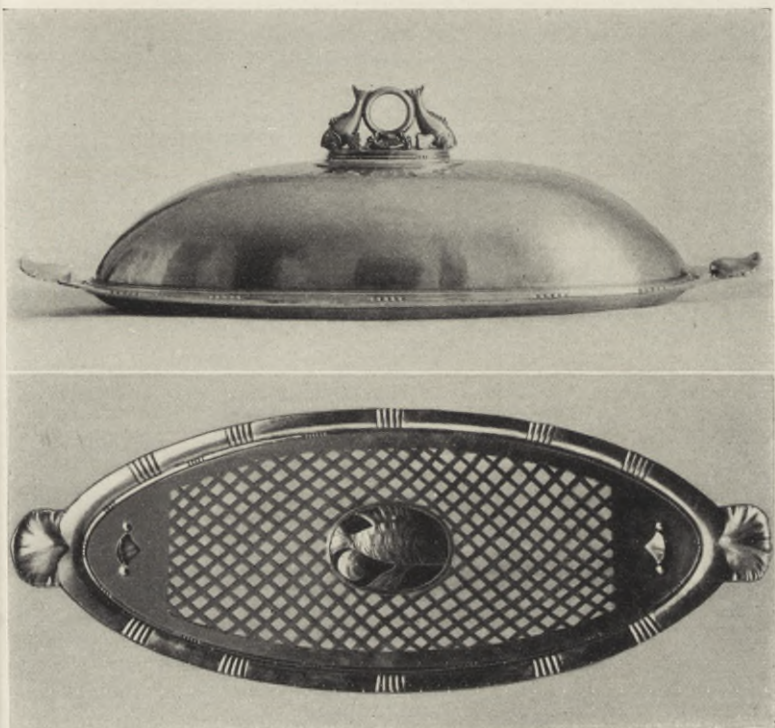
165. KAFFESERVIS I SILVER.

Tecknad av Johan Rohde, utförd av Georg Jensen.

emot all påverkning som den vita halvsammansmälta porslinsmassan.

Liksom sin store fader, den franske post-impressionisten, lockas han av det exotiska. Modellerar han en hund, tror man, att det är någon bastard mellan en kinesisk fajans-fo-hund och något annat lika konstigt halvreligiöst djur, gris el. dyl., från Samoa eller Tahiti, förekommande på faderns tavlor. Själva ansvällningen och även stoffet samt den egendomliga gulröda färgen på den här avbildade jättevasen väcka tankar på något främmadartat.

Hans Hjorth, född 1878 i Rönne på Bornholm och levande därstädes, har utmärkt sig särskilt genom sitt glaserade lergods. — Inom den glaserade fajansstillverkningen i Norden har dock under senare tider fru *Karen Hannover*, född 1872 i Köpenhamn, gift med konsthistorikern och museichefen Emil Hannover, intagit en rangplats. Hennes arbeten påminna något om de svenska Mariebergsfajanserna, men då färgen är gråare och ytan något skrovlig, ge de ett kraftigare och kärvare intryck. Ibland upplivas dessa hennes fajanser av färgade blommor och kvistar, fritt modellerade men dock skickligt och sinnrikt inpassade i rund-

166. FISKFAT I SILVER.

Tecknat av Johan Rohde, utfört av Georg Jensen 1924.

formen. Fru Hannovers produktion har fått något av samma kraftiga dekorativa verkan, som utmärkte de gamla fajanserna.

Inom silvertillverkningen står Danmark mycket högt. Bildhuggaren och guldsmeden *Georg Jensen* har varit grundläggande inom silversmidet. Han föddes 1866 i Raavad, innehade en »Sølvsmiede» i Köpenhamn 1904—1916 och ombildade sedan denna till aktieföretag. Hans ofta hamrade silversaker betona det metalliska och verka trots sin elegans i formen genom den hamrade ytan något kärvare än 1700-talets silver. De äro fullt

167. DEKORATIV TECKNING AVSEDD ATT VÄVAS.

Av Kristian Möhl Hansen. Hos Fru Karen Hannover, Köpenhamn.

moderna och *i alla fall* smakfullt formade, enkla men mycket dyrbara konstföremål.

Carl Michelsen, född 1853, död 1921, bidrog kraftigt till att höja det danska konsthantverket, särskilt silvret, till större konstnärlighet. Hans son, *Poul Ulrich Michelsen*, född 1881, har framgångsrikt fortsatt i sin faders fotspår.

168. DEKORATIV BEGYNNELSEVINJETT TILL HOLBERGS BARSSELSTUEN.
Av Hans Tegner omkr. 1885.

Av de förut nämnda och behandlade konstnärerna har särskilt Thorvald Bindesbøll genom sin frodiga, ibland väl överlastade ornamentik tryckt sin stämpel på mycket av danskt konsthantverk,

169. ALLEGRETTO PIACEVOLE.

Tornnätsnäsning från 1900 av Hans Nikolai Hansen.

på silver, möbler och böcker. Även Johan Rohde, vilken torde ha den mest odlade smaken, samt Joakim och Niels Skovgaard äro förgrundsfigurer i danskt konsthantverk.

Kristian Mohl Hansen föddes på Bornholm 1876. Han har målat både ur utförandets och känslans synpunkt lyckade landskap. Så »Strandmøllen» med sina vackra toner i rött på Kunstmuseet i Köpenhamn. Det är dock särskilt genom sina dekorativa och originella teckningar till broderier och dylikt, som han gjort en märklig insats i danskt konsthantverk. Teckningarna äro utförda med en naiv gratie, som leder tanken till svunna lyckligare tider för konstindustrien.

På Konstindustriutställningen i Paris 1925 intog Danmark en rangplats. Dess byggnad av *Kay Fisker*, född i Köpenhamn 1893, har den överdrivna enkelhet, som vid denna tid var modern och som mest är på sin plats i de förträffliga hus för Andelsboligselskabet Fisker byggt i Köpenhamn.

De namn i den danska förläggarevärlden, som gjort den »vackra boken» till föremål för sin verksamhet äro, *Ernst Bojesen*, född 1849 i Sorö, död 1925, en uppslagsrik och varmt konst-älskande förläggare, vilken 1883—88 utgav den nedannämnda Holbergsupplagan och genomförde idén med *Juleroser*, där den nordiska samlingstanken i litteratur och konst fick ett genom åren varande uttryck, samt Raadsformand *Gustav Philipsen*, född 1853 i Köpenhamn, död 1925, förläggare, konstkännare och livligt verksam för att i Köpenhamn tillvarataga de estetiska intressena. Det är svårt att tillräckligt kunna framhålla hur mycket en stad som Köpenhamn har att tacka en konstfrämjare och praktisk kommunalman som Gustav Philipsen. Kanske har ingen så grundligt som Philipsen känt det kommunala livets historia i alla europeiska centra, främst konstmetropolernas, och knappast någon har varit så levande intresserad för att låta skönhetssynpunkterna komma till sin rätt i stadslivet som den envist skönhetsälskande köpenhamnske kommunalmannen.

Böckernas utsmyckning blev under 1880-talet tack vare en hel rad utmärkta konstnärer och betydande förläggare med geniala förläggaridéer en verklig konstgren, och till mycket stor del har detta berott på xylograf *Frederik Hendriksen*, född 1847 i Köpenhamn, och hans energiska och intelligenta arbete.

En stor förtjänst har även inlagts på detta område av den ypperlige tecknaren *Hans Tegner*, född 1853. Hans illustrationer till praktupplagan av Holbergs komedier, utförda under 1880-talets mitt (bild 168), kunna svårligen överträffas i idérikedom och frodigt användande av det barocka i detta ords alla meningar. Också *Hans Nikolai Hansen*, född 1853 i Köpenhamn, död 1923, är en betydande och fantasirik målare, tecknare och etsare. Hans 1893 utförda illustrationer till Oehlsenschlägers »Aladdin» rymma hela sagans fantasi och ha ett myller av originella idéer. Den här meddelade situationsbilden från en bal kommer en att tänka på många liknande tillfällen i danska romaner och noveller, och man skulle kanske kunna tillägga i verkligheten. Dansk erotik har något av naturlighet och behag, som tycks vara nationellt, och denna danske Ynde finnes här

hos den unga flickan, om också ej hos yrkeskurtisören vid hennes sida, så dansk läns greve han än tyckes vara.

Inom bokbandets svåra konst har *Anker Kyster*, född i Kolding 1864, både praktiskt och teoretiskt verkat med stor framgång.

Ett värdefullt inslag i danskt konstfrämjande har gjorts av *Viggo Fastrau*, född 1857 i Flensburg. Känd som en illustratör med både smak och stil i sin teckning, har han i fyra decennier ställt sin praktiska förmåga och sina betydande kunskaper i dansk konst till Danska Konstföreningens tjänst.

Betraktar man utvecklingen av dansk konst och konstindustri vid århundradeskiftet, kan man säga, att den är originell, starkare än andra länders konst sammanhängande med det egna och dock öppen för allt livskraftigt främmande och nytt. Den bygger på fasta traditioner och intager en *mycket* framstående ställning i den samtida europeiska konsten.

Det är helt naturligt, att Danmark skulle bli ett av de främsta länderna, då det gällde den nyttokonst, för vilken man nu under 1900-talets början så krampaktigt söker efter nya former. Det danska lugnet och jämnmättet, danskt sinne för tradition och en hög kultur på alla områden förena sig med ett sinne för hemmet och dess värden, något som också utmärker den danska målarkonsten under de senaste hundra åren, och det är därför helt klart, att möbler och husgeråd skola präglas av denna naturliga hemkänsla.

Den friska danska konstindustrien, som på många områden hade en blomstringstid, då Köpenhamns rådhus uppfördes, hade nog därav en nytta, som något liknade den slottsbygget i Stockholm medförde för den svenska konstindustrien under 1700-talet. De konstindustriella intressena gagnades också i hög grad av det energiska och intelligenta arbete, som utfördes av de två museicheferna i Kunsthindustrimuseet i Köpenhamn — museet låg då alldeles invid rådhuset —, Pietro Krohn, född 1840 i Köpenhamn och död 1905, fader till den utmärkte konsthistorikern Mario Krohn, född 1881, död 1922, chef för Thorvaldsens museum, målad som gosse med sin far i dubbelbilden av Albert

EMIL HANNOVER.

170. PORTRÄTT AV EMIL HANNOVER.

Målning av Viggo Johansen 1912. Kunstmuseet, Köpenhamn.

Edelfelt 1894, samt särskilt Pietro Krohns efterträdare Emil Hannover, född 1864 i Köpenhamn, död 1923.

Emil Hannover var kvalitetssamlare och hade den rätta museimannens intuitiva känsla av föremålets äkthet eller oäkthet.

Enorm flit, sällsynt ordningssinne och den finaste smak utmärka honom som museichef. Hans arbeten om de tre målarna Eckersberg, Købke och Constantin Hansen, dessa tre uttryck för den renodlade danskheten, ha betytt mycket och visat vägen till förståendet av den guldrena konst, som har vägts på Emil Hannovers guldväg. Hans sista stora och mycket betydande och skattade arbete, »Keramisk Haandbog», innehåller en systematisk framställning av ypperligaste art av den konstindustriella gren, som i sin egendomliga blandning av nyttighetsvara och prydnadskonst, av sprödhet och oföränderlig hållfasthet genom sekler, lockade hans fantasi och hans vetgirighet. Med stilla lidelse sysslade den älskvärdaste av alla pessimister med sitt museum. Han hade före sin död ordnat med dess förflyttning. År 1925 ha samlingarna uppställts i Grønnegaarden, d. v. s. i det i del I, sid. 298, avbildade Frederikshospitalet, byggt av Eigtved vid 1700-talets mitt.

Emil Hannover var en varm vän av nordiskt samarbete, och under det sista decenniet av sitt liv gjorde han mycket för att sprida kunskapen om svensk konst i Danmark. Över hans person låg samma stilla, oemotståndliga auktoritet som över hans skrifter.

171. PORTRÄTT AV NORSKA MÅLARINNNAN HARRIET BACKER.
Målning av Eilif Peterssen 1878. Nasjonalgalleriet, Oslo.

NORSK KONST 1880—1925.

»Jeg tror at Naturalismen ligger os norske i Blodet», säger Eilif Peterssen, och man har en känsla av att norskt väsen, det våldsamma och friska, med hela tjusningen av det geniala och ursprungliga, särskilt kommer fram hos åttiotalets stora norska målare, ej minst hos Werenskiold och Christian Krohg.

Det genombrott, som skedde samtidigt i de nordiska länderna under 1880-talets förra hälft, blev kanske våldsammast i Norge, där, såsom både Werenskiold och Thiis vältaligt framhållit, det behövdes alldeles särskilt hårda nävar och styva sinnen för att nedriva den mur av hätskt oförstående, som mötte de unga. I sitt revolutionära trots nästan njöto de unga konstnärerna av all denna dumhet och motvilja. Deras magar voro tomma, men

172. FRÖKEN ANDREA GRAM.
Målning av Eilif Peterssen 1878. Nasjonalgalleriet, Oslo.

173. SIESTA. SCEN FRÅN EN OSTERIA I SORA.
Målning av Eilif Peterssen 1880. Nasjonalgalleriet, Oslo.

deras hjärtan överfulla av att få måla naturen, vilken nu avslöjade sig för dem i hela sin friskhet, befriad från den bruna såsen och museiminnena, som funnos på de äldres tavlor. Att Oslo var den minsta av de tre skandinaviska huvudstäderna gjorde sitt till att segra, då den kom, där blev så fullständig.

Eilif Peterssen och Hans Heyerdahl blevo övergångskonstnärer av en typ, som i denna tids nordiska konst väl endast hade ett motstycke i Edelfelt. De tillhörde två tidsperioder och ha både i den ena och den andra av dessa skapat konstverk av högt värde.

Eilif Peterssen föddes i Oslo 1852 och studerade hos den i del II omnämnde norske landskapsmålaren J. F. Eckersberg, som kallats »den förste helt avgjorde Realist i norsk Malerkunst». Peterssen kom så till Akademien i Köpenhamn, men den passade honom icke. På 1870-talet vistades han i Tyskland, där han tog München till högkvarter och där den endast tjugutreårige unge mannen 1875 utförde en tavla, som väckte

174. HERDARNAS TILLBEDJAN.
Målning av Eilif Peterssen 1881. Jakobskyrkan i Oslo.

allmänt uppseende. Den föreställde »Kristian II underskriver dödsdomen över Torben Oxe». Rosens fyra år förut målade »Erik XIV underskriver en dödsdom» har något arkaiserande i formen, den norska tavlan åter slöt sig direkt till den tyska historiemålningen under 1870-talet. Man ser kung Kristian mellan Didrik Slaghæk, hans Göran Persson, och den om nåd bedjande drottning Elisabeth, hans Karin Månsdotter. — Groteskt nog talades det om »plagiat». — Torben Oxe, som har anklagats för att söka våldtaga och sedan eventuellt också förgifta den kungliga älskarinnan Dyveke, hade små utsikter. Bra målad var tavlan, om också redan några år efteråt konstnären själv, hans konstnärskamrater och slutligen också den konstälskande allmänheten i Norge samt till syvende og sidst också den tyska publiken ansågo den i Breslaus museum förvarade tavlan något för teatralisk.

Hur tidsbestämt än Eilif Peterssens porträtt från 1878 av den blonda skönheten med de vackra händerna, fröken Andrea Gram, sedermera gift med den kände doktor Emil Kleen i Stockholm, må vara, i det konstnärliga greppet är denna bild av den art, som står sig genom tiderna. Ett liknande mästerverk är porträttet från 1882 av konstnärens första hustru, fru Noline Peterssen, född Gram och syster till den förut nämnda. Hon är återgiven med en Holbeinsk klarhet och karaktär. Och en rent av imponerande auktoritet har Peterssen givit porträttet av den stora norska målarinnan Harriet Backer, vilken sitter så trygg och vederhäftig som hennes konst, målad med något av det definitiva, odefinierbara, som utmärker de stora porträttisterna vid 1500-talets början. Och dock finnes intet stiliserat eller från de gamla mästarna lånat. Fröken Harriet är uteslutande 1878.

Eilif Peterssen hörde till de få norska målare, som studerade i Italien, och det var i Sora, den lilla staden mellan Rom och Neapel, ej långt från Ponte Corvo — där Krøyer 1881 målade sin italienska hattmakarverkstad och där Joakim Skovgaard ett par år efteråt skulle utföra sin »Torvedag i Sora» — som Peterssen målade sin stora naturalistiska tavla »Siesta». Den har en frisk-

175. AFTONSTÄMNING FRÅN SKAGEN.

Målning av Eilif Peterssen 1883. Hos Konstnären Gerhard Munthe.

het, som håller sig, denna bild, där de italienska bönderna icke äro målade som modeller och där fat och lerkärl lysa så blå och gula. I en osteria sitta italienska arbetare och dåsa rätt och slätt utan några genreartade ursäkter. Konstnären hade tillägnat sig en ny konstuppfattning, och i sina bilder från Rom, »Piazza Montanara» och »Pantheonplatsen», har han givit åt det Rom, som målats så romantiskt så många gånger, en ny skönhet, som de äldre kallade för fulhet. Sin beundran för de gamla mästarna och deras kompositionssätt visar Eilif Peterssen i sin om spanska 1600-talskonstnärer minnande »Herdarnas tillbedjan» 1881. Tavlan finnes i Jakobskyrkan i Oslo och är ännu en av de bästa religiösa bilder i nordisk konst. Då den tillkom, hade knappast någon altarbild av liknande värde utförts i Skandinavien. Under sin vistelse i Oslo, där han bosatte sig på 1880-talet, deltog Peters-

176. NOCTURNE.

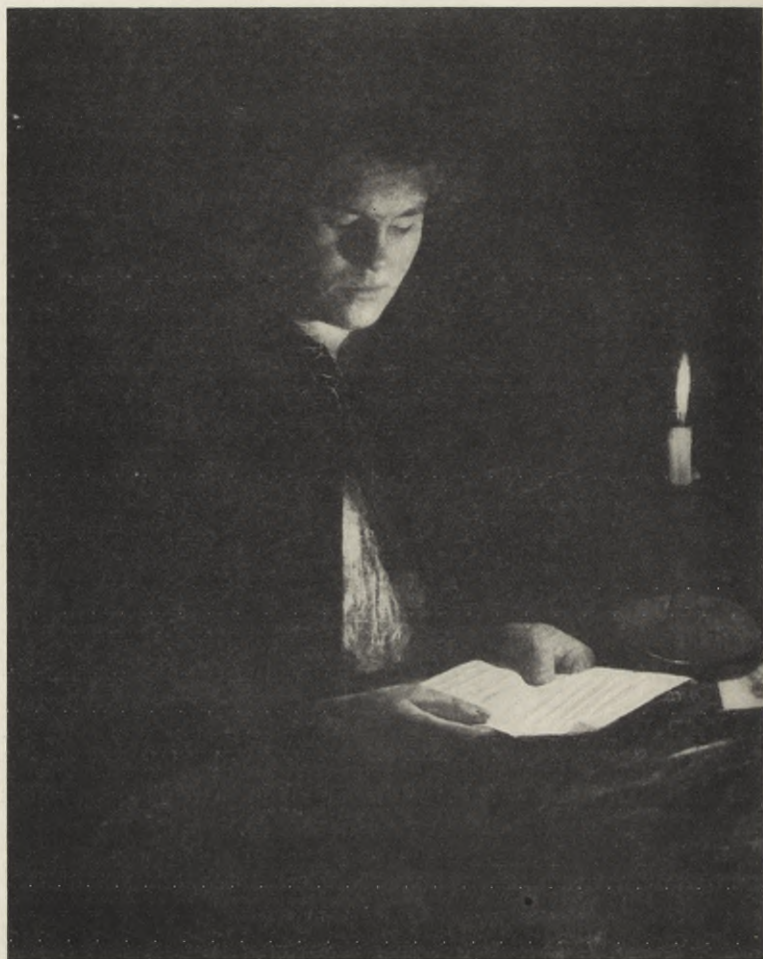
Replik av Eilif Peterssens 1886 målade landskap från Fleskumvandet vid Bærum. Kvinnofiguren förekommer endast på denna 1887 målade bild. Nationalmuseum, Stockholm.

sen i konststriderna och utgjorde, högt bildad, klok och ansedd som han var, en ovärderlig hjälp för de unga realisterna, vilkas konstnärliga uppfattning han fullt ut delade.

Eilif Peterssen vistades också på Skagen med sin vän Krøyer, och det var här han 1883 målade »Aftenstemning fra Skagen» med en märkvärdig förmåga att ge lokaltonen, trots det enkla ämnet, en av dessa nattstämningar, av vilka Peterssen så ypperligt målat en hel mängd.

I Bærum-trakten väster om Oslo och i Lysaker ha under fyra decennier flera av Norges mest framstående konstnärer slagit sig ner. Eilif Peterssen har hela tiden där haft sitt hem, likaså Werenskiold och Munthe.

Ofta har Peterssen målat den ljusa nordiska sommarnatten.

177. BREVET.

Målning av Hans Heyerdahl. Museet i Kristiansand.

»Sommarnatt» kallar han bilden av det i skymningen mystiska Fleskumvandet i Bærum, en tavla, som finnes i Münchens nya Pinakotek. År 1887 målade han en replik av denna tavla,

där han tillsatte en vackert inkomponerad, rödhårig och naken kvinnogestalt, i vissas tycken minskande, i min tanke ökande skönheten i den stora tavla, som han kallar »Nocturne» och som i sin grönbåa ton med nymånens skära speglade i sjön och med den vita kvinnan hälften drömlig, hälften verklig har ett musikaliskt anslag, som klingar lika rent efter många och även i konstnärligt hänseende händelserika decennier.

Bland hans stora historietavlor torde nog den 1892 tillkomna jättemålningen »Wessel i det norske Selskab» vara bäst, såväl vad figurer som accessoarer — den utmärkt målade bålen — beträffar. Denna skildring av det intellektuella norska sällskapet i Köpenhamn vid 1700-talets slut tillhör nu dess avläggare i Oslo, Det norske Selskab.

Måhända är han dock bäst som porträttmålare. Den ståtliga bilden av Jonas Lies döttrar i blått, målad 1889, med en bredd och en elegans i föredraget, värdiga en av de främsta bland porträttmålare, är kanske det vackraste i färg av hans porträtt. Men djupast har han nått i bilden av Arne Garborg, målad 1894, ett av de mest karakteristiska porträtt, som blivit målade. Den fyrtyotreårige författaren, som nyss skrivit romanen »Trætte Mænd» och snart skulle skriva »I Helheim», sitter med vänstra armen slappt hängande över stolsryggen och den högra knuten under hakan, färdig till slag, ögonen i det härjade anletet brinnande av oro och grubbel.

Hans Heyerdahl är några år yngre än sin vän och kamrat Eilif Peterssen, vilken gjort några glänsande porträtt av honom. Han föddes 1857 i Dalarne, där hans norska föräldrar tillfälligt vistades. Han dog 1913.

Heyerdahl är en särdeles ojämn konstnär.

I München voro Heyerdahl och Eilif Peterssen tillsammans och förenades även genom deras gemensamma intresse för gammal konst. De porträtt tjuguaråringarna gjorde 1877 av varandras lurviga konstnärshuvuden voro mästerverk av målarkunskap och smakfull penselföring. Bland Heyerdahls porträtt märkas det geniala beniga ansiktet av Ibsenframställarinnan Laura Gundersen (1879), prins Eugens vackra, mörka, nästan orientaliskt melan-

HANS HEYERDAHL.

178. MAGDALENA.

Målning av Hans Heyerdahl 1878. Rasmus Meyers samling, Bergen.

koliska konstnärsansikte samt bilden av Gustaf Cederströms
maka, friherrinnan Amy Cederström, med sin vita hy och skära
ansikte och de mystiskt blickande ögonen, allt inramat i den

179. ARBETARENS DÖD.

Målning av Hans Heyerdahl 1889. Nasjonalgalleriet, Oslo.

stora åttiotialshatten med dess hakband. I Paris studerade Heyerdahl som de flesta skandinaverna för Bonnat och hade där en betydande framgång. Under en vistelse i Italien under 1880-talets förra hälft hade Heyerdahl en period av fantasimålning med nymfer och dylikt. Han påverkades då av Böcklin, som var hans personlige vän. Den tysk-schweiziske konstnären började just vid den tiden att hyllas av de mest framsynta för att tjugu år efter av samma framsynta och en del andra helt och hållet förnekas och glömmas. Realism och först och främst god målarkonst finnas hos Heyerdahls bild av den heliga Magdalena, som halvnaken och visande en hel del av sin blonda skönhet med

en ypperligt målad döds-kalle bredvid sig är utförd i spansk anda såsom en konstnärligt återgiven modellficka, och i sin målning »Brevet», där han framställt en kvinna i s. k. källarbelysning med något gripande ödesdigert över sig, läsande ett brev, har han målat en genre av rätta sorten. Som nakenhetsmålare är han en av samtidens förnämsta, och 1887 utförde han bilden av den cigarrettrökande nakna »Svart-Anne», en modell, som Krohg också avmålade under sina Albertinestudier och som av Heyerdahl framställdes visserligen något annorlunda, men lika sinnligt berusande.

Den sociala målningen har fått sin tribut av Heyerdahl genom tavlan »Arbetarens död», som förekom och belönades med medalj på världsutställningen i Paris 1889. Naturalismen, understrykandet av det pinsamma, något av anklagelse mot samhället, allt detta fanns naturligtvis i tavlan. Men där fanns också det viktigaste, då det gäller ett konstverk, nämligen god konst.

Münchenpåverkad var målaren *Oscar Wergeland*, född i Oslo 1844, död 1910. Det ligger en viss vederhäftighet över hans stora tavla »Riksförsamlingen på Eidsvold», som skänktes till stortinget 1887. I Frimurarordens hus i Oslo utförde han 1892 en fris med det egedomliga ämnet »Murare i arbete».

I Eggedal, dalföret norr om Drammen, där Munthe målade sitt sommaraftonlandskap 1888, där Ernst Josephson fyra år förut hade fått färdig sin »Strömkarl», levde under de sista årtiondena av sitt liv målaren Skredsvig.

Christian Skredsvig var till skillnad från de förut omnämnda norska konstnärerna, stads- och herrskapsbarnen Eilif Peterssen, Hans Heyerdahl, Gerhard Munthe, Christian Krohg, Fritz Thaulow och Erik Werenskiöld, bondson och föddes 1854 i Modum nära Eggedal samt dog i Sigdal 1924. Han var i sitt oroliga hjärta en äkta konstnär med allt vad de orden vilja säga av längtan och smärta och av att ej kunna ge vad man önskar. I sin bok »Dage og Nætter blandt Kunstnere» — han glömmer icke nätterna — har Skredsvig givit i personlig stackatostil den bestående skildringen av nordiskt konstnärsliv på 1880-talet. Med en

180. PRINS EUGEN.

Målning av Hans Heyderdahl 1895. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

oefterhärmlig blandning av naivitet och genialitet, av humor och förtvivlan, talar han om all lust och allt lidande, som finnes hos människor, vilka se och känna mer än andra.

Efter studier hos den i del II, sid. 168, omnämnde norske

landskapsmålaren J. F. Eckersberg i Oslo reste han redan som 16-årig gosse till Köpenhamn, där han bodde hos målaren Kyhn tillsammans med Eilif Peterssen. Den unge Christian tyckte, att »selveste Bertel Thorvaldsens Storslægge kun var som et isnende Pust», men danska tavlor »skyggefulde Bøgeskover, hvor Hjorten strejfer Græsset med sin vingelætte Hov», målningar av P. C. Skovgaard och Lundbye dem begrep han. Efter vistelse både i München och Paris kom han till Grez vid 1880-talets början och var där liksom i Paris mycket tillsammans med svenskar. Särskilt fäste han sig djupt — det har han berättat för den som skriver detta — vid Karl Nordströms kärva och dock så djupt känsliga person.

Med Josephson, som Skredsvig 1872 hade råkat i Oslo, då den unge stockholmaren var i Norge och först blev förtjust i Eggedal, var han nu tillsammans i Paris och även i Sevilla. Han skriver om honom: »I vor nok saa talrige koloni av norske, finske og danske kunstnere i Paris var Joseph den, vi mest beundred. Kanske ikke endda netop som maler. Men for hans gode, glade latter. Hans medlidenhed, hans offervillighed mod sine venner. Hans vittige og skjønne sprog i samtaler, i diskussioner. Vore festers henrivende Bellman-sanger. Og for hans hele høie hensynsløse stræben som kunstner.»

Resultatet av Skredsvigs franska studier blev den stora målningen »Ballade», som han gjorde färdig efter hemkomsten till Norge 1885 och som avbildar några grovbyggda nordfranska hästar, oroliga, med tomma sadlar, stående utanför en fransk borgport. Han hade hämtat motivet från en dansk folkvisa:

»Og hestene vendte saa blodige hjem,
men sadlerne de vare tomme.»

Året efter, d. v. s. 1886, målade Skredsvig »S:t Hans-Kvæld» nu i Köpenhamns Kunstmuseum.

Det är av intresse att jämföra de tre berömda norska skildringarna av båt på vattnet: Gudes »Brudéfærden i Hardanger», Amaldus Nielsens »Morgen ved Ny Hellesund» och den äkta 80-talsbilden, som Skredsvig målade från Fleskumsjön vid Oslo.

181. MIDSOMMARAFTON.

Målning av Christian Skredsvig 1886. Kunstmuseet, Köpenhamn.

Horisonten är tagen så lågt, att ingen himmel synes. Man tycker sig höra dragharmonikans toner ljuda över det stilla, blanka vattnet. Detta är verkligen illusionskonst.

Det finnes knappast något mera norskt — och så bör det också vara — än Skredsvigs 1887 utförda målning av landsmålsdiktaren Vinjes födelsegård i Telemarken. Så bör den mans barndomshem se ut, vilken under 1860-talet skrev i veckotidskriften *Dølen* med en blandning av kärvhet och melankoli på prosa och vers om det ursprungligaste bondland i världen.

Skredsvig har i en stor tavla från 1891, kallad »Menneskenes søn», i Nasjonalgalleriet i Oslo, skildrat en lekmannapredikant med något av Kristustyp, som för sin handpåläggelse stilla hälsas och hyllas av bönder och bondkvinnor, vilka breda ut bondvävnader som mattor för hans fot. Han har i denna stora tavla av ett mycket vanskligt ämne lyckats ge något äkta i känslan.

Skredsvigs liv var fullt av motsatser av glädje och smärta. Han drages till storstädernas kulturvärld och till naturen, till Paris och till Eggedal. Sina intima personliga upplevelser har han skildrat dels i sina sällsynt fantasiväckande böcker med

182. »PLADSEN». SKALDEN VINJES FÖDELSESGÅRD I TELEMARLEN.
Målning av Christian Skredsvig 1887. Nasjonalgalleriet, Oslo.

deras abrupta impressionistiska stil, dels i allegoriska målningar, mindre lyckade än böckerna. Omgift med en bondflicka bodde han under senare delen av sitt liv i ensamhet i Eggedal. Han målade där en serie akvareller, kallade »Valdrisvisa». De skildra människorna och boskapen i den stora stillheten, så att man känner att de äro målade av en, som haft sin rot i skogen, men som i städernas oro och kvalm fått lära värdet av naturens ro.

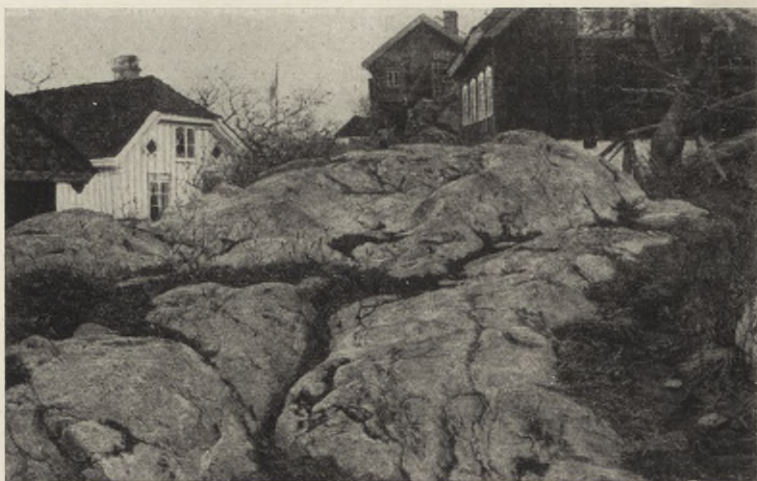
I Paris var han tillsammans med Hugo Birger, Skånberg, Hasselberg, Ville Vallgren och Werenskiöld, och han beskriver pittoreskt fester på »Hörnan», konstnärsrestauranten på Montmartre, där skandinaverna råkades, där kyparen François utverkade årskredit och där man firade Skredsvig, då denne fick guldmedalj på Salongen 1881 för sin »Bondgård i Venoix».

Josephson blev mycket upprörd, då Krohgs »Albertine» beslagtogs, och skrev, säger Skredsvig: »Til de raa galonerte gendarmer i Christiania — til almagterne i begge de forende riger — et digt, en virvlende Marseljese, en sydende, gnistrende fakkel, som knugedes og førtes av en rødglødende jernhaand. Som lyste ind i samfundets sopgrodde kjældere. Over de smaa, over de lidende. De hjælpeløses saar.» — — »Joseph støtted sig til en stol, betaget og dødsbleg. Om lidt sa han: Ja, om *detta* här kom hem, var det fästning —.» Hur tidstypiskt verkar ej detta, då det gäller båda dessa konstnärers 80-taliska indignation och på samma gång glada tro.

Fritz Thaulow, född i Oslo 1847, död 1906 i Volendam i Holland, uppväxte i ett konstälskande, rikt och högtbildat hem. Han studerade i Köpenhamn för marinmålaren Sörensen (del II, sid. 354) och blev sedan 1873 en av Gudes elever i Karlsruhe. På det allra livligaste tilltalades Thaulow i slutet av 1870-talet, då han bodde i Paris, av den franska konsten. Det var huvudsakligen Cazin, som omkring 1880 slog an på honom lika mycket som på svenskarna. Under sin vistelse på Skagen 1879 råkade han danska realistiska målare och lärde sig också åtskilligt av Holger Drachmann, som själv började som målare. Största inflytandet torde han väl dock ha fått av sin landsman Christian Krohg, som var med på Skagen. Den senare skriver om honom: »Fritz Thaulow havde ialfald ved Siden av sit store Talent det vistnok mindre væsentlige, som heder Elskværdighed. Ikke bare det svage Stof derav, som i Norge betegnes med Ordet, og som bestaar i at man ikke er direkte ubehagelig mod dem, som henvender sig til én. Han havde ikke alene den passive Form. Denne aggressive Elskværdighed, som i sit Væsen hænger sammen med Freidighed, Mod og Naturlighed, var ogsaa paa det nøieste knyttet sammen med hans Kunst.»

Tillsammans med sina vänner Werenskiöld och Krohg blev Thaulow genom sitt friska väsen och sin ståtliga kämpagestalt, sitt nya målningsätt och ej minst genom sitt glada mod en ledare för den unga konsten.

Thaulow är friluftsmålare, och hans vän Krohg har tecknat

183. FRÅN KRAGERÖ.

Målning av Fritz Thaulow 1882. Nasjonalgalleriet, Oslo.

hanom, när han i sin päls står och målar ett snölandskap. Han fick i sin snömålning fram solskenet över drivorna på ett sätt, som ingen före honom. Till en början var det de gråa bergsknallarna med trästugor från Kragerö han målade, men under 1890-talet huvudsakligen det rinnande vattnet i bäckar och floder, i norska älvar såväl som vattenringarna i Seine och Adige. Och slutligen älskade han också att avbilda månskenet över vitrappade hus i franska bondbyar. Det är karakteristiskt, att just Thaulow skulle vara den av de norska målarna av denna generation, som definitivt kom att lämna fosterlandet och leva sina sista decennier utomlands. En viss mjukhet efterträdde under hans senare tid de nästan kärva bilderna från Kragerö och de gnistrande hårda snöbilderna från Oslotrakten. Han sökte valörerna och färgnyanserna ej minst i det snövita landskapet. Men han älskade också rött, tegeltaken på bondhusen och de norditalienska ädelt formade tegelbroarna i Verona.

I Paris hade Fritz Thaulow en ställning som den typiske

184. »HIRONDELLE», SMÅBÅT PÅ SEINE.
Målning av Fritz Thaulow. Nasjonalgalleriet, Oslo.

norrmannen, och hans jättegestalt betraktades med intresse och vördnad. Dråplig är hans historia om sammanträffandet med Carnot och dennes svit på norska avdelningen under utställningen 1889.

Omgiven av sitt »maison militaire» anlände presidenten från Rumäniens avdelning, där aristokratiska damer i nationaldräkt överräckte något rumänskt vin till statschefen.

»Frankrikes president skred in i vort kjære Norge, Gravens Stilhed, Træmasse og Bjørneskind.»

Thaulow visar på en modell av vikingaskeppet från Gokstad för en av de medföljande militärerna, som betraktade det lilla skeppet.

»Med dette drog de norske Kjæmper over Havet.»

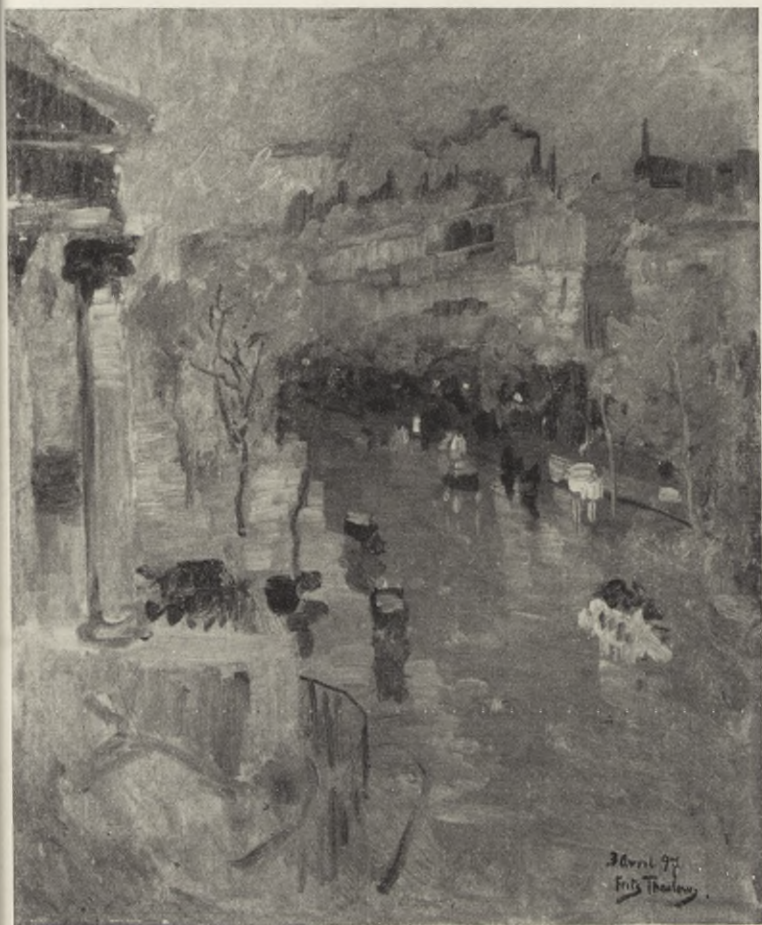
»Des géants comme vous, Monsieur!» svarade fransmannen.

»De drog op over Seinen og erobrede Paris», fortsatte Thaulow.

185. FRITZ THAULOW SOM FRILUFTSMÅLARE VINTERTID.
Teckning av Christian Krohg omkr. 1890.

»Det er de fremdeles i færd med, min Herre», säger fransmannen artigt och vänder sig till skeppsmodellen. »Var har man funnit detta skepp?» frågar han en bredvidstående norrman.
»A Gokstad».

186. BOULEVARD DE LA MADELEINE.

Målning d. 3 april 1897 av Fritz Thaulow. Nasjonalgalleriet, Oslo.

»Ah vraiment Gokstad?»

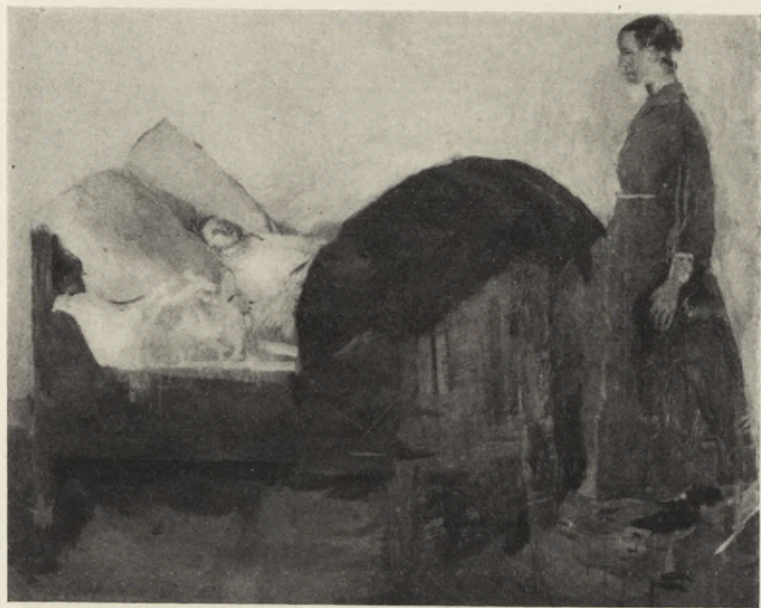
»Vous savez, Gokstad tout près de Sandefjord», upplyser
norrmannen.

15—240743. Laurin, *Nordisk konst.* III.

187. KAMMERHERRINDE LUCY EGERG.

Målning av Christian Krøgh 1877. Hos Kammerherrinde Egeberg, Oslo.

188. MOREN OG DET SYKE BARN.

Målning från Skagen av Christian Krohg 1832. Tillhör Professor Krohg.

Thaulow hade i Paris samma internationella ställning som Edelfelt och var som denne parisare. Hans konst var smakfull, men blev ej sällan ytlig. »I kamp och fest» är den betecknande titeln på hans ypperligt formade livsskildringar. »Och vacker var han. Så kunde en nordisk kung en gång sett ut», skriver Richard Bergh om honom. I sina bästa saker, ej minst de mera skissartade, så boulevardbilden från 1897, ser man att Thaulow varit en av de mest betydande *målare* i Norden.

Christian Krohg föddes 1852 i Oslo, där hans fader var ämbetsman. Ivrig skandinav, hade denne deltagit i kriget mellan Danmark och Tyskland 1848. Modern var dansk prästdotter.

Christian Krohg har kallat sig själv »en religiös naturalist», d. v. s. en som »trodde» på naturalismens evangelium såväl i

litteratur som i konst. Han skriver och målar med samma kärlek till den omgivande och synbara verkligheten. Han går med friskt mod naturen in på livet både med sin penna och sin pensel. Han var en målare, för vilken färgen och hantverket, kort sagt själva målandet, var det *väsentliga*, ehuru han hade mycket att predika och skriva om ämnet. Han var en norsk Courbet och *målare* i detta ords egentliga mening, och det är den breda, saftfulla penselföringen, det konstnärliga allvaret i hans flesta saker, som gjort, att många av Krohgs målningar fått en ovanligt stark livskraft, ibland kanske trots de ämnen han så mycket önskade bringa, eller »måla», under debatt. Som 80-talets målare är han i hela Norden den, som bäst givit oss vad perioden önskade få sagt, och han har i sin över ett halvt sekel räckande produktion i vissa avseenden gjort den största konstnärliga insatsen i nordisk konst. Hans betydelse för Norges konst har av en norrman liknats vid den Björnstjerne Björnson haft för den norska litteraturen och den som Johan Sverdrup hade för norsk politik.

Efter juridiska studier — han blev t. o. m. juris kandidat — beslöt han ägna sig helt åt konsten och reste 1873 först till Karlsruhe och sedan till Berlin, där han under fem år studerade för den tyske realistiske genremålaren Karl Gussow. Här i Berlin blev han vän med Max Klinger, med vilkens konst hans egen dock hade föga gemensamt, ty Krohg hör till den Menzelska realismen, ej till den symbolistiska och romantiskt klassiska Klingerska skolan.

Redan som 25-årig, det var år 1877, målade han ett ur alla synpunkter glänsande porträtt av den då nygifta Kammarherinde Lucy Egeberg. Den förtjusande landsmaninnan avmålades i sin då moderna gråsvarta sidenklänning, som står ypperligt mot det vackra, blonda huvudet.

Sommaren 1879 vistades Krohg på Skagen tillsammans med Thaulow, Ancher och Krøyer.

År 1880 kom han till Paris. Liksom många av 80-talets svenskar påverkades han särskilt av Bastien-Lepage. Han skriver själv: »Jeg forsøgte først efterligne Bastien-Lepage, dernæst

CHRISTIAN KROHG.

189. ALBERTINE.

Målning av Christian Krohg 1883. Hos Herr Bertram Dybwad, Oslo.

Impressionisterne. Jeg ville endelig være med paa det radikale Program.» Själv tillägger han dock sedan han blivit en gammal

190. AUGUST STRINDBERG.

Målning av Christian Krohg omkr. 1898. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

191. ALBERTINE I POLISLÄKARENS VÄNTRUM.
Målning av Christian Krohg 1887. Nasjonalgalleriet, Oslo.

man, att han egentligen inte förstått impressionisterna och vad de ville.

Redan 1880 tillkom mästerverket »Syk Pike», den vitt i vitt målade dödsdömda unga flickan i sin sjukstol. Hon är en av de många »syke piker» i norsk konst, som troligtvis komma att få en ovanligt lång konstnärlig livslängd. Vid denna tid målade han åtskilliga bilder av »Sypiken», som somnat ifrån lampan. En av dessa finnes i Göteborgs museum. Krohg säger om sin första i tidningarna berömda tavla av »Sypiken», som uttröttad av för mycket arbete fallit i sömn över balklänningen, att han fick beröm för litterära motiver, för »Sympatien med Samfundets Stedbørn», men han påstår sig uteslutande ha valt detta ämne med dess strid mellan lampljus och dagsljus, därför att det intresserade honom som koloristiskt problem, då han en gång vid femtiden på morgonen i andra våningen på Café Américain, det bekanta nattkaféet vid stora boulevarden i Paris, sett denna ljuseffekt.

Från nya besök på Skagen 1882 och 1883 är den serie utomordentligt märkliga tavlor, som Krohg utförde av fiskarens

hemliv, vilka ur alla synpunkter höra till det vederhäftigaste i nutida folklivsskildring. Ämnena äro enkla. Rasmus, Niels, Tine och slutligen lille Sophus Gaihede sovande, sedda än framifrån och än från ryggen, och någon gång samma personer även i vaket tillstånd.

Höjdpunkten nådde han kanske i den stora 1883 målade bilden av Tine Gaihede, som somnat vid sin lille sons vagga. Få tavlor i Norden ha målats med en sådan kraft och must som denna i Rasmus Meyers samling i Bergen förvarade tavla. Men nästan lika framstående är bilden av den lille Sophus' bleka, sovande ansikte i den stora träsängen. Gossen nästan försvinner i det väldiga byltet av tvivelaktigt rena sängkläder, och av detta samt av en grönmålad, nött stol har Krohg gjort något så storartat i målning, att man står både hänförd och förbluffad. Den senare känslan är kanske ännu starkare, då man ser tavlan »Moren og det syke Barn». Sophus Gaihede ligger i den stora sängen, och modern Tine står kapprak vid kortändan, som om hon skulle ha anat målarmodet 30 år efteråt, då man gärna bör stå i någon nyimpressionistisk eller expressionistisk givaktställning. Då denna tavla utfördes, var Krohg trettio år, Edvard Munch tjugu och Ludvig Karsten fem. Man har en egendomlig känsla av att i denna ofullbordade målning finnes de bägge senares teknik fullt utbildad.

I Grez, den lilla orten vid Fontainebleauskogens rand, där en svensk konstnärskoloni vistades under 1880-talets början, levde också Krohg några år. Han målade 1880 den gamla franska gumman i vitt, gult och ljusbrunt, som med sin andaktsbok i hand går till kyrkan (Kunstmuseet i Köpenhamn) och 1883 porträttet av den ännu icke trettioårige Karl Nordström, som vid denna tid målade så ljust och lätt som en 1700-tals-pastellist. Han står och tittar ut över den trädgård i Grez, där just detta år Carl Larsson förlovade sig och som han förevigat i så många akvareller.

År 1884 utkom Strindbergs »Giftas» och blev under stor upphetsning i den litterära världen åtalad. Krohg har gjort ett porträtt av Strindbergs oroliga andes kroppshydda, i vilken motsatserna

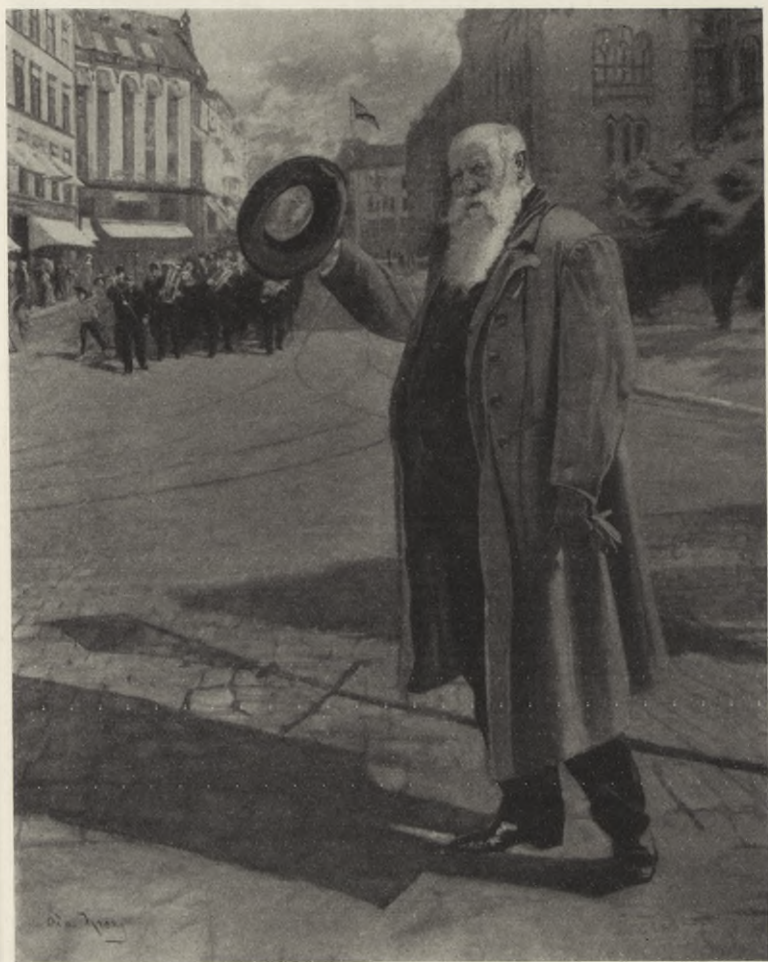
192. SVART-ANNE.

Målning av Christian Krohg omkr. 1885. Nasjonalgalleriet, Oslo.

stredo med varandra nästan lika mycket som i själen och som han målade i gallans gula, gröna och svarta nyanser. År 1884 utförde Krohg sitt stora porträtt av Johan Sverdrup, det som nu sitter i Stortinget. Den främste statsmannen under 1800-talet i Norge är avbildad rätt framifrån, sedd mot en mörk bakgrund. Han håller pincenén i handen och blickar med en viss kärvhet mot åskådaren. Sverdrup målades av Krohg just det år, då han lyckades få den konservativa regeringen dömd av riksrätten och kunde genomdriva sin önskan att »få al Magt samled i denne Sal» — Stortingets. År 1885 utkom Hans Jægers roman »Fra Kristianiabohêmen», som åtalades för osedlighet och samhällsupplösande tendenser. Krohg försvarade häftigt Jæger och utgav själv 1886 romanen »Albertine», skriven med en sällsynt friskhet och alldeles utan den kvalmighet, som utmärker det Jægerska författarskapet. Boken är en med stor konst skriven naturalistisk roman ur gatflickornas liv i Oslo. Hjältinnan, Albertine, är en liten syflicka, som blir förförd av en »politifuldmægtig» och sedermera blir prostituerad. Boken konfiskerades, och följande år, 1887, utställde Krohg en jättestor tavla skildrande »Albertine i polisläkarens väntrum». Under flera år hade Krohg gjort studier i denna miljö. Allt, ämne, typerna, målningens format, stötte helt naturligt i allra högsta grad. Man behöver väl näppeligen vara konservativ och religiös grosshandlare, om man nu skall ta det under 80-talet allra värsta, eller högre ämbetsman för att ej vilja ha en sådan tavla på sin vägg, och det var knappast svårt att förstå, att den först efter åtskilliga decennier kom på sin rätta plats, Norges Nasjonalgalleri. Emellertid är den ej bara en tidsbild av allra största värde utan också ett konstverk av enastående betydelse i nordisk konst och en av de bäst *målade* tavlor i 1880-talets europeiska konst.

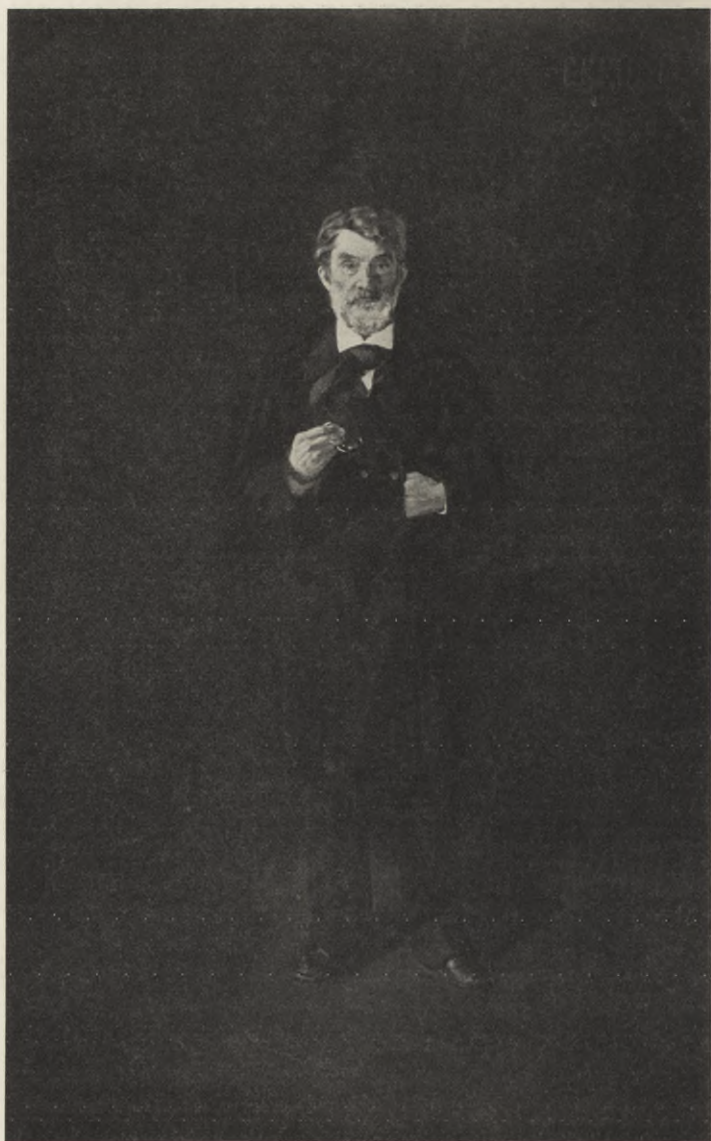
Här meddelas utom tavlan själv i mycket stark förminskning — figurerna äro i naturlig storlek — tvenne studier till tavlan: »Svart-Anne» och en typ, som han redan 1883 tänkt sig såsom Albertine men sedan ersatte med en mera mörklagd flicka. De äro bågge målade med en smak, en kraft och en karakteristisk av största verkan. Anne ser ut att vara en flicka av för sig själv

CHRISTIAN KROHG.

193. CHRISTIAN KROHG PÅ KARL JOHAN.
Målning av Oda Krohg. Nasjonalgalleriet, Oslo.

och för andra ödesdiger art. De mörka ögonen glimma farligt; munnen har en ovanligt rå form, och dock ligger det något rörande

194. JOHAN SVERDRUP.
Målning av Christian Krohg 1884. Stortinget, Oslo.

195. BADEBALJEN.

Målning av Christian Krohg 1889. Kunstmuseet, Köpenhamn.

ödesbetonat över den unga, av ett blått trikåliv omslutna gestalten.

Det har väl knappast funnits en målare med så omfattande motivkrets som Christian Krohg. Lika träffande som han skildrar simpelheten hos gätflickorna i Oslo målar han barnens älskliga miner av oskyldigt intresse och spänning, då de små flickorna sitta upprätta i järnsängarna i sina vita nattlinnen och andlöst lyssna på hur man läser sagan om »Østen for Sol og vesten for Maane». Den tavlan är målad samma år som »Albertine» skrevs.

Tillrättad av Hans Jæger, målade han 1890 under namn av

»Kampen for Tilværelsen» brödutdelning till fattiga »paa Hjørnet av Karl Johan og Skippergaden» i Oslo. Den går i målerisk verkan och i äkthet ingalunda upp mot Albertine-tavlan.

»Kun ugjerne følger vi Herr Krogh in i Familiens Soveværelse», skrev kritiken, då han 1889 utställde sin tavla »Badebaljen». Det var dock ej familjen Krogh som framställdes utan bankchef Bruns familj. Herr Brun var gift med en syster till fru Oda Krogh, född Lasson, och en av de Lassonska systrarna synes på bilden. En härlig blå ton ligger över denna ljusa friluftsmålning — om ordet tillåtes — i rum, behandlande ett motiv, som konstnären flera gånger sökt ge olika form.

Krogh älskar havet, handlingen och händelsen. Den norske målaren Folkestad säger på ett ställe: »Han er en Handlingens Mand, hvis Form er Klarhed.»

Ofta har Krogh tagit sina motiv från norska kustens fiskarbefolkning och målat sjömännen i sina kajutor, i sina gula oljekläder överstänkta av vågorna. Både hans pensel och hans penna äro »rammende». Hans yttre och inre gestalt är imponerande. Också Krogh ser ut som en konung, och som en mäktig företeelse i detta ords alla meningar har han målats av sin hustru, fru *Oda Krogh*, född Lasson 1860, en framstående kvinna, som intagit en viktig plats i norska konstnärslivet och är representerad i Nationalmuseum i Stockholm med ett utmärkt porträtt av hennes vän, den geniale författaren Gunnar Heiberg.

Allt vad Krogh gjort är ej lika bra. Han har målat svaga ting, men knappast någon i Norden har målat så mycket av värde, och ingen har så fullt ut visat oss vad naturalismen velat och kunnat ge, då en verklig karllakar och stor konstnär satt in hela sin kraft för att måla sitt land, sitt folk och sin tid, såsom allt detta visat sig, sett genom hans starka och frodiga temperament.

Hans samlade skrifter, romaner, berättelser, kåserier och intervjuer, illustrerade med hans målade och tecknade verk, utgöra fyra omfattande volymer, kallade »Kampen for Tilværelsen».

196. AFTON I EGGEDAL.
Målning av Gerhard Munthe 1888. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Christian Krohgs allvar, humor och originalitet komma träffande fram i mottot till denna bok: »Tilværelsen bestaar av en nedbrydende og opbyggende Virksomhed, der udjævner hinandens Resultater. Forat vi paa Grund herav ikke skal henfalde til Ligegyldighed, styrker vi os med Troen paa 'Menneskehedens Fremskridt'.

Den store Tröst er, at der paa denne Maade heller ikke blir noget 'Menneskehedens Tilbageskridt'.

Säkert är, att Krohgs kamp vunnit åt konsten betydande resultat, och det behövs mycken medelmåttig realistisk konst för att få oss att betvivla hans trossats: att man kan genom naturalismen vinna stora och varaktiga konstnärliga segrar.

Gerhard Munthe är den näst äldste av de stora friluftsmålare, som konstnärligt behärska det norska 1880-talet. Thiis beskriver dem på följande sätt: »I den kreds, hvor Eilif Peterssen var den mest hensynsfulde, den noble og vindende personlighed, hvor Krogh var den hensynsløse kraft, Werenskiold den seige energi og Thaulow det lyse humør, var Gerhard Munthe den spirituelle og bizarre fantasi.»

Gerhard Munthe föddes 1849 i Elverum vid Glommen i Österdalen. Han tillhörde den gamla, både i Danmark, Norge och Sverige verkande kultursläkten. Hans far var distriktsläkare och kusin till den i del II, sid. 386, omtalade landskapsmålaren Ludvig Munthe, vilken Gerhard råkade i Düsseldorf, dit han reste efter att ha avbrutit sina medicinska studier. Men det var egentligen i München den unge konstnären mognade, där han omkring 1880 utbildade sig tillsammans med sin för detta skolkamrat Eilif Peterssen samt Heyerdahl och Werenskiold och de utmärkta kvinnliga konstnärinnorna Kitty Kielland och Harriet Backer. Här i München målade han 1879 sin stora tavla »Vid bryggan», en snöig vintereftermiddag i en norsk hamnstad, där man ser den begynnande realismen både i människotyperna och i »stämningen» i den snötyngda luften mot den röda aftonrodnaden.

Vistelsen i Paris 1883 påverkade honom liksom kamraterna. Det var den nya skolans och ej minst hans fasa att måla norska

197. VÅR VID MJÖSEN.

Färglagd teckning av Gerhard Munthe 1889. Nasjonalgalleriet, Oslo.

16-240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

turistlandskap i Düsseldorf-romantisk stil, ja, han vände sig ur alla synpunkter ifrån dessa ståtliga Västlandsmotiv med fjordar och skyhöga berg och önskade avbilda Östlandets mera enkla vidder och åsar. »Afton i Eggedal», 1888, och den ur alla synpunkter så äkta »Bondehaven» med hästen, som står i den förvildade bonetränsgården, avtecknande sig mot det gamla gråbruna omålade trähuset, samt »Vår vid Mjösen» från 1889, en färglagd teckning, där man genom en blommande sälgs glesa grenar

198. ORNAMENTAL TECKNING TILL
SNORRES KONGESAGER.
Av Gerhard Munthe 1896—1900.

ser en del av den stora, av bördiga sluttningar omgivande sjön, höra till det bästa av denne i vissa avseenden förnämste norske landskapsmålares arbeten. Man älskade våren och vårkänslorna, det spåda, nyutspruckna, löftesrika under 1880-talet, och det gick bra tillsammans med den litterära pessimismen. Munthe var särskilt förtjust i att måla vårbäckarna, där

blåa sippor sköto upp ur det gulnade gräset från fjolåret. Han var å ena sidan naturalist och å andra sidan hade han en stark riktning åt det dekorativa och fantasifulla.

Sin ställning till naturalismen och den rytmiska (ornamentalt dekorativa) framställningen skildrar han själv på följande vis: »Det som er fast knyttet til Natur og Nutid er for min Følelse ogsaa knyttet til Naturalismens Form, og jeg ser ogsaa meget udenfor Naturgjengivelsen som hører herhen. Men der hvor Digtekunsten anvender Poesiformen 'Rythmen' for at skabe Fjernhed eller Festlighed, og endnu mere hvor Billedkunsten griber efter Forgangenhedens Patina at lægge Tidsfarve paa et Emne, ser jeg intet bedre Illusionsmiddel end den rytmiske Form.»

Det blev Munthe, som under tiden, då de unga konstnärerna med en viss misstro betraktade den Tidemåndska bondkonsten och norskheten, skulle ta upp dessa nationella värden på ett nytt sätt. Det har från norskt håll framhållits, att den hos Ernst

199. MÖRKRÄDD.

Akwarell målad 1893 av Gerhard Munthe.

Bojesen i Danmark 1890 utkomna boken »Trolldøj», där de danska konstnärerna August Jerndorff, Skovgaardarna och Thorvald Bingesbøll på ett mera dekorativt sätt återgivit danska sagostämningar, troligen påverkat Munthe. Dansken Karl Madsen hade med förtjusning hälsat de Werenskioldska sagoteckningar, som några år förut utkommit. År 1893 utställdes samtidigt och tillsammans de danska »Trolldøj»-teckningarna, som av Bojesen skänkts till Norska Nasjonalgalleriet — det danska museet ville icke ha dem —, och ett antal »fantasier over norske Eventyr» av Gerhard Munthe. De visades snart i Sverige, dessa Gerhard Munthes sagobilder, och väckte en del missnöje men mest beundran. En utmärkt svensk ung kritiker, Edvard Alkman, hade påstått, att de gävo intryck av »blod», naturligtvis i berömmande mening. Det anmärktes på detta som konstigt beröm, men det borde väl vara ett tämligen lämpligt uttryck för bilder, vilkas titlar äro sådana som »Helhästen», den av pilskott i ryggen träf-

200. HELIGE OLAV FAR TILL GÄSTNING I GUDBRANDSDALEN.
Träsnitt av Gerhard Munthe 1896—1900.

fade, som rider till dödsriket, eller »Blodtaarnet» och skildringar av spjutregn och pilregn.

Men det var också något av friskt norskt blod, som Alkman fann i de rena röda färger, som likt käckä hornstötter livade upp dessa sagobilder, vilka på grund av sin teknik betraktades som kartonger för vävnader. Så lär dock ej varit Munthes mening från början, om de också sedan vävdes och det på det mest förtjänstfulla sätt. De utgöra en berättigad stolthet för Norge, särskilt då de skildra det stoltaste i hela den nordiska medeltiden, Sigurd Jorsalafars intåg i Miklagård. Fantasieggande i allra högsta grad äro särskilt sagobilderna, så skildringen av de tre isbjörnar, vilka lystna tassa fram mot de uppställda prinsessorna, i vilkas ansikten det gyllene håret fladdrar, eller de nakna kvinnorna med skatfjädrar, i sommarnatten sträckande sig efter syndens frukter, eller allra främst bilden »Mörkrädd», där de fyra

201. GERHARD MUNTHE I GRANDS CAFÉ VID KARL JOHAN I OSLO.
Porträtt av Christian Krohg 1885. Hos G. Munthe, Oslo.

små flickorna i sina nattlinnen fulla av fasa titta ut i den mörka och hemska natten. Kaminluckan lyser som ett ansikte med eldröd mun, upptill begränsas bilden av en rad rum-tum-fumlande klumpiga väsen med ben både upptill och nedtill. Barnrimmet på bilden: »Det ruskar i ro, det trillar i tro, for en trin- nan ligger i trara ro», ger bildens anda.

Det är en konst, som drömmer vidare, hur skalder och trollgummor kände det i gamla tider. Munthes sagobilder ha under särskilt för den dekorativa konsten rätt prövande och omvärderande decennier stått sig utomordentligt väl. Minst lika bra ha hans teckningar till Snorre bevarat sitt värde. De hava något av urtidens kärvhet, ursprunglighet och barnafriskhet över sig, och vi förstå den tiden bättre, då vi se de små och dock så stort tänkta, naiva, i träsnittsstil tecknade bilderna, den gapande vargen eller allra främst Helige Olav, som i stjärnenatten far på gästning i Gudbrandsdalen, där man riktigt känner vinterkylan och farten i den fast komponerade teckningen.

Friskhet och självständighet ligga i Gerhard Munthes person och i hans konst. I mer än ett halvt sekel har han målat som han vill. Christian Krohg har avbildat honom som han såg ut under 1880-talets mitt en vinterdag, då han pigg och tvärsäker, iklädd sin päls, gick in på Grands Café vid Karl Johan. Med trygg humor har Munthe, som sett så många »riktningar», vilka alla varit »den enda rätta», skrivit: »Hvis Tiden løber fra Dig, saa lad den løbe. Hvert Menneske har sin egen Tid; den maa man ikke løbe fra, for da gaar man ud av sit gode Skin.»

Erik Werenskiold föddes i Kongsvinger 1855, där hans fader var fästningens kommandant, en jägare och friluftsmänniska med klart och gott huvud. Av honom gjorde han redan tidigt ett utmärkt porträtt. Modern var från Nordlandens drömmande sagorike. Tidemand hade i ett brev framhållit, ett år efter sedan Werenskiold tagit studentexamen, att den adertonårige ynglingen Erik borde bli konstnär. Han studerade dock först flera år vid universitetet, reste så till München men var ej tilltalad av den »genreparfyme», som låg över Münchenkonsten. Han påstår,

202. SOMMARNATT.

Teckning till Asbjörnsens och Moes Folkeeventyr av Erik Werenskiöld.

att när han fick se den franska utställningen av moderna tavlor i München 1879, han kände sig som en, vilken från en kantrad båt blir hissad ombord på en stor ångare och räddad. Redan 1881 kom han till Paris, och friluftsmålarna gjorde där ett avgörande intryck på honom. Så påverkades han vid 1800-talets slut av impressionisterna, och sedan under detta århundradet av Cézanne och de modernistiska riktningarna.

203. TROLLET OCH PRINCESSAN.

Teckning till Asbjörnens och Moes Folkeeventyr av Erik Werenskiold.

År 1876, då Erik Werenskiold var tjuguet år, utförde ynglingen i München den första av sina sagoteckningar till Asbjörnens och Moes »Norske Folkeeventyr», och kort efteråt, en somrardag, förde målaren Otto Sinding den unge konstnären till gamle Asbjörnens, som såg på de Werenskioldska ritningarna och bestämde, att han skulle få vara med och teckna till den illustrerade upplagan.

I Kongsvingertrakten, d. v. s. i Glommens floddal, fick han sina barndomsintryck, men det var i Vaage i Gudbrandsdalen han gjorde sina studier till sagoteckningarna. Han skriver om detta: »Her bodde endnu Smaakonger paa Storgaardene, og Husmændene var deres Træler. Bak dette primitive Liv, bak disse kræftige, sterkt utprægede Mennesketyper og denne ejendommelige Bygningsstil ante man Middelalderen; bak de store Skogene

204. KONGEN OCH KULSVIREN.

Teckning till Asbjörnsens och Moes Folkeeventyr av Erik Werenskiöld.

indimot Randsverk laa jo Stuttgangen og Gjende og hele Jotunheimens Trollverden.»

Under början av 1880-talet bosatte sig Werenskiöld i huvudstaden, och under senare delen av sitt liv har han haft sitt hem i närheten av Oslo, i Lysaker, där många av hans konstnärskamrater även bott.

Under 1880-talet blev Werenskiöld, som tänker, skriver, talar och målar lika auktoritativt, den ledande personen i norskt konstliv, och han representerade inom den norska målaroppositionen under striden i norska konstföreningen vid 1880-talets början både klarhet och kraft på en gång. Han har i en bok med den ypperliga titeln »Kunst, Kamp og Kultur», 1917, kort och kärnfullt sagt vad han velat, men ännu djupare än med ord har han gjort det i varje streck och varje färgfläck. Kanske står han allra främst som tecknare, men detta hindrar ej, att han också som målare i den nordiska konsten är en av de allra främsta genombrottsmännen.

205. TELEMARXSJENTER.

Målning av Erik Werenskiöld 1883. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Werenskiolds sagoteckningar till Asbjörnsens och Moes »Folkeeventyr» äro en norsk, en nordisk dyrbarhet, en trollspegel, i vilken vi kunna se liksom i sagorna själva vad som är riktigt norskt. Trollen kunde förvända ögonen, så att man såg guld i torra blad. Konstnären Werenskiöld trollar fram på sina pappersblad en dyrbar värld av mystik och humor, där trollen luras, där allt blir bra till slut och där Norges ande lever.

Naturalism och romantik bilda tillsammans i hans sagoteckningar en bondvävnad, hållbar och fantasieggande. Den är liksom vävd av det norska folkets innersta fibrer.

I sagoteckningarna äro bönder och kungar, grisar, björnar, prinsessor och ej minst troll precis som norska bönder i en avlägsen bygd för ett halvt sekel sedan föreställde sig dem. Asbjörnsen,

206. BONDEBEGRAVELSE.

Målning av Erik Werenskiöld 1885. Nasjonalgalleriet, Oslo.

som Werenskiöld, vilket nyss nämndes, besökte 1876 i hans »forstmesterrum», var »pragtfuld at se paa, graa og tyk og rund med det svære hode ikke ulikt en eventyrkonge». Han påstod, då han såg slutvinjetten till »Kulbrænderen» och trodde sig igenkänna sig själv, att han inte hade någonting emot att bli avbildad som sagokung, när det kunde ske på en så »godslig maade». Trollen ha det dumlistiga uttryck, som gör att man kan tro, att de bli lurade. Ej minst gäller detta den här avbildade »tryntrollsklossen», för att tala med Fröding.

Det är skönhet, lustighet och skarp iakttagelse i allt. Kungarna med sin långpipa och sin nattrock sitta och gäspa i den sysslolöshet, som bonden föreställer sig vara utmärkande för de höga. Och prinsessan, som »ingen kunde maalbinde», ser ut som en vacker, högfärdig och talför »kresjanienserinde» i den form, som åttiotalsdräktens linjer gävo en sådan, skådad såsom ouppnåelig prinsessa ay bondpojken, som högg ved till pensionatet.

207. FRU WERENSKIOLD OCH HENNES SVÄGERSKA.

Målning av Erik Werenskiöld 1891. Direktör Thorsten Laurins samling, Stockholm.

Den ton, som, sprungen ur den norska naturens hjärta, klingar genom det hela, klingar kanske allra klarast i bilden av taltrasten i trädtoppen i den månljusa sommarnatten.

Den saft och den kraft, som funnos i den Werenskioldska teckningskonsten, kommo, ej minst vad kraften angår, till pass i »Snorreteckningarna». Här använde han sig av ett ännu enklare och mer stiliserat teckningsmaner, och det kan sättas i fråga, om dessa teckningar tillsammans med de till samma arbete av Egedius och Munthe utförda icke bättre än något annat gett oss den skönhet det troligen låg över våra styvackade och hårda förfäder. Den utmärkta teckningen av hur konung Domalde — namnet lär betyda domhavande — för att förbättra årsväxten, vilkens knapphet ansågs vara konungens fel, anordnade ett midvinterblot, när missväxten fortsatte under den tredje hösten, ger en god bild av deras hårdhänta uppfattning av religion och politik.

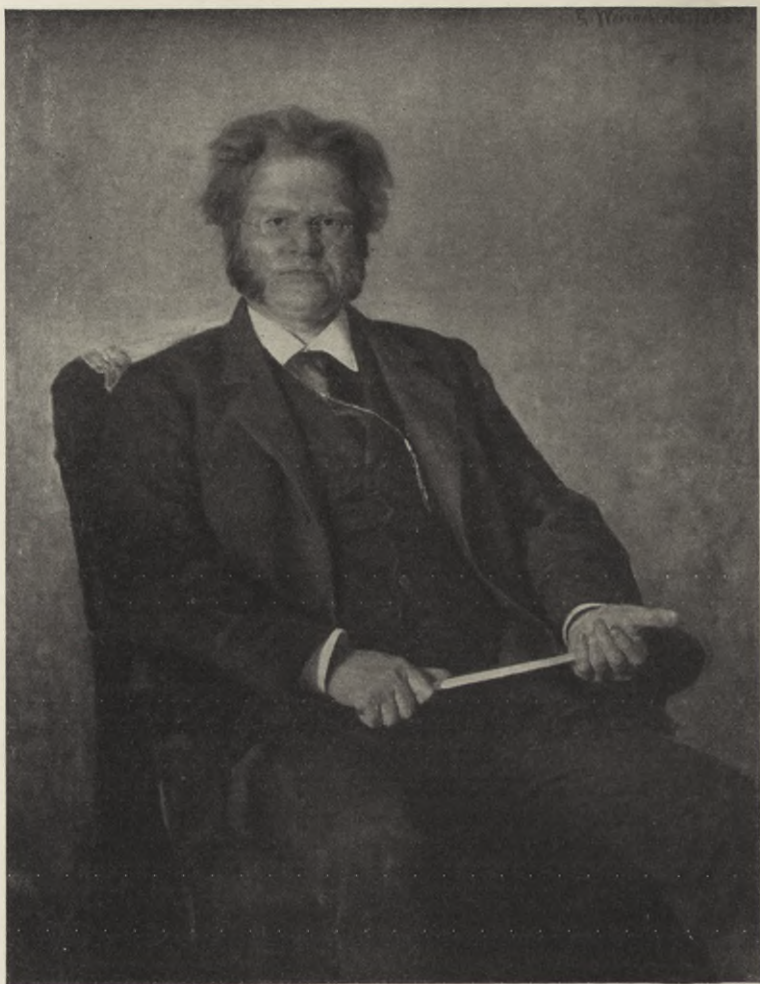

208. SKIDLÖPANDE GOSSAR.
Etsning av Erik Werenskiold.

Något av samma kärvhet finnes i Werenskiolds teckning av Björnstjerne Björnson, som vid sidan av den utmärkta, litet karlavulna målarinnan Kitty Kielland under en bjudning på slottet år 1905 sitter i en soffa, bägge i en något tvungen situation vid sidan av den unge konungens eleganta gestalt.

Werenskiold är också en av samtidens stora originella etsare och har här en fullt personlig teknik.

I sitt måleri är Werenskiold i hög grad pleinairist. Det atmosfäriska har aldrig före Werenskiold, åtminstone i nordisk konst, fått den tolkning han kunde ge. Luftens värme och fuktighetsgrad, vindstyrkan, den friska lukten skogen och marken ha efter regn, alla dylika företeelsers intryck på kroppen känner man, då man ser de Werenskioldska målningarna, de med klok konst av honom gjorda naturutsnitt.

209. BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON.
Målning av Erik Werenskiöld 1885. Nasjonalgalleriet, Oslo.

De nya måleriska synpunkterna kommo redan fram i bilden »Gamla tomter», utförd 1881, där man ser hans unga maka, klädd

210. BJÖRNSTJERNE BJÖRNSONS MODER.
Målning av Erik Werenskiöld 1888. Hos Direktör Einar Björnson.

211. MARIE LOUISE BULL.

Målning av Erik Werenskiöld 1890. Hos Doktor Edvard Bull, Oslo.

i den vackra dräkten från 1880-talets början, stående i bakgrunden. En och en halv vitmålad trädgårdsstol stå tidstypiskt i förgrunden.

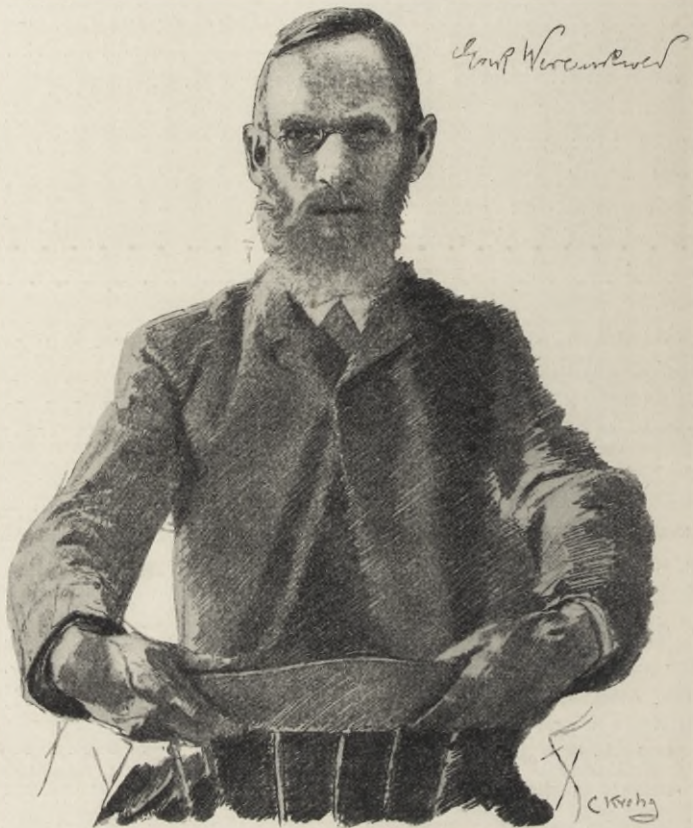
Med en friskhet i det atmosfäriska och en påtaglighet, så att man känner att man är ute i friluftslivet i Norge och att flickorna icke voro modeller från Düsseldorf eller Paris utan »norske bondepiker», målade han 1883 två Telemarksjenter, lutande sig mot en gårdsgård i ett grönskande landskap. Man känner den fuktiga, rena luften. Det vore lustigt att veta, vilket intryck flickorna och ej minst grönskan gjorde i Düsseldorf.

Att gå verkligheten in på livet, att se både naturen och människorna utan några extra teaterbelysningseffekter, det var vad den nya skolan på 1880-talet ville, och i detta avseende var Werenskiolds »Bondebegravelse» 1885 en genombrottstavla, hyllad av de unga, av de äldre betraktad som hädisk. Den enkla akten, skolläraren, som läser begravningsformuläret i prästens frånvaro, de märkligt träffade bondtyperna, svettiga efter gravgrävandet, högsommarlandskapet i solskenet, friheten från varje känslsamhet, allt ger denna bild just den äkthet också i känslan, som man då sökte nå i både litteratur och konst. Något litterärt, men i bästa mening, finns det också i bilden av Werenskiolds hustru, som med en kvinnlig släkting sitter tyst och tänker i dagligstuen en vacker sommardag.

Under 1900-talets början har Werenskiold prytt Fridtjof Nansens matsal i Lysaker med bilder ur ett norskt folkvisemotiv, »Lite Kirsti». En historietavla av liknande art är den i Stockholms Nationalmuseum förvarade bilden »Flykten», där under natten i det mystiska dunklet några medeltida resande i Norge vid fackelskenet leta sig fram mellan furorna.

Högst står Werenskiold som porträttmålare. Den gamle landskapsmålaren Fredrik Colletts manliga vikingagestalt (Nationalmuseum, Stockholm), professor Amund Hellands energiska och svartmuskiga typ (Nasjonalgalleriet, Oslo) och särskilt barnbilderna, såsom hans son Dagfin, kunna framhållas. Björnstjerne Björnsons moder ser i sin vita, under hakan knutna, stärkta

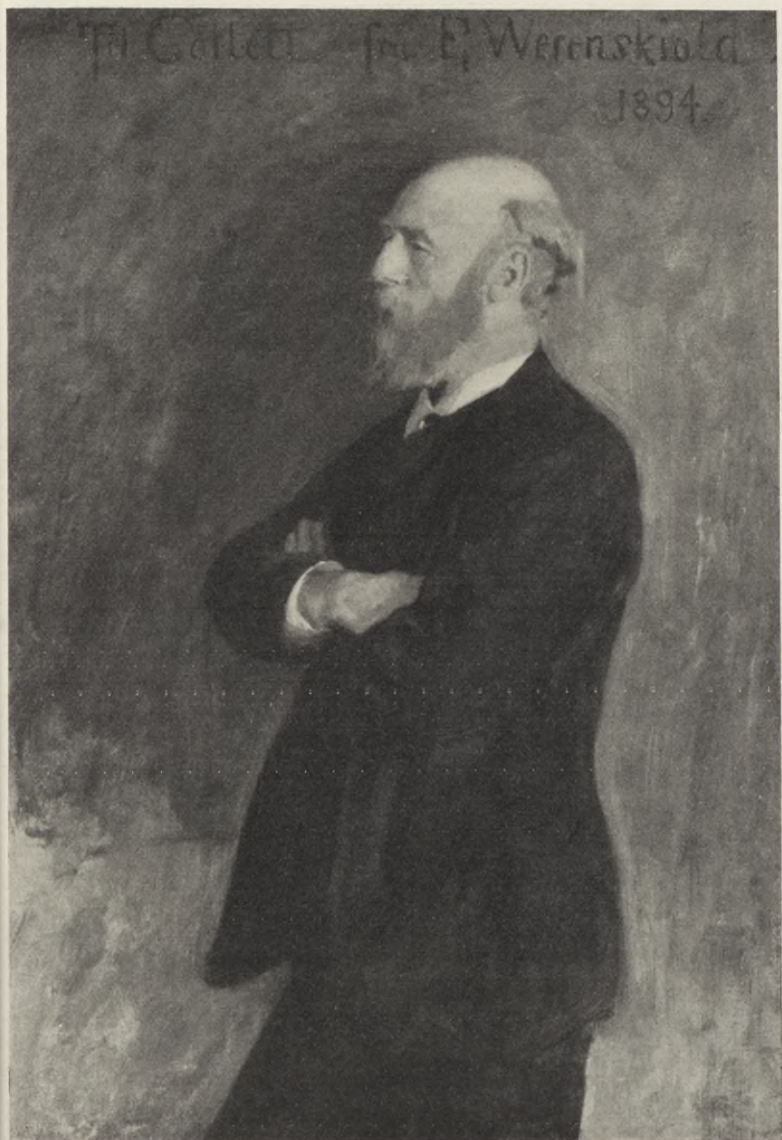
ERIK WERENSKIOLD.

212. ERIK WERENSKIÖLD.
Teckning av Christian Krohg omkr. 1890.

mössa ut att vara så klok och så imponerande, att hon väl är värd att vara en stor mans moder.

Barnets omedvetna behag har han skildrat i »Solstreif», i Göteborgs museum, där den lilla ljushåriga, rödklädda flickan räcker en blåklocka till den andesvage gossen, och i porträttet av lilla Marie Louise Bull i vit klänning med grönt skärp, rund och frisk som ett bär. Emancipationsdamens robusta tvärsäkerhet må-

213. MÅLAREN FREDRIK COLLETT.

Målning av Erik Werenskiöld 1894. Nationalmuseum, Stockholm.

214. KONUNG DOMALDE OFFRAS AV SVEARNA.
Teckning till Snorres Kongesager av Erik Werenskiold 1896—1900.

lade han i bilden av Kitty Kielland, sittande i profil, musikerns känslighet i porträttet av Grieg. Ibsen-porträttet från 1895 framställer porträttet av »doktor», kärv med skarpa stickande ögon, med något av gammal säker rödfnasslig styrman, stående och tyckande alldeles för sig själv, en bild av laddad andlig energi, hårdhänt och genial.

Ännu mera urnorska äro hans bilder av den »norske löve», han som åtminstone under 1880- och 90-talen var Norges ansikte, Björnstjerne Björnson, framställd dels som världspedagog, manande med papperskniv i handen (Nasjonalgalleriet, Oslo), dels sittande i allra högsta grad myndig på sin veranda i Aulestad, avtecknande sig mot ett skogigt fjäll (Kunstmuseet, Köpenhamn).

Som personlighet är Werenskiold också i ovanligt hög grad sympatisk. Vederhäftighet, klarhet och frihet lysa från hans försynta gestalt. Vad det yttre beträffar, har Richard Bergh under 90-talets början beskrivit hans fysionomi: »Ansiktet som helverkan liknar närmast en skollärares, och det är ej utan att man ofta inför Werenskiold känner sig, som om man åter sutte på skolbänken. Ögonens sjäfullhet dominerar emellertid det hela och kommer oss snart att alldeles glömma skolläraren. Dessa

215. KONUNG HÅKON, BJÖRNSON OCH KITTY KIELLAND PÅ SLOTTET I OSLO 1905.
Teckning av Erik Werenskiöld 1905.

ögon äro äkta konstnärsogon och väl värda att sitta inom glas och ram som de göra.»

De ha, dessa ögon, sett djupare in i nordiskt väsen, än kanske någon annan konstnär kunnat göra det.

Dagfin Werenskiöld, Werenskiölds son, föddes 1892 i Bærum. Det är den dekorativa sidan av konsten, som han i akvarell och träskärning söker utveckla, och den urgamla norska träskärningen har fått nytt liv i hans fantasirika, fast komponerade, ibland målade träytor. Han gör också teckningar till textila saker. Liksom fadern på sin tid framställde sonen i hans blomlika barnslighet, »Dagfin», så har han nu själv monumentalt, med kunnig behandling av ansiktets olika plan, återgivit sin store och sympatiska faders huvud.

En av Norges allra bästa tecknare är *Olav Rusti*, född 1850 i Söndmøre. I sin ungdom studerade han teckning för Vermehren och uppehöll sig sedan under ett par decennier i Sydtyskland, men har sedan 1892 levat i Bergen, där han gjort de ypper-

216. HENRIK IBSEN.

Målning av Erik Werenskiöld 1895. Nasjonalgalleriet, Oslo.

217. MÅLAD TRÄSKULPTUR.

Av Dagfin Werenskiöld.

ligaste teckningar av norska folktyper. Vilken utmärkt psykologi som utmärker Rusti ser man av den i Bergens Billedgalleri förvarade teckning han gjort av Arne Garborg.

Edvard Diriks, född 1855 i Oslo, kallas i Frankrike »le peintre du vent» och är mycket påverkad av den franska konsten, så norsk han än är både som människa och målare. Han älskar stormen, snögloppet; flingorna ersättas med solfläckar på hans liksom murade tavlor med vackert väder. På nästan alla hans tavlor blåser det och det ligger något utpräglat manligt, något av viking, både över hans utseende och hans dukar.

Norge har två ypperliga kvinnliga konstnärer, Kitty Kielland och Harriet Backer — bägge tillhörande den krets realistiska målare, som slog igenom på 1880-talet.

Kitty Kielland var född 1843 i Stavanger och dog 1914. Hon var författaren Alexander Kiellands syster. Då Gude 1872

218. ERIK WERENSKIOLD.
Skulptur av Dagfin Werenskiold 1924.

kom till Stavanger, övertygade han hennes fader konsuln om att Kitty skulle bli målarinna, och själv blev Gude hennes förste lärare i Karlsruhe. Hon förenade sig sedan med sina norska, i München studerande kamrater och reste sedermera till Paris, där hon tog intryck av fransk målning.

Hennes landskap från Jæderens torvmyrar, hennes egen hembygd, söder om Stavanger, äro höjdpunkterna i hennes verk. Hon målar helst denna melankoliska trakt, Norges största slättland — beskriven av hennes bror, en av dennes noveller heter »Torvmyr», och av Arne Garborg — på ett intensivt sätt och så att dessa hennes svarta träskmarker, där några vattenpussar blänka silvergrått under mulna himlar, bli av bestående värde i norsk landskapsmålning. Kitty Kielland var en karsk kvinnokvinna med manligt temperament såväl i liv som i konst. Ännu mer betydande som konstnär är Kitty Kiellands trogna vän Harriet Backer.

»Hvis du vil holde op at spille piano, skal du straks du blir konfirmeret faa lov til at lære at male», sade 1857 Harriet

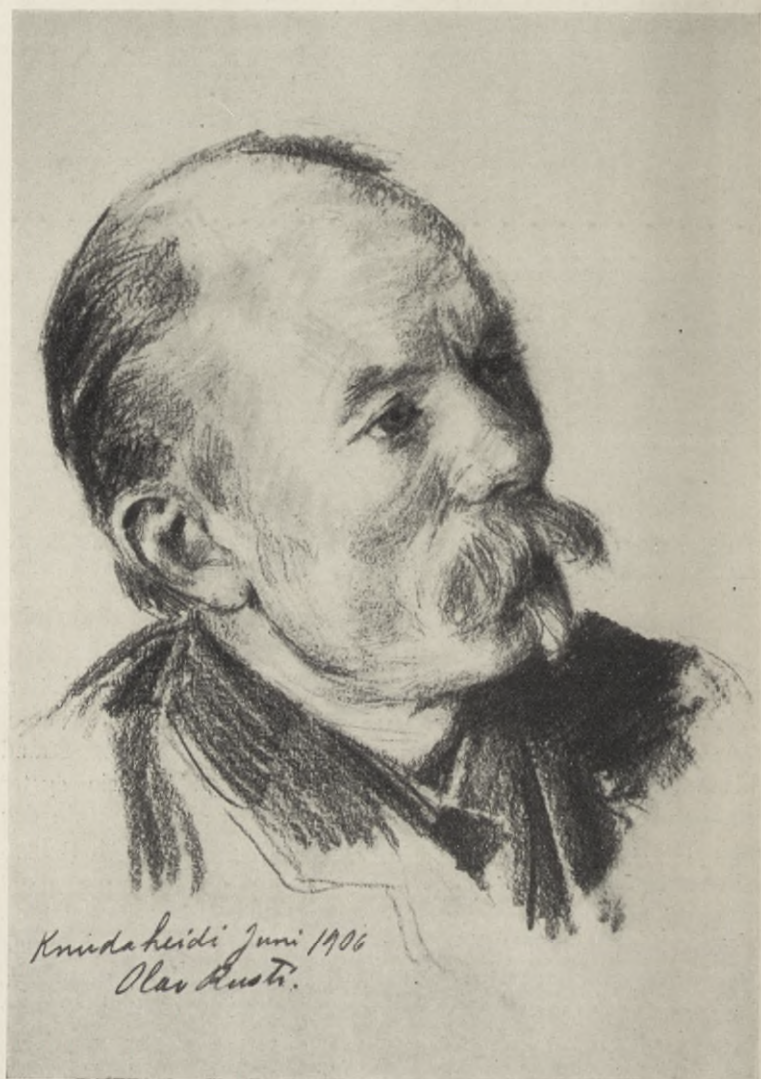

219. SMÅBÅTAR I STORM.

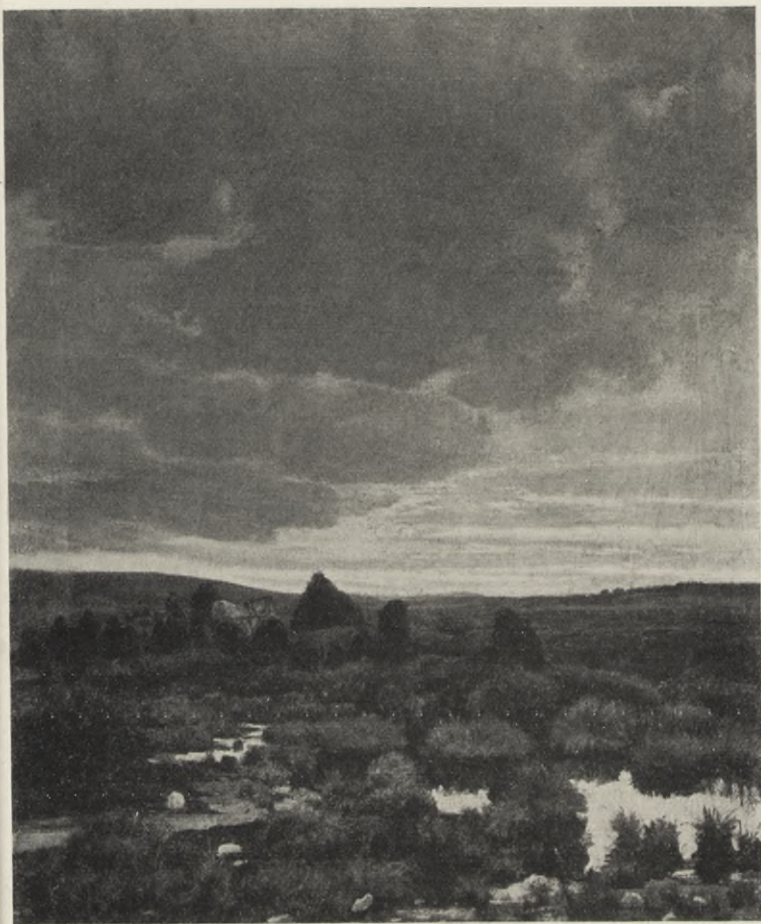
Målning av Edvard Diriks 1907. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Backers moder till sin på alla områden begåvade lilla dotter. *Harriet Backer* föddes 1845 i ett förmöget, högkultiverat hem, där alla voro begåvade. Det var i den lilla staden Holmestrand vid Oslofjorden. Hennes fader var redare. Med sin syster pianisten och komponisten Agathe Backer-Grøndahl gjorde den unga Harriet långa och många resor i Tyskland och Italien. Sedan slog hon sig ner i München, där hon studerade de gamla mästarna och fick den några år yngre Eilif Peterssen till lärare.

Det var dock i Frankrike, dit hon kom 1878, som hon fick sina starkaste intryck. »Mademoiselle Backer est née peintre», sade hennes lärare Bonnat, som själv målade i alldeles annan stil men hade en mångsidig och skarp uppfattning av skönheten, »elle fera un jour honneur à son pays.» I München hade hon 1878 målat en rätt stor tavla, »Avskedet», en av de solidast

220. ARNE GARBORG.
Målning av Olav Rusti 1906. Bergens Billedgalleri.

221. LANDSKAP FRÅN JÆDEREN.

Målning av Kitty Kielland 1900. Nasjonalgalleriet, Oslo.

och smakfullast utförda genrebilder, som tillkommit under 1870-talet. Den skildrar, hur den unga dottern tar avsked från far och mor. Stadsbudet med kofferten är kanske något *för* deltagande, men vi äro ju dock i världens vänligaste omgivning,

222. AVSKEDET.

Målning av Harriet Backer, München 1878. Hos Bankchef G. Kamstrup Hegge, Oslo.

Sydtyskland och Österrike, den gråtande modern i sin svarta dräkt med en röd schal är av ypperlig verkan. Det blev emellertid inom den frilufts- och impressionistpåverkade nya nordiska skolan, som Harriet Backer skulle kännas sig hemma. Redan 1882 målade hon den både kraftigt och intimt utförda bondinteriören från Rochefort-en-Terre i Betagne med de mustiga rödbruna tonerna på träverket i skåpsängen. Så tillkom 1883 en av hennes vackraste hemskildringar. Hon kallar den »Blaat interiør». En dam i blått — målarinnan Asta Nørregaard — sitter i ett blått rum. Solen faller in, och en fikus står i fönstret. Det är ett rum hos hennes landsman grosshandlar Herlofsen i Paris. Ofta har hon målat sitt Parisliv, där hon och Kitty Kielland hade ateljé. Och dessa hemskildringar äro lika intima som de danska men ha dock en doft av internationalism,

223. BLAAT INTERIÖR.

Målning av Harriet Backer, Paris 1883. Hos Fru konsul Bjelke, Oslo.

förklarlig då man vet, att rummets adress är Rue de l'Université 19, Paris. Det ligger över Harriet Backers halvsekkellånga produktion både frihet och tradition. Jens Thiis har kallat henne »en klassiker»,

224. GAMMELSTUA I KOLBOTN. ARNE GARBORG OCH HANS HUSTRU.
Målning av Harriet Backer 1896. Hos Redaktör O. Thommessen, Oslo.

och det säkra, det definitiva, det från allt omoget försökande fria, som kännetecknar de från början benådade och stora, det finnes hos den utmärkta konstnärinnan, som är en av Nordens, ja, en av det samtida Europas största realistiska konstnärer.

Somrarna 1886 och 1887 bodde Harriet Backer på Bærum, nära Oslo. På denna gård och i dess flyglar levde hennes intimaste vänkrets Werenskiolds, Skredsvigs, Eilif Peterssen, Gerhard Munthe och Kitty Kielland. Det var under den första sommaren därstädes, som Skredsvig målade »S:t Hansaften» och Eilif Peterssen sommarnattsskildringen, bägge med motiv från det närbelägna Fleskumvandet; båda målningarna äro här avbildade. Vad hon ville konstnärligt nå med sina interiörer var »pleinairen i interiöret». Harriet Backer älskar solskenet och dagsljuset både ute och inne. Från denna tid — 1886 — är hennes »Bygdeskomakere», en tavla med utomordentligt delikata tonvärden, skänkt till Nationalmuseum i Stockholm. I bond-

HARRIET BACKER.

225. ALTERET I TANUM KIRKE.

Målning av Harriet Backer 1891. Hos Professor S. Laache, Oslo.

interiörerna förekommer ej sällan den röda färgen, och man påminner sig, att Fritz Thaulow yttrat om en röd stuga hon målat, något påverkad av sin beundran för Erik Werenskiolds

226. »SJÆLESORG.» SAKRISTIAN I TANUMS KYRKA.
Målning av Harriet Backer 1892. Hos Grosserer Anders Backer-Grøndahl, Oslo.

konst: det »bedst malede rødt i norsk kunst». Sol och skugga, sommarvärmen ute och svalkan inne i gamla landskyrkor, som Stange kyrka i Hedemarken, målar hon gärna, och som hennes betydligaste målning anses »Altergang i Stange kirke». Från Tanum är hennes ovanligt friska skildring i vitt och blått av själva kyrkan och även den torftiga sakristian, där »Indgangskoner» — de som skola kyrktagas — ligga på knä vid altarrunden, eller den i sin enkelhet gripande skildringen »Sjælesorg», målad 1892, där hon förlagt motivet till samma sakristia. Den stackars förgråtna fula kvinnan vänder sig i ångest till den gamle gode prästen. Solskenet lyser så vänligt genom fönstret. Den »tause Garborg», han som så väl kände själanöden och så varmt längtade efter nåden, har av sin vän Harriet Backer, som

227. FROKOST II.

Målning av Gustav Wentzel 1885. Nasjonalgalleriet, Oslo.

i fem år bodde uppe i Österdalen nära Garborgs, skildrats till-
lika med sin maka fru Hulda, de sitta i Gammelstua i Kolbotn.
Han skruvar på sin fiol, som snart skall ljuda i det blåroött målade
rummet med dess bjälkar. Det är ett riktigt norskt hem, målat
så djupt, så nationellt, att man fysiologiskt med alla sinnen upp-
fattar interiören, också själen, ty även den har den stora realistiska
konstnärinnan Harriet Backer låtit komma med.

Hennes inflytande som lärare har varit viktigt. Hon har
haft konstskola med Eilif Peterssen, med Christian Krohg, med
Gustav Wentzel och slutligen ensam. Ännu i sin höga ålder för-
blev Harriet Backer lika okonventionell och lika kär för de unga
som när hon började.

18—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

228. KONFIRMATIONSGILDE.

Målning av Gustav Wentzel 1887. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Bland realisterna märkas Gustav Wentzel, Jörgen Sörensen, Svend Jørgensen, Eiolf Soot och Halfdan Ström samt August Eiebakke. »Wentzel er en Kvistmaler», sade Edvard Munch med en axelryckning om den 1859 i Oslo i en snickarfamilj födde *Gustav Wentzel*, menandes väl ungefär detsamma, som då 80-talets realistiska författare av Heidenstam kallades skomakarrealister. Wentzels första bild visade faderns snickarverkstad och väckte stor förargelse. Sedermera uppmärksammades han genom sin »Frokost I», 1882, mamman i sin vita kamkofta sitter bredvid den stora kopparglänsande kaffepannan och skär ett stort stycke bröd åt sin kaffedrickande pojke, och ännu mer genom sin »Frokost II», målad tre år senare. Han skildrar här en måltid hos fattigt Oslofolk och gör det lika bra, som en Garborg, en Jonas Lie skulle kunna göra det, och visar särskilt i

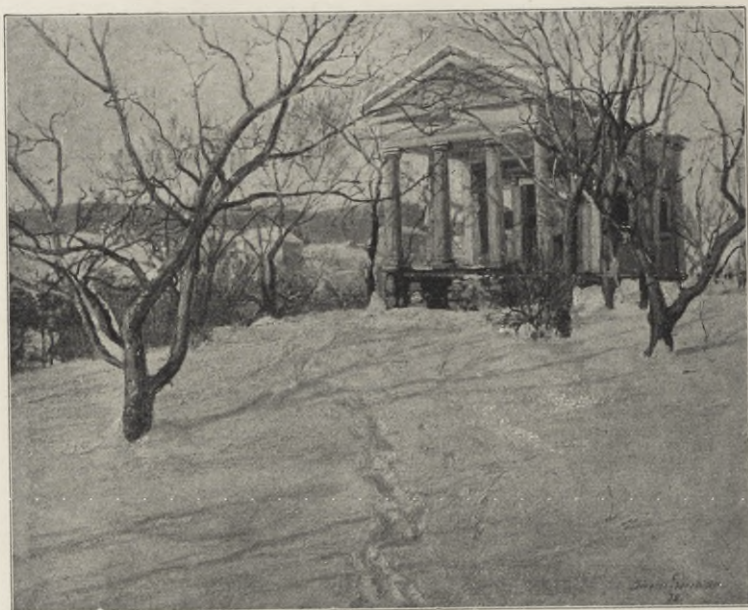
GUSTAV WENTZEL.

229. VINTER.

Målning av Jacob Gloersen 1894. Nasjonalgalleriet, Oslo.

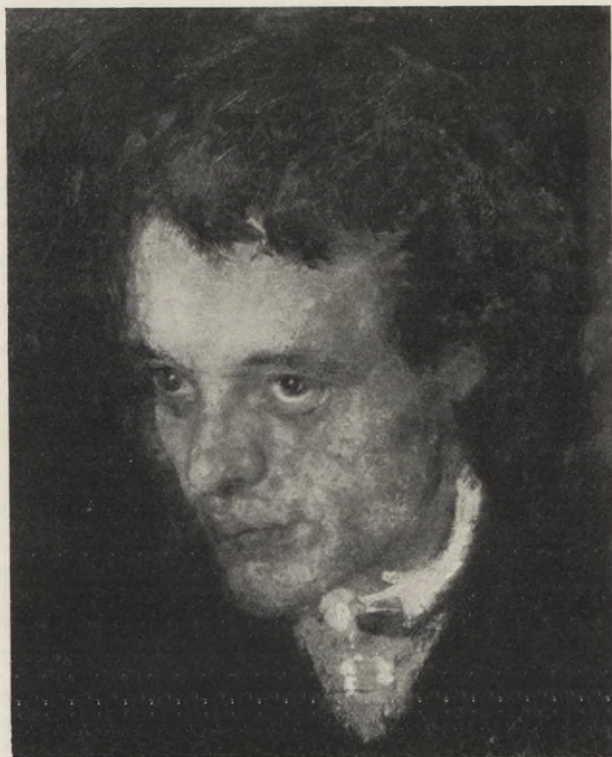
den sista frukosten en bredd och ett mästerskap i penselföringen, som göra denna bild, där lampljuset kämpar med den nya dagen på frukostbordet i ett arbetarhem, till ett koloristiskt mästerverk.

230. PAVILJONGEN EFTER SNÖFALL.
Målning av Jörgen Sörensen 1888. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Wentzels »Konfirmationsgilde» från 1887 hör till de bilder, som de gamla Düsseldorfarna skulle ansett innehållslösa, men som moderna anse vara fyllda med litterärt stoff. I allra högsta grad intresseväckande är denna tavla för den, som har sinne för de karakteristiska nyanserna hos typerna. 80-talet lever i denna bild, och prästmännens silhuett och pedagogiska gest mot bordskanten, de allvarliga ansiktena, både lustiga och rörande, allt ger oss en känsla av att »få vara med». — Faktiskt om också alldeles utan religiös betoning instämma dessa realister i Dürers vackra ord: »Nieman solle glauben, dass er etwas besser machen könne als wie es Gott geschaffen habe.»

Jacob Gløersen, född 1852, död 1912, var en lärjunge av O. Isaachsen, del II, s. 379, och studerade sedan i Paris. Som jägare älskar han friluftslivet. Det är i skogen han vill vara, och få ha

231. JÖRGEN SÖRENSEN.

Målning av Edvard Munch omkr. 1885. Nasjonalgalleriet, Oslo.

målat det nedsnöade landskapet så, att man verkligen känner vad yrsnö vill säga.

Louis Moe, född 1859 vid Arendal, var elev av Tuxen i Köpenhamn och har av djur och troll tecknat illustrationer, lustiga och särdeles omtyckta i Skandinavien. Moe har även gjort goda, fantasirika, om också ej med Vilhelm Pedersens jämförliga teckningar till Andersens Sagor.

Jørgen Sørensen, född 1861 i Oslo, död 1894, hör till dem, som sade: »Det er altsammen bedst og penest som det er.» Och man ger honom rätt i detta, då man ser hans landskap,

232. RESTAURATIONEN. ARBEJDERSAMFUNDETS KNEJPE I TORVGATEN, OSLO.
Målning av Halfdan Ström 1888. Nasjonalgalleriet, Oslo.

av vilka ett bär det för honom betecknande namnet »Februar to Grades Kulde, Vestre Aker 1887». Fotografisk konst är det, om man så vill, men fotograferad av ett människoöga och därtill en

233. AFTEN FRA OSLO.

Målning av Halfdan Ström 1891. Nasjonalgalleriet, Oslo.

konstnär. Hans vinterbild 1888 med den om ett grekiskt tempel påminnande träbyggnaden bland snödrivorna hör till det bästa i den norska landskapskonsten.

Man kommer väl närmast att tänka på dansken L. A. Ring, då man ser *Svend Jørgensens* bild ur kroppsarbetarnas liv. Han föddes i Drammen 1861. Efter studier i München och Paris slog han sig ned vid Tönsberg, där han med redbar konst och — det bör framhållas — utan indignation och förebräelser mot samhället målade fiskare och bönder. Jørgensen hör ej till de *koloristiska* fattigmålarna som svensken Wilhelmson. — Nordiska arbetare äro allvarliga i nyktert tillstånd, och Jørgensens bild av sonen, som gör besök hos sina föräldrar — den dygdige sonens återkomst, skulle man kunna säga —, har en så högtidlig och allvarsam stämning, att man skulle bli melankolisk, om ej sonens ansikte, sett i halvprofil, hade under allvaret en omedveten komik, i högsta grad typiskt nordisk.

234. JULEGILDE.

Målning av Lars Jorde 1895. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Till samma grupp ypperliga realister hör också *Eiolf Soot*, född 1859 i Smaalenene. Sin barndom tillbragte han i New York, men återkom som yngling till Oslo. Soots mor var född Lie och syster till den berömda pianisten Erika Lie-Nissen, av vilken Werenskiöld målat ett så underbart porträtt. Han studerade både för tysken Gussow och för fransmannen Bonnat och gjorde i Paris en förträfflig bild av sin frände Jonas Lie och dennes hustru. I ämnesvalet finnes hos Soot en understruken realism, och titlar som »Kjærring med Flatbrød» och »Barnemorderske» äro mycket sägande. Den senare tavlan skildrar en ung flicka, som i ladugården tagit sitt barn av daga och knäböjer förtvivad i ett bås bredvid korna.

En stilla skönhet och vederhäftighet lyser från den bild, han kallar »Välkomsten», där man ser ut genom den öppna dörren i en solbelyst norsk floddal. En bondkvinna hälsar ett par an-

235. AKERSÄLVEN VID ÖSLO.

Målning av Thorolf Holmboe 1903. Nasjonalgalleriet, Oslo.

kommande vänner, och allt sker med den högtidlighet, som för stadsborna har något både lustigt och vördnadsbjudande, som ett minne från gammalt fornnordiskt folkskick.

En annan realist och en av finaste sorten är *Halfdan Ström*, född 1863 i Oslo. Han var kamrat med Edvard Munch och hade Krohg till lärare. Inom samma socialt pittoreska naturalism, som utmärker Krohg, ligger också Ströms bild »Restaurationen», 1888. Man kan förstå, vad denna i naturlig storlek målade tavla av Arbejdersamfundets knejpe i Torvgaten, Oslo, skulle ha förekommit den gamla skolan obehaglig. I många

236. ANRETNING.

Målning av August Eiebakke 1891. Nasjonalgalleriet, Oslo.

tavlor har Ström sedan skildrat hemlivet, makan med barn vid bröstet eller familjens utfärd i det gröna, med starka röda färger på klänningarna. Kanske har han lyckats bäst i den vackra målningen »Aften fra Oslo», en herre och två damer, som titta över ett staket. Tavlan är intig för dem, som ej begripa, tjusande för dem, som förstå. Ström var befryndad med den danske konsthistorikern Emil Hannover och har av honom gjort ett gott porträtt. Han har försökt sig och lyckats i de mest olika målningsätt.

Lars Jorde föddes 1865 i Vang i Hedemarken. Han studerade först hos Werenskiold och påverkades sedan i Köpenhamn av dansk konst. Efter långa resor i hela Europa och energiska studier hos Harriet Backer och Zahrtmann bosatte han sig i Lillehammer, där han målade tillsammans med den i del II omnämnde Collett. En äkta norsk vinterstämning ligger över den

237. RÖROS OM VINTERN.

Målning av Harald Sohlberg 1903. Nasjonalgalleriet, Oslo.

tavla, som kallas »Julegilde», med de frånsända slädarna på den i vinternatten blåaktiga snön.

Thorolf Holmboe föddes 1866 i Helgeland i Nordland. Det har påpekats, att han var Gudes sista elev och rönt påverkan av honom, och något av romantik ligger över Holmboes havsbilder, ej minst över hans kända akvarell till Vilhelm Krag's dikt: »Der skreg en Fugl over øde Hav langt fra Lande.» En hyllning till sin hemtrakt har han gett i sina illustrationer till Petter Dass' Nordlands Trompet. Liksom hans lärare Gude romantiskt målade Oslofjorden, så har Holmboe utvunnit skönhets-effekter ur den i det avseendet något motspänstiga trakten kring Akersälvens fabriksmutsade vatten med omgivande fabriksbyggnader.

Vederhäftig är ordet för *August Eiebakke*, född 1867 i Askim, Smaalenenes amt. Vill man veta, hur det »känns» både utomhus och inomhus i Norge, skall man se på hans landskap och interiörer. En målning som »Anretning», 1891, ger det norska

238. MARI KLASSEN.

[Målning av Halfdan Egedius 1895. Hos Skibsreder J. B. Stang, Oslo.

bondfolket med det stilla allvar, det anser vara på sin plats, då någon föda på främmande ställe skall intagas. Den under sommar och vinter i ansikte och om händer lika blåfrusna kvinnan sätter fram sin »rømmekolle» och smöret; den bleka kumminosten och de färska vörtbrödsskivorna stå så vackert mot den vita duken, att man får både ögats och magens aptit på den enkla men sunda anrättningen.

Harald Sohlberg, född i Oslo 1869, är en person för sig i den norska konsten. Han är kolorist på ett oskandinaviskt sätt, något i samma väg som Zahrtmann är det, med glödande röda och blå färger, som mera tillhöra drömmen än verkligheten. Stundom påverkar han på det allra obehagligaste vis just genom sin färg, som ibland har något brokigt, ibland t. o. m. något sjukligt. Hans väldiga tavla av bergsgruppen »Rondane» har mera av ett landskap på månen än av konungariket Norge. Och i all sin realism ger hans bild »Röros om vintern» med sina nästan översnöade rödmålade trähus kanske mer av mardrömmen om Röros vintertid än av verkligheten.

Mest påverkad av Werenskiöld var *Halfdan Egedius*, född i Drammen 1877, död 1899. Han var endast 21 år fyllda, då han avled. »Aa, jeg som skulde ha utrettet saa meget», yttrade han på dödsbädden. Han hann dock med tillräckligt för att hans namn skall komma att förbliva i den nordiska konsthistorien. Harriet Backer skriver om honom, att han var: »En ung Mand om hvilken vi alle vidste og følte at han var et Geni.»

Det var i Telemarken han hade sin konstnärliga hembygd. Här gjorde han sina bästa saker. Den tjocka och stadiga bondflickan Mari Klasen (hos Skibsreder J. B. Stang) i sin röda kjol med orangefärgat halskläde är, som den störste kännaren av Egedius, Halvorsen, säger, målad med en penselföring, som »er bred og feiende, 'flot' i Ordets bedste Forstand». Sin andra tavla, målad nästan samtidigt, kallar han »Drømmeren» och den framställer målaren Stadskleiv, om vilken Egedius själv skriver: »Han sidder i en ildrød Kubbestol mod en skinnende hvid Peis i min egen Stue og stirrer ned i en Solflekk, som spiller for ham paa Gulvet.» Det finns intet så norskt i färg och karak-

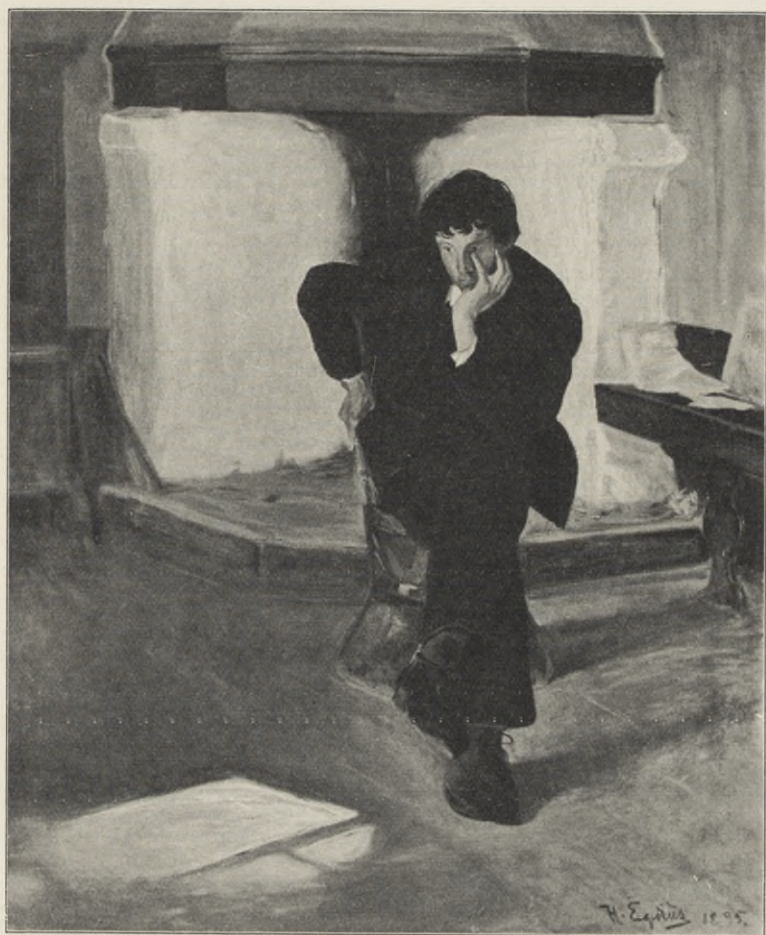
239. ORMEN LANGE VED STRANDEN.

Teckning till Snorres Kongesager av Halfdan Egedius 1887, vid 10 års ålder.

teristik som denna senare målning, där den unge konstnären placerat sin modell och givit honom en ställning, kraftgenial och så självmedveten, som blott en norsk målaryngling kan intaga.

Konstskriftställaren Walther Halvorsen, som har givit ut en förträfflig bok om Egedius, anser att dessa två porträtt av bondflickan och målaren »vil være med til alle Tider, naar det skal gives Besked om hvor sund og mandlig Kunst der virkelig er i vort Land», och häri instämmer man utan tvekan. De målades dessa två tavlor 1895, således av en 18-åring, och på Stadskleivs då gjorda teckning av Egedius ser han ut som en ovanligt barnslig 18-åring.

Det var egentligen Werenskiöld och Skredsvig, som Egedius älskade. Om Edvard Munch skrev han 1894: »Munch havde mange dejlige Ting men ogsaa en hel del mindre dejlige, især hans symbolistiske Ting.» Ernst Josephson slog ej an som naturalist. Egedius finner honom »torr» men yttrade om de teckningar, konstnären utförde under sinnessjukdomen: »Hvor rart det er at se disse Tegninger, naar man ved at den der har gjort dem er gal; nogle av dem synes jeg virkelig er vakre, thi der ligger saadan sværmisk erotisk Følelse i dem, der er ikke Tegning men Sjæl i dem, om de end er lidt forvirrede.»

240. DRÖMMEREN.

Målning av Halfdan Egedius 1895. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Till Köpenhamn reste ynglingen 1896 och blev där elev till Zahrtmann. Men han tyckte icke riktigt om sin lärare och denne ej heller om honom. Om danskarna skriver han så typiskt för en norsk gosse: »Jeg forstaar ikke Danskerne og Danskerne ikke

mig, da jeg har kommet sammen med dem. Det er noget so skrækkeligt kvindfolkeagtigt ved saa mange av dem. Ja, Erichsen — Egedius' vän Thorvald Erichsen — »han lo ved Tanken paa hvordan Dansken og jeg vilde klare os sammen. De er hyggelige naturligvis men saa stille, forsiktige og langmodige — saa Sproget, da, jeg kan sidde og bli lei ved dem, nej vi passer ikke sammen. Jeg havde for Resten ikke troet jeg var saa norsk.» Det tror däremot så gärna den som ser på hans tavlor.

Egedius ville ge »stämning» och har kanske i detta avseende nått högst i den fulltoniga målningen »Sommar», 1896, med ryttaren, vilken från sin häst plockar körsbär. Liksom Degas älskade Egedius att se på hästar och dansande kvinnor. Få ha som denne unge konstnär kunnat ge bägges rörelser; hästens ansträngningar, lätta löpande eller hur han är, då han står stilla, ha ofta med mästerskap tecknats av Egedius. De dansande Telemarksflickorna, vilkas dansrörelse han sökt att fånga, ha något vilt, något av hednisk yra.

Bland hans teckningar äro kanske hans illustrationer till Snorres Kungasagor märkligast. — Det ligger en underlig storhet över hans bild »Ormen Lange ved stranden», men måhända har han nått allra högst i det slutresultat han efter många teckningar nådde med skildringen av de sejdmän på Skatteskår, vilka Olav Tryggvason lät binda vid skäret under ebb, så att de skulle drunkna när floden kom. Det är en teckning full av hednisk mystik.

Egedius ville ge nordisk stämning, norsk stämning, och det torde väl vara få målare i Norden, som i den grad fullständigt lyckats att genomföra sin konstnärliga önskan.

En originell konstnär, och även en författare av rang, är *Theodor Kittelsen*, född i Kragerö 1857, död 1914. Den fattige gossen försökte sig först som urmakare, men hans tyskfödde urmakaremästare i Arendal sade: »Do blir aldrig i dit liv oremager. Do sitter bare ondt drymer.» Genom en välvillig sekreterare i Norska konstföreningen fick Kittelsen medel att komma till München bland de andra norska stora konstnärsämnen vid den tiden. Svensken C. G. Hellqvist ritade där av honom. Redan som 22-åring målade han en realistisk tavla av märklig art, kal-

241. AASMUND OLAFSEN VINJE.

Teckning av Th. Kittelsen. - Rasmus Meyers samling, Bergen.

lad »Strejk». Det var år 1879 den målades, och den hade mycket av det, som skulle sedermera utmärka både Krohg och Viggo Johansen. Några fabriksägare mottaga sittande i ett av en taklampa upplyst rum en grupp sorgsna och tafatta arbetare. Den är målad utan att ta parti för någon, men man tycker sig se, att den var målad under de tider, då arbetarna ledo flera nederlag vid strejkerna än de vunno segrar. Andra tider kommo, då det blev tvärtom. Men det är icke som realist, det är såsom den fantasirikaste skildraren av allt mystiskt underjordiskt och trolskt, som finnes i den norska naturen, som Kittelsen är stor. Rent artistiskt stodo ej hans teckningar till Asbjörnsens Sagor lika högt som Werenskiolds, men då det gäller mystik och fantasi, äro de kanske överlägsna, och både texten och bilderna till Kittelsens märkliga bok »Troldskab» intaga en rangplats i hela den europeiska litteraturen, som handlar om dessa ämnen. Man berättar, att Kittelsen en gång yttrat om en konstnär, som skulle göra

19—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

illustrationer för sagor: »Skall den rita troll, han har ju aldrig sett något sådant.» Själv vet han däremot väl, hur de se ut, och hur fullvuxna vi än må vara, de av oss, som äro nog lyckliga att ha kvar något av barnasinnets och av den nordiska urgrunden på botten av sin varelse, tycka sig ha i drömmens belysning sett den gamla trollkärningen »Guri Suppetryne» traskande i väg med sina trollgubbar till Guldslottet, där man drack öl ur guldhorn och stora ämbar och nissarna slogos och drogo fingerkrok. På andra bilder se vi trollpackorna dansa i ring kring »Fanden» och hur »Draugen» sticker upp sitt gräsliga huvud, sittande på vraket av en båt. Har man sett Draugen, går man till botten. Eller man ser de underjordiska, dvärglika figurer med degenererade bondansikten komma knogande med sin bortbyting eller sätta i sig både »Römmegröd och Spekekjöd» och använda sig av både »Drammeflaskan og Skraatobakken». Här meddelas hans bild av »Nissen og Katten». »Nissen er en liten rar Tass — overalt baade paa Loft og paa Laave kan man höre ham knise og fnise og gotte sej.» Kan denna passagerares görande och låtande beskrivas mera trovärdigt än av Kittelsen: »Som oftest sidder han paa Laavebroen i Maaneskinnet og dingler med Benene over Kanten — best liker han sig i Laaven hvor han kan rusle om i Höet eller oppe paa det mørke Loftet mellem Kister og gammelt Skrammel, fullt av Stöv og Spindelvæv. Jo mere rotet det er deroppe, des bedre trives han. Der er saa meget rart oppe paa et Loft — Rotter og Mus og fede Eddekopper: bort i Vinduet ligger der fuldt av tørre Fluere og langbente Myg. — Men om Natten er det ikke hyggeligt at ligge og höre paa Nissen. Stundom tusler det som et Nöste, saa begynder det at pipe og hvæse, til der med et blir en forfærdelig Rammel, Blikspand falder i Gulvet, tomme Krukker og Flasker velter, og rundt omkring tripper der ligesom hundrede Rotteben. Saa med en Gang blir alt stille igen.»

Med en egendomlig personlig humor intränger Kittelsen i det naiva känslo- och tankelivet på ett så underbart sätt, att han endast har författaren Albert Engström till jämlike. Under titeln »Jomfruland» har han gjort akvareller från barndomshemtrakten, från den platta skogklädda ön Jomfruland utanför staden Kra-

242. TOMTEN OCH KATTEN.
Teckning av Th. Kittelsen 1887.

243. »DISSE MANFOLK . . .»
Teckning av Olaf Gulbransson omkr. 1915.

gerö. I Eggedal och Sigdal tillbringade Kittelsen sista delen av sitt liv. Här skrev han den rörande älskvärda »Folk og Trold, Minder og Drømmer», där hans ursprungliga genialitet och hans milda, med Wilhelm Busch besläktade något sydtyska livssyn smälts ihop med norskt väsende. Kittelsen hör till de norska, till de nordiska dyrgriparna.

Vinje, skaparen av »maalet», vid århundradets mitt den mest urnorska fremtoning, är genialt framställd av Kittelsen som en gammal trästubbe, full av trots och melankoli i egendomlig förening.

244. TYSKE DIKTAREN KARL VOLLMOELLER.
Teckning av Olaf Gulbransson 1914.

En tecknare, som står i främsta ledet bland samtida europeiska skämttecknare både vad humor och konstnärlighet beträffar, är *Olaf Gulbransson*, född 1873 i Oslo. Fadern var faktor på Verdens Gangs tryckeri och lät sin son till en början studera till träsnidare. Det var Gunnar Heiberg, som upptäckte Gulbranssons talang, då denne ritade i skämttidningen *Tyri-Hans*. Genom *Simplicissimus'* förläggare Albert Langen, som var gift med en av Björnstjerne Björnsons döttrar och ofta vistades hos sin svärfar på Aulestad, kom Gulbransson 1902 till München, där han blev medarbetare i den skarpa och, vad den konstnärliga kvaliteten beträffar, betydligaste skämttidningen i Europa, *Simplicissimus*.

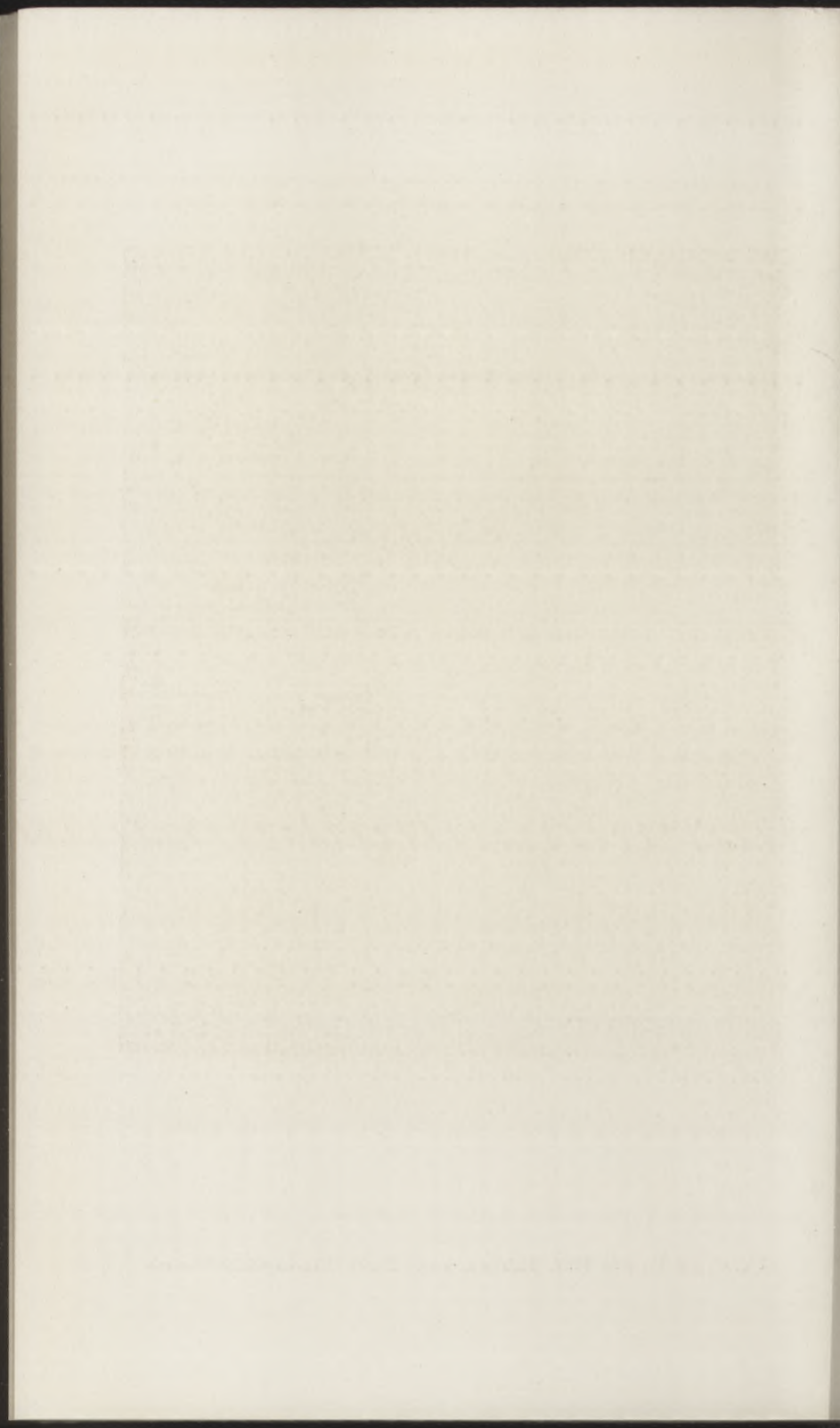
245. SYKT BARN.

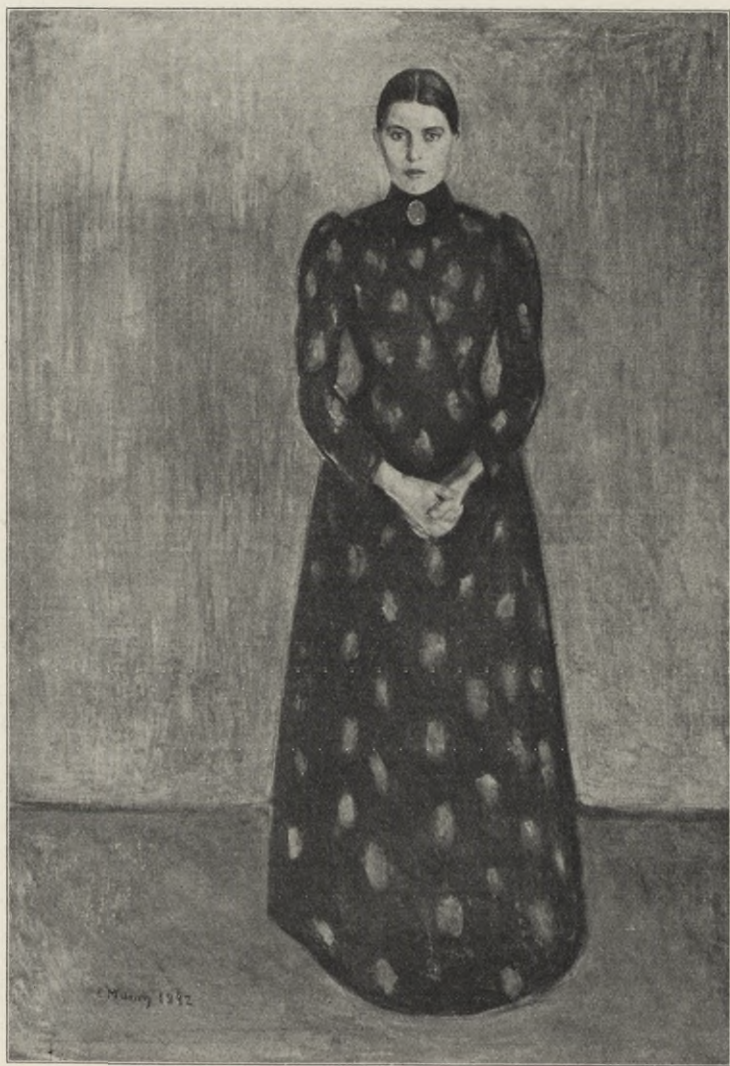
Målning av Edvard Munch 1885, sedermera repliker i Thielska galleriet i Stockholm och Nasjonalgalleriet i Oslo.

Redan innan han bosatte sig i Tyskland hade Gulbransson ritat i *Trangviksposten*, en parodi på en inskränkt landsortstidning, motsvarande *Grönköpings Veckoblad*, och ritade här elaka, lyckade hånbilder över olika småstadspersonager, som icke förefalla vidare tilltalande för mera fritt tänkande och kännande personligheter. Han har i *Simplicissimus* tecknat bilder, som i skärpa, komik och konstnärlighet äro fullt jämgoda med det bästa, som presterades i denna tidning.

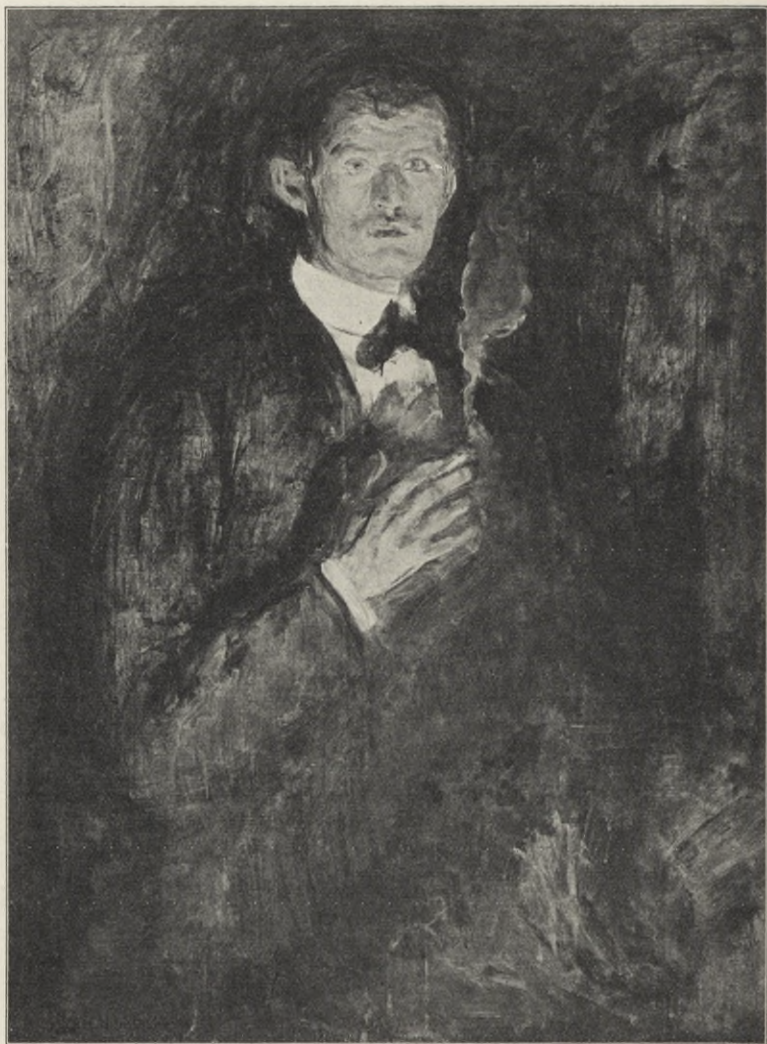
DETALJ UR EN SYK PIKE. Målning av Edvard Munch. Nationalgalleriet, Kristiania.

246. MIN SØSTER.

Målning av Edvard Munch 1892. Nasjonalgalleriet, Oslo.

247. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Edvard Munch 1897. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Utom dessa skämtbilder, vilka ha en sälta och en explosiv komisk kraft, som är förbluffande, har han ritat karikatyrer av skandinaviska och tyska litterära och konstnärliga personligheter med dragen på det dräpligaste och kvickaste sätt överdrivna. Själv förstod ej Gulbransson, varför folk stötte sig på att bli karikerade: »Jeg synes Karikaturen er det fordelagtigste i ethvert Ansigt. Et Ansigt som ikke kan karikeres opfylder mig med Modbydelighed. Det kommer jo ogsaa av at det savner ethvert Udtryk.» Många storheter mista dock humöret, då man ritade av dem skämtsamt och ser man Gulbranssons karikatyrer, förstår man ofta också varför. Det ligger ibland något riktigt ondskefullt i teckningarna, så i bilden av den norska kvinnan av enkel typ, som håller föredrag om det »raa mankøn». Nog har modellen här rätt att bli litet nedslagen eller litet arg, allt efter temperamentet.

Ingen i hela Norden och bra få i det övriga Europa kunna teckna »fint folk» så som Gulbransson. Med den subtilaste linjekonst och den mest distingerade smak giver Gulbransson alla nyanserna hos intelligent, eleganta tyska — och semitiskt tyska herrar och damer. Varje pose, varje tillgjord eller raffinerad geste och tvetydigt minspel återger han så, att hans teckningar komma under begreppet utsökt konst.

Ragvald Blix, född 1882 i Oslo, hör också han till Europas skarpaste och mest konstnärliga skämttecknare.

En av de märkligaste målare, ej bara i Skandinavien utan i hela samtidens konstvärld, är *Edvard Munch*. Han föddes 1863 i Løjten i Hedemarkens amt. Hans fader var distriktsläkare, och han tillhörde den kända, på kulturens olika områden betydande norska släkten Munch. Tidigt kom han till Oslo, där han lärde teckna för Middelthun. Han påverkades kanske mest av Heyerdahl och arbetade tillsammans med målarna Halfdan Ström och Jörgen Sörensen, av vilken senare han målat ett sjäfullt porträtt, bild 231. Vid den tiden var Munch realist, men det var stämningen han sökte. Han blev färdig ovanligt tidigt. Redan 1885 tillkom den såväl genom känslans intensitet som genom tekniskt mästerskap betydande tavlan »Sykt barn», en rödhårig flicka mot vit kudde och modern böjande sig i sorg över barnet. Fortfarande betraktas

248. BÖN.
Träsnitt av Edvard Munch 1902.

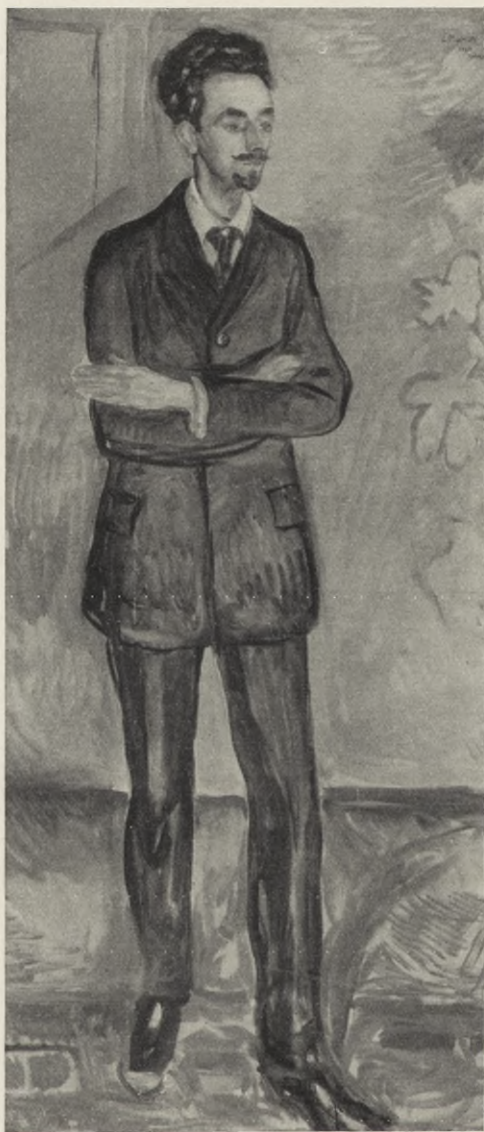

249. STJERNENAT.

Målning av Edvard Munch 1894. Hos Fridtjof Nansen, Lysaker.

denna tavla, som äges av advokaten Nörregård och som av konstnären ytterligare målats i repliker, den ena i Norska Nasjonalgalleriet, den andra i Thielska galleriet i Stockholm, som något av det väsentligaste i hans produktion.

År 1888 flyttade Munch till Aasgaardsstrand, strax söder om Horten vid Oslofjorden, och rullstenarna på havskusten, som där förekomma, får man sedan se på många av hans tavlor. Det var vid denna tid två av hans allra främsta verk tillkommo. »Vår» kallar han den 1889 målade storartade tavlan, som återigen föreställde en ung sjuk flicka med hennes moder. Bägge glädja sig

250. HELGE RODE.

Målning av Edvard Munch 1908. Nationalmuseum, Stockholm.

stilla åt de vårfläktar, som komma fönstrets gardiner att svälla. Tavlän är ett av de fullödiggaste uttrycken för den s. k. verklighetskonsten, ett mästerverk, som vunnit med åren.

Ordet verklighetskonst måste emellertid tagas i Munchs egen mening, ty, som han säger, »man skal ikke male slik som man ser det, men slik som man saa det».

Nästan lika betydande är hans samma år utförda, i gråblå ton målade porträtt av Hans Jæger. Författaren av den beslagtagna boken »Fra Kristianiabohêmen», utkommen år 1885, sitter med hatt och rock vid ett glas på kaféet. Hela gestalten har något tvetydigt och unket, men också något av obestridlig intelligens. Bilden är en god karakteristik av en hel tidsriktning.

Munch har målat en hel serie förträffliga porträtt både av män och kvinnor. Kanske höra självporträttet från 1897, en mystisk vision bland blå dimmor och lågor, och bilden av hans syster 1892 i svart och violett, en andlig motsatspendang till Hans Jæger, till det allra bästa.

Den högt begåvade danske diktaren Helge Rode, som mycket vistats i Norge, har fått sin spensliga gestalt och sitt förfinade ansikte förstående återgivna av Munch på porträttet i Nationalmuseum i Stockholm. Bland Munchs misslyckade människoskildringar måste man nog räkna hans porträtt av Nietzsche i Thielska galleriet i Stockholm.

Ingen har tolkat och förstått Munch så som *Jens Thiis*, född 1870, i sin ungdom en god målare, något minnande om Gerhard Munthe, under 1900-talets början Skandinaviska halvöns främste konstförfattare och kritiker och den, som med en kraft, begåvning, energi och framgång utan motstycke i både Norge och Sverige arbetat på att göra modern konst förstådd. Genom sin verksamhet som chef för Oslo Nasjonalgalleri, genom otaliga föreläsningar, däri han utvecklade en nästan profetisk entusiasm, ibland som en Paulus, vändande sig ifrån vad han som en Saulus dyrkat, och först och sist genom artiklar och ypperliga skrifter, skrivna med lika grundliga kunskaper som med utmärkt stilkonst, har han berett väg för den konst, som under olika decennier varit den modernaste. Men han kan ej bara skildra Munch och

modernisterna sympatiskt. Sällan får man läsa bättre avvägda domar än dem han faller i sin djupt förstående skildring av den Thiis så främmande Tidemand. Ett prov på hur skönt och träffande han kan uttrycka det mest svårutsägbara och subtilaste är hans underbara klargörande av det innersta i Edvard Munchs konst:

»Som et flakkende irllys ved høilys dag virker Edvard Munchs kunst i det kunstnerslægtled, hvortil han hører. I realismens og naturalismens fulde solskin sprang denne flamme frem som fra ukjendte kilder.

I begyndelsen, i friluftskunstens middag var der faa, som agted paa dens sælsomme skjær. Den gled ind i solskinnet, sluttes av dagslyset. Den havde bare den sygelige eiendommelighed, som allt fremmed lys har, naar solen hersker.

Men alt som naturalismens dag heldede, og det begynde at skumre i den unge kunst og digtning, blev denne enslig flakkende flamme mere tydelig. Og da dens skjær blev stedse skarpere, grellere, uhyggeligere, blev den ogsaa bemærket med stigende forundring.

Hvor kom den fra? Havde ikke flammen en giftig glans, et blaaskjær som mindede om død og forraadnelse?

Visselig var det dekadencens syge skjær over denne kunst — ve den.

Men var der alligevel ikke noget i dens glans, som lignede stjernernes? En sitren som av hemmelig gru, en blussen over hemmelige glæder? Av og til var det, som om denne flamme gled bedst in i stjernenatten, blev rolig straalende mellem stjernerne.»

Med slående sanning och klarhet har Thiis påvisat både det dekadenta draget hos Munch och hans evighetslängtan, och denna motsättning i människohjärtats innersta kommer klart fram för våra ögon i de två tavlorna, mästertliga både i teknik och stämningssinnehåll, »Dagen derpå», den berusade kvinnan, halvklädd i sängen och med vinbuteljen, och »Stjernenat» med sin kosmiskt världsomfattande känsla. Den målades 1894 och finnes hos Fridtjof Nansen, Lysaker. En replik finnes hos Klas Fåhræus, Lidingön.

Efter studier i Frankrike slog sig Munch ned i Berlin 1890 och väckte på en utställning därstädes 1892 en sådan konststrid,

251. DAGEN DERPÅ.

Målning av Edvard Munch 1894. Nasjonalgalleriet, Oslo.

att han gav direkt anledning till den berlinska konstnärssammanslutningens sprängning i en konservativ och en radikal förening. Med något av hans vän Strindbergs våldsamt och blandning av realism, överdrift och råhet, allt genomglödgat av lidelse med starka inslag av psykisk överretning, målade, etsade och litograferade Munch en serie konstverk, som behandla de mest subtilt och litterärt utgrubblade situationer, med de elementära känslorna hat, könsdrift och fasa som bakgrund. Ibland kan han enkelt och stort framställa känslorna utan några omskrivningar. Hur underbart har han ej skildrat bönen, ropet ur hjärtats innersta djup, i det här meddelade träsnittet.

I Tyskland är Munch mycket beundrad som målare och ej minst som grafiker, etsningar, litografier, träsnitt, och man sätter där värde på det litterära draget, varigenom han alldeles skiljer sig från den från Frankrike stammande expressionistiska strömningen. Hans »Madonna» symboliserar naturalistiskt, om uttrycket

252. »MADONNA.»
Litografi av Edvard Munch 1893.

253. TOR HEDBERG.
Litografi av Edvard Munch 1909.

tillåtes, också i ramen det organiska livets högsta ögonblick och etsningen »Nat», bild 256, tillvarons mystik.

Munch hör åtminstone i Tyskland och i Skandinavien — han är så gott som okänd i Frankrike och i den latinska och anglo-saxiska världen — under 1900-talets början till de egentliga ledare för de unga vid sidan av Cézanne, van Gogh och Gauguin.

20—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

254. KEMI.

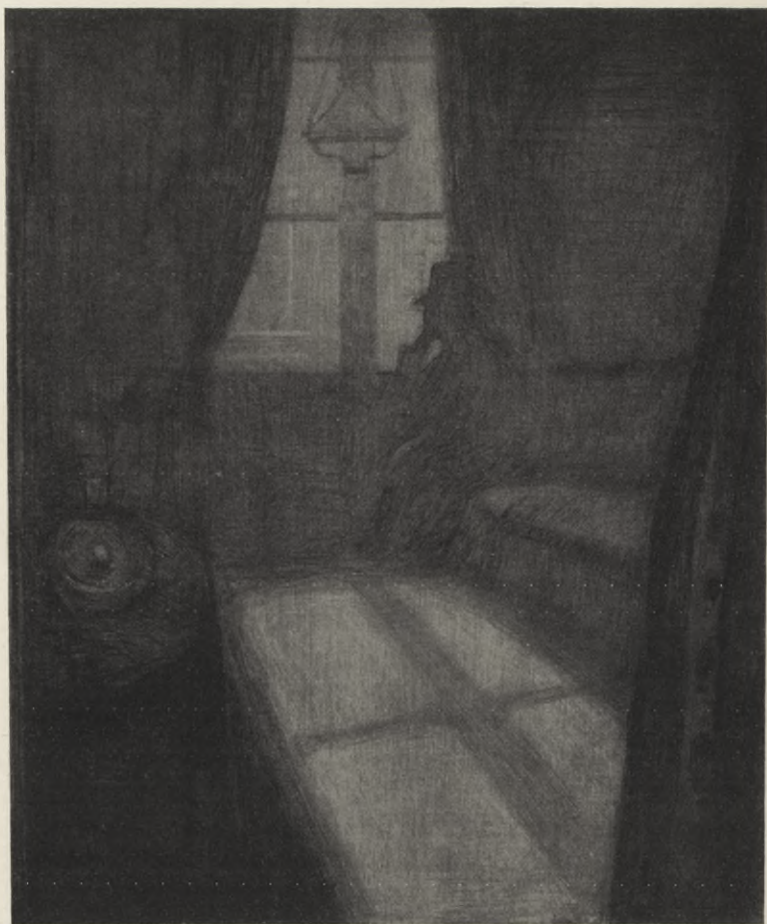
Väggmålning i universitetets aula i Oslo av Edvard Munch 1911.

255. ARBETARE I SNÖ.
Målning av Edvard Munch 1910.

I årtionden sysslade Munchs fantasi med en serie tavlor, kallade »Livsfrisen» och som han önskade sammanställa i någon lämplig arkitektonisk miljö. Han hade tänkt sig, säger han själv, dessa olika bilder utgörande »et dikt om livet, om kärlegheden og døden». Bildserien skulle skildra den enskilda människans sorger och glädje och vara en motsvarighet till de dekorativa väggmålningar han utförde i universitetets högtidssal, där mänsklighetens problem skulle behandlas. »Livsfrisen» var — det sade han själv — mycket skisserad. Han hade, som nämndes, tänkt sig en arkitektonisk omramning, som icke blev av, och tavlorna skulle därtill göras färdiga på platsen. Bakom männen och kvinnorna, framställda gripna av olika lidelser, ser man strandlinjen och det böljande havet.

Munch ville använda sin realistiska impressionistiska teknik

256. NAT.

Etsning av Edvard Munch 1895 efter den 1890 målade tavlan i Nasjonalgalleriet, Oslo.

till dekorativa uppgifter med allegorisk undermening och gjorde för Oslouniversitetets festsal förslag till en serie väggbilder, som efter en tävlan 1911 blevo utförda på hans vanliga skissartade sätt och egentligen, vad figurerna beträffar, blott med en bred uppteckning med penseln. Vad han önskade göra har han ut-

tryckt i orden: »Jeg har villet at dekorationerne skulde danne en sluttet og selvstændig idéverden og at deres billedelige udtryk skulde være samtidig særnorske og almenmenneskelige.

Med hensyn til salens græske stil, mener jeg, at der mellem denne og min malemaate er en række berøringspunkter, særlig i forenklingen og flatebehandlingen, som gjør, at salen og dekorationer dekorativt 'staar sammen', selv om billederne er norske.»

Konstnären har tagit solen till utgångspunkt, och en bild av den omgiven av strålknippen lyser över ett berglandskap på fondväggen. Våldiga ytor på sidorna upptagas av historien, en gubbe, som berättar för ett barn, och som pendang till denne den egenomliga »Forskerne», en kvinna med ett barn vid bröstet, omgiven av nakna barn, vilka betrakta naturföremål. Kompositioner på höjden av personer, som skrida fram mot ljuset, och älskande par, omgivna dels av »de nye straalere», dels av fysikens och kemiens attribut, utfylla sidorna. Att dessa bilder, som sedan i huvudsak skulle utföras skissartat, verkade stötande på mången, var ganska klart. I nämnden yttrade sig Jens Thiis med allra största entusiasm för bildernas utförande, den danske målaren Joakim Skovgaard ytterst reserverat *för*, slutande med orden: »Bedst dog om Billederne i hvert Fald fuldføres i Festsalen og faar Lov at sidde der nogle Aar til Dommen avklarer sig.» Den gamle professor Lorentz Dietrichson yttrade sig lika reserverat *mot*: »Som jeg i Inledningen av dette Votum yttrede, avgiver jeg dette med en stærk Reservation. Skulde det være saa, at mit svækkede Syn gjør det umuligt for mig at opfatte en dekorativ Farvevirkning, der er saa altovervældende, at den lader Hensynet til antik Opfatning, til korrekt Tegning og sluttet Komposition synke sammen til et Intet, *saa suspenderer jeg selvfølgelig min Mening*. Men derom maa andre — ikke jeg domme.»

Om det icke var så värst svårt för konservativt anlagda personer att motsätta sig dessa bilders utförande, trots att trycket från konstkritiskt intelligenshåll var oerhört starkt, var det så mycket modigare av den gamle konstnärlige radikalen Christian Krohg att år 1912 skriva: »Efter Munchs sidste mislykkede Forsøg paa Udsmykningen av Festsalen finder jeg der bør udskrives

en international Konkurrence.» Det var ej lätt att komma med ett självständigt omdöme, då det gällde ett med religiös tro och hänförelse omfattat målargeni som Edvard Munchs, sedan detta snille så fullständigt slagit igenom i norsk, tysk och även svensk konstkritik.

Munch har som de flesta stora ibland misslyckats. Han är obändig och hänsynslös; ibland roar det honom att låta färgen avsiktligt få rinna ned på den vita ramen. Sådant och mycket annat, som verkar tydligt utmanande, har stött många. Men vi ha nog mindre skäl att dröja vid detta än att hisna och häpna över de avgrunder, han visat oss, och njuta av det skönhetsrike, som stigit upp ur hans själ och skapats efter hans beläte.

Man kan aldrig *fullt* förstå en annan människa, och en tid kan aldrig förstå en annan *till fullo*. Det finns vissa saker, som Munchs konst blott kan uppenbara för sina samtida och blott för några få av dem. Låt oss taga därav så mycket som är oss möjligt. Hur framtiden kommer att bedöma honom, därom kunna vi intet veta.

257. JENS THIES.
Litografi av Edvard Munch 1913.

258. UNGHÄST PÅ FJÄLLET.

Målning av Oluf Wold-Torne 1902. Rasmus Meyers samling, Bergen.

Norska konstforskare ha med skäl framhållit, att sinnet för färgen, för starka, klara färger harmoniskt sammanställda, är ett nationellt norskt drag.

Thorvald Erichsen, Ludvig Karsten och Bernhard Folkestad ha omkring 1910 och efteråt visat, vad man kan få för klang i rött och blått.

En diskretare färgskala utmärker *Oluf Wold-Torne*, född 1867 i Soon, död 1919. Det var en framstående kolorist, om också, när han blev färdig konstnär, helt olika sin lärare Zahrtmann. I Paris påverkad av franska impressionister och av Cézanne, vilken för många norska målare från och med Weren-

259. VAS MED BLOMMOR.

Målning av Oluf Wold-Torne 1912. Rasmus Meyers samling, Bergen.

skiold spelat en stor roll, har han dock i sina stilleben, oftast blommor, dock föga av det explosiva, som utmärker modernisterna och särskilt Matisse-lärjungarna. Han hör till de fina och försynta konstnärerna.

»Unghäst på fjället» med sina grå-blå-gröna toner har något av den stora stillheten, ur vilken gnäggningen stiger som ett rop ur naturens eget bröst, med mystisk tjusning trängande till våra hjärtan. Bland Wold-Tornes blomstermålningar märkes »Syrener», i vårt Nationalmuseum, och med starkare färger hans »Vas med blommor», i Rasmus Meyers samling i Bergen.

260. FJÄLLSLUTTNING FRÅN KVITSEID.
Målning av Thorvald Erichsen 1900. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Med kärleksfullt intresse inträngde Wold-Torne i den italienska dekorativa konsten, men hans egna teckningar till konstindustriella föremål och till dekorativa friser ha ingen efterbildande karaktär utan äro rent personliga. Det finnes hos Wold-Torne en förfining, som — det framhålles av norska kritiker — icke är vanlig i norsk konst och som saknas där. Den kom från hans egen sympatiska personlighet. Den fine norske kritikern och konstentusiasten Andreas Aubert säger om Wold-Tornes konst: »Barnefrisk og morgenfrisk som en Lovsang.»

Ett år yngre än Wold-Torne är *Thorvald Erichsen*, född 1868 i Trondhjem. Friskhet är ett ord, som ofta kommer en på tungan, då tal är om norsk konst, mera sällan ordet kultur, men båda dessa egenskaper finnas hos denne måttfulle, målmedvetne modernist, som, det är sagt, strävar efter »färgens rent

261. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Thorvald Erichsen 1901. Hos Kammarherre Carl Anton Ossbahr, Stockholm.

sensuella värden», men som alldeles har undvikit den modernistiska deformationen.

I sin »Fjällslutning från Kvitseid», den trakt i Telemarken, där också Werenskiöld målar, har Erichsen fått in en mäktighet i formen och en lätthet i penselföringen, som gör denna år 1900 tillkomna tavla till en av de bästa i norsk naturframställning.

I glatt klingande färger målar Thorvald Erichsen också utmärkta norska rumsinteriörer, där ibland apelsinernas guldgula bollar tala om fjällandets förbindelser med Södern, liksom Erichsens konst, så norsk den än är, fått livgivande impulser från sydligare trakter.

Thielska galleriet och Göteborgs museum ha prov på hans starka måleri.

Det är mera av den högt bildade mannens personlighet än av färgklangen i hans taylor i det utmärkta porträtt, som den danske målaren Ludvig Find utfört av Erichsen, där denne har något av romantisk drömmare, sådan som han sitter i den danska empirsoffan. Frejdigt ur alla synpunkter är däremot det självmedvetna porträttet Erichsen gjort av sig själv, där konstnären avbildar sig rent frontalt sedd nerifrån. Målningen finnes hos den utmärkte svenske konstkännaren kammarherre Carl Anton Ossbahr.

Från sin hemtrakt Vaage i Gudbrandsdalen har *Kristen Holbø*, född 1869, efter studier i Oslo och Köpenhamn, utfört musikaliskt finstämda friska landskap. Han är representerad i Nationalmuseum i Stockholm med ett sådant fjällandskap i silverblågröna toner.

Explosiv är ordet för *Ludvig Karsten*. Han föddes 1876 i Oslo och studerade i München och flera år i Madrid. Slutligen blev han i Paris Matisse-lärjunge. Karsten har rönt inverkan av Munch men har intet av det litterära draget hos denne. Minnande om denne hans äldre målarkamrat är den tavla Karsten kallat »Lungsot». Den gamla kvinnan, utmärglad, inbiten, står så påstridig som tänkbart och knyter händerna över magen. Hon är återgiven med en målerisk energi, som griper åskådaren mer och mer för varje gång han ser denna bild i brunt och blått. I Karstens oerhört stora produktion finnes mycket, som verkar tillfälligt och löst, ibland undrar man om bilden är tillkommen under ett anfall av konstnärlig bärsärkagång, om konstnären kastat penslar, färgburkar och palett mot duken och efter paroxysmen låtit det hela förbli som det blev. Ibland förvånas man åt de subtila färgsensationer, någon gång till och med åt den elegans

262. LUNGSOT.
Målning av Ludvig Karsten 1906. Nasjonalgalleriet, Oslo.

263. DET BLAA KÖKKEN.

Målning av Ludvig Karsten 1913. Nasjonalgalleriet, Oslo.

man kan finna i Karstens våldsamma konst. Han har återgivit ett par gamla konstverk i fri transkription, så Riberas »Gravläggning» i Nasjonalgalleriet i Oslo. Här har man en färgorgie, en äkta Karsten, i annan färgskala omskrivande den lidelsefulle spanske konstnärens på en gång mörka och klingande kolorism. Och det torde väl just vara vad Karsten åsyftade.

Av några enkla koppar på ett köksbord, det hela övergjutet med blå färg, har Karsten gjort ett av sina verkningfullaste stilleben, där man till och med i avbildningen i svart och vitt kan ana de koloristiska värdena. Ludvig Karsten är som ung utbildad tvärsäker i vit dräkt på ett porträtt av Edvard Munch i Thielska galleriet i Stockholm. Han har under de senare decennierna varit bosatt i Köpenhamn, där han ibland väckt uppseende genom sitt extravaganta och våldsamma uppträdande. Hans yttre

264. FROKOST.

Målning av Henrik Lund 1907. Nasjonalgalleriet, Oslo.

har ypperligt skildrats av konstnärsvännen Kai Nielsen i dennes bild 146 återgivna byst. Den inflytelserikaste norska konstkritiken sätter Karsten som den näst Munch förnämligaste *målaren* omkring 1925.

Med stor skicklighet och träffsäkerhet arbetar *Henrik Lund*, född 1879 i Bergen. Han är den av de norska moderna målarna, som har fått mest av fransk impressionism både i penselföring och i komposition. I gråa toner med ett eller annat färgrikt inslag har han målat några »frukostar», där målerisk elegans och smak motsvara den litet torra gedigenheten i de Wentzelska »Frokost I» och »Frokost II».

Som framställare och tolkare av individer såväl i målning som i litografi hör Lund till de mest betydande och säkra. Han har skildrat Hans Jæger på 1900-talets första år. Den envise

265. HANS JÆGER.

Målning av Henrik Lund 1906. I norsk privatägo.

föraktaren av samhället stödjer sig mot ett lågt plank och blickar mot åskådaren. Den ovannämnde Hans Jæger hade en reformatorisk iver i sitt hopp och sin tro. Jæger ansåg,

266. SIGURD BÖDTKER.
Litografi av Henrik Lund 1911.

att bland andra brister, varav samhället led, var också en alltför stor sedlighet på det sexuella området. Porträttet, som ger en sida av en kulturepok, är en motsvarighet till den ypperliga bild Munch gjort av den häftigt angripne och lika vilt försvarade norske 80-talsfiguren Hans Jæger sittande på kaféet.

Av Norges store man, den välbalanserade — en dyrbar egenkap hos en statsman, ej minst i en av våra småstater — Christian Michelsen, har Henrik Lund gjort olika porträtt. På ett av dessa står han med humoristisk blink i ögonen och håller händerna i fickan. På det här avbildade sitter han och blickar ut genom fönstret, vägande risker och för och emot med klok försiktighet. Både som politiker och som redare är han van att våga risker.

267. STATSMINISTER CHRISTIAN MICHELSEN.
Målning av Henrik Lund 1916. Bergens Billedgalleri.

Henrik Lund har gjort en serie litografier av berömda norska konstnärer och författare. I den här avbildade har man ett gott prov av hans träffsäkerhet. Litografien är lika kvick och skarp som den avbildade Sigurd Bødtkers teaterkritik i Tidens Tegn.

Jämnårig med Lund är den 1879 av norska föräldrar i London födde *Bernhard Folkestad*. Han studerade i Köpenhamn för Zahrtmann och Tuxen och hör till de hälsostrålande bland de norska koloristerna, ja, är kanske den främste i färgglädje, och det vill icke säga så litet. Kålhuvuden och tuppar, de sista röda och praktfulla i kammen, har han målat. På en av hans tavlor i Nasjonalgalleriet ser man en klädbod, »et pulterkammer», som

21—240743. *Laurin, Nordisk konst. III.*

268. ANNA PETTERSSON-NORRIE.

Porträtt av Bernhard Folkestad 1912. Hos Fru Anna Pettersson-Norrie, Köpenhamn.

det heter i Norge, där gamla färgrika vävnader och gamla möbler stå huller om buller; ett litet människopyre, som man först tror vara en tomte, pysslar nyfiket därinne med en gammal fiol.

269. KLÄDBOD.

Målning av Bernhard Folkestad 1905. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Anna Pettersson-Norrie, den glada svenska sångerskan, full av livslust och nordisk friskhet, har Folkestad målat, där hon står i grön klänning, vänlig och med rätta självsäker blickande mot publiken från någon sängesträd.

Folkestad är en utmärkt författare, som sätter in sina adjektiv lika rätt och klangfullt som sina färgfläckar.

Det eleganta, smakfulla måleriet, för vilket man både i Norge och i Danmark har en sådan ovilja och misstro, representeras på ett synnerligen utmärkt sätt av de jämnåriga konstnärerna Kavli och Onsager. *Arne Kavli* är född i Bergen 1878 och har med den delikataste färgkänsla impressionistiskt målat blommor och kvinnobilder, ibland nästan utan användande av konturer, med tydlig fransk impressionistisk påverkan samt oftast mycket ljusa färger.

Sören Onsager är född i Arendal 1878. Han målar omedvetna,

270. KVINNA FRÅN RYGGEN.

Målning av Arne Kavli 1915. Hos Skibsreder H. B. Blehr.

mycket ungdomliga, än klädda men oftast oklädda flickor med ett för dem själva icke gripbart sensuellt underlag. Hans färger — det har påpekats, att han hos Zahrtmann i Danmark och kanske

271. DAMEN MED RÖTT PARASOLL.
Målning av Arne Kavli 1915. Hos Direktör Willy Soot.

272. TVÅ UNGA FLICKOR.

Målning av Sören Onsager 1908. Nasjonalgalleriet, Oslo.

ännu mera från Gauguin rönt inverkan — äro dämpade och grå med svaga men verksamma isättningar. Den här meddelade bilden, där Onsager målar några helt nakna, mycket unga flickor, är ett gott uttryck för det på en gång distingerade och sinnligt behagfulla i hans flickframställning. Christian Krohg säger, att »like saa mild og elskverdig som han er i omgang og utseende (han er vel det eneste vakre mandfolk av norske malere), like saa mild og blød er han i sin kunst baade i form og farve. Det er altsammen en velgørende harmoni.»

En Vestlandskonstnär av rang är *Nicolai Astrup*, född 1880

273. REGNVÅDER PÅ JÖLSTER.

Målning av Nicolai Astrup 1905. Rasmus Meyers samling, Bergen.

i Jølster i Sogn. Han var lärjunge till Harriet Backer. Det finnes storhet över de Astrupska tavlorna, även då de, som den här meddelade, skildra hur Vestlandsregnet skvalar över stugorna i Jølster och de svarta kvinnornas paraplyer.

Astrups »Jonsokkvæld» med midsommareldarnas rökar, som sväva över bergslutningarna, ger mycket av hans väsen. Hans konst är besjälad realism, han ser mystiken i verkligheten och målar dit den utan några symboliska väsen. Hans E. Kinck säger om hans konst, att den är »gjennemrislet av et eventyrssyn midt i virkeligheten».

Anders Castus Svarstad, född 1869 i Ringerike, hör till Tuxens lärjungar. Hans ämneskrets är stadsbilden, och hans personliga kolorism har gult, grönt, rött och svart på paletten. Han skildrar lika gärna italienska gator som Oslo och är varken rädd för telefontrådar eller fabrikksskorstenar. Av sin hustru, den stora norska författarinnan Sigrid Undset, har han 1901 gjort ett

sympatiskt porträtt, där hon med en korg blommor i knäet sitter på en balkong. Hennes huvud avtecknar sig mot en av de Svarstadska stadsbilderna.

* * *

Den norska skulpturen under 1800-talets sista decennier stod ej lika högt som måleriet, även om duktiga bildhuggare icke saknades.

Stephan Sinding, född 1846 i Trondhjem, död 1922, tillhörde den konstnärligt högt begåvade släkten Sinding. Hans bröder voro målaren Otto och kompositören Christian.

Sinding var lärjunge till den i del II, sid. 169, behandlade norske bildhuggaren Middelthun. Efter studier i Berlin och Paris skapade han år 1883 den imponerande realistiska grupp han kallat »Barbarkvinna bär sin döde son ur striden». Den har av mot Sinding mycket kritiska konstbedömare betecknats som hans bästa.

Vid mitten av 1880-talet bosatte han sig i Köpenhamn, där han kraftigt understöddes av bryggaren Carl Jacobsen, och 1890 blev han dansk medborgare.

Av stor linjeskönhet är hans kanske mest harmoniska arbete »Fången moder ger sitt barn di», där modern med händerna bakbundna och med en älsklig åtbörd böjer sig mot den lille, som fattar bröstet. Gruppen »To Mennesker» fanns 1891 på Paris-salongen. Den finske bildhuggaren Walter Runeberg, då bosatt i Paris, förklarade vid detta tillfälle för den som skriver detta, att gruppen var alltför utpräglad realistisk. Den föreställde en man och en kvinna, som omfamna och kyssa varandra. Då man betänker, som Jens Thiis framhållit, att den norska skulpturen vid denna tid endast hade att uppvisa en enda fullt naken kvinnofigur, förstår man, att denna grupp skulle väcka mera uppseende än nu, när Vigeland i ämne och behandling givit oss uttryck för den varmaste sinnlighet. Nu tycker mången, att en viss torrhet och även något av kantighet i formgivningen skada gruppen »To Mennesker».

274. FÖRFATTARINNA FRU SIGRID UNDSET-SVARSTAD.
Målning av Anders Castus Svarstad 1901. Rasmus Meyers samling, Bergen.

275. FÅNGEN MODER GER SITT BARN DI.
Grupp av Stephan Sinding 1887. Glyptoteket, Köpenhamn.

Vissa av Sindings senare skulpturer, så »Moder Jord» från år 1900, ha fått något av formlös fantastik, och han arbetar med litterära oskulpturala begrepp.

I sin strävan efter storhet och mäktighet i sin konst var Stephan Sinding en verklig konstnärssande, en sökare också då det gällde materialet, där olika stensorter, trä, brons och elfenben fingo ge sina skönhetsmöjligheter åt den omkring århundradeskiftet högt skattade bildhuggarens verk.

Några år yngre än Sinding, men tidigt borttryckt av döden, var *Mathias Skeibrok*, född på Lister i sydligaste Norge 1851 och död 1896. Också han studerade för Middelthun och även för Jerichau i Köpenhamn.

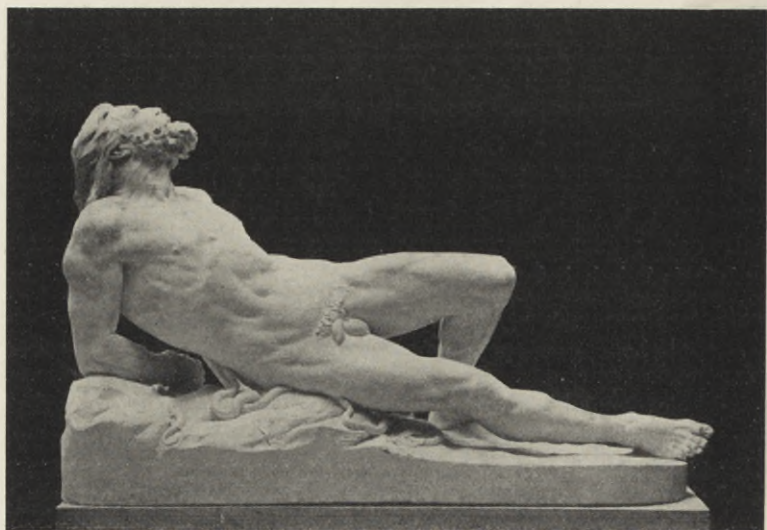
Det var dock i Paris Skeibrok utförde sina bästa ting. »Ragnar Lodbrok i ormgruppen» förekom på utställningen i Paris 1878. Konung Ragnar ligger i samma ställning som den Sergel låter sin

»Faun» intaga, men under det att denne vrider sig i välbehag och vållust, så är det smärta och kval den fornordiske konungen uttrycker. Men han gör det med mindre övertygande kraft än den Sergelska figuren, ehuru även den Skeibrokska har en viss skönhet och storhet. Om ett lyckligt inflytande från fransk konst talar Skeibroks vackraste verk »Træt» från 1882. Det tillkom också det i Paris. En fransk bondflicka har somnat från sin bok och stöder huvudet och armen mot stolskanten. Det är en frisk realism över denna bild. Den hör till det mest lyckade inom den nordiska skulpturen under 1880-talet.

Den ganska medelmåttige målaren *Axel Ender*, född 1853 nära Oslo och död 1920, studerade vid Konstakademien i Stockholm med hjälp från Karl XV och Oskar II. Som målare har han vunnit en ofantlig popularitet genom sin altartavla »Änglarna vid Kristi grav», vilken finnes i Molde. Men det är som bildhuggare han skapat sitt mest levande verk, den 1901 i Oslo resta bilden av Tordenskjold, för vilken han 1890 erhållit första priset. Den norske nationalhjälten är framställd käck, naturlig och auktoritativ, bättre utförd än någon av de vid denna skulpturtävlan förekommande yrkesbildhuggarna förmått göra det.

Ej vidare produktiv och först sent uppträdande som konstnär är den i Hardanger 1867 födde *Ingebrigt Vik*. Han har utbildat sig i Bergen, Köpenhamn, Paris och Italien. Det är en enkelhetens höghet, en naturlighetens storhet över hans bilder av nakna unga män och kvinnor. De äro ej stiliserade, och ändå ha de en stilla monumentalitet, en renhet i sin nakenhet, som inte har något att göra med kyla. Då man ser den här avbildade mycket unga flickan, tänker man på den anda, i vilken egyptierna, realistiska och dock med evighetskänsla, utförde sina porträttstatyer. Och likväl finnes det icke det ringaste försök av Vik att verka arkaiserande.

Redan 1905 skrev Jens Thiis om Gustav Vigeland: »Set i överblick er den samlede norske skulpturproduktion målt med hans geni av underordnet værdi.» Den fine kännaren av gammal och ny norsk konst Hans Dedekam hör också till dem

276. RAGNAR LODBROK I ORMGROPEN.
Skulptur av Mathias Skeibrok 1878. Nasjonalgalleriet, Oslo.

som kraftigt och ridderligt från början ställt sig på Vigelands sida.

Åtskilliga värden ha under de decennier, som sedan förflutit, förändrats, ej minst för den store norske konsttolkaren Thiis, men Vigelands betydelse som genial frambringare av mäktiga och djupa konstnärliga dyrbarheter har erkänts mer och mer, åtminstone av den norska och svenska konstkritiken, och till och med på ett alldeles ovanligt sätt av norska stats- och stadsmyndigheter. Som uppskattad konstnärlig storhet i Norge kan, då det gäller tiden omkring 1925, endast Edvard Munch jämföras med honom, och dessa två ha i sin ofta obändiga och måttlösa konst, i sin strävan till världsförklaring genom sina verk stora likheter.

På konstens område likna de Ibsen och Björnson på litteraturens, och dessa två senare storheters känslor för varandra påminna om de två stora norska konstnärernas uppfattning av varandras konst och betydelse. Till skillnad från Ibsen och

277. TRÆT.

Brønsbild av Mathias Skeibrok 1882. Nasjonalgalleriet, Oslo.

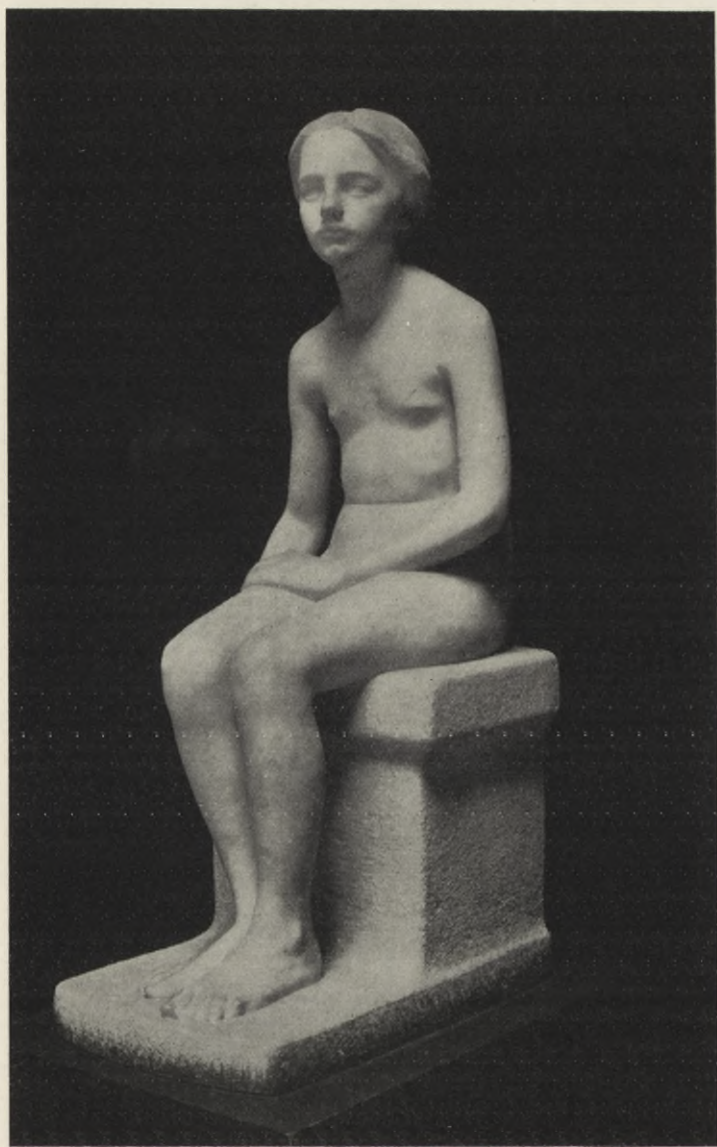
Björnson voro Munch och Vigeland under det första halvseket av sitt liv så gott som alldeles okända utanför Skandinavien, med undantag för den beundran, som vissa tyska konstkretsar ägnade Edvard Munch.

Gustav Vigeland föddes den 11 april 1869 i Mandal. Hans fader var Elisæus Thorsen från Sättersdalen och modern Anne Aanensdatter, född på Övre Vigeland i Sättersdalen. Fadern var först snickare på ön Svinör utanför Mandal, i vilken stad han sedan blev mästare. Han hade fyra söner, av vilka den yngste är glasmålaren Emanuel. Man kan både på faderns och moderns sida visa begåvningar inom hantverket. Vigeland begav sig först till sjöss och besökte då Java, landet med de sköna kvinnokropparna. Som adertonårig studerade han för Bergslien och Skeibrok och vistades sedan en tid i den yngre Bissens ateljé i Köpenhamn, där han först beundrade Thorvaldsen. Vigeland har rest mycket och vistats både i Frankrike och Italien. De senare decennierna har han dock varit oavlåtligt bosatt i Oslo, där han fört ett fullkomligt enstöringsliv. Donatello tyckes ha varit den konstnär, som med sina magra sjäfulla figurer gjort det största intrycket på honom. Vigeland älskar de magra kropparna lika mycket som Kai Nielsen älskar fylligheten.

Nästan allt vad Vigeland har gjort är naket, nästan allt allvarligt, i djupaste mening patetiskt. Också själarna äro nakna i hans bilder och visa öppet sin lust och sitt lidande.

Som tjugutreårig yngling utförde han dels gruppen »Forbandet», modellerad i Bissens ateljé i Köpenhamn och framställande en familj, mannen, kvinnan och två barn, han förtvivlad, hon hoppfull, irrande fram, en sinnebild av människans oro, dels samma år den rörande lilla nakna flickan, som står så tafatt och oskyldig med sin parallella ställning på fötterna.

Ett par år efter, det var 1894, gjorde han första framställningen av den stora reliefen »Helvetet», i ny form 1898, där omkring den grubblande Satan människokropparna virvla, drivna av lidande och lust, och tumla om varandra i hat och förtvivlan.

278. SITTANDE UNG FLICKA.
Skulptur av Ingebrigt Vik 1908. Nasjonalgalleriet, Oslo.

279. TORDENSKJOLD.
Staty av Axel Ender, rest 1901 i Oslo.

280. NATTEN.

Bronsgрупп av Gustav Vigeland 1898. Nasjonalgalleriet, Oslo.

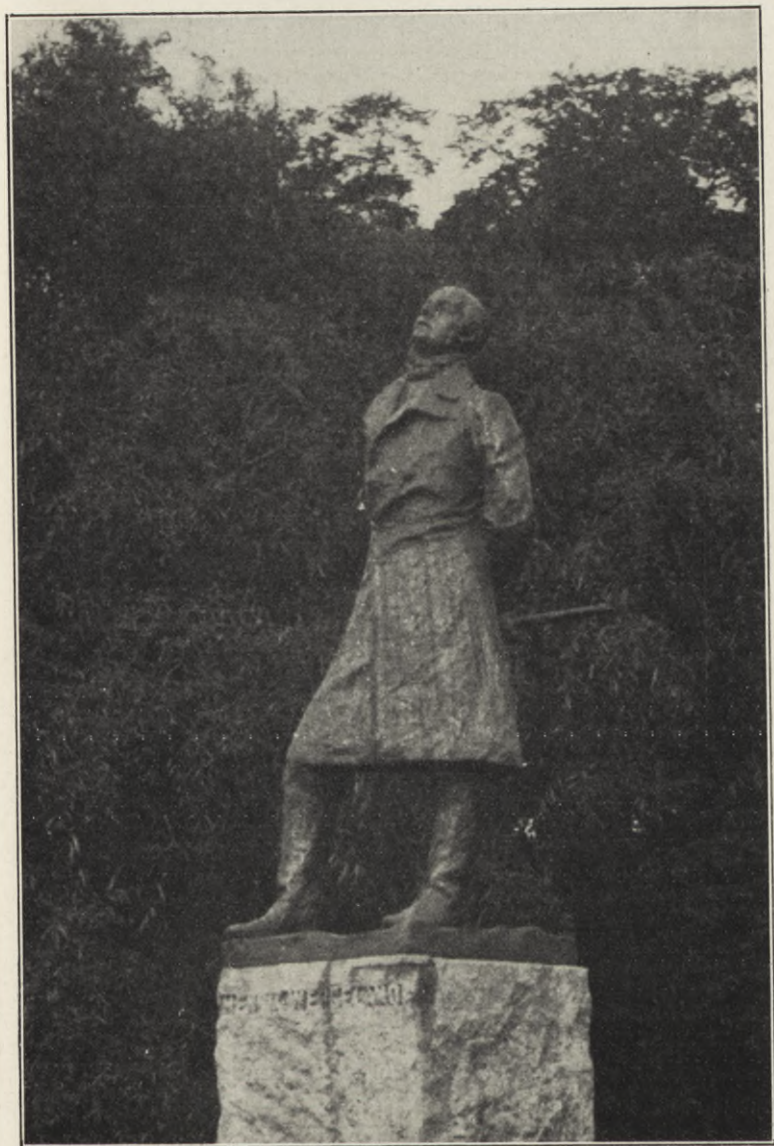
Det sista decenniet på 1800-talet och det första på 1900-talet arbetade Gustav Vigeland i en naturalistisk eller snarare impressionistisk stil med flödande alstringskraft och med det starkaste personliga uttryck, både i formen och ämnena. Mannen och kvinnan förenade, främmande för varandra, älskande och hatfulla, var huvudtemat, och de magra bronskropparna, där man låg lerbehandlingen i avgjutningarna, hade intet av den klassiska harmonien eller renässansens fyllighet och ännu mindre av rokokons glatthet eller av nyklassicismens kyla. De voro blott bostäder, ibland skröpliga, adlade av lidandets storhet hos de själar, som, fyllda av trots, oro och längtan, i dem hade sin boing.

Hur klar och gripande är ej gruppen »Natten» (1898). Den sovande kvinnan och den bredvid henne sittande mannen, som i oro och grubbel stirrar fram i mörkret, höra tillsammans och äro dock så långt från varandra. Kvinnan vilar i det lugn som

281. HELVETET.

Detalj av relief av Gustav Vigeland 1894—1898. Nasjonalgalleriet, Oslo.

282. HENRIK WERGELANDS STÅTNY I KRISTIANSAND. AVTÄCKT JUNI 1908.
Av Gustav Vigeland.

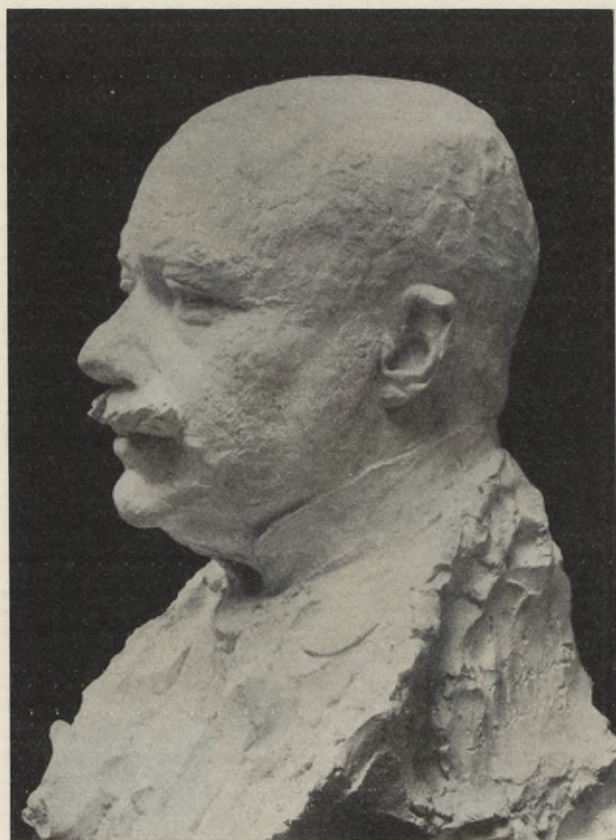

283. KNUT HAMSUN.

Huvud av Gustav Vigeland 1903. Vigelandsmuseet, Oslo.

sömnen har gemensamt med döden, och bredvid henne sitter mannen med »det oroliga hjärtat», som är människans arvedel, så länge hon medveten andas.

De famntag, genom vilka man och kvinna söka att komma ifrån sin ensamhetskänsla, ibland lystna, ibland krampaktiga, har Vigeland skildrat med en konst, som ej sällan avslöjar själva urgrunden hos människan. I trädgården till Thielska galleriet finnas

284. GUNNAR HEIBERG.

Byst av Gustav Vigeland 1905. Thielska galleriet, Stockholm.

en del av dessa grupper, ibland något krystade, som mannen med den nästan gymnastiskt ihopkrupna kvinnan i sin famn, ibland som den på hälarna sittande modern, vilken omfamnar sin lille gosse, av en sällsynt, alla övertygande skönhet. Här torde dock marmorexemplaret överträffa bronsgruppen. I Thielska galleriet finnas även några av Vigelands bästa porträttbyster. Präglad av den ljusaste, manligaste idealitet är den bild han

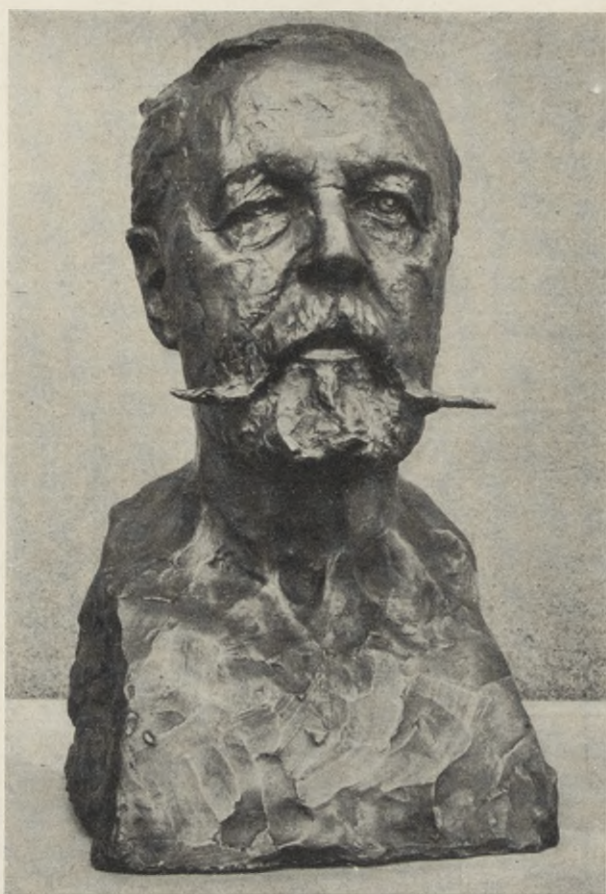

285. PETER DASS.

Statyett av Gustav Vigeland 1905. 1 exemplar i Thielska galleriet, Stockholm.

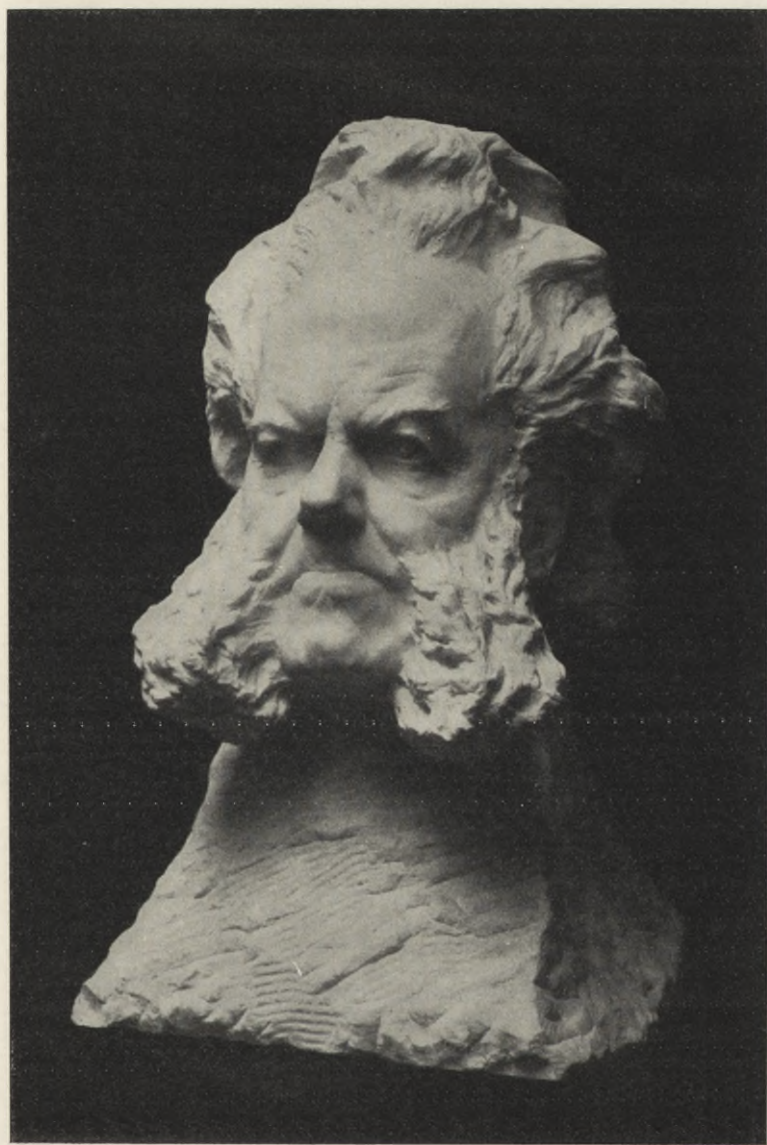

286. ABELMONUMENTET, AVTÄCKT DEN 17 OKTOBER 1908, OSLO.
Av Gustav Vigeland.

287. KONUNG OSKAR II AV SVERIGE OCH NORGE.
Bronshuvud av Gustav Vigeland 1903. Hos Prins Eugen, Valdemarsudde.

gjorde av sin broder, målaren Emanuel Vigeland. Det finnes sällan stjärkragar angivna på de Vigelandska porträtthuvudena. Personligheter, icke herrar, återger han med en kärv naturalism, som blott har karakteristikens skönhet. Ibsen med hopknipt mun i besk stränghet, Hamsuns vackra »manfolkshuvud», må-

288. HENRIK IBSEN.
Marmorhuvud av Gustav Vigeland 1903. Nasjonalgalleriet, Oslo.

289. KVINNA.

Träskulptur av Gustav Vigeland 1910. Nasjonalgalleriet, Oslo.

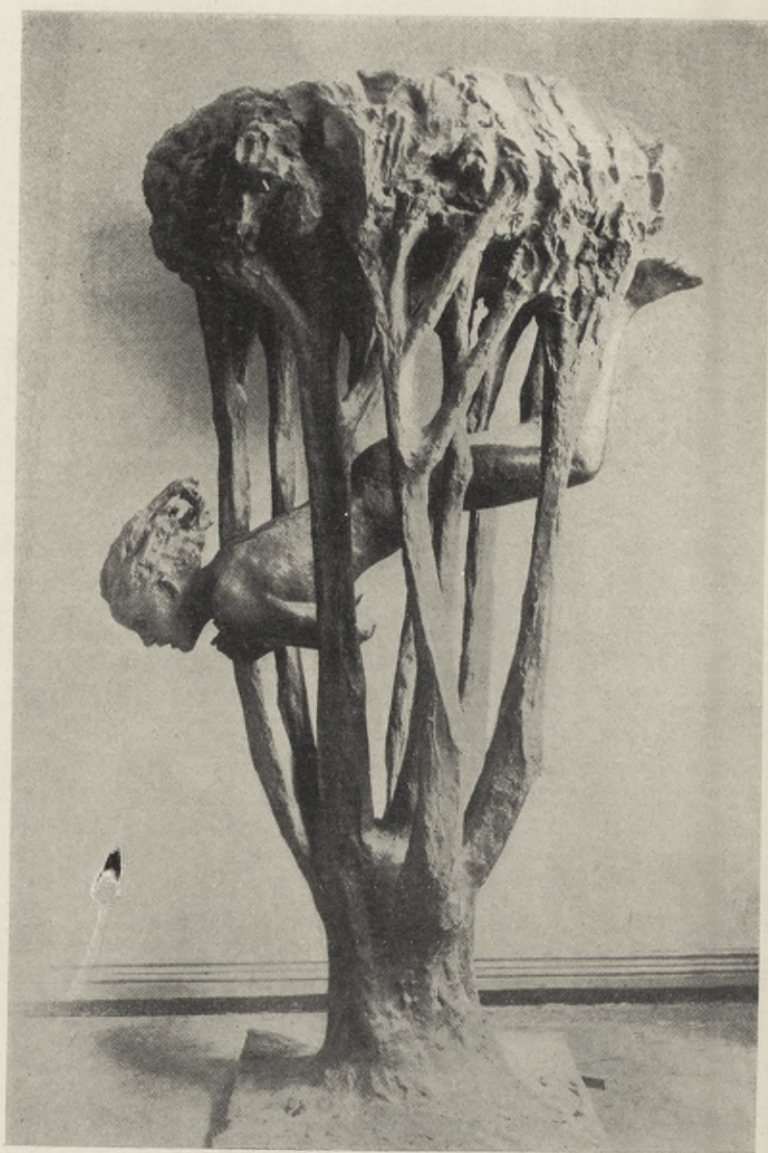

290. NOBELMEDALJEN FÖR DET AV NORSKA STORTINGET
UTDELADE FREDSPRISET, FRAMSIDA MED NOBELS BILD.
Av Gustav Vigeland 1901. Baksidan, se bild 306.

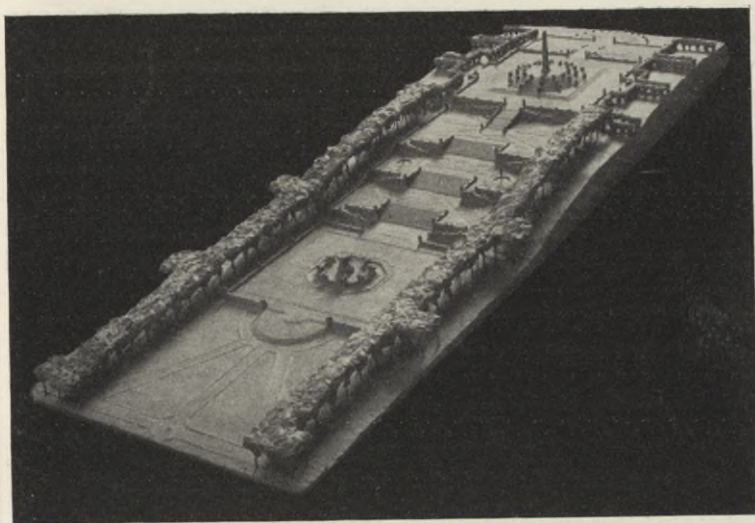
laren Amaldus Niensens fågelprofil, den kungliga auktoriteten i Oskar II:s välbildade ansikte, en ärorik rad av personskildringar, så omväxlande, så intresserande, att endast dessa hade varit nog att göra Vigeland till en stor och betydande konstnär.

En äkta Vigeland är det 1908 avtäckta Abelmonumentet, där den 1829 vid blott tjugusju års ålder avlidne norske matematikern Abels nakna och magra ynglingagestalt står genom rymden, stående på två tjänande andar. Ett ungt norskt genis hyllning — Vigeland var blott tjugufyra år, då han började med Abelsstatyn — till ett annat ungt norskt geni.

Bland de många Vigelandsmonumenten märkas Wergelandsstatyn i Kristiansand och Wergelands syster, kvinnosakskvinnan och författarinnan Camilla Colletts magra idealistiska gestalt. På denna i Slottsparken i Oslo resta staty framställes hon frysande av allt kallt i världen. Hon sveper om sig schalen och vandrar fram, grubblande på vad hon skall kunna göra för att värma och styrka

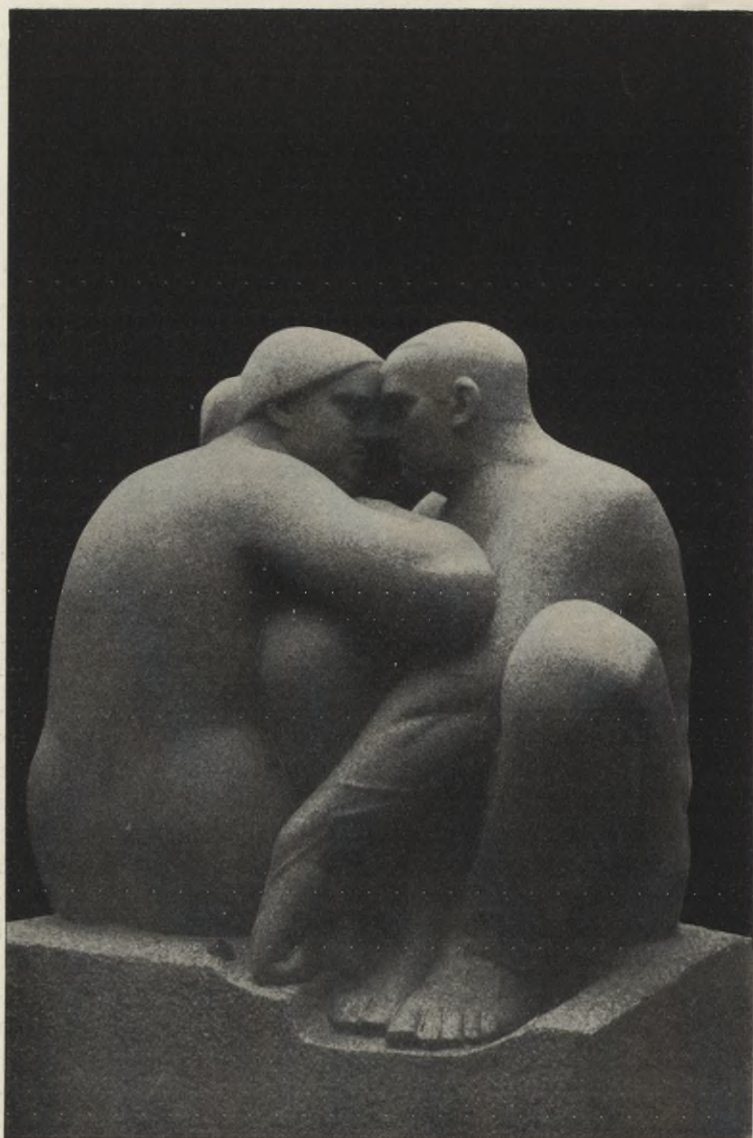
291. BRONSFIGUR I TRÄD.
Av Gustav Vigeland omkr. 1905. Vigelandsfontänen.

292. MODELL TILL DEN VIGELANDSKA FONTÄNENS UPPSTÄLLNING PÅ TÖRTBERG VID OSLO.

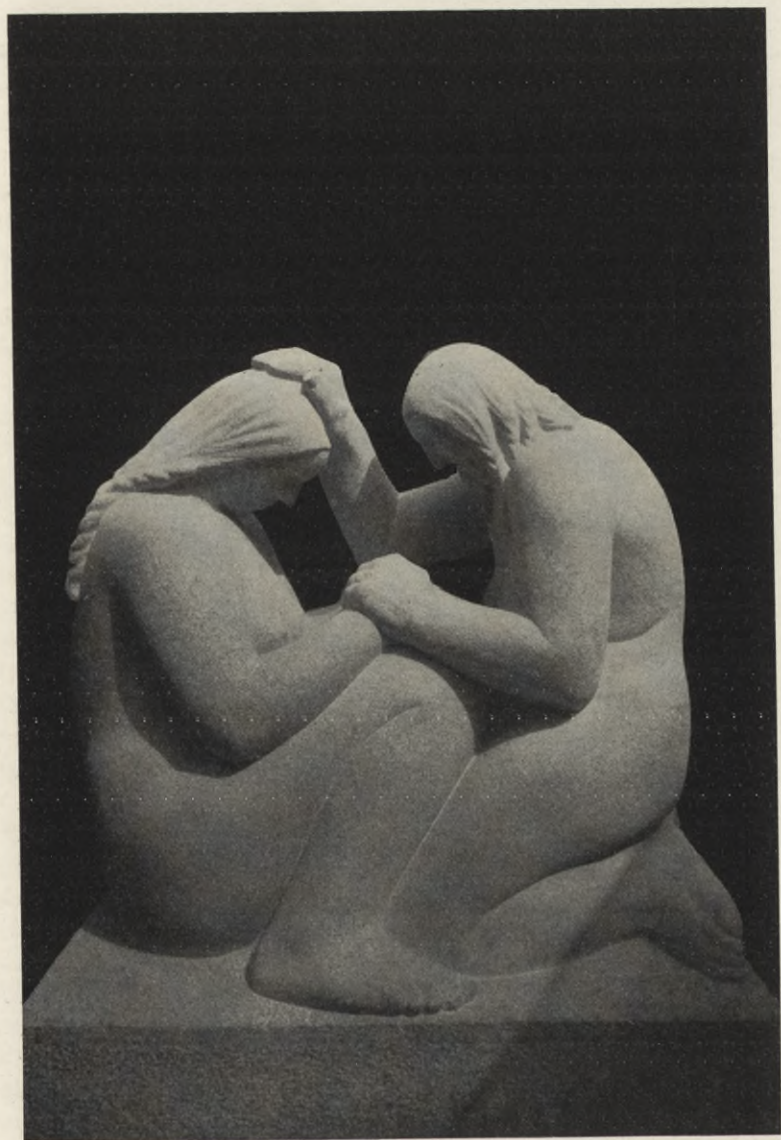
sina medmänniskor. Av väldig monumentalitet är även i skissformat Vigelands bild av Nordlandsprästen Petter Dass, som utstötte så glada och vänliga toner i sin dikt »Nordlands Trompet», skriven vid 1600-talets slut, men som av Vigeland framställes så, som han betraktades av fiskarena på kusten, fruktande varken fan eller trollen. Petter Dass, iförd sin ämbetsdräkt med den dansk-norska prästpipkragen, manar myndigt alla onda andar att packa sig dädan. För Trondhjems domkyrka utförde Vigeland både heliga och groteska figurer, både stuprännor med förvridna djurs och djävlaras huvuden och Kristus på korset, modellerad i en arkaiserande gotisk stil.

Det har förut påpekats, att Vigeland under de sista årtiondena dragit sig tillbaka till ensamheten för att ostörd kunna arbeta på en jättespringbrunn, med figural utsmyckning, och där han åt sin stad, sitt land och åt mänskligheten ville ge en sammanfattning av hela sin konst och i reliefer, brons- och stengrupper avbilda mänsklighetens inre historia.

293. MÄNNISKOPAR.

Granitgrupp av Gustav Vigeland omkr. 1915. Vigelandsfontänen.

294. GAMMAL GUMMA VÄLSIGNAR UNG FLICKA.
Granitgrupp av Gustav Vigeland omkr. 1915. Vigelandsfontänen.

Det är ganska förklarligt, om en konstnär av gigantiska mått och med en väldig fantasirikedom, skaparförmåga och arbetslust, som blott finnes hos de verkligt stora, längtar efter det övermänskliga också i omfång och dimensioner. Liksom Michelangelo fick den idén och även genomförde den att i Sixtinska kapellets tak avmåla Guds frälsningsplan med människorna och i Julius II:s gravmonument ville göra ett sådant, som även i storlek skulle ställa alla andra dylika monument i skuggan, så ville nu Vigeland, den moderne konstnären, komma med ett förhäriligande av sig själv och sin konst utan att låta arkitektur stå i samband med hans verk, som icke skulle tjäna något annat syfte än att vara ett renodlat konstverk. Det skulle bli som ett minnesmärke över l'art pour l'art-teorien, det skulle ej ens inordnas i naturen, det skulle endast läggas någonstades där det fick rum.

Efter många års förarbeten utställde Vigeland den 14 oktober 1906 i Oslo modellen till en jättefontän, som skulle kosta 350,000 förkrigiska kronor. Privata och kommunen kappades om att skaffa bidrag. Redan ett par veckor efter utställningens öppnande skyndade sig stadsmyndigheterna att utanordna medlen till fontänen.

Konstnären ville, att fontänen skulle ligga mitt i staden mellan stortingshuset och Nasjonalteatern. En väldig skål skulle uppbäras av sex jättar i brons. Vattnet skulle rinna ner i en bassäng, där brunnskaret skulle prydas av sextio bronsreliefer, och det hela skulle omgivas av tjugu stiliserade trädgrupper, i vilka människor, skulpterade i brons, skulle uttrycka olika åldrar deras känslor och verksamhet. Det hade dock ej gått många år, förrän Vigeland föreslog, att monumentet skulle betydligt förstöras och läggas framför slottet. Nya medel behövdes, och tack vare oegennyttigt konstintresse erhöles betydliga belopp. Skeppsredaren Hannevig tecknade sig för en million norska kronor. Ytterligare växte monumentet. Platsen framför slottet blev för liten, konstnären ville nu ha ett område sextio meter brett och tvåhundra sjuttiofem meter långt upplåtet åt sig vid Majorstuen, där Holmenkollbanan börjar. Där skulle, hoppades han och

hans vänner, de flesta av hans beundrare, nästan alla Norges främsta konstkännare och konstskapare, monumentet komma att stå. På det ofantliga området — det skulle kosta 2,700,000 norska kronor att terrassera detsamma — skulle en enorm anhopning av brons- och stenbilder utgöra ett Campo Santo utan gravar, vara en Ruhmeshalle, dock utan hall. Ligger det ej, frågar man sig, något sterilt, kallt och okonstnärligt i denna anhopning av låt vara huvudsakligen ypperliga skulpturer? Är det ej något misslyckat i denna tanke att ordna en Via triumphalis, eller om man tänker på ämnena, kanske snarare en Via dolorosa, som leder ingenstädes.

Den nedre terrassen skall prydas av bronsbrunnen och bronsgrupperna i träden, det senare ett romantiskt inslag, om vilket den norske konstkritikern Dyre Vaa i tidskriften »Kunst og Kultur» yttrat: »En smakløshet og en formel og konstruktiv umulighet, som er ganske uforstaaelig.» Den övre terrassen, med en obelisk i mitten, skall prydas av trettiösex granitgrupper, radialt ordnade tre och tre. Det mesta av fontänen och dess grupper var 1925 fullt färdigt och förvarades i det väldiga museum, som staden uppfört åt sin beundrade konstnär, en tegelbyggnad, täckt med koppartak och hittills (1925) av konstnären stängd för allmänheten, för vilken Vigeland har en viss skygghet. Bronsgrupperna äro utförda i hans första naturalistiska impressionistiska stil, stengrupperna väl bulliga men monumentala.

Från svenskt håll ha konstvännerna Ernest Thiel och Klas Fåhræus med penningar och livligt intresse stött fontänen. Med ihärdighet och entusiasm har den svenskfödda fru Andrea Butenschön samlat penningar och understött fontänplanerna, vilka växt upp till ett norsk-nationellt önskemål.

Det vore stor skada, om den geniale och *ibland* smaklöse bildhuggaren skulle i sitt med så överströmmande sympati mottagna största verk hamna i formlöshet och måttlöshet och ej visa den självbesinning och den begränsning, som också de äro mästardrag.

Robert Vilhelm Rasmussen, född 1879, var lärjunge till den 23—240743. *Laurin, Nordisk konst. III.*

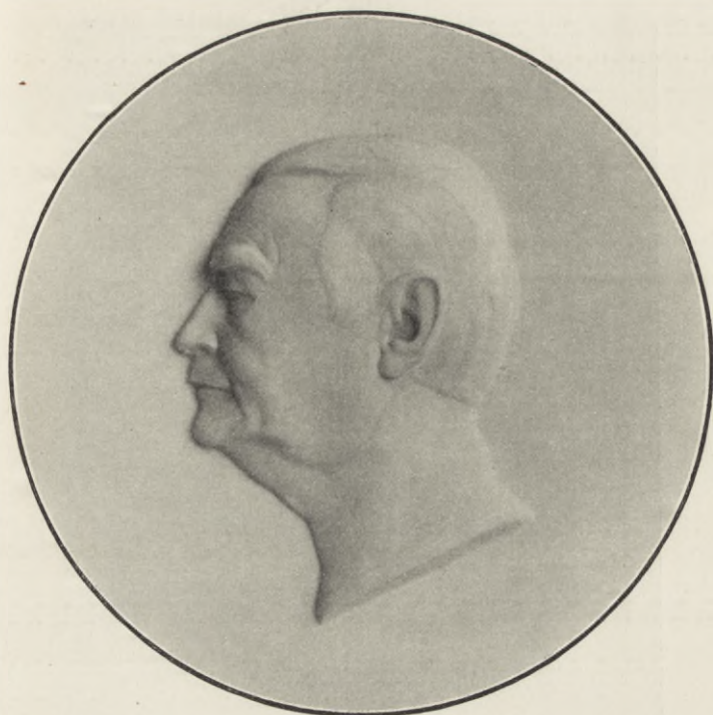
del II, sid. 170, omnämnde bildhuggaren Bergslien. Rasmussen har efter Vigeland varit domkyrkobildhuggare i Trondhjem och där gjort högt skattade ting i historisk stil. Vilken monumentalitet han kan nå i sina porträtt ses dels av det ypperliga huvudet av den norske arkitekten Magnus Poulsson, dels av den jättemedaljong han gjort av den store norske bryggaren och konstfrämjaren Christian Langaards energiska anlete. Christian Langaard var en av Nordens mest betydande mecenater. Han älskade skönheten med manlig lidelse. Vid sin död 1922 skänkte han sin märkliga samling av huvudsakligen holländsk 1600-talskonst till Nasjonalgalleriet. De konstindustriella föremålen gåvos åt Konstindustrimuseet, i vars förhall Rasmussens här avbildade profil av Langaard är i brons infattad i väggen.

* * *

Kristiania, namnet ändrades den 1 januari 1925 till Oslo, som från att vara en obetydlig småstad med 10,000 invånare år 1814 tillväxte relativt långsamt under 1800-talets början, visade sig redan på 1860-talet hava stora utvecklingstendenser och kom på 1870-talet upp till 100,000 invånare för att tjugu år senare, på 1890-talet, överskrida siffran 200,000. Staden hade således på ungefär sjuttiofem år tjugudubblats.

Slottet (se del II, sid. 131) blev färdigt 1849, och det i rät vinkel mot detsamma liggande ståtliga universitetshuset, ännu (1925) Norges vackraste profana monumentala hus, blev färdigt 1852 (se del II, sid. 131). Dessa byggnader bestämde huvudgatan Karl Johan, som i högre grad än på de flesta andra ställen utgör en medelpunkt för gatulivet.

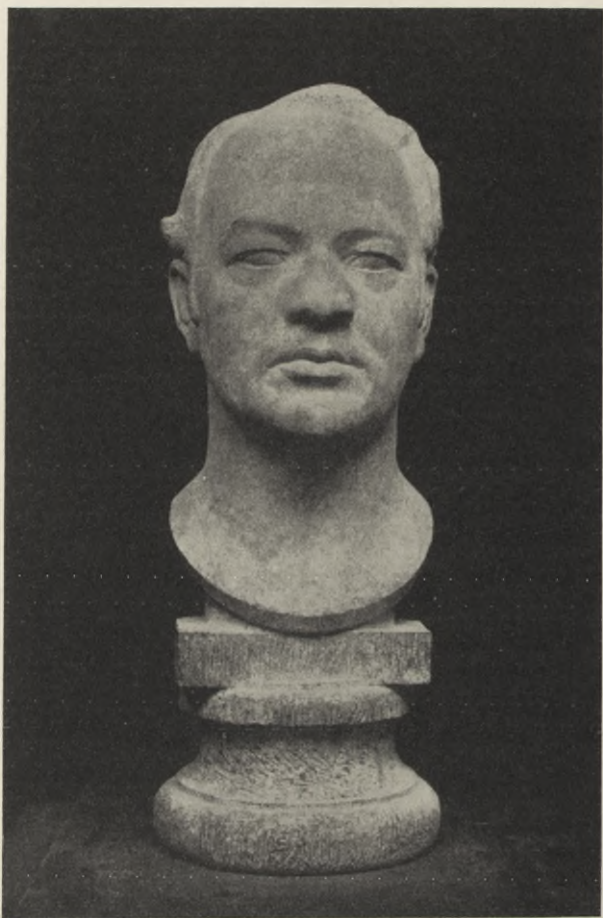
Arkitekturen under 1800-talets senare hälft motsvarade i allmänhet ej i konstnärligt avseende huvudstadens övriga utveckling, om också några goda byggnader uppfördes. Bland dessa kan man räkna det av *Adolf Schirmer*, son till den del II, sid. 388, nämnde Heinrich Ernst Schirmer, uppförda Nasjonalgalleriet (1882). Två av Heinrich Ernst Schirmers söner blevo arkitekter. Den ene, Adolf, född 1850 i Oslo, blev som nyss nämndes upp-

295. CHRISTIAN LANGAARD.

Relief av R. V. Rasmussen 1922. Kunstindustrimuseet, Oslo.

hovsman till det i orappat tegel — ett byggnadssätt som hans fader införde i Norge — byggda museihuset. Den arkitekt, som haft det största inflytandet på Oslos byggnadsverksamhet, var vid århundradeskiftet *Henrik Bull*, född 1864 i Oslo. Han fick sin utbildning vid Tekniska högskolan i Berlin. Nasjonalteatern i Oslo, som han år 1899 fick färdig, verkar till det yttre något mekaniskt tysk och påminner i det avseendet om Stockholms Opera, men det inre är av god verkan. En viss kraft, om också ej harmoni, ligger över Bulls regeringsbyggnad i Oslo. Den är klädd med rustika stenblock och påminner om vår nya Riksbank, d. v. s. har genom tyska synglas sedda romerska 1500-talsformer. I sina

296. MAGNUS POULSSON.

Stenhuvud av R. V. Rasmussen 1921. Nasjonalgalleriet, Oslo.

möbler har Bull förbundet mahogny och smidesjärn och gjort försök att återupptaga de nordiska drakslingorna.

Peter Andreas Holger Sinding-Larsen, född 1869, har uppfört kyrkan i Vaalerengen i Oslo och tillsammans med arkitekten

297. DET FORENEDE DAMPSKIBSSELSKAPS BYGNING I OSLO. FÄRDIG 1919.
Uppförd av Magnus Poulsson.

298. BYGGNAD FÖR RASMUS MEYERS SAMLINGAR I BERGEN.
Uppförd av Ole Landmark 1924.

H. Bødtker inrett den nya högtidssalen i universitetet, vilken dekorerats i antik stil. De antika pilastrarna inrama nu Edvard Munchs målningar.

Den i del I, sid. 67, nämnde arkitekten professor *Olaf Nordhagen*, som föddes i Oslo 1883 och huvudsakligen påverkades av Martin Nyrop i Köpenhamn, har anlitats och med stor fördel för två så olika uppgifter som att restaurera Trondhjems domkyrka och bygga Rjukans kraftstation i Telemarken. Den gedigne arkitekten har fått ge form åt både den andliga och materiella största kraftstationen.

En begåvad Bergensarkitekt, *Ole Landmark*, född 1885 i Bergen, har gjort upp planer till återuppbyggandet av de stadsdelar, som en januarinatt 1916 förstördes av den stora eldsvådan i nämnda stad. Landmark och hans medarbetare ha använt sig av sådana gamla bergensiska stilar, som kunna passa att omformas

299. SKIBSREDER J. B. STANGS JAGTSTED, SLETHOLLEN, NUMEDAL.
Uppfört av Magnus Poulsson 1919.

till större hus. Dessa skola täckas av svartglaserat tegel i vissa stadsdelar, i andra av rött tegel. Ett prov på Landmarks byggnadsart är det 1924 färdiga hus, där Rasmus Meyers storartade och välvalda målerisamling förvaras. Det ligger mitt i staden vid Lille Lungegårdsvand. Även som interiörarkitekt har Landmark, ej minst i sitt eget hus i Bergen, visat sig betydande.

Landmark har i kyrkbyggnader, ämbetsboningar och villor på landet framträtt som en fin och känslig återuppväckare av den för Bergen och Vestlandet egendomliga empiristilen från omkring 1800.

Johan Bögh, född 1848, har i över ett halvt sekel varit en bergensisk kulturpersonlighet, vilkens sprudlande intelligens och ihärdiga intresse för allt som rör konsten har visat sig i bl. a. det 1889 öppnade Vestlandske Kunstindustrimuseum, grundat på hans initiativ, och det år 1924 öppnade museet med Rasmus Meyers samlingar. Av hans fint skurna huvud har Gustav Vigeland gjort en karaktärsfull bild.

300. SKIBSREDER O. THORESENS BYGNING, SÖNDRE HUSEBY,
VESTRE AKER.

Uppförd av Magnus Poulsson 1912.

Under tiden omkring 1920 ha norska arkitekter, ej utan inflytande från Sverige, utfört många goda saker. Oförbehållsamt har detta inflytande erkänts av den norske stadsarkitekten *Harald Aars*, född 1875 i Oslo, själv upphovsman till Pipervikens kyrka i Oslo och till förträffliga villor. Aars säger om dessa arkitekters utbildning i Stockholm: »Intet andet sted kunde de bedre end der fornemme traditionens og den gode gamle kulturs betydning for bygningskunsten, og den fortrinlige paavirkning, som de derinde fik i sine unge aar under ledelse av mænd som Clason, Lallerstedt, Westman og Östberg kan ikke vurderes höjt nok.»

Oslos härliga belägenhet vid fjorden har ännu icke utnyttjats. Riksantikvariern Harry Fett, som så på en gång praktiskt och originellt ingripit i norska kulturfrågor och vilken som renässansmännen förbinder vetenskaplighet och liv, en huvudperson i

301. SJÖMANSSKOLAN, OSLO.

Uppförd av Andreas Bjercke och Georg Eliassen 1913-17..

Nordens konstliv, har påpekat vilka stora skönhetsvärden staden skulle vinna genom att vända sig mot vattnet.

Ett storartat förslag till rådhus framkom under kriget och den högkonjunktur, som detta för några år skapade i Norden, ej minst i Norge. Byggnaden skulle vetta både åt hamnen och åt Karl Johan. Den ritades av *Magnus Poulsson*, född i Drammen 1881, och *Arnstein Arneberg*, född i Fredrikshald 1882. Man får hoppas, att detta förslag skall till Oslos och Norges ära och prydnad få gestalt i verkligheten. Magnus Poulsson har 1919 i Oslo uppfört Det forenede Dampskibsselskaps bygning med sitt sluttande norska svarta tak och med sin fasad av slammat tegel och naturlig sten. Tillsammans med Arneberg utförde Poulsson 1924 det solida telegrafhuset i Oslo i grå labradorsten.

Norska vanliga borgerliga hus i småstäder och dalfören äro oftast enkla, vitmålade med svarta eller röda tegeltak. De äro »anständiga», som arkitekter bruka uttrycka sig, och likna de danska husen i villastäderna i denna sin synnerligen viktiga och berömvärda egenskap. Genom sina enkla, reela nationella egen-

skaper utgöra de en motsats till bra mycket av den arkitektur, som tillkommit i de flesta av våra villasamhällen omkring Stockholm. I anslutning till gamla goda bondbyggnader, vilka under senare tiden av de rika byggts för herremän allt enklare och dyrare, uppföras i Norge jakthyddor och stugor. Magnus Poulsen har åt den store konstsammlaren och redaren J. B. Stang ritat en sådan jaktstuga på Slethollen i Numedal, och samme arkitekt har 1912 i Søndre Huseby nära Oslo åt skeppsredaren O. Thoresen gjort en bostad, som ur alla synpunkter verkar förtroendeingivande, ej minst i det arkitektoniska. — Härligt belägen uppe på Egeberg vid Oslo med utsikt över hela staden och fjorden ligger arkitekterna *Andreas H. Bjerckes* och *Georg Eliassens* 1917 uppförda Sjömansskola i granit och tegel. Per Krohg har prytt denna byggnad med väggmålningar, som här nedan komma att behandlas.

*
*
*

Under det att den norska dekorativa konsten under medeltiden och även under nyare tiden inom bondeklassen var blomstrande och frodig, har den under decennierna före och efter år 1900 icke varit av samma utomordentliga art, som de så kallade fria konsterna, måleriet och skulpturen, och särskilt i Danmark, men också i Sverige har arbetet på konsthantverket varit mera allmänt och mera fruktbringande. Dock kan Norge peka på några mycket betydande representanter för den dekorativa konsten under denna tid, främst den här ovan behandlade Gerhard Munthe.

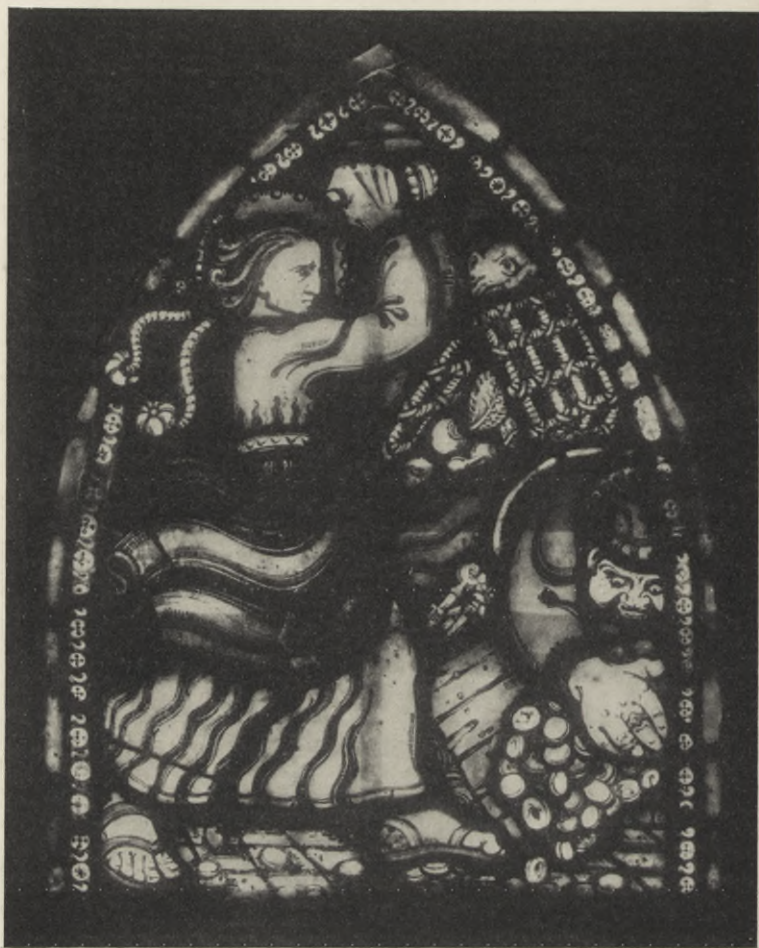
Carl W. Schnitler säger med full rätt om honom, att man måste »paa omtrent ethvert punkt og for de fleste teknikeres vedkommende søke tilbake til ham». Munthes försök att 1910 restaurera den av Håkan Håkansson vid mitten av 1200-talet uppförda festhall i Bergen är synnerligen beaktansvärt, men skönhets-effekten störes något av de dekorativa jängallren på väggen. Hans dekorativa verksamhet, se sid. 242, som sträcker sig över snart sagt alla områden, om den också är främst inom det textila och bokhantverket, är av så personlig och framstående

302. ENGESANG.

Vävd tapet, tecknad av Oluf Wold-Torne, utförd 1914 av Den norske husflidsforening.

art, så sund och så äkta konstnärlig, att även flera decennier efter utförandet kartongerna till hans vävnader icke förefalla gammalmodiga, som så mycket annat samtida inom den dekorativa

303. JESUS UTDRIVER VÄXLARNA UR TEMPLET.
Glasmålning i Oscarskyrkan i Stockholm av Emanuel Vigeland, beställd 1919.

konsten. Hans utpräglade personliga uppfattning har gjort att han icke i egentlig mening bildat skola.

Vid sidan av honom verkade Oluf Wold-Torne, som förut

skildrats som målare. Har Munthe en viss elementär nordisk vildhet i sina verk, så talar det från de Torneska dekorationerna om mildare känslor, och hans teckningar till böcker och vävnader ha ett behag, en sagans fantasi, en barnslig renhet, som utmärker denne sympatiske konstnär, vilken icke minst på det tekniska området hade god hjälp av sin hustru *Kristine Wold-Torne*, född Laache 1867.

Fru *Frida Hansen*, född 1855, har i den 1897 bildade föreningen »Det norske billedvæveri» med stor framgång verkat för konstnärliga vävda tapeter. Tekniska förtjänster »också vad färghållbarheten beträffar» äro utmärkande för Frida Hansens vävda tapeter, vilka dessutom äro äkta norska. Ett mera europeiskt drag finnes hos fru *Ulrikke Greve*, född 1868 i Vang, Hedemarken, som på ett synnerligen förtjänstfullt sätt utfört en vävd tapet efter den dekadenta franska expressionistiska konstnärinnan Marie Laurencins kartong av »Dansande flickor».

Förut har Dagfin Werenskiolds med äkta naivism utförda träskulpturer med blommor och djur här omnämnts, sid. 261. Han arbetade också inom keramiken.

Gustav Vigelands yngre broder *Emanuel Vigeland*, född 1875 i Mandal, är en dekorativ konstnär av mycket hög ordning. Han har utfört freskomålningar i Köpenhamns rådhus och i Oslos krematorium, men sin största ryktbarhet har han vunnit inom glasmåleriets område, och här torde ingen i våra dagar överträffa Emanuel Vigeland. I den eljest särskilt till det yttre så tarvliga, hårda och smaklösa Oscarskyrkan i Stockholm har Emanuel Vigeland utfört glasfönster av lika glödande färgprakt som glödande fromhet. De heliga händelserna leva ett mystiskt liv. Man tänker på Apokalypsens skildring av det nya Jerusalems ädelstensprakt, på rubinrött, dyrbart blod, på guld, kostbarare än det på jorden. Helig vrede ligger i bilden av »Frälsaren, utdrivande växlarna ur templet». Ypperligt karakteriserad är judens oädla hand, som griper efter det glänsande guldet. Bilden är lika koloristisk som välkomponerad.

Självständig och modern uppfattning förena sig i Emanuel Vigelands konst med gammal beprövad glasmålningsteknik, och

304. FAJANSKRUKA.

Av Kris Samsing. Utförd vid Egersunds fajansfabrik till Direktör Hans Aalls 50-års födelsedag 1919.

dessas hans glasfönster ha blivit något av det värdefullaste och mäktigaste inom Nordens dekorativa konst.

Något motsvarande den vackra norska blåvita fajansen, som på 1760-talet tillkom på Herreböe vid Fredrikshald (del I, sid. 315) och som nu betalas med så oerhörda pris i Norge, finnes ej vid 1900-talets början i detta land, liksom vi här i Sverige icke ha något motsvarande Rörstrandsfabrikens arbeten på 1700-talet.

Henrik August Grosch, född 1848, har i decennier varit chef för Kunstindustrimuseet och energiskt arbetat för norsk

305. TERRIN.

Av Sverre Pettersen. Utförd vid Egersunds fajansfabrik 1922.

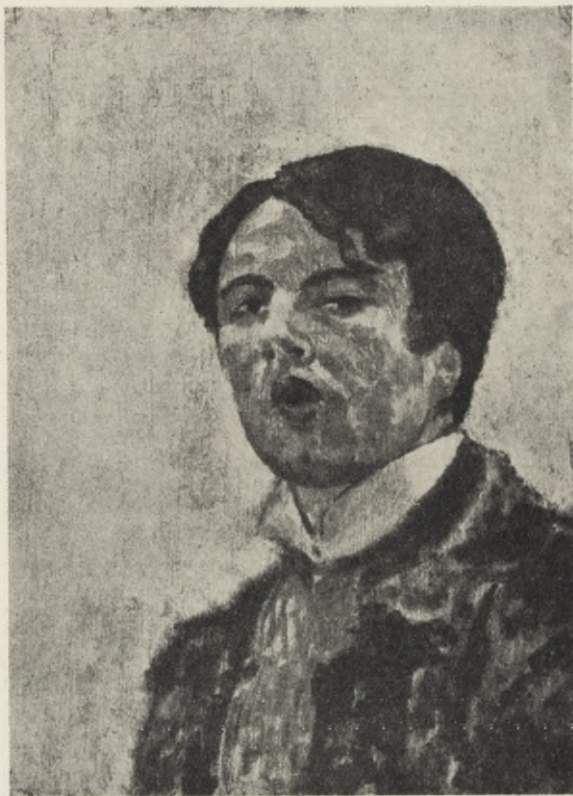
konstindustri. Han har skrivit bl. a. om Herreböe-fayancer. Kunstindustrimuseets ledare är sedan 1919 den utmärkte konstforskaren och varme skönhetsvännen Hans Dedekam, född 1872.

Andreas Schneider, född 1861 i Slemdal, har gjort dekorativt »stentøj» med anslutning till norska folkliga ornament. Han tecknar för Norges enda fajansfabrik, den i Egersund — den lilla kuststaden i Stavanger amt.

Ypperliga saker, såsom den här avbildade fajanskrukan av fru *Kris Samsing*, född 1871 i Saaner, Akershus, död 1921, eller den likaledes meddelade, i lycklig modernistisk dekorativ stil kvickt prydda terrinen efter teckning av *Sverre Pettersen*, född 1884 i Oslo, utföras vid den nyss nämnda Egersundska fabriken.

306. NOBELMEDALJEN FÖR DET AV NORSKA STORTINGET
UTDELADE FREDSPRISET, BAKSIDA MED INSKRIFTEN
PRO PACE ET FRATERNITATE GENTIUM.
Av Gustav Vigeland 1901. Framsidan, se bild 290.

307. SJÄLVPORTRÄTT.
Målning av Harald Giersing omkr. 1910.

DANSKA MODERNISTER OMKRING 1920.

Intet av de nordiska länderna har en så olämplig jordmån för modernismen som Danmark. Här finnes gammal solid målartadition, och sedan Eckersbergs dagar är realismen nationell. Och i Danmark har man en särskild misstro mot »Skaberi».

Men expressionismen är en internationell rörelse och har inga-
24—240743. *Laurin, Nordisk konst. III.*

lunda, som många bland allmänheten tror, kommit upp på okynne. Den har vuxit fram av illusionsleda, trötthet vid den konst, som avser att illusoriskt återgiva verkligheten, av önskan att skapa en alldeles ny dekorativ stil med nya färger, nya former, med nytt innehåll, återgivande vår tids oro och längtan. Både konstnärer och konstkritici, ja, t. o. m. mecenater finnes det i Danmark också för den *modernaste* konsten. Låter det ej otrevligt med epitetet modern på konst? Det är nästan som att yttra om en religion, att den gör succès.

I Giersing har den modernistiska rörelsen i Danmark en betydande ledare, i Ernst Goldschmidt och Sigurd Swane av den själv erkända kritiker och målare och i chefen för Hirschsprungska museet Carl V. Petersen en konsthistoriker och kritiker; i Christian Tetzen-Lund ha expressionisterna haft sin mecenat. Slutligen har rörelsen i tidningen *Klingen*, utgiven av Axel Salto under åren 1917—1920, ägt ett organ, som haft vissa likheter med den ungefär samtidigt i Sverige utgivna »*flamman*». De voro bägge uttryck för den konst, som då var »modern». Med den ur passeistisk logisk synpunkt något tvivelaktiga satsen: »Alt nyt er godt, fordi alt godt er nyt», inledes *Klingens* verksamhet av Harald Giersing. Mången står på den ståndpunkten, att man får vara nöjd, om något nytt är bra, och anser, att det mesta goda är gammalt.

Mycket av vad expressionismen önskade giva fann redan omkr. 1890 uttryck i Willumsens excentriska, men synnerligen intresseväckande konst. Han hade tidigt strävat åt samma håll, varåt den s. k. moderna ansträngningen, l'effort moderne, syftade, och liksom Munch givit en mystik, som man kanske kunde kalla superrealism. Han intar också för de danska modernisterna en liknande ställning som Munch för de norska.

En sökare efter monumentalitet och uttryck var *Oluf Hartmann*, född 1879, död 1910. Hans verksamhet faller före expressionismens egentliga blomstringstid, men hans konst innehåller liksom Willumsens mycket just av uttrycksfullheten. Sådana, som alltför mycket stötas av ängelns, Jehovahs, groteska anlete på hans tavla från 1906 »*Jakob kämpar med ängeln*», påminnas om att Rembrandt i etsningen »*Änglarna hos Abraham*» utrustade

308. JAKOB KÄMPAR MED ÄNGELN.

Målning av Oluf Hartmann 1907. Kunstmuseet, Köpenhamn.

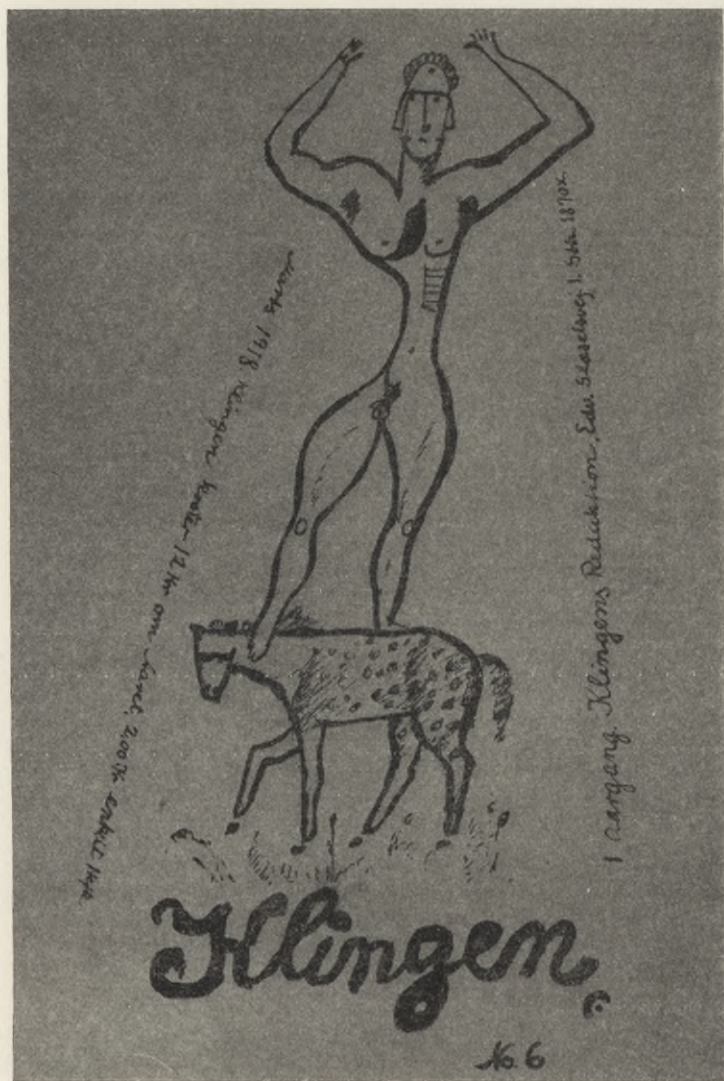
en av änglarna med helskäg, låt vara att detta var mera skiss-
artat och att på hans målning änglarna hava de ynglingaansikten,
som höra till traditionen. Säkert är, att en sällsynt intensitet, en

konstnärlig kraft av stor mäktighet har levat hos den för tidigt bortgångne Oluf Hartmann, som var en ättling av en musikalisk och konstnärligt begåvad familj. Hannover säger om honom, att han har något av Delacroix i sig, och man märker, att något av den härliga furia, som finnes hos den store franske romantikern, fanns hos den märklige unge föregångaren till den danska expressionismen.

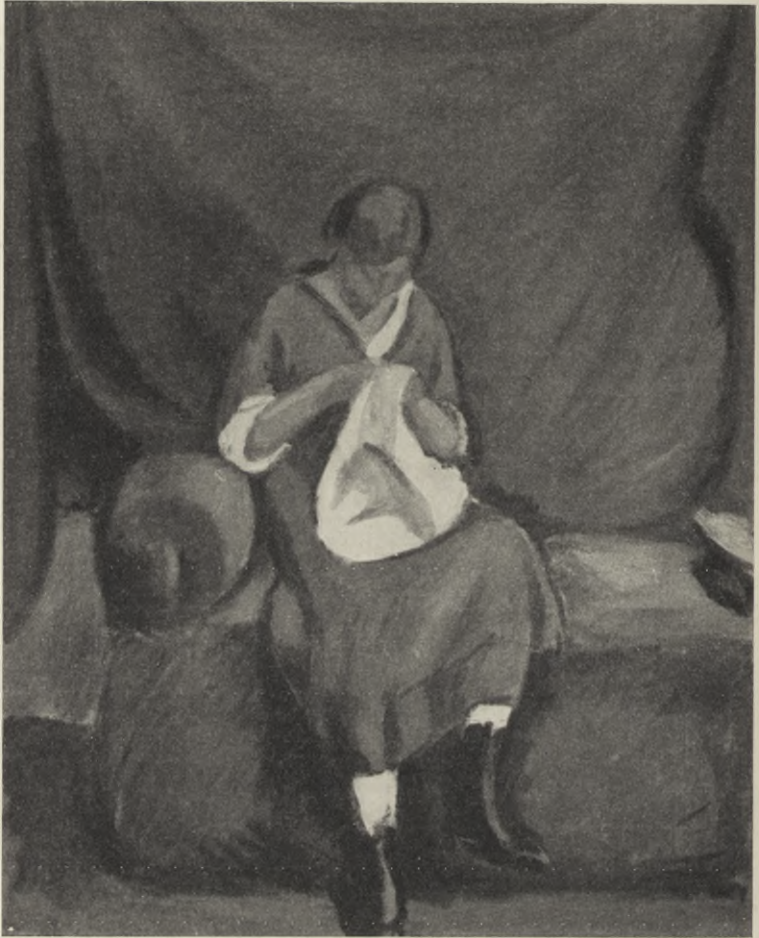
En annan alltför tidigt död dansk expressionist, högt skattad av sina kamrater, var *Jens Adolf Jerichau*, 1890—1916. Både i form och mystikt innehåll har han i sin tavla »Menneskerne søger Varsler» i heliga fåglars flykt träffat mycket av det bästa expressionismen velat nå.

Vetenskapsmän både i Danmark och Sverige ha velat uppvisa vissa överensstämmelser mellan sinnessjukdomsfenomen och den modernistiska konsten. Visserligen finnes ju i denna rörelse ett drag av hysteri, måhända också av partipsykos, men är modernismen ej mera lik de religiösa rörelserna? Är det riktigt rättvist att kalla ett sig självt med gissel piskande helgon eller en med fradga kring munnen dansande »rasande dervisch» för sinnessjuk? Kan man kalla en mormon, som anser, att Mormons heliga tavlor blott kunna tydas, om man ser på dem genom »de heliga glasögonen», för vidskeplig? Nej, om också aktningen för den religiösa övertygelsen även den har olika grader och vissa sätta S:t Franciskus framför mormonaposteln Joseph Smith. Mystiken har också i sina egendomligaste former — och det gäller även expressionismens tungomålstalande — ett värde som mystisk fremtoning, åt vilken man rationalistiskt ibland kan småle, när kubisterna teologiskt utlägga sina kuber, så att en matematiker blir sjösjuk, men som dock gör världssymfonien rikare. Den expressionistiskt kubistiska exegetiken har också något av den typiska blandningen av ljuvlig förvissning åt att äga den stora hemligheten och ett hästkt och ilsket angripande av dem, som äro utanför helgedomen.

De modernistiska martyrerna voro också onekligen omgivna av begabbare, stenkastande och hudflängande. De flesta nordiska modernisterna ansågo, att futuristerna icke hade den rätta andan

309. KLINGENS TITELSIDA, MARSNUMRET 1918.
 Teckning av Svend Johansen 1918.

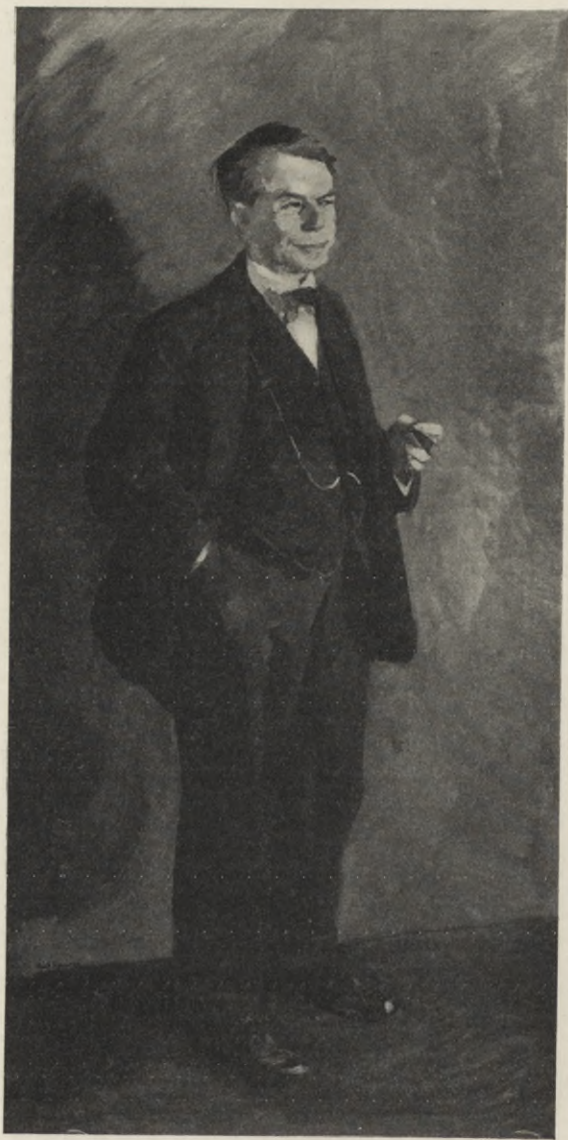
310. SYENDE FLICKA I LJUSBLÅ KLÄNNING.
Målning av Harald Giersing 1915. Kunstmuseet, Köpenhamn.

utan bekände sig till matissismen. De nordiska expressionisterna levde i och genom Matisse och läste dessutom sin trosbekännelse: Jag tror på Cézanne, Gauguin och van Gogh, på El Grecos uppståndelse och ett evigt liv och leverne om Edvard Munch.

Det är emellertid alla skäl att stryka under den *särskilda* sympati för det abnormala, som finnes på modernistiskt håll och som kommit fram i den speciella beundran, som ägnas de sjukligaste bilderna av Ernst Josephson, målade under dennes sinnessjukdom. Från expressionistiskt håll var man lika uppretad åt den från medicinsk sida framhållna, som för dem karakteristiska dysmorfismen, förkärleken för det förvridna och för deformerings, och man retade sig över detta ord på samma sätt som religiösa helt naturligt erfara obehagskänslor, då man kallar talet om jungfrufödsel »vidskepelse» och benämner nattvardsfirande med den vetenskapliga termen »gudaätande».

Rector magnificus vid Köpenhamns universitet, prof. Carl Salomonsen, var bland de läkare, som jämförde modernisternas målningssätt med det, som är karakteristiskt för sinnessjukas teckningar. Han kallades därför med ett odium som väl kan kallas theologicum, man kan kanske också säga med en ton, karakteristik för danskt offentligt meningsutbyte, i den 1919 utgivna boken »Expressionisme» av Otto Gelsted för »en ældre som Selskabsmand skattet Bakteriolog, Professor ved et af de faa Universiteter i Europa, hvorved der ikke er gjort nogen bakteriologisk Opdagning af Betydning». Det religiösa draget i modernismen eller rättare dess religiöst övertygade mentalitet förklarar också, att hycklare och till och med bedragare kunna förekomma inom rörelsen liksom t. ex. inom metodismen, teosofien eller katolicismen. Men det hindrar ej att i alla dessa åsikts- och känslogrupper det alldeles övervägande flertalet av anhängarna är ärligt övertygat. En likhet mellan en religion och den modernistiska konströrelsen är även, att bägge betrakta sig som det enda rätta.

Hur övertygat och allvarligt modernisterna kunna betrakta sig som en surdeg, som de heligas samfund i en ond naturefterbildande värld, ser man av det flammande manifest, som Harald Giersing i Klingens december 1917 riktar till de rättrogna: »At faa Billedet til at knalde, faa Linjerne til at eksplodere imod hinanden, Farverne til at skratte af stejl Kraft og Pragt, give Virkeligheden, som den er, naar man oplever den stærkest, en Drøm om Sommer, om Muskler, om Legemernes evige Artikulation. Vi for-

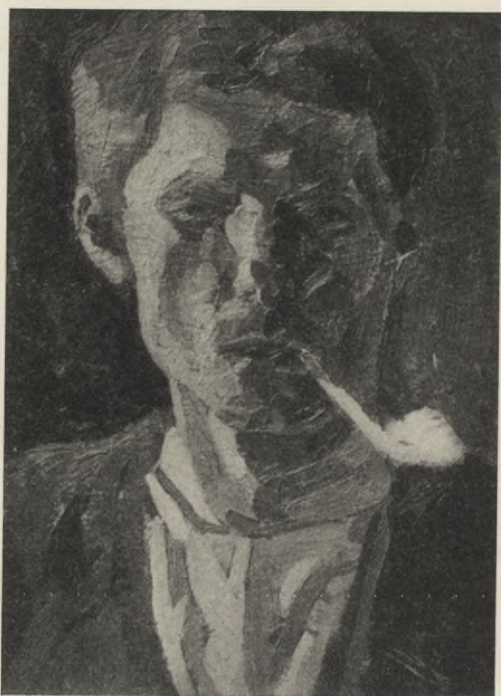
311. ARKITEKTEN PROFESSOR CARL PETERSEN.
Målning av Niels Hansen 1921. Kunstmuseet, Köpenhamn.

312. NAKEN KVINNA.
Målning av Edvard Weie 1922.

søger os, vi pisker os selv, stadig bedre, stadig stærkere. Det *maa* da være godt. Det *maa* da *raabe* sig ind i enhver, den første den beste, Dejlighed, Fest, Overflod. — Jovist! Fernisering. Lidt lad Flirten, lidt Latter, Smuds i Aviserne, det er hele Ekoet. — Om igen. Momomaner!»

Ser man på Klingens omslagsteckning i litografi till sjätte numret av första årgången, utförd av *Svend Johansen*, född 1890, som föreställer en naken, hermafrodiserande, ytterst naivistiskt

313. SJÄLVPORTRÄTT.
Målning av Edvard Weie omkr. 1920.

utförd konstberidare på ett obekant djur, den må vid sin tillkomst mars 1918 ha kallats hur »sund» och hur »ungdomligt frisk» som helst, så kommer den en i alla fall icke alltför länge efteråt att tänka: Evigt kan ej bli det nya. När man ser denna bild och även en hel del andra modernistiska konstverk, rinner en i sinnet vad Otto Gelsted, expressionismens danske historiker, yttrade om de konstnärliga plikterna: »Sin Moral viser Kunstneren i Respekten for sit Arbejde, i Afskyen for det omtrentlige og halvfærdige.»

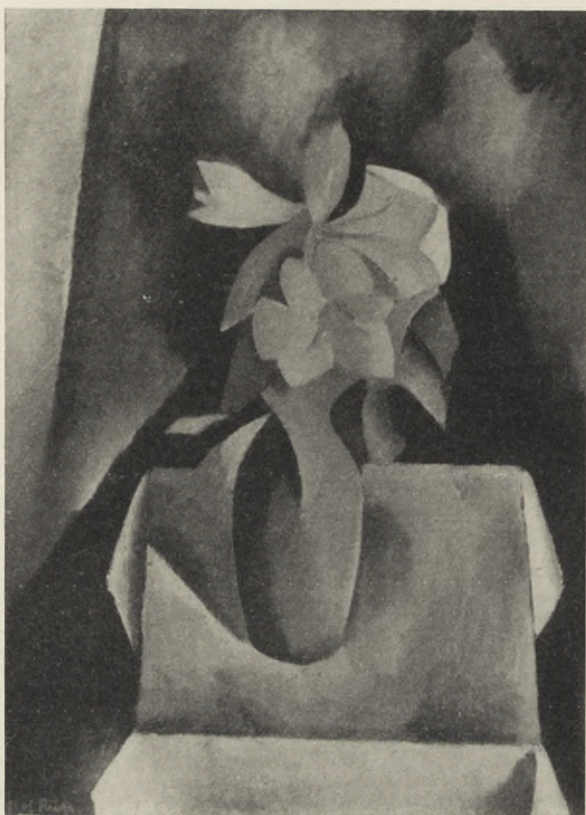
Harald Giersing, född 1881 i Köpenhamn, är de ungas ledare. På det expressiva och förträffliga självporträttet, bild 307, förefaller det, som om han visslade åt publikum. Troligen sparkar han också, men benen synas icke på bilden. Det ligger i tavlan ett tydligt drag

314. MODER OCH BARN.

Målning av Sigurd Swane 1913. Kunstmuseet, Köpenhamn.

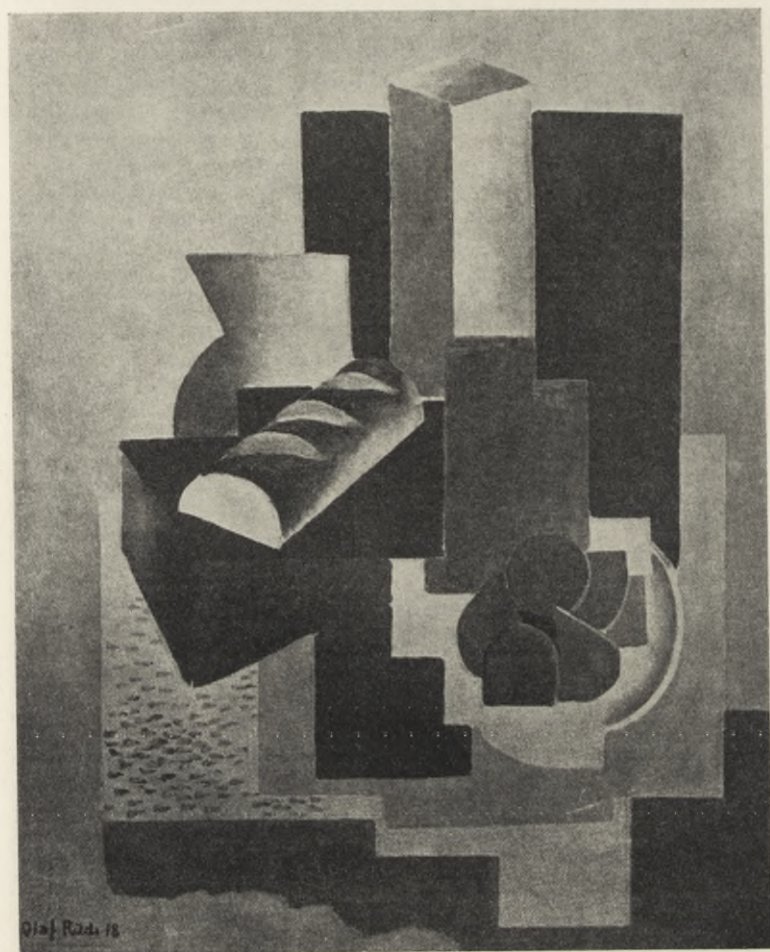
av den bristande högaktning partiet har för den övervägande delen av mänskligheten. Ofta använder sig Giersing av det modernistiska sättet att ej utföra ansiktet, han stryker det endast med färg utan

315. VITA LILJOR I BLÅ VAS.
Målning av Olaf Rude 1917. Kunstmuseet, Köpenhamn.

antydning av ögon, näsa och mun. Ibland förekomma dock ögonbryn. På den här summariskt målade bilden av en flicka, som sitter i en soffa och syr, har konstnären varit mera tillgänglig, åtminstone för sådana, som söka förstå någonting av hans målningsätt. Den är emellertid målad med kraft.

Men till och med den eljest mot nästan allt vad modernism heter sympatiskt blickande Thiis yttrar om Giersing: »Giersings stil er selvfølgelig maner, men den er ikke bare unyttig.» Man

316. NATURE MORTE.
Målning av Olaf Rude 1918.

får väl hoppas, att den store norske kritikern också här som så ofta haft rätt också i detta »bare».

Som porträttmålare har *Niels Hansen*, född 1880 i Svendborg, lyckats ypperligt i sin karaktärsfulla bild av arkitekten,

317. DAMPORTRÄTT.

Målning av Albert Naur 1923. Kunstmuseet, Köpenhamn.

professor Carl Petersen, han som byggde Faaborgs museum. Han står så självmedveten och tvärsäker i sin mörkblå dräkt med pipan i ena handen och den andra i byxfickan, avtecknande sig mot röda och blå toner i bakgrunden.

Edvard Weie föddes 1879 i Köpenhamn och på sitt självporträtt med pipan i munnen ser även han ut som om han sökte

318. EFTER BADET.

Målning av Vilhelm Lundström 1924. Kunstmuseet, Köpenhamn.

sak med åskådaren. Det göra väl oftast modernister. Och många sådana förarga sig åt, att allmänheten efter en del hånfulla yttranden och förolämpningar icke nog villigt och fort köpa tavlorna. Kanske är Weie i alla fall icke en sådan, och kanske han ej tycker illa om och tillåter beundran av det vackra porträtt han i sin ungdom utförde av sin moder. Det är också både kraft och saft i hans målning av den nakna kvinna, som här meddelas, och den är utförd med penseldrag av en sådan bredd, att den nästan verkar modellerad i ännu våt lera.

Årsbarn med Weie är *Sigurd Swane*, född 1879 i Köpenhamn. Han är diktare, kritiker och målare. Här i Sverige är han endast känd för sina våldsamma och hänsynslösa förolämpningar mot svensk konst, då han 1924 föreslog, att så gott som all i danska statens ägo befintlig svensk konst borde utbytas

319. HERMAN C. KÄHLER.
Målning av Helge Jensen 1922. Hos Herman C. Kähler, Næstved.

mot Hammershøis stora tavla i Thielska galleriet. Det Swaneska angreppet, särskilt på det svenska konstnärsförbundets målningar, bottnade, enligt en uppgift från den med religiös fanatism och hårdhet dömande modernistiske kritikern, icke i någon ovilja mot Sverige och svenskt väsende, för vilket konstnären-kritikern på andra områden har sympati. Tyvärr höjdes ingen enda dansk gensaga mot detta utfall. Om man undantager Emil Hannover och Karl Madsen torde de danska konstkritiker, som hyst något intresse för svensk konst, vara ytterst lätt räknade.

Swane har gjort en konstnärligt intresseväckande tavla, kallad »Fyra konstnärinnor». Den föreställer fyra allvarliga kvinnor, samlade kring en liten statyett, gravlikt dystra som konstdamerna på Carl Wilhelmsons liknande tavla »Målarinnor» i Thielska galleriet. Men att denna målning verkar tillgänglig för många beror kanske på att den målats, innan Swane »funnit sig själv». Hans »Moder med barn» i Kunstmuseet, med för en modernist ovanlig friskhet i färgen, modern med mörkblå kofta och högröd kjol och i vaggan en grön dyna, har också goda måleriska egenskaper, men många av hans tavlor förtjäna nog det Thiis'ska omdömet om desamma: »Löse og uferdige».

Jais Nielsen (se sid. 189) har arbetat sig ifrån kubismen — det lär vara en av de saker man även i modernistiska kretsar får beröm för att arbeta sig ifrån —, och har kubismen varit den skola, vari den högt begåvade keramikern lärt monumentalitet och dekorativ form, får man göra honnör för denna riktning.

Ofantligt lustig och dekorativ är Niensens 1918 utförda tavla »Frederik VII overrækker Grevinde Danner Gavebrevet paa Jægerspris».

Till hans krets hör *Olaf Rude*, född 1886 på godset Katt i Estland. Den av Foreningen for Nutidskunst skänkta tavlan »Vita liljor i blå vas» i Kunstmuseet är för den, som icke bekänner sig till expressionismen, mera som gjord av järnbleck än av blomsterblad, något som förmodligen är avsett att »skänka fasthet» åt de blommor den tolkar. Bilden tillkom 1917 och året därpå målades Rudes »Klippor på Bornholm» mot starkblått hav. Olaf Rude var också en tid kubist. För att begripa

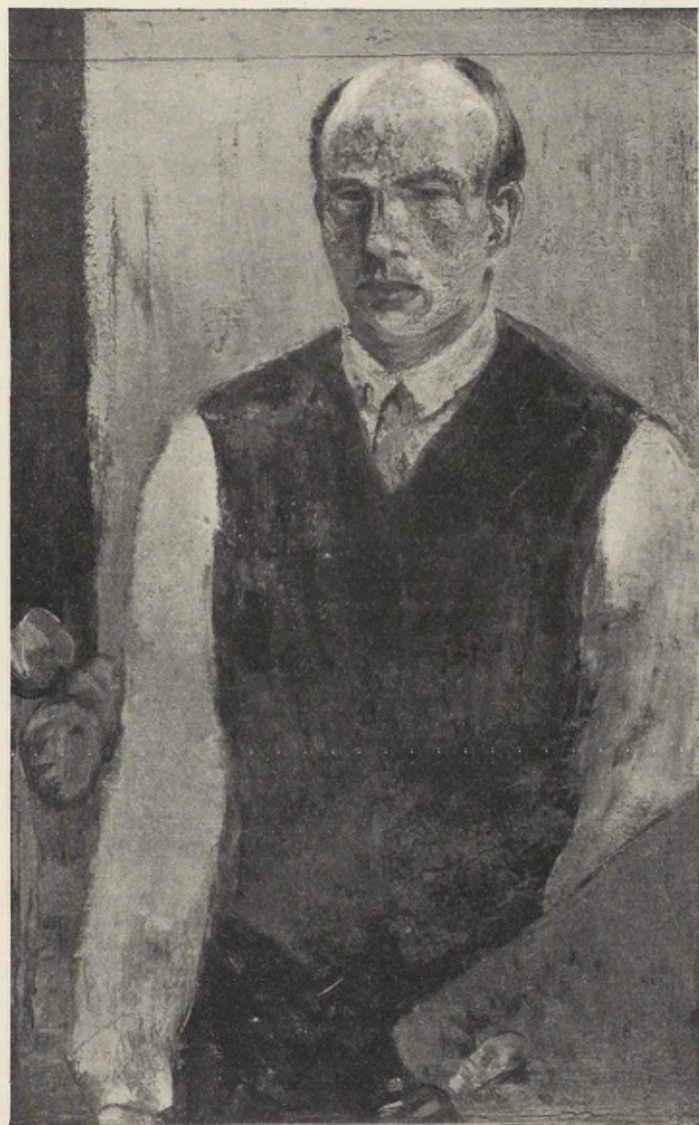
kubismen är det nog nödvändigt att till fullo inse, eller åtminstone religiöst omfatta, Otto Gelsteds förklarande ord: »Hvad vi ved eller tror at vide om Tingene, vor saakaldt objektive Viden, der grumser det umiddelbare Indtryk, trænges af Kubisten i Baggrunden til Fordel for en friskere, mere direkte malerisk Effekt. — Samtidig med at Kubisten ved at udelukke banale Forestillinger søger at faa Farven til at klinge rigere og fyldigere, opnaar han at faa alle Linier i Billedet til at virke med deres rent sanselige Kraft, idet Felternes Konturer ikke danner traditionelle symbolske Figurer (Træer, Køer, Mennesker o. s. v.).»

Albert Naur, född 1889, har målat landskap och porträtt, och i det meddelade dampporträttet i vit dräkt mot gulaktig bakgrund, målat 1923, har han fått in en friskhet och en vederhäftighet, som göra, att vissa kritiker undra om han är en *verklig* expressionist. Sådana förolämpande tankar erfar man icke, då man ser *Vilhelm Lundstrøms*, född 1893, »kompositioner». Han försöker, säger Thiis, som man väl får citera som en doctor ecclesiae, om han också ibland är kättersk, »at male alt naket som rödgul terracotta nesten uden en nyanse i tonen». Här avteckna sig de fyra, som vi få anta, kvinnorna med sina svarta konturer mot ultramarinblått vatten.

Det porträtt, som *Helge Jensen*, född 1899, målade som tjugutjåring av den utmärkte keramikern Herman C. Kähler, gamle Käblers son, vilken leder den berömda fabriken i Næstved, har både säkerhet och en uttrycksfullhet av bästa verkan.

Expressionist i bästa mening — låter det ej ohyggligt i en bolsjeviks öra att höra en konservativ säga »folklig i bästa mening»? — är *Kræsten Iversen*, född i Holsted 1886, i sitt självporträtt av 1923 på Kunstmuseet. Det blir dock icke så otrevligt, om man betänker, att Jens Thiis ansåg, då han såg Iversens porträtt och målningar på Göteborgsutställningen, att dessa voro det bästa av den arten i Danmark. Det är något lugnt, äkta danskt i Iversens självporträtt.

Ett särskilt framhållande bland danska modernister förtjänar *Axel Salto*, född 1889. Vad man än må tycka om Klingens, som redigerades av Axel Salto, den var i alla fall liksom den danska modernismen ett utslag av trosvisshet och uppoffrande intresse och innehöll också för utomstående ytterst intressanta

320. SJÄLVPORTRÄTT.

Målning av Kræsten Iversen 1923. Kunstmuseet, Köpenhamn.

uttryck för vissa sidor hos tidsandan och ibland även konstbi-
drag av hög kvalitet.

Den egendomliga graciösa, eleganta, nästan mystiska skön-
heten hos antilopens former och rörelser ha få givit med en sådan
intensitet som Axel Salto i sina litografier i Klingen. Att en
exaspererad, lidelsefullt efter nytt sökande ytterlighetsgrupp skall
finnas i Danmark som en motvikt till allt det »lune, jämne, bor-
gerlige» i danskt lynne är naturligt och torde icke vara utan be-
tydelse för den danska konstens rikedom och förnyelsemöjligheter.

321. MEMERANGANTILOP.

Litografi av Axel Salto 1919. Titelblad till Otto Gelstedts Ekspressionisme.

322. DANSERINDEN.

Målning av Henrik Sørensen 1910. Rasmus Meyers samling, Bergen.

NORSKA MODERNISTER OMKRING 1920.

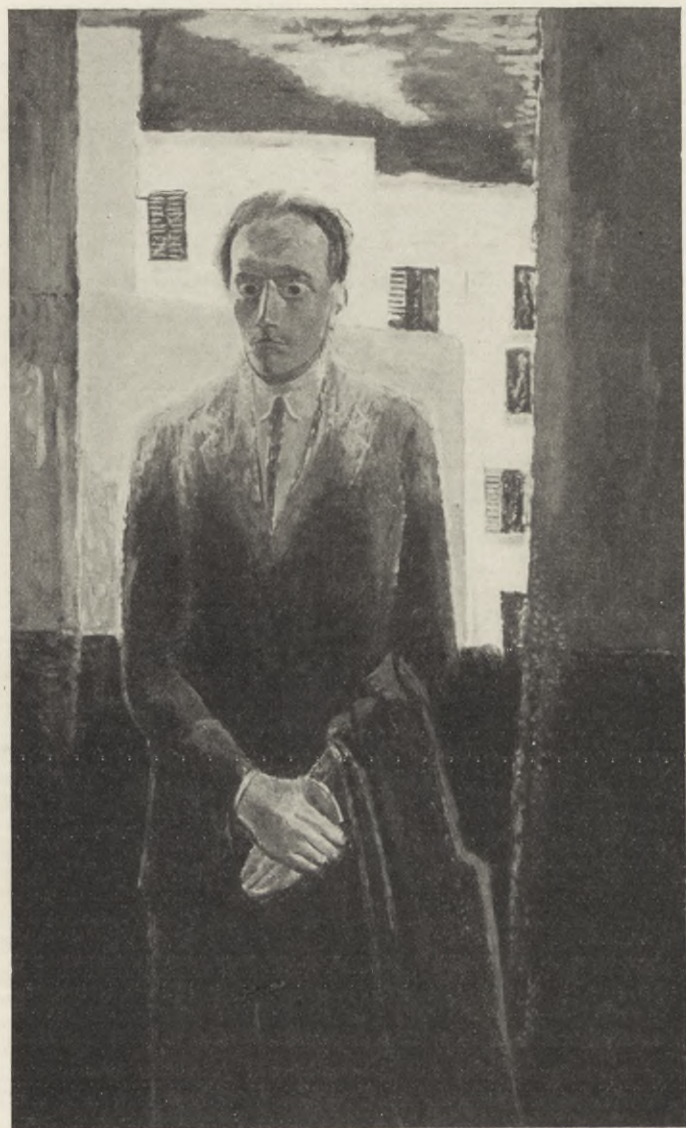
»Frejdigt» är ett äkta norskt ord, och det kommer en på tungan, då det gäller »modern» norsk konst, d. v. s. Krohg, Werenskiold, Harriet Backer. Då fråga är om modernistisk konst, får man en känsla av, att den norska modernistkonsten visserligen är starkare än de andra nordiska ländernas modernistkonst, men att den i alla fall har något svart och gråblått kallt i färgen, som hellre än med orden »klingande» och »frisk», vilka ofta användas, kanske bör betecknas med blaskig och ofrisk.

Den norska modernistiska konsten har emellertid starka intellektuella krafter inom sig, och den står i innerlig kontakt med en *relativt* stor elitpublik.

Ledaren är den högt och mångsidigt begåvade *Henrik Sörensen*, född 1882 nära Fryksände i Värmland. Ragnar Hoppe, den mot modernisterna särdeles sympatiska kritikern, stötes av hans färg, i synnerhet av ett visst »smutsigt, blaskigt grått». Till skillnad från de ovan nämnda färgglada yngre konstnärerna Folkestad och Karsten och den delikate distingerade koloristen Onsager älskar den Sörensenka gruppen mera de svartgrågröna tonerna, om också i några av Sörensens tidigare målningar starkbruna och starkgula färger förekomma.

Mäktiga och psykologiskt intresseväckande äro emellertid många av Henrik Sörensens tavlor. Hans landskapsstil och man kan måhända säga hans framställningssätt i allmänhet går, som den ovannämnde Hoppe briljant säger, »i granens tecken. Den är knotig, mager och torr, har brutna, varandra korsande vinklar, mörka och ljusa, mot varandra kämpande strimmor och trianglar» —, och även den, som står frågande inför mycken expressionistisk konst, kan ej annat än beundra målningar sådana som »Danserinden», roligt komponerad med sin högt tagna synpunkt och med en uttrycksfullhet i envar av de tre figurerna, som är av rent slående verkan.

Henrik Sörensen är en av de få konstnärer, som tro, att konsten har sin sociala uppgift. Det torde väl ligga närmast att förmoda, att Sörensen tänker sig, att konsten skulle blomstra friskast i ett samhälle, där den bolsjevikiska tvångsanstaltsstaten skulle livas upp av anarkistiska inslag. Resonera på hans utmärkta dubbelporätt av herr och fru Gundersen personerna om politisk ekonomi eller om konstens ställning i samhället? Sörensen, som har de mest omfattande intressen, då det gäller konst från alla tider, och som beundrar både Michelangelo och Matisse, både persiska och Mariebergsfajanser, vilka senare han lär skatta särskilt högt, var en vän av den för tidigt avlidne svenske modernisten Gösta Sandels. Han har även utfört stora religiösa målningar, där Giottos högtidlighet förenar sig med modernismens mystik och färggivning.

323. PÄR LAGERKVIST.

Målning av Henrik Sörensen 1921. Hos Direktör Sejersted Bødtker.

324. HERR OCH FRU GUNDERSEN.
Målning av Henrik Sørensen 1914. Nasjonalgalleriet, Oslo.

Sørensen har fått in en egendomlig ytterstadagsstämning i bilden av den fine lyrikern och dramatiska tungomålstalaren Pär Lagerkvist, vilkens extatiska, vackert formade huvud avtecknar sig mot parisiska vita husväggar, belysta som av en hemsk blyxt.

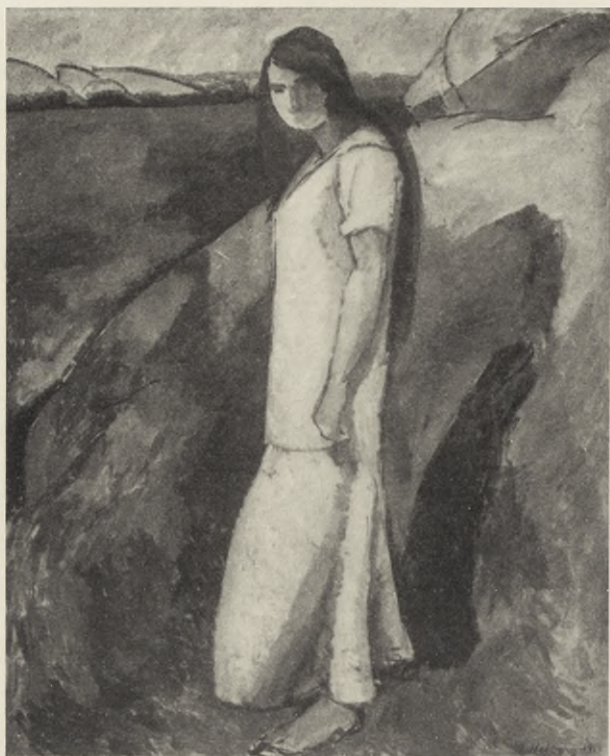
Jens Thiis kallar Henrik Sørensen för den mest »aktive kraft i vaart kunstliv, agitatoren, ordneren, forføeren, velgøeren». Vissa egenskaper tyckes Sørensen ha gemensamma med August Strindberg, också den att han ej är främmande för de ockulta »vetenskaperna».

325. TVÅ YNGLINGAR.

Målning av Per Deberitz 1914. Hos Fru Gotthard Zetterström, Stockholm.

Per Deberitz föddes 1880 i Borre vid Horten. Han målar både landskap och porträtt och åtnjuter högt anseende hos den auktoritativa norska och svenska modernistiskt sinnade kritiken. »Vågade man anmärka något», skriver försiktigt en av dessa svenska beundrare, »så skulle det vara — att hans figurer ej riktigt följa tyngdlagen, ej tyckas stå säkert på marken utan i stället ge in-

326. UNG FLICKA VID HAVET.

Målning av Jean Heiberg 1913. Nationalmuseum, Stockholm.

tryck av att hänga i luften». Det är svårt att veta, på vilka tavlor detta att icke följa tyngdlagen kan anses vara ett fel ur modernistisk synpunkt eller på vilka uteslutande missteckningar äro ett ofrånkomligt konstnärligt krav. Genom de svarta och gråa isättningarna få emellertid Deberitz' tavlor något ur passeistisk synpunkt smutsigt; ur modernistisk prisas han troligen för sin »rena palett». Han är liksom Jean Heiberg Cézanne-påverkad.

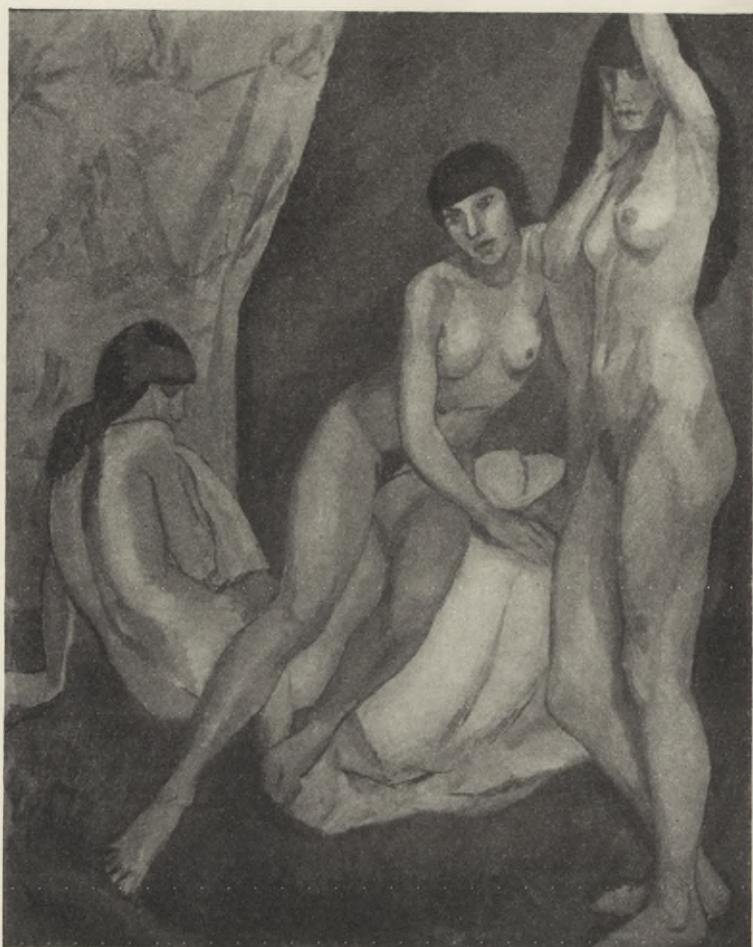
Jean Heiberg föddes 1884 i Oslo. Han hör till de krafti-

327. SKÅDESPELERSKAN GRETA PROZOR-HALVORSEN.
Målning av Jean Heiberg 1914. Kunstmuseet, Köpenhamn.

gaste och friskaste bland norska modernister. Det är kompositionen, som är hans starkaste sida. Hur ypperligt insatt är ej bilden av fru Greta Prozor, den unga fransk-ryska Ibsen-skådespelerskan med svenskt påbrå — hennes mor hette Bonde —, som

JEAN HEIBERG.

328. EFTER BADET.

Målning av Jean Heiberg 1914. Hos Fru Karen Hannover, Köpenhamn.

är gift med den förut nämnde norske konstskriftställaren Walther Halvorsen. Också den vitklädda flickan mot det blå havet på hans målning i Nationalmuseum i Stockholm är ett verk, där

329. LE VIEUX PORT DE MARSEILLE.

Målning av Axel Revold 1914. Hos Riksantikvarien Harry Fett, Oslo.

både färg och form kunna lära den mest oförstående vad det är fråga om i den sortens modernistiska tavlor. Av ståtlig linjeverkan är också den tavla Heiberg kallat »Efter badet», som han utfört 1914. Den tillhörde Emil Hannover, som satte denna dekorativa sammanställning av de tre kvinnokropparna mycket högt.

Som dekorativ väggmålare är Revold fastare och kantigare i formerna än Edvard Munch, vilken som en eldstod, ibland som en molnstod, gick före Norges modernister.

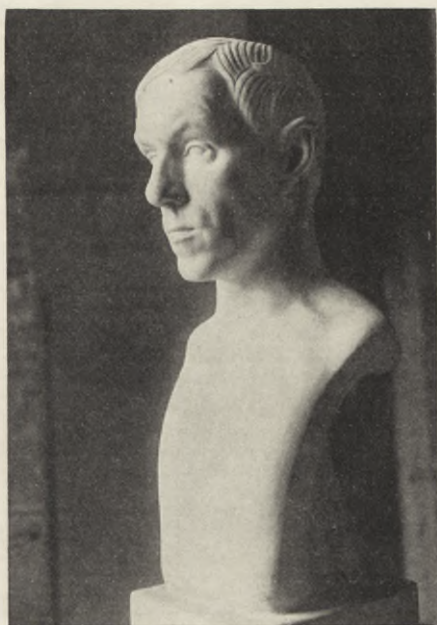
Axel Revold föddes 1887 i Aalesund. Han har en stark dragning åt ultraismen i konsten och har varit en av de få i Norrden, som försökt sig på futurism.

Revold har ibland hämtat sina ämnen från samma håll som Montmartreskolan. Han har skildrat det pittoreska slöddret i

330. ÅKERBRUK.
Freskmålning av Axel Revold 1923. Börsen i Bergen.

Paris, och till denna sort hör hans i vårt Nationalmuseum befintliga, med sina gröna och svarta toner synnerligen koloristiskt tilltalande »Apachekafé». Den måttfullare expressionistiska stilseringen på den här avbildade »Le vieux port de Marseille» gör

331. AXEL REVOLD.

Byst i marmor av Kai Nielsen 1923. Bergens museum.

också den målningen till en av de lättare tillgängliga. Förgrunden upptages av en samling gatflickor, eller kanske snarare sjömansflickor, så kvalificerade — Marseille har rykte på detta område —, att de i sin hemskhet blivit dekorativa.

Är Revold norsk? Han har visat vägen för en nordisk landskapskonst säger hans svenske beundrare Ragnar Hoppe, då han berömmar en av hans hamnbilder. »Like unational som en amerikansk skyskraper», säger hans landsman Victor Smith, och det torde vara lättare att gå in på, ty expressionismen är lika internationell som nyklassicismen. I Bergens Börs har, som det skrivits av en beundrare, Revold i sina tio väggfresker visat »en ægte Revoldsk strenghet, grænsende til det puritanske, til haardhet og mekanik». Konstnären har i grå, ljusgröna och svarta

toner fyllt dessa tio fält med bilder ur landets och stadens samt ur tropikernas arbetarliv. Vissa tiders väggmålningkonst berömmes för sin frihet, för att den vidgar rummet. Så barockens. Modernismens väggmålningkonst berömmes för sin stränghet och för att den fasthåller vid ytans plana karaktär. Motsatsen till prakt, till färgglädje, till svällande former, till nationell norsk känsla, till rikedom och fyllighet äro dessa kärva, torra arbetsbilder. Det är emellertid ett väldigt och allvarligt arbete, och i den av freskerna, som skildrar det exotiska livet med brunsvarta infödingar i grönskan, har konstnären gjort en väggmålning, som hör till det bästa, som tillkommit i Norge.

Axel Revolds intressanta och intelligenta huvud har skulpterats av hans vän Kai Nielsen.

I Bergens bibliotek har den också här ovan, sid. 66, nämnde *Arne Lofthus*, född 1881 i Bergen och som varit Joakim Skovgaards medarbetare i Viborgs domkyrka, gjort en vacker takdekorering. Lofthus har med tolv putti i olika situationer symboliserat de tolv månaderna med lika många takfält, något med anslutning till nyklassicismen.

Alf Rolfsen, född 1895 i Oslo, son till den även i Sverige kände Nordahl Rolfsen, var ej trettio år, då han målade en modernistisk grå arbetarbild i stora salen i Telegrafhuset i Oslo. Arbetarna äro klädda i modernistiska plåtbyxor, och en av dem har dessutom fått sitsen ytterligare plåtbeslagen. Thiis yttrar om denna 1923 färdiga målning, att den talar starkt om »kunstnerisk kultur og viden», men framhåller också Rolfsens »tunge, litt grumsete farve». Det är emellertid i den sittande kvinnan i nattdräkt, som Rolfsen hade på Göteborgsutställningen, en ädelhet och en formkänsla utan några »snurrepiberier» som ge stora löften. Modernisten har ju alltid den fördelen att med särskild rörelse avtackas, då han tar ett litet steg tillbaka åt den illusionsledsamma konsten.

Fantasi, sprudlande produktivitet och ett personligt, originellt och sprakande gott lynne utmärka Per Lasson Krohg. Han är son till Christian Krohg och dennes maka Oda, född Lasson.¹

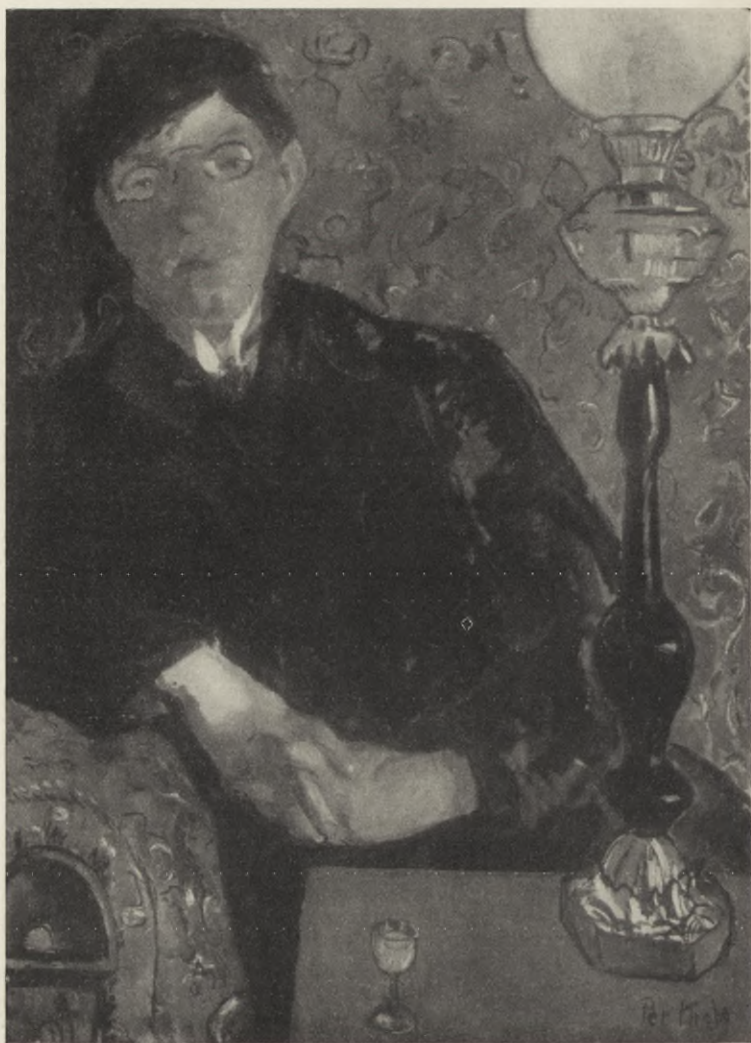
¹ Christian Krohg avled ¹⁶/₁₀ 1925, sedan det ark, som skildrar hans person och konst, redan tryckts.

332. HAMNBILD.

Målning av Per Krohg 1924. Sjömannsskolan, Oslo.

26—240743. Laurin, *Nordisk konst. III.*

333. FÖRFATTAREN SVEN ELVESTAD, »STEIN RIVERTON».
Målning av Per Krohg 1911.

Per Krohg föddes i Aasgaardstrand på västsidan av Oslofjorden 1889, samma år som Munch där målade sin kanske bästa tavla »Vår». Efter studier hos Matisse — valet av lärare förvånar kanske inte — vistades Per Krohg länge i Paris, och han utvecklade sig där i personlig riktning mer än de flesta av hans kamrater. Hans beundrare, målaren Folkestad, säger träffande om honom: »Per Krohg har ikke tøjlet sit talent til den gangart, som gælder for at være den værdigste. Han vil det heller ikke. Det skal stejle, slaa bakut, gallopere, væddeløpe, gjøre de yndigste kunster — hvad det vil — blot ikke trække læs i det almindeliges tjeneste.»

Mången tror, att Per Krohg alltid mot publiken gör samma expressiva gest, som damen på hans målning »En söndagseftermiddag», vilken drar upp kjolarna en varm dag och luftar sin frodiga bakdel samt ledsamt nog också de abnormt smala knäveckan. Det är helt säkert just i de deformerade knäveckan, som det »allvarliga sökandet» är att finna. Eljest hade bilden varit opassande, en tanke så hemsk, att man knappast vågar tänka den till botten.

Ett gott, pittoreskt och karakteriserande porträtt, nästan i illusionskonstens tecken, är Per Krohgs bild av den norske förvackrade målnin-gar, vacker både i stämning och komposition och ej minst i den dekorativa veckigheten på nattdräkt och lakan, är »Aften», en ung flicka drömmande bakom sina sänggardiner, en tavla, som förvärvats av konstnären Willumsen i Danmark.

334. SÖNDAGSEFTERMIDDAG.
Måln. av P. Krohg 1916. I svensk ägo.

Då Per Krohg 1918 icke fick sina skisser prisbelönade vid tävlingen om dekorerandet av Bergens Börs, skrev den i Norge högt skattade konstkritikern Einar Lexow, som ansåg Axel Revolds skisser goda och att de utmärka sig för en »mandig og lidt tung kolorit» men »personlig og særpræget norsk» — jämför »unational som en skyskraper», som ovan yttrades om Revold —, att Per Krohg egentligen borde haft uppdraget. »La ham faa sin festsal medens han endnu er ung», skriver han. Och i Norge, där modernisterna kanske mer än på något annat ställe i världen understötts av stat och enskilda, dröjde det ej mer än tre år, förrän den unge konstnären fick den maktpåliggande uppgiften att utsmycka »Sjömansskolan» vid Oslo med fresker. År 1924 blev arbetet färdigt, och här saknas icke fantasi. Modernistiskt stilerade öppna sig hamnar, vilkas båtar ha den leksakskaraktär den nya stilen älskar. Många förträffliga detaljer finnas, kanske särskilt »Sjömännens dröm», som måhända mer påminner om Isaac Grünewalds stilerade drömmar om nakna kvinnor än om en ung sjömans minnesbilder från samma område. De dekorativa sidorna hos modernismen komma mera till sin rätt på väggmålningar, men blir ej stilen ofta alltför mekanisk, till och med hos en så obunden och rik konstnärnatur som Per Krohg? Bli icke leksaksnoaksarksfigurerna och -husen mera led-samma än »roliga»?

Mystik, expression och gott humör finnas i den roliga tavla »En ulykke», som hänger i Bergens Billedgalleri och här avbildas.

På en liten gräsbevuxen plats i en småstad stå i skymningen några lätt stilerade unga män, förmodligen konstnärer. En vit häst, måhända det modernistiska måleriets förkaprioler livade Pegasus, slår bakut på ett obetalbart uttrycksfullt sätt. En halvt sönderslagen yngling ligger på backen. Förmodligen »betyder» detta konstverk ingenting, men man kan ej låta bli att undra *vart* hästen skall skena i väg, och hoppas, att hela rörelsen icke uteslutande, såsom t. ex. vederdöparnas uppträdande, varit en olycka.

Det tyckes emellertid som om expressionismen omkring

335 SJÖMANNENS DRÖM.
Målning av Per Krogh 1924. Sjömannsskolan, Oslo.

1925 lugnat sig något och börjat röra sig i en ädlare gångart.
Man bör betrakta dess ungdomliga okynne och snedsprång med

överseende och hoppas, att expressionismen genom sin förnyelseönskan framkallat uppslag, som sedermera skola bli fruktbara för konsten.

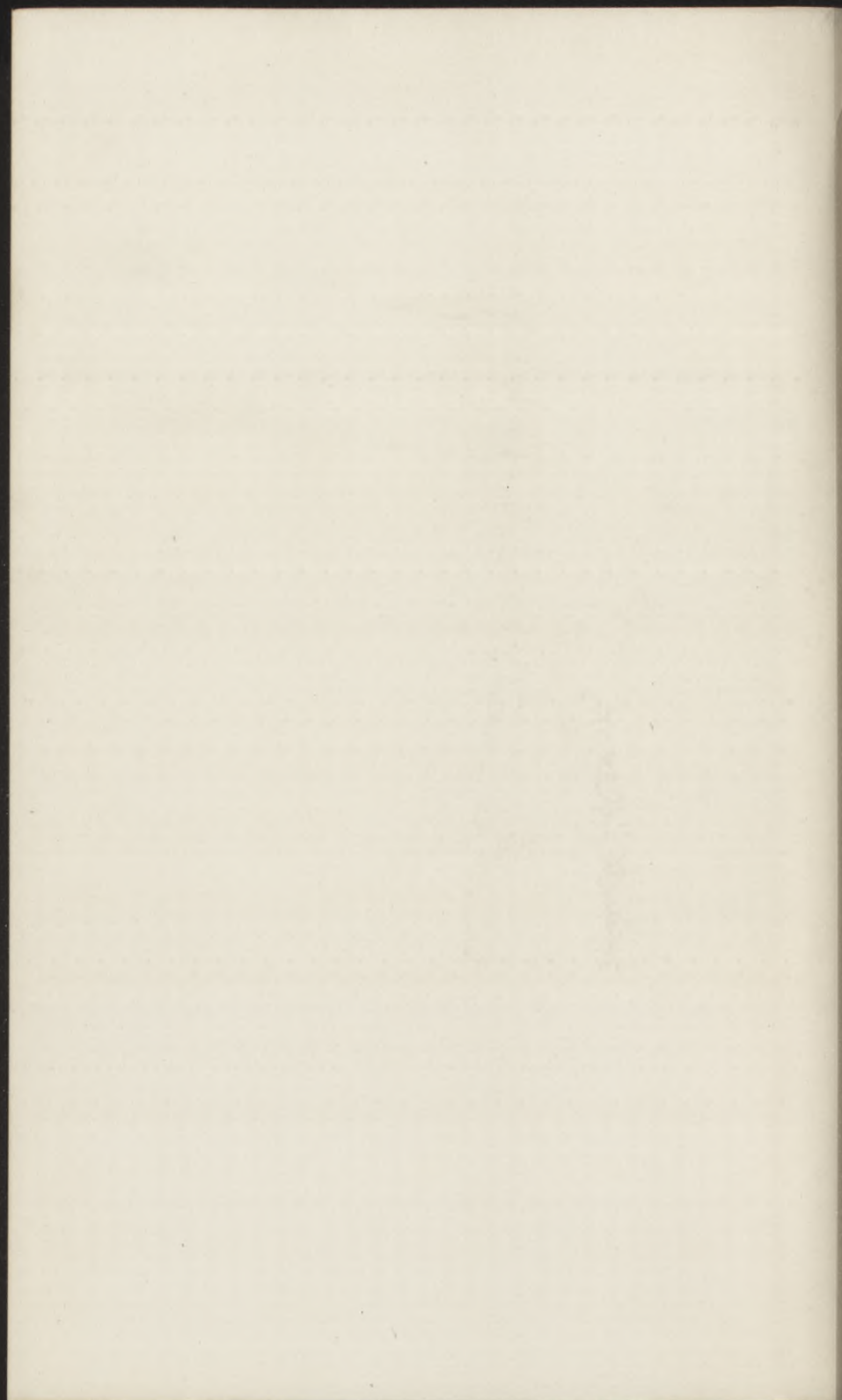
Författaren dröjer här liksom vid skildringen av passeisternas konst hellre vid modernisternas förtjänster än vid deras, enligt hans åsikt, mindre lyckade sidor och han har också vid bildvalet i allmänhet medtagit de minst stötande konstverken.

336. EN ULYKKE.

Målning av Per Krohg 1912. Bergens Billedgalleri.

REGISTER

REGISTER.

Kursiv stil i namn betecknar i denna del nämnda, i eller för Norden verk-
samma konstnärer. Kursiva siffror hänvisa till avbildningar.

- Aars, Harald* 360.
Abel, N. H. 343, 347.
Abildgaard 173.
Absalon, biskop 144, 145.
Achenz, Georg Nicolai 97, 98.
Alkmaan, Edvard 243, 244.
Alnarpp.
 Lamitbruksinstitutet 124.
Ancher, Anna, f. Bron-
dum 1, 5, 16—17—19.
Ancher, Michael 15—18, 19.
Arnarsson, Ingolfr 158, 159.
Arneberg, Arnstein 361.
Asbjörnnsen, P. C. 248, 250.
Astrupp, Nicolai 326, 327.
Aubert, Andreas 313.
- Backer, Harriet* 205, 209, 264—273.
Backer-Grøndahl, Agathe 265.
Bastien-Lepage 2.
Baucké, Jeanna 30, 31.
Bendzi, Vilhelm 12.
Benseen, Ivar 139, 174.
Benzon, Otto 12.
Bergin.
 Byggnad för Rasmus Meyerssamlingar 358, 359.
 Börsen 398, 399, 404.
Bergerr, Henning 116.
Berghi, Richard 4, 24, 227, 260.
Betzellius, J. J. 32.
- Bindesbøll, M. G.* 120.
Bindesbøll, Thorvald 20, 30, 58, 61, 69, 120, 121—123, 185, 199, 243.
Bing & Grøndal 180, 192—195.
Bissen, Emilie 143.
Bissen, Herman Vilhelm 143.
Bissen, Vilhelm 143—145, 147.
Bjercke, Andreas H. 361, 362.
Bjerg, Johannes 162, 165.
Björck, Oscar 1, 5.
Björnson, Björnstjerne 2, 228, 253, 254, 260, 261, 332.
Björnson, fru 255, 257.
Blix, Ragvald 297.
Bojesen, Ernst 201, 243.
Bonnesen, Carl 156, 158.
Bramsen, Alfred 88.
Brandes, Georg 11, 13.
Brandstrup, Ludvig 153, 154.
Brun, bankchef 238.
Bundgaard, Anders Jensen 154—156.
Bull, Henrik 355.
Bull, Marie Louise 256, 258.
Butenschön, Andrea 353.
Busch, Wilhelm 292.
Bödtker, H. 358.
Bödtker, Sigurd 320, 321.
- Böcklin, A.* 215.
Bögh, Johan 359.
- Carnot, president* 223.
Carstens, A. J. 148, 149.
Cazin 2.
Cederström, Amy 214.
Cellini, Benvenuto 166.
Cézanne 2.
Christiansen, Poul 66, 108, 109, 111, 112, 113.
Clason, Gustaf 4.
Clemmensen, Andreas 124, 125, 127.
Clemmensen, Mogens 125.
Collett, Camilla 347.
Collett, Fredrik 257, 259.
- Dahlerup, J. V.* 124, 143.
Dalgas, Fredrik 191.
Dass, Petter 283, 342, 349.
Deberitz, Per 393, 394.
Dedekam, Hans 185, 332.
Dietrichson, L. 309.
Diriks, Edvard 263, 265.
Dorph, Berta 114, 116, 118.
Dorph, N. V. 114, 115, 117.
Drachmann, Holger 5, 6, 10.
Dürer, A. 276.
- Ebbesen, Niels* 101, 102.
Eckersberg, J. F. 204, 207, 218.

- Edelfelt, Albert 3, 202, 227.
Egedius, Halfdan 272, 284—288.
 Egeberg, Lucy 226, 228.
Eiebakke, August 274, 282, 283.
Eliassen, Georg 361, 362.
 Elvestad, Sven 402, 403.
Ender, Axel 331, 336.
 Engström, Albert 290.
 Engström, Leander 4.
 Erichsen, Mylius 169.
Erichsen, Thorvald 119, 288, 311, 313—315.
 Eriksson, Christian 4.
 Estrup, statsminister 28.
 Eugen, prins 213, 217.
 Expressionismen 369, 370, 372—375.
- Faaborg.
 Museet 101, 104, 105.
 Fett, Harry 360.
Find, Ludvig 116, 118—122, 315.
Fisker, Kay 200.
Folkestad, Bernhard 311, 321—323, 390, 403.
Frank, Einar Utzon 180—184.
 Fredriksborgs slott 124.
 Fähræus, Klas 353.
- Gad, Mette 162.
 Gaihede, Sophus 15, 232.
 Gaihede, Tine 15, 232.
 Garborg, Arne 213, 263, 264, 266, 270.
Gauguin, Jean 162, 163, 192, 194—196.
 Gauguin, Paul 2, 79, 162.
 von Gegerfelt, Wilhelm 5.
 Gelsted, Otto 375, 378, 386.
Giersing, Harald 4, 369, 370, 374, 375, 378—380.
Glærsen, Jacob 275, 276.
 van Gogh 2.
 Goldschmidt, Ernst 370.
Gottschalk, Albert 109, 110, 114.
 Gram, Andrea 206, 209.
- Greve, Ulrikke* 365.
 Grieg, Edvard 258.
 Grosch, Henrik August 366.
 Grundtvig, 55, 68.
 Grünewald, Isaac 403, 404.
 Gude, Hans 218, 263.
Gulbransson, Olaf 292—294, 297.
 Gundersen, herr och fru 390 392.
 Gundersen, Laura 213.
 Gussow, Karl 228.
- Halvorsen, Walther, 285, 286, 396.
 Hammershøi, Ida 84.
Hammershøi, Svend 90, 187, 188.
Hammershøi, Vilhelm 45, 49, 83, 84—91, 96, 136.
 Hamsun, Knut 340, 344.
 Hannover, Emil 23, 69, 70, 114, 196, 203, 204, 385.
Hannover, Karin 114, 117, 195—197.
 Hannover, Karina 116, 118.
 Hansen, C. F. 136.
 Hansen, Constantin 55, 56, 204.
 Hansen, Dagmar 45.
Hansen, Frida 365.
Hansen, Hans Nikolai 200, 201.
Hansen Jacobsen, Niels 151, 154.
 Hansen, Johan 132.
Hansen, Niels 376, 381, 382.
Hansen, Peter 105—110, 169.
 Hansen, Wilhelm 45, 123, 132.
Hartmann, Oluf 370—372.
 Hasselberg, Per 4.
Hasselbriis, Louis 150, 152, 153.
 »Havhesten» 70.
 Hedberg, Tor 305.
 Heiberg, Gunnar 293, 341.
- Heiberg, Johanne Louise 123, 168.
Heiberg, Jean 394—397.
 Heine, Heinrich 153.
 Helland, Amund 257.
 Hellsqvist, C. G. 288.
 Helsingör.
 Kronborg 124.
 Mariæ kloster 131.
Hendriksen, Frederik 201.
Henningsen, Erik 32, 33.
Henningsen, Frants 30.
Hentze, Gudmund 111, 113, 115.
Herkholt, Johan Daniel 123, 125, 130.
Heyerdahl, Hans 92, 207, 212—217.
 Hirsch, Fr. G. H. 27.
Hjorth, Hans 196.
Holba, Kristen 315.
Holm, Hans J. 124, 126.
 Holm, Janna 181.
Holmboe, Thorolf 281, 283.
 Holstein, Gert av 101.
Holsee, Carl 90.
 Hooch, Pieter de 90.
 Hoppe, Ragnar 390, 399.
 Håkansson, Håkan 362.
 Håkon VII 261.
 Høyen N. L. 148.
- Ibsen, Henrik 260, 262, 332, 344, 345.
 Iisted, Ida 85, 88.
Isted, Peter 88, 90, 92.
 Ingemann, B. S. 152.
Irminger, Valdemar 32—35.
Iversen, Kræsten 386, 387.
- Jacobsen, Carl 38, 47, 49, 141—143, 151, 328.
Jacobsen, Holger 136.
 Jacobsen, Jacob Christian 140, 141.
 Jacobsen, J. P. 2.
 Jacobsen, Otilie 38, 47, 49.
 Jæger, Hans 234, 237, 301, 318, 319.
 Jællingestenen 70.
Jastrau, Viggo 16, 202

- Jensen, Frederik 161, 162.
 Jønsen, Georg 196, 197.
 Jønsen, Helge 384, 386.
 Jerichau, Jens Adolf 372.
 Jerndorff, August 25—30, 243.
 Jespersen, Svend 161, 162.
 Johansen, Svend 373, 377, 378.
 Johansen, Viggo 20—24, 45, 203.
 Jönsson, Einar 156—158.
 Jorde, Lars 280, 282.
 Josephson, Ernst 2, 3, 216, 218, 221, 375.
 Juel, Niels 148.
 Jørgensen, Svend 274, 279.
 Jørgensen, S. M. 116, 119.
 Jørgensen, Thorvald 131, 134.
- Kampmann, Hack* 132—137.
Kampmann, H. J. 136.
 Karl XIV Johan 145.
 Karl XV 331.
 Karsten, Ludvig 176, 179, 311, 315—318, 390.
 Kavli, Arne 323—325.
 Key, Ellen 94, 95.
 Kielland, Alexander L. 181, 263.
 Kielland, Kitty 240, 258, 261, 263, 264, 267, 268.
 Kinck, Hans E. 327.
 Kittelsen, Theodor 288—292.
 Kleen, Emil 209.
 »Klingen» 370, 375, 376, 386.
 Klinger, Max 228.
 Klini, P. V. J. 138, 140.
 Klini, Kaare 139, 140.
 Koch, P. 23.
 Krag, Vilhelm 283.
 Kragh, Johannes 181.
 Kristian II 209.
 Kristian V 42.
 Krog, Arnold 188.
 Krohg, Christian 3, 15, 92, 205, 216, 224, 226—235—238, 240, 245, 246, 258, 309, 326, 400.
- Krohg, Oda, f. Lasson* 235, 238, 400.
Krohg, Per Lasson 400, 403, 404.
 Krohn, Mario 98, 121, 202.
 Krohn, Pietro 121, 202.
 Krøyer, Peter Severin 1, 3, 5—15, 32, 45, 49, 209.
 Kubismen 385.
 Kyhn, Vilhelm 11.
 Kyster, Anker 202.
 Kähler, Herman A. 186, 188, 189.
 Kähler, Herman C. 186, 384, 386.
 Kähler, Stella Thirslund 186.
 Købke, Christen 204.
 København.
 Abel-Katrinens stiftelse 131.
 Dansk Dampskibsrederiforenings byggnad 140, 141.
 Den Kongelige Porcelainsfabrik 187—191.
 Det Østasiatiske Kompagni 138, 139.
 Frederikshospitalet 140.
 Försäkringsaktiebol. Hafnias byggnad 134, 138.
 Helligaandskirken 131.
 Hirschsprungs museum 130, 132.
 Hovedbangaarden 133.
 Kristiansborgs slott 137, 134—136.
 Kungl. Biblioteket 124, 126.
 Kvindelige Læseforenings hus 134.
 Marmorkirken 124.
 Ny Carlsbergs Glyptotek 132, 133, 136.
 Otto Benzons hus 124, 127.
 Paladshotell 61, 134.
 Petri kyrka 83.
 Politigaarden 135, 136, 137.
 Postgaarden 133.
- Köpenhamn.
 Rådhuset 126, 128, 129.
 Studenterforenings hus 134.
 Universitetsbiblioteket 123—125.
 Valgmenighedskirke 125.
- Lagerkvist, Pär 391, 392.
 Landmark, Ole 358, 359.
 Langaard, Christian 354, 355.
 Lange, Agnete 58.
 Lange, Julius 56, 142.
 Langen, Albert 293.
 Larsen, Knud, 98, 99.
 Larsen, Johannes 104, 105, 108.
 Larsson, Carl 2, 22, 232.
 Laurencin, Marie 365.
 Lexon, Einar 404.
 Liljefors, Bruno 3.
 Lie, Jonas 280.
 Lie Nissen, Erika 280.
 Lofthus, Arne 66, 400.
 Lorenzen, Vilhelm 123.
 Lund, Henrik 318—321.
 Lundbye, J. T. 24, 55, 56, 132.
 Lunding, Niels Christian 26, 27.
 Lundström, Vilhelm 383, 386.
- Madsen, Karl 15, 50, 56, 57, 142, 243, 385.
Madsen, Viggo 66.
 Magnus den gode 70, 71.
 Manet 2.
 Marstrand, Vilhelm 12.
 Mathison-Hansen, organist 29.
 Matisse 2, 3, 403.
 Maupassant 2.
 Meldahl, Ferdinand 11, 124.
 Michelangelo 4, 169, 352.
 Michelsen, Carl 198.
 Michelsen, Christian 320, 321.
 Michelsen, Poul Ulrich 198.
 Middelthun, J. 328, 330.

- Milles, Carl 4, 169, 184.
 Modernismen 370, 372—375, 389.
Moë, Louis 277.
 Molin, J. P. 148.
Monberg, Emanuel 140, 141.
 Monet 2.
Munch, Edvard 3, 274, 277, 286, 294—296—310, 317, 318, 332, 370, 397, 403.
Munthe, Gerhard 3, 216, 239—245, 246, 252, 362.
 Munthe, Ludvig 240.
 Møllers, Marta 20.
Møhl Hansen, Kristian 198, 200.

Naur, Albert 382, 386.
 Nebelong, J. H. 62.
Nebelong, Niels Sigfred 62, 63, 131.
 Nielsen, Amaldus 218, 347.
Nielsen, Anne Marie Carl 156.
Nielsen, Einar 91—96.
Nielsen, Fais 189, 191—193, 385.
Nielsen, Kai 4, 105, 106, 110, 122, 132, 162, 166—182, 184, 192, 334, 399, 400.
 Nikolaus II, kejsare 38, 39.
 Nobel, Alfred 347.
Nordhagen, Olaf 358.
 Nordström, Karl 218, 232.
 Numedal.
 Skibsreder Stangs jagtsted 359, 362.
 Nyblom, Helene Roed 152.
Nyrop, Martin 4, 125—130.
 Nyström, Axel d. ä. 124.
 Nørregaard, Asta 268.

 Odense.
 S:t Hans Tveje 139, 140.
 Olav den helige 70.
 Olav Tryggvason 288.

Onsager, Sören 323, 326, 390.
 Oscar II, 331, 344, 347.
 Oslo.
 Det forenede dampskibsselskabs bygning 357, 361.
 Nasjonalgalleriet 354.
 Nasjonalteatern 355.
 Sjömannsskolan 361, 362, 404.
 Telegrafhuset 361.
 Ossbahr, Carl Anton 314, 315.
 Oxe, Torben 209.

 Pauli, Georg 45.
Paulsen, Julius 3, 45—50, 143.
Pedersen, Viggo 70, 72, 73.
 Pedersen, Vilhelm 277.
Peters, Carl 152.
Petersen, Carl 101, 104, 376, 382.
 Petersen, Carl V. 105, 370.
Peterssen, Eilif 8, 205—213, 216, 240, 265, 270, 273.
 Peterssen, Noline f. Gram 209.
Petterson, Sverre 367, 368.
 Petterson Norrie, Anna 322, 323.
Philipsen, Gustav 201.
Philipsen, Theodor 3, 24—26.
 Picasso 3.
 Pleinairisme 2.
Plesner, Ulrik 134, 138.
Poulsen, Axel 162, 164.
 Poulsen, Emil 150, 153.
 Poulsen, Frederik 142.
 Poulsson, Magnus 354, 356, 357, 359—362.
 Prozor-Halvorsen, Greta 395, 396.

Rafn, Aage 136.
 Rasmussen, Mads 101, 105, 106, 110, 167, 169, 171.
 Rasmussen, musiker 98.
Rasmussen, Robert Vilhelm 353—356.

Rathsack, Svend 184.
 Reistrup, K. Hansen 189.
 Rembrandt 39 55, 142, 370.
 Renoir 2.
Revoid, Axel 179, 397—399, 400, 404.
 Reykjavik.
 Allstinget 124.
Ring, Lauritz Andersen 51—54.
 Ringsteds kyrka 131.
 Rode, G. 190.
 Rode, Helge 300, 301.
Rohde, Johan 43, 44, 72—77, 109, 196, 197.
 Rodin 4, 169.
Rolfsen, Alf 400.
Rosen, Anton 61, 133.
 v. Rosen, Georg 209.
 Roskilde domkyrka 125.
Rude, Olaf 380, 381, 385.
 Runeberg, Walter 328.
Rusti, Olav 261, 266.

Saabø, August Wilhelm 149, 152.
 Saارينen, G. E. 4.
 Sallinen 4.
 Salomonsen, Carl 375.
Salto, Axel 370, 386, 388.
Samsing, Kris 366, 368.
 Sandels, Gösta 390.
 Schandorph, S. 11, 12.
Schirmer, Adolf 354.
 Schirmer, Heinrich Ernst 354.
Schneider, Andreas 367.
 Schnitler, Carl W. 362.
Schou, Karl 116, 120.
 Schou, L. A. 96.
Schou, Peter Alfred 96.
Seligmann, Georg 116.
 Sergel, J. T. 330.
 Sígurjónsson 156.
 Sígurd Jorsalafar 244.
 Sinding, Christian.
 Sinding, Otto 328.
Sinding, Stephan 156, 248, 328, 330.
Sinding-Larsen, P. A. H. 356.
Skeibrok, Mathias 330—333.

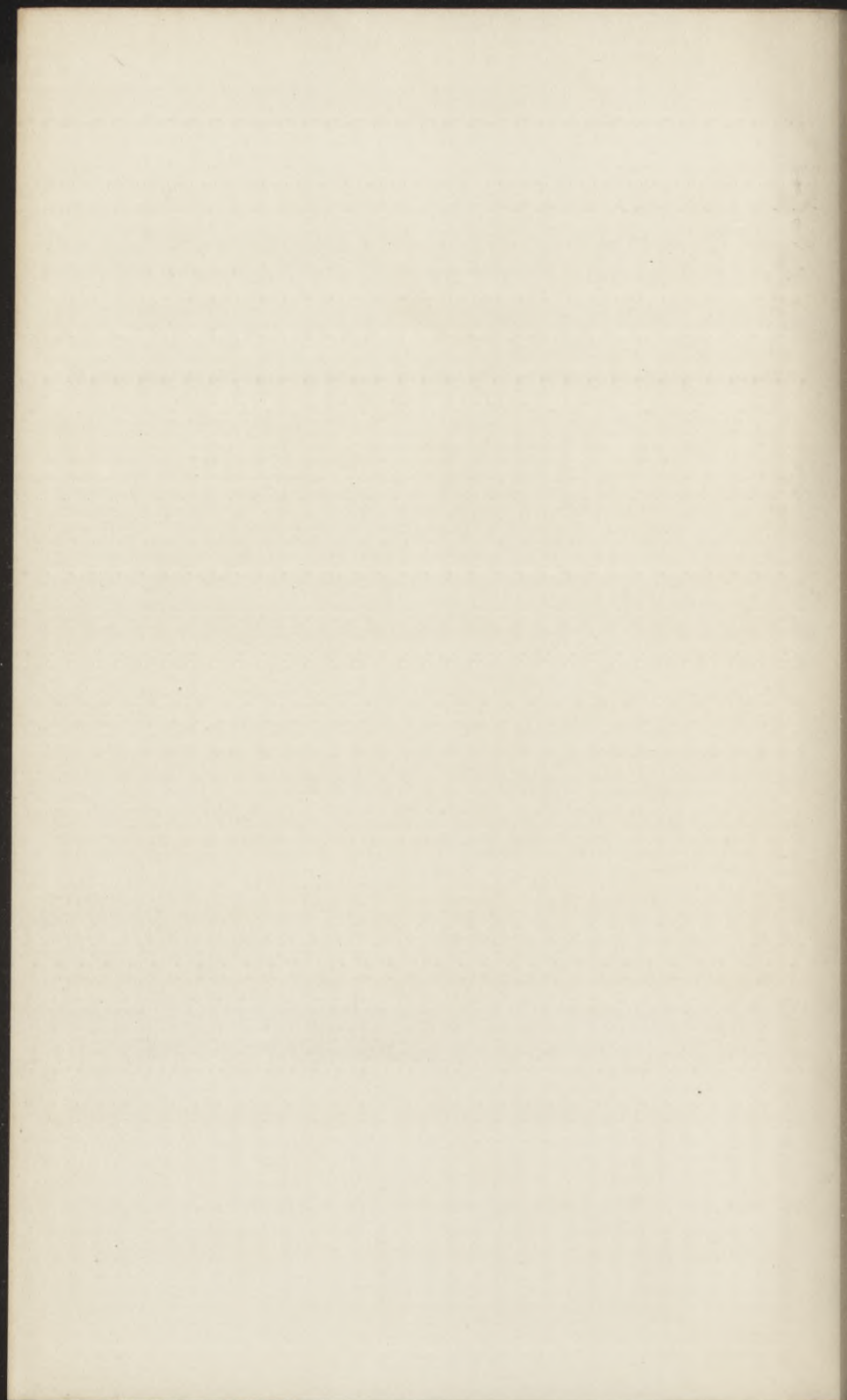
REGISTER.

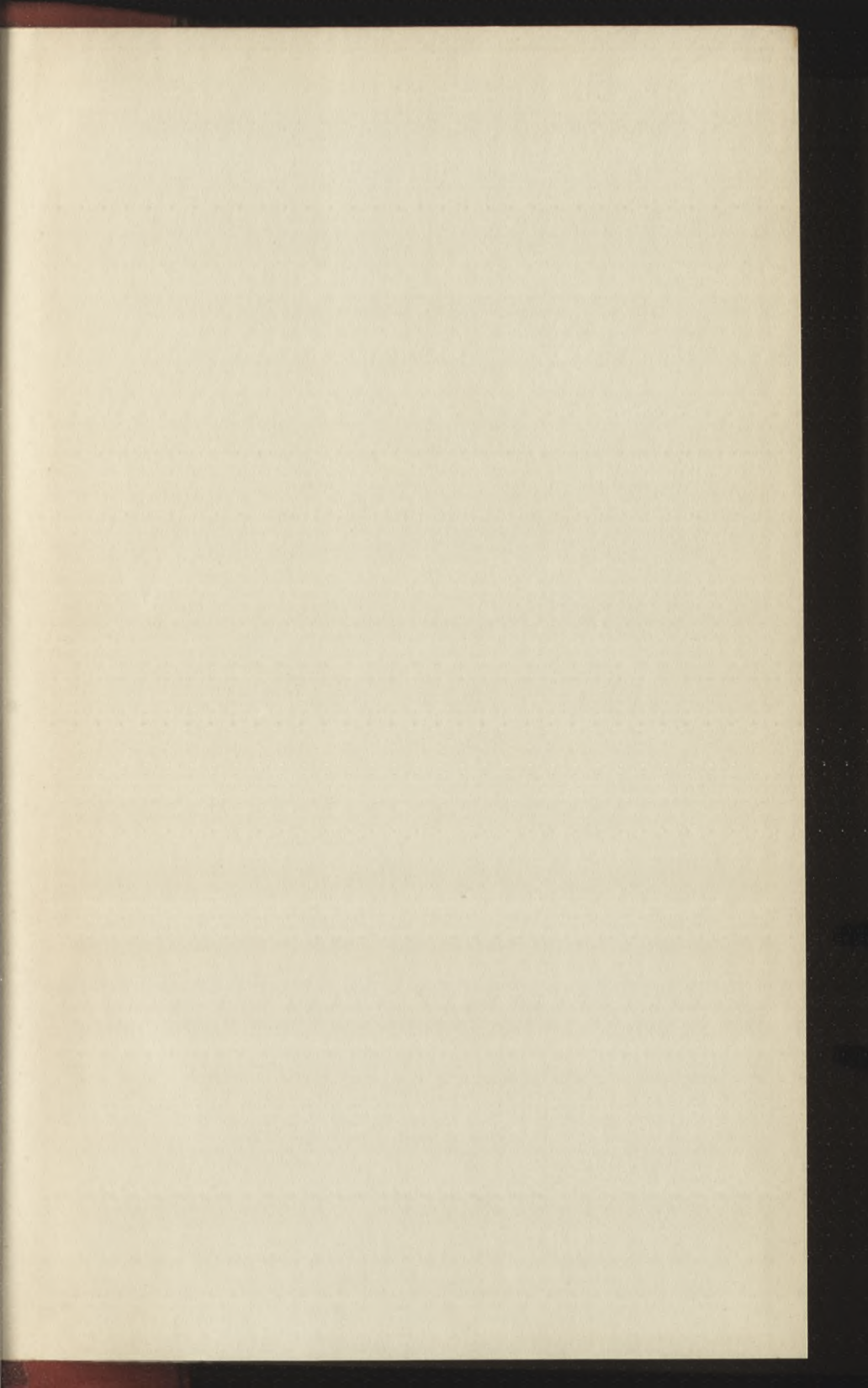
- Skovgaard, Georgina 55, 56.
 Skovgaard, Niels 30, 55, 70—72.
 Skovgaard, Joakim 30, 55, 56—60—62, 64—69, 72, 120, 187, 209, 309.
 Skovgaard, P. C. 55, 56.
 Skredsvig, Christian 216—221.
 Slott-Møller, Agnes, f. Rambusch 98, 100—102.
 Slott-Møller, Harald 98—101.
 Smith, Joseph 372.
 Smith, Victor 399.
 Sofia Amalia 42.
 Sohlberg, Harald 283, 285.
 Soot, Eiolf 274, 280.
 Stang, J. B. 284, 285, 359, 362.
 Steensstrup, Japetus II.
 Stein, Theobald 145—148, 151.
 Steverns, Alfr. 2.
 Stevns, Niels Larsen 66, 109.
 Storekk, H. B. 62, 63, 98, 130—132.
 Strindberg, August 2, 230, 232, 303.
 Ström, Halfdan 274, 278, 279, 281, 282, 297.
 Suensson, amiral 148.
 Svarstad, Anders Castus 327, 329.
 Sverdrup, Johan 228, 234, 236.
 Swanne, Sigurd 370, 379, 383, 385.
 Syberg, Fritz 102—107.
 Sørensen, Henrik 4, 389—392.
 Sørensen, Fjergen 274, 276, 277—279, 297.
 Tengbom, Ivar 4.
 Tegner, Hans 199, 201.
 Tetzen-Lund, Christian 370.
 Thaulow, Fritz 216, 221—224, 225, 227, 240, 271.
 Thiel, Ernest 353.
 Thiis, Jens 205, 240, 269, 301, 302, 309, 310, 328, 331, 332, 380, 386, 392, 400.
 Thirslund, Jens 186, 187.
 Thorvaldsen, B. 51, 145, 148, 149.
 Thomsen, Christian 141.
 Thylstrup, Georg 181, 182.
 Tidemand, Adolf 246.
 Tordenskjold, Peter 331, 336.
 Tuxen, Lauritz 7, 32—39.
 Tvede, Gotfred 138, 139.
 Ulfeld, Leonore Kristine 41, 42.
 Undset, Sigrid 327, 329.
 Wagner, Olga, f. Packness 159—162.
 Wagner, Sigfried 159—162.
 Valdemar den store 145.
 Wanscher, Vilhelm 169.
 Vedel, Herman 116, 119.
 Wegmann, Bertha 30, 31.
 Weie, Edvard 377, 378, 382, 383.
 Wenck, Henrik 133.
 Wenzel, Gustav 273—276.
 Werenskiold, Dagfin 261, 263—365.
 Werenskiold, Erik 2, 3, 30, 205, 211, 216, 220, 221, 240, 246—258—262, 264, 280, 311.
 Wergeland, Oscar 216, 339, 347.
 Vermehren, Frederik 30.
 Westman, Carl 4.
 Viborg.
 Domkyrkan 62, 63, 64, 65, 66, 67, 120, 131, 400.
 Vigeland, Emanuel 334, 344, 364, 365.
 Vigeland, Gustav 4, 153, 154, 169, 328, 331, 332, 334, 337—353, 368.
 Vik, Ingebrigt 331, 335.
 Viktoria, drottning 37, 38.
 Willemoes, Peter 152.
 Willumsen, Jens Ferdinand 3, 75—83, 192, 370, 403.
 Vinje, Aasmund Olafsen 219, 220, 289, 292.
 Vollmoeller, Karl 293.
 Wold-Torne, Oluf 311—313, 363—365.
 Wold-Torne, Kristine, f. Laache 365.
 Zahle, Lillian 113.
 Zahrtmann, Kristian 34, 39—44, 45, 285.
 Zettervall, Helgo 124.
 Zola 2.
 Zorn, Anders 3, 8.
 Århus.
 Tullhuset 134.
 Ørsted, H. C. 32.
 Østberg, Ragnar 4.

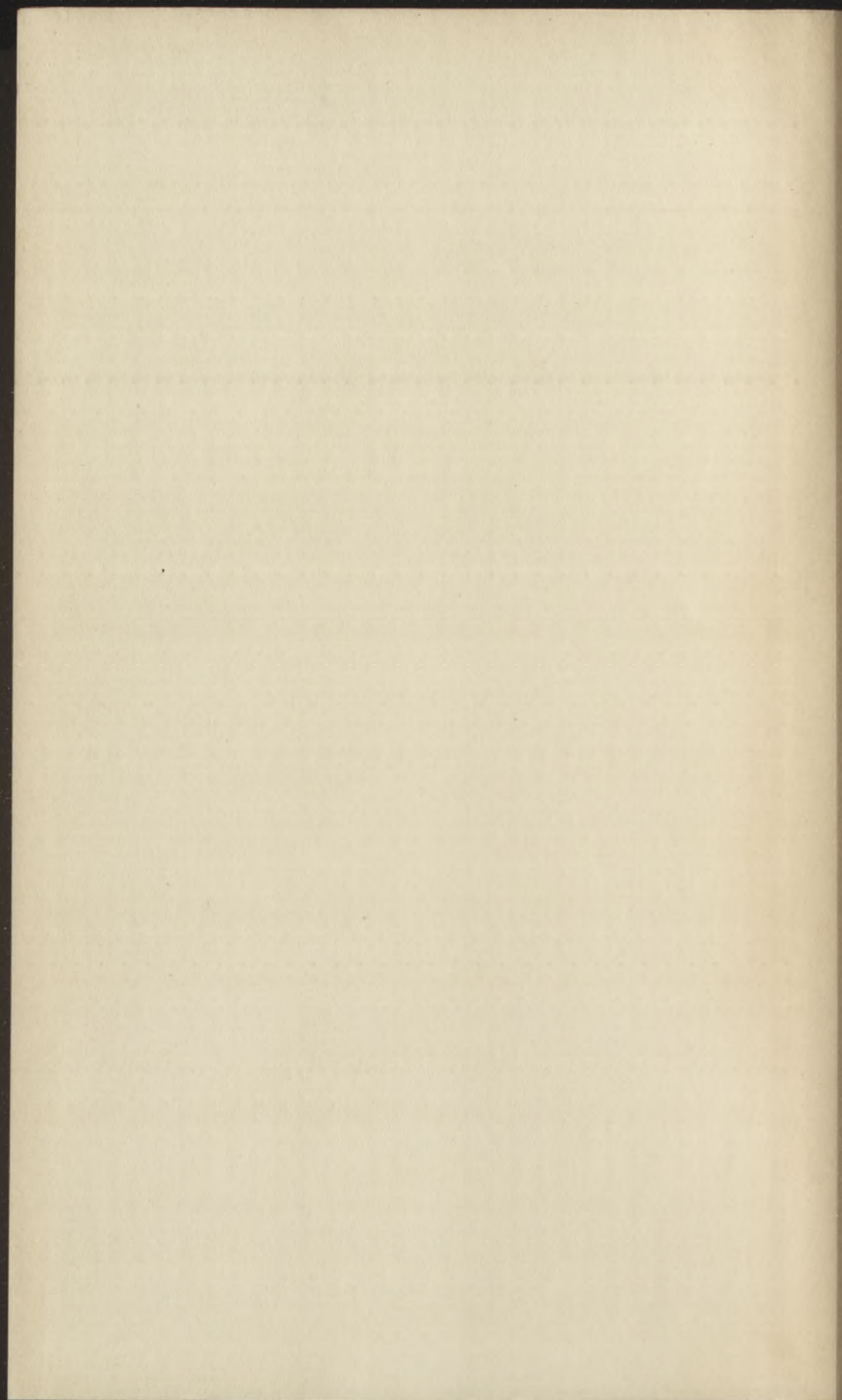
INNEHÅLL.

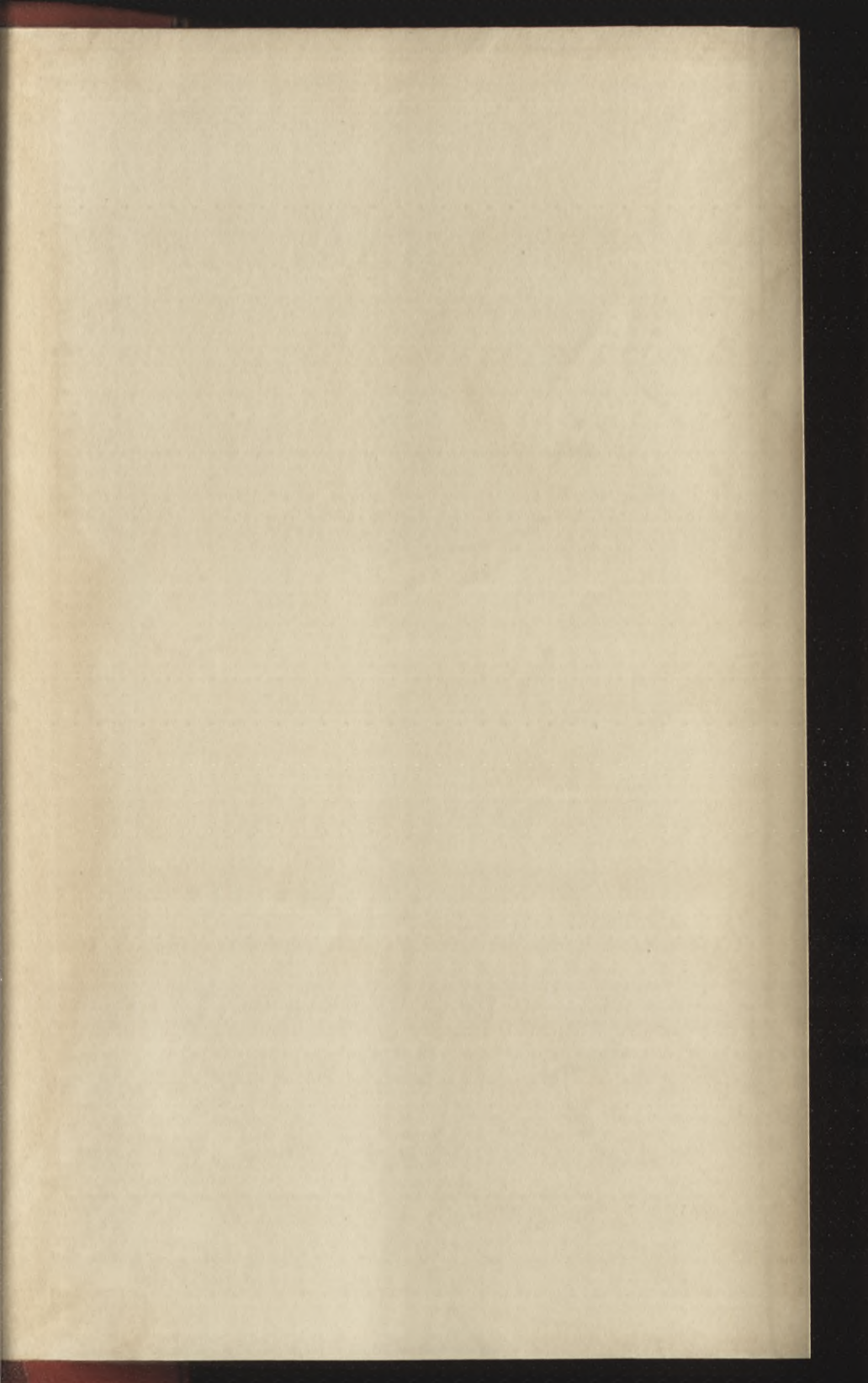
	Sid.
Inledning	I
Dansk konst 1880—1925	5
Norsk konst 1880—1925	205
Danska modernister omkring 1920	369
Norska modernister omkring 1920	389
Register	407

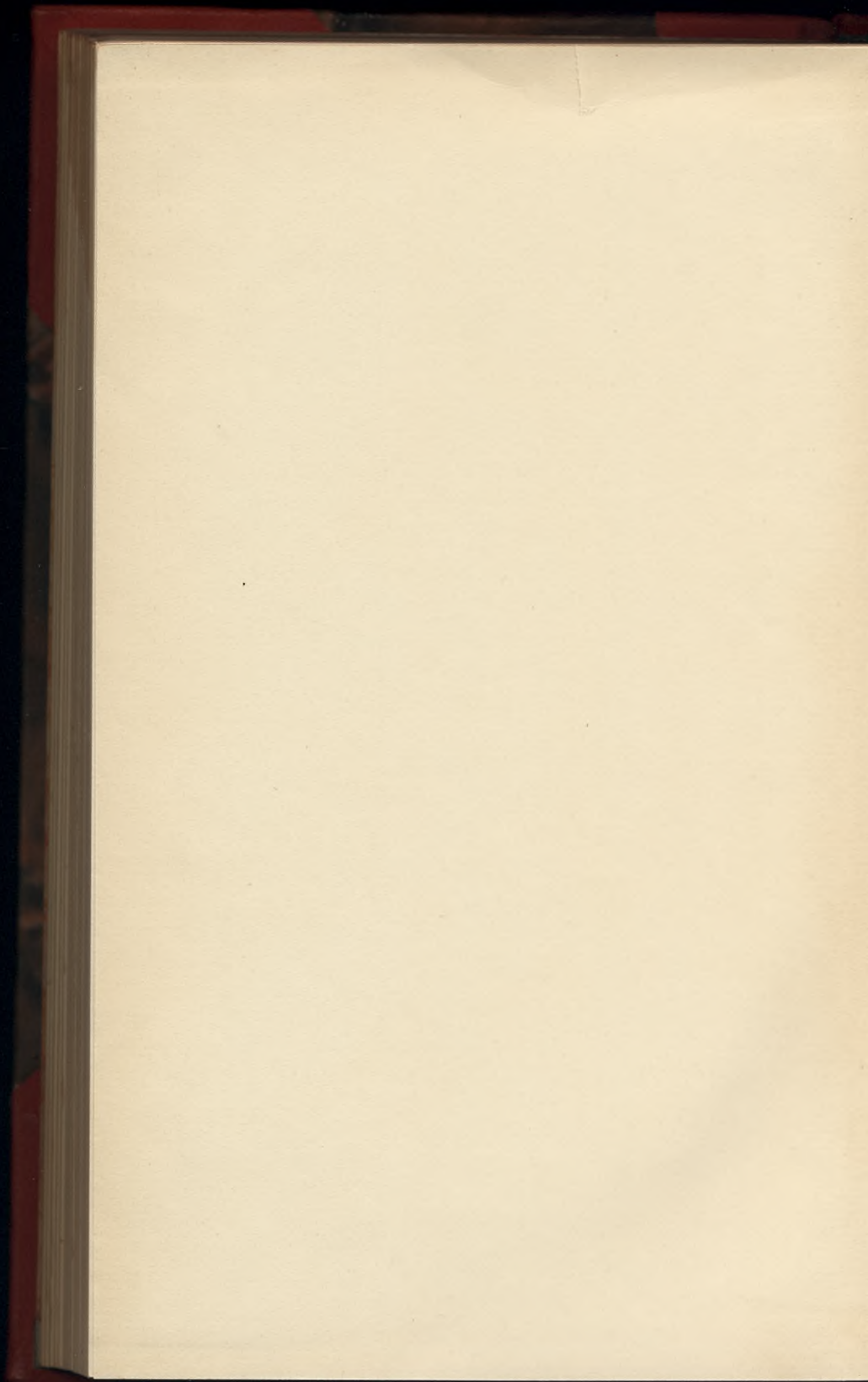

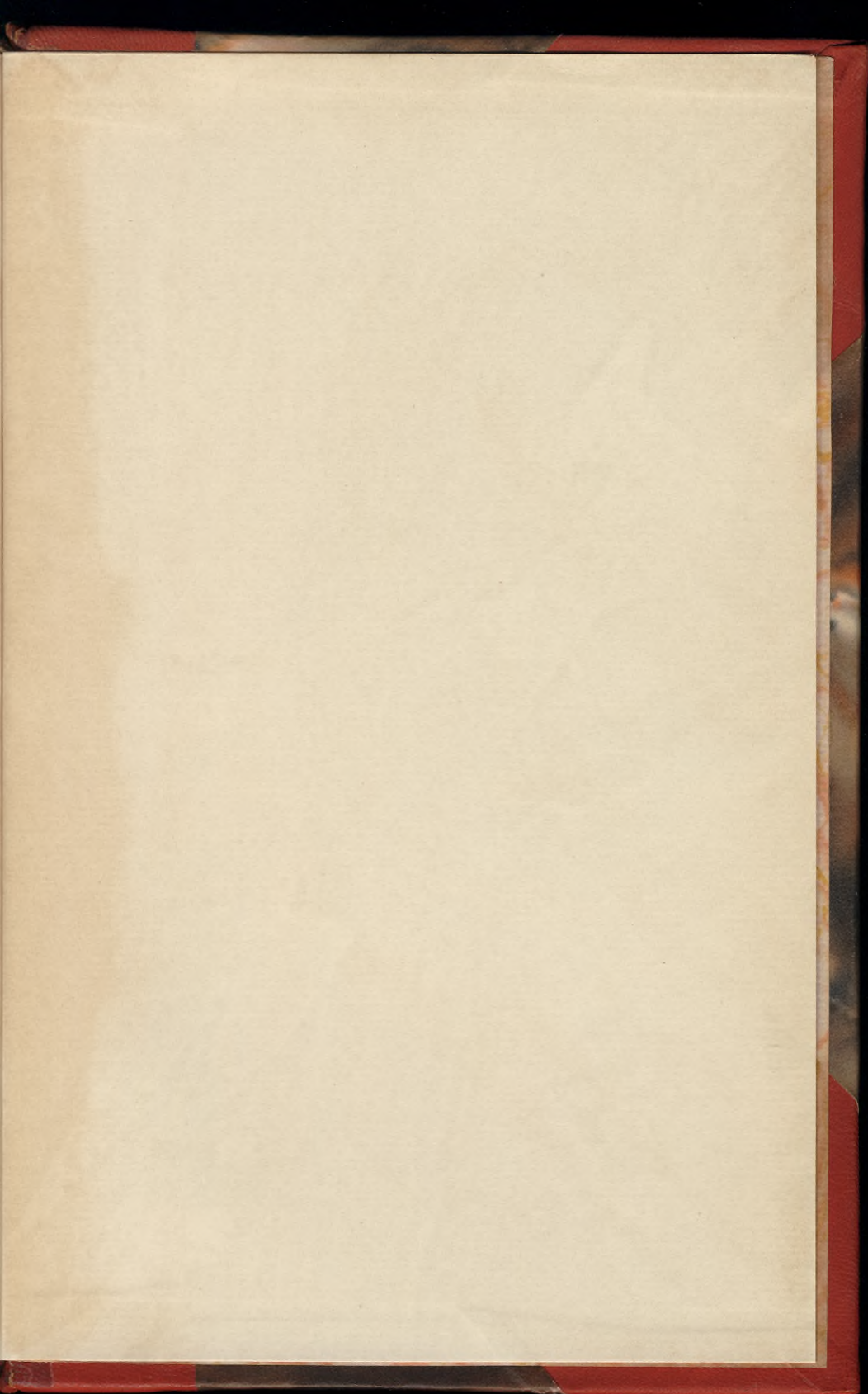

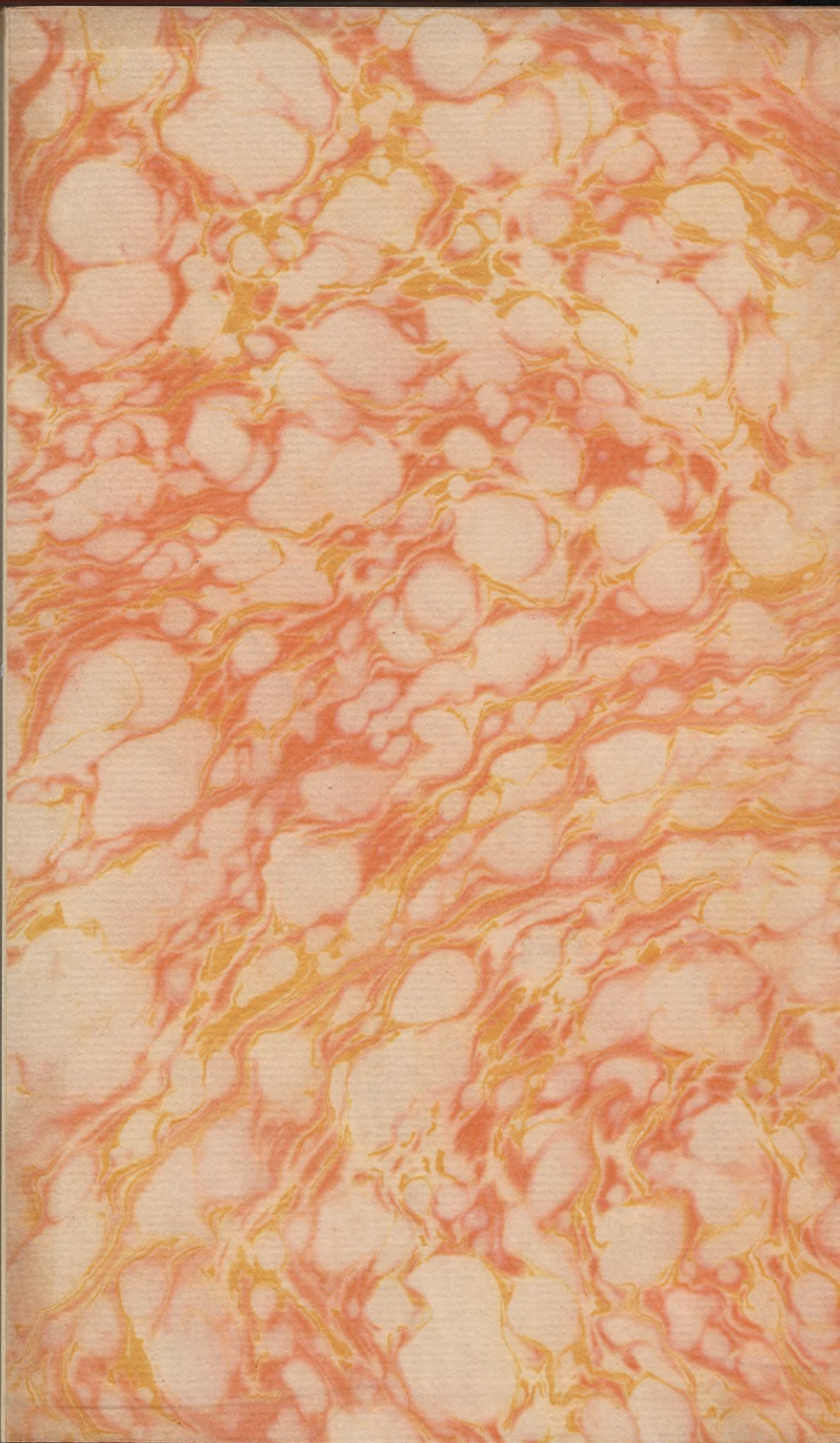

6000126528

Göteborgs universitetsbibliotek

